Перс.
93-
X-981.

АКАДЕМИЯ НАУК
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ḤУДŪД АЛ-ʿĀЛЕМ

РУКОПИСЬ ТУМАНСКОГО

ДВ
33 (1)

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР · ЛЕНИНГРАД · 1930

5931

АКАДЕМИЯ НАУК
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

X-981
Перс. яз.

ḤУДŪД АЛ-ʿĀЛЕМ

РУКОПИСЬ ТУМАНСКОГО

С ВВЕДЕНИЕМ И УКАЗАТЕЛЕМ В. БАРТОЛЬДА

249 (1)
33

ИСКЛЮЧЕНА
Б-ка

Архивное 1937 г.

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР · ЛЕНИНГРАД · 1930

КВ
+5931
04 а 9
08
— 11

ГОСУДАРСТВ. ПУБЛИЧНАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА
528661.
86

Напечатано по распоряжению Академии Наук СССР

Март 1930 г.

И. о. Непременного Секретаря академик *В. Комаров*

Редактор издания академик В. В. Бартольд

Начато набором в мае 1929 г. — Окончено печатанием в марте 1930 г.

Тит. л. + 45 стр. + 78 табл.

Ленинградский Областлит № 45658. — $2^{13}/_{16}$ печ. л. — Тираж 800

Типография Академии Наук СССР. В. О., 9 линия, 12

ВВЕДЕНИЕ

1

Настоящим изданием выполняется долг, давно лежавший на русской науке: сделать доступным для ученого мира драгоценный памятник мусульманской географической литературы, открытый в 1892 г. в Бухаре [1] стараниями русского ученого — скончавшегося в 1920 г. Александра Григорьевича Туманского.

Деятельность ученых первых веков ислама, писавших почти исключительно на арабском языке, известна нам не только по дошедшим до нас произведениям ученых, по ссылкам на утраченные книги и цитатам из них, но и по библиографическим обзорам, в которых уже тогда была потребность. Всего пять лет [2] после сочинения, сохранившегося в рукописи Туманского, был составлен „Фихрист" ан-Недима; из этого труда и из более поздних библиографических сочинений (труд непосредственного продолжателя ан-Недима, везира Магриби,[3] не дошел до нас) европейские ученые преимущественно черпали свои сведения о том, какие из пользовавшихся когда-то известностью трудов до сих пор не имеются в европейских библиотеках и должны быть предметом поисков. Конечно, такие поиски даже в случае успеха иногда приводили к разочарованию, особенно когда считавшееся утраченным сочинение было связано с громким именем. Перс Абу-л-Фазл Гульпаигани, которому посчастливилось найти драгоценную рукопись, разыскивал в Бухаре по поручению Туманского исторический труд Улугбека; успех этих поисков, судя по существующим сведениям об этом труде, не принес бы науке почти никакой пользы.[4] Вместо этого был найден первостепенный, как оказалось, по своему научному значению памятник, до сих пор совершенно неизвестный, не упоминаемый ни в одном библиографическом обзоре.

Имени автора в рукописи нет, но указывается время составления: автор начал свой труд в 372 г. х. (с 26 VI 982 до 14 VI 983) для Абу-л-Харис̱а Мухаммеда ибн-Ахмеда, князя области Гузган или Гузганан (по арабской орфографии Джузджан или Джузджанан) в северозападной части современного Авганистана. Вполне естественно, что автор посвящает этой области больше места (л. 20б—21а), чем можно было ожидать по ее положению среди других, хотя Гузган в то время, действительно, переживал, под властью династии Феригунидов, эпоху политического и культурного процветания.

О Гузгане и Феригунидах в статье Туманского [5] приводится только отрывок из „Сборника летописей" Рашид-ад-дина, почти бувально переписанный, как вся соответствующая часть „Сборника летописей", из сочинения ʿУтби в персидском

[1] Об открытии рукописи Туманского и о содержании ее см. ЗВО, X, стр. 121 и сл. [2] Теперь мы знаем, что 377 г. х. указан не только в лейденской рукописи, как сказано у Броккельманна, I, 147, но, например, у Якута (ارشاد, VI, 408). Известно, что та же дата несколько раз указывается в самом сочинении (ср. ЗВО, IV, стр. 402); для окончания частей первой и второй даже указывается день (суббота 1 шаʿбана = 26 XI 987), хотя в отдельных местах, повидимому, принадлежащих другому лицу, приводятся более поздние даты. Особенно характерны слова (стр. 132) об ученом Марзбани, родившемся в джумада II 297 г. (II — III 910): „И он жив в это наше время, в 377 г.; и мы просим у бога для него здоровья и сохранения жизни, по его (бога) милости и щедрости; и умер он в 378 г., да помилует его бог". Последние слова принадлежат, повидимому, не автору (иначе бы он вычеркнул предшествующие слова), но другому лицу. [3] ارشاد, VI, 467. О везире Магриби см. Броккельманн, I, 353. E. Zambaur, Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam, Hanovre, 1927, p. 15. [4] В. Бартольд, Улугбек, стр. 113 и сл. [5] ЗВО, X, стр. 128 и сл.

переводе Абу-ш-Шерефа Джербāдеканӣ.[1] Там же мною было приведено известие другого автора XI в. — Гардизӣ, что с главой Ферӣгӯнидов вступил в родство саманидский эмир Нӯḥ-ибн-Манṣӯр (976—997). Это известие относится к началу царствования Нӯḥа (вступившего на престол 13-ти лет); гӯзгāнский владетель здесь, как у нашего автора, носит имя Абу-л-Ḥāриṣ Муḥаммед ибн-Аḥмед (у ʿУтбӣ: Аḥмед ибн-Муḥаммед).[2]

Известия нашего автора и других географов X в. показывают, что Гӯзгāн Ферӣгӯнидов был гораздо обширнее Гӯзгāна эпохи арабского завоевания и первых трех веков ислама. В рассказе о завоевании,[3] как потом у географов IX в., Фарьяб (на месте города Даулетабада или селения Хайрабад)[4] не причисляется к Гӯзгāну; по маршруту, приведенному Ибн-Ḥурдāдбехом,[5] западная граница области Гӯзгāн проходила между Фарьябом и Шабӯрқāном[6] (или Шубӯрқāном,[7] у нашего автора: Ушбӯрқāн или Ашбӯрқāн,[8] ныне Шиберган), в одинаковом расстоянии (девять фарсахов) от обоих. По Яʿқӯбӣ Фарьяб был „старым городом"; вторым городом в то время и местопребыванием арабского наместника (ʿāмиль) Фарьяба был город Йехӯдāн (у Иṣтаḫрӣ и других Йехӯдийя, у нашего автора Джухӯдāн, на месте Меймене). К Гӯзгāну причислялась, однако, горная область Гурзивāн, в верховьях реки Аб-и-Меймене; здесь жил туземный владетель (мелик) Гӯзгāна; арабские правители Гӯзгāна жили в Анбāре (у нашего автора Анбӣр), на месте современного города Сер-и-пуль. Ко времени Иṣтаḫрӣ (или его источника Балḫӣ) положение изменилось. Не сказано, входил ли в то время в состав Гӯзгāна Фарьяб, но Йехудийя причислялась к Гӯзгāну и даже считалась главным городом этой области. Местопребыванием правительства (султан; очевидно, в то время уже не существовало различия между арабским наместником и туземным князем) был Анбāр. Наш автор, наоборот, называет Йехӯдийю местопребыванием „гӯзгāнского царя", Анбāр—главным городом области (қаṣаба: то же самое выражение употреблено у Бӣрӯнӣ,[9] у которого мы находим также форму Анбӣр).

Наш автор отводит гӯзгāнскому владетелю первое место среди удельных князей (мулӯк-и-аṭрāф) в саманидском государстве как по политическому значению, так и по „любви к знанию". На севере Гӯзгāн тогда простирался до Аму-дарьи; на юге гӯзгāнскому князю подчинялись все начальники (михтер) в горных областях Ḡарчистāн и Ḡӯр. Часть Ḡарчистāна называлась „Ḡарчистāном гӯзгāнским" и непосредственно управлялась гӯзгāнским князем: ему принадлежал, как пограничный город Гӯзгāна, город Ṭāльқāн на месте Кала-Вели.[10] В верховьях Герируда пограничным пунктом гӯзгāнских владений называется, как и у Иṣтаḫрӣ,[11] город Рабāṭ-и-Караван. В верховьях Мургаба владения гӯзгāнского князя граничили с владениями князя города Буста на Хильменде; из этого можно было бы заключить, что почти вся область Ḡӯр подчинялась князю Буста; но в описании Ḡӯра (л. 21б) автор называет владетеля

[1] О подлиннике и переводе ср. мой „Туркестан", II, 20 и сл.; англ. изд., стр. 19 и сл. Текст главы о Ферӣгӯнидах из персидского перевода ʿУтбӣ (ср. тегер. изд. 1272, стр. 305 и сл.) приведен Рашӣд-ад-дӣном с некоторыми несущественными изменениями и сокращениями. Арабский подлинник ʿУтбӣ-Манӣнӣ, II, 101. [2] Текст Гардизи по кембриджской рук. King's College, 213, л. 104б وبا امير ابو الحسن وبا ابو الحرث محمد بن احمد بن فريغون خويشى كرد تا بديشان پشت او قوى كشت. [3] Например, Beladsori, 406 внизу. [4] В. Бартольд, Историко-географич. обзор Ирана, стр. 23. [5] BGA, VI, ٣٢, 11. [6] Такая вокализация у Иṣтаḫрӣ, BGA, I, 270, ср. Марко Поло, перевод Минаева, стр. 61, Сапурган и варианты. [7] Вокализация BGA, VI, ٣٢,11; VII, 287,10; искаженная вокализация у Якута, III, 254,10 и 305,4, хотя Якут сам проезжал там. [8] BGA, II, 321,17 и 322,7 Ашбӯрқāн. [9] Так в печатающейся в настоящее время работе А.-З. Валидова البيرونى آثارى стр. 18, в берлинской рук. (о ней Ahlwardt, № 5667), л. 134а вм. قصبه стоит قصر. [10] О местоположении см. ЗВО, XIV, стр. 031. [11] BGA, I, 272; ср. ibid., 265 внизу.

этой области, ġӯршāха, вассалом гӯзгāнского эмира. Этому же эмиру платили подать кочевавшие в соседних степях арабы, в числе до 20 000 душ мужского пола, владевшие стадами баранов и верблюдов и считавшиеся самыми богатыми из всех арабов в Хорасане.

Ферīгӯниды называли себя потомками мифического Ферīдӯна.[1] Повидимому, нет никаких известий о том, из какой местности вышла эта династия, когда и как она утвердила свою власть, находилась ли она в родстве с до-мусульманскими владетелями Гӯзгāна, гӯзгāн-ẋудāтами.[2] Имя династии было связано с местностью на крайнем севере области; у Маḳдисī[3] упоминается рабат Афрīгӯн, в одном переходе от Андхоя и в двух от Керки. По рассказу Нершаẋī[4] в последние годы IX в., во время разрыва между саффаридом ʿАмром ибн-Ляйсом и саманидом Исмаʿīлом ибн-Аḥмедом, эмиром Гӯзгāна уже был Ахмед ибн-Ферīгӯн. У Иṣтаẋрī[5] уже упоминается Абу-л-Ḥāриṣ ибн-Ферīгӯн — повидимому, тот же Абу-л-Ḥāрис Муḥаммед ибн-Аḥмед, который был современником нашего автора и, следовательно, жил очень долго.[6] Возможно, что этого имени еще не было у Балẋī: оно встречается не в главе о Хорасане, но в главе о Фарсе, принадлежащей, по мнению де-Гуе,[7] несомненно Иṣтаẋрī, а не Балẋī; но и Иṣтаẋрī, по мнению де-Гуе, писал эту главу задолго до издания своего труда, не позже 933 г., т. е. за полвека до появления труда нашего автора. Так же у Иṣтаẋрī упоминается секретарь или министр (кāтиб) гӯзгāнского эмира, Джаʿфар ибн-Сахль ибн-Марзбāн, из рода Марзбāна ибн-Зāдии, происходившего из Шираза. Этот Джаʿфар был жив и во время составления этой части книги Ибн-Ḥауḳаля, т. е. в конце 960-х гг.;[8] Ибн-Ḥауḳаль[9] лично встречался с ним и говорит о редком единодушии, с которым прославлялись современниками достоинства гӯзгāнского деятеля. Обо всех других деятелях рядом с положительными отзывами приходилось читать или слышать отрицательные; но людей, которые бы дурно отзывались о Джаʿфаре ибн-Сахле, Ибн-Ḥауḳалю не приходилось встречать. Всякий, кто приезжал в Хорасан за последние пятьдесят лет, был чем-нибудь обязан ему; исключения не составляли и те, кто не мог отправиться к нему лично; такие люди получали от него письма и подарки. В своих поместьях он построил рабаты и назначил в пользу рабатов доходы поместий; там содержались коровы, молоком которых пользовались проезжавшие; в каждом селении и в каждом рабате было для этой цели до 100 коров или больше; ни в этом, ни в других отношениях ему не было подобного в Хорасане. Очень вероятно, что Джаʿфар ибн-Сахль способствовал появлению труда нашего автора.

Совершал ли автор какие-нибудь путешествия, из его труда не видно; он говорит только о заимствовании им известий из книг, причем, однако, не называет ни

[1] Нет никакого основания читать افريغون вм. افريدون, как предлагает Туманский (ЗВО, X, стр. 130). [2] J. Marquart, Ērānšahr, 80. [3] BGA, III, 347,6. [4] Nerchakhy, ed. Schefer, p. 85. [5] BGA, I, 148,2. [6] Год его смерти, повидимому, нигде не упоминается. Он был жив еще в 999 г. во время завоевания Хорасана Махмудом (ʿУтбī-Манīнī, I, 316); в рассказе о битве при Шарẋияне (4 января 1008 г., ср. мой „Туркестан", II, 287) назван, как владетель Гӯзгāна, его сын и преемник Абу-Наṣр (ʿУтбī-Манīнī, II, 84), умерший в 401 г. (1010 — 11). Вопреки Маркову (Инвент. катал. мусульм. монет Эрмитажа, СПб., 1896, стр. 178 и сл.) и Цамбауру (Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam, Hanovre, 1927, p. 205) Ферīгӯниды никогда не владели Балхом и не чеканили монет. Приводимые у Цамбаура имена и даты совершенно не соответствуют действительности и представляют шаг назад по сравнению со статьей Sachau, на которую ссылается Цамбаур. [7] ZDMG, XXV, 50. [8] Современным ему саманидским эмиром Ибн-Ḥауḳаль называет Манṣӯра ибн-Нӯḥа (961—976), BGA, II, 341,14. В 358 г. х. (968—9) он был на Гюргене (ibid., 282,10) в том же году „в последний раз" был в Мосуле (ibid., 146,3) и, повидимому, на восток больше не возвращался [9] Ibid., 208.

одного из своих мусульманских источников. По замечанию Туманского,[1] „он нигде не называет своих источников, кроме Птолемея, да и то, вероятно, лишь в качестве риторического приема". Это замечание не вполне соответствует действительности; кроме Птолемея, упоминается Аристотель (л. 2а), причем цитуется его آثار علوى, т. е. الآثار العلويّة „Meteorologica". То же самое место (об океане, окружающем землю) цитуется у автора начала XII в. ал-Ḫараḳī.[2] Птолемей цитуется 2 раза (4а и 5а), не в главах, посвященных отдельным областям, но только в общей части, т. е. в описании всего мира, именно в главе об островах. Говорится о тринадцати островах и двух выдающихся в море горах в Индийском океане, причем прибавлено, что эти две горы упоминаются в книгах Птолемея; текста, на который могло бы опираться это известие, в географии Птолемея нет. В „западном океане" (*δυτικὸς Ὠκεανός* Птолемея) было, по словам автора, 25 островов, названия которых перечислены в книге Птолемея. Эти названия приводятся; большею частью они, действительно, заимствованы у Птолемея, начиная с 6 „островов блаженных" (*αἱ τῶν μακάρων νῆσοι*, Птолемей IV, 6, 34, у арабских авторов большею частью الخالدات, у нашего автора الخالية, как у Баттāнī الخاليات).[3] Из Птолемея узнали об „островах Британии", которых по нашему автору и по арабским географам[4] было 12 (у Птолемея этого числа нет). Как об „островах блаженных" (Канарских), так и о Британии нашим автором сообщаются известия, которых, повидимому, нет в других источниках. Говорится, что на „островах блаженных" есть „золотые рудники; раз в год туда направляются люди из страны Сӯдāн и из городов Сӯс ал-Аḳṣā и привозят золото из тех рудников; жить там никто не может из-за сильного зноя". Британия называется (л. 37б) „складочным местом товаров Византии (Рӯм) и Испании (Андалус)". Но среди названий 25 островов есть такие, которых у Птолемея нет; по ошибке помещаются в западном океане Родос и Арвāд; упоминаются легендарные „остров мужчин" и „остров женщин", под влиянием совершившегося в эпоху ислама, может быть под влиянием лингвистического недоразумения, приурочения легенды об амазонках к Балтийскому морю.[5] Ссылки автора, подобно ссылкам многих других мусульманских географов,[6] относятся, очевидно, не к подлинному, а к переделанному арабами Птолемею; но никакой риторики в этих ссылках нет.

2

История арабской географической науки еще далеко не достаточно разработана.[7] В „Энциклопедии ислама", по не вполне последовательной системе этого

[1] ЗВО, X, стр. 132. [2] Текст у Nallino, Al-Battānī sive Albatenii opus astronomicum. Pars I, Mediolani 1903, p. 175. [3] Battani-Nallino, I, 17, прим. 2. Это не единственный случай совпадения текста Баттāнī с текстом нашего автора; по Баттāнī (ibid. 18, прим. 5) и нашему автору (л. 4б) островов около Индии и Цейлона было 59, по Ибн-Рустэ (BGA, VII, 84,15) и Ḫараḳī, согласно с текстом Птолемея (VII, 4, 11—13), 19. По мнению Наллино, Баттāнī прочитал نط вместо стоявшего в его списке يط; очевидно, эту ошибку сделал общий источник Баттāнī и нашего автора. [4] BGA, VII, 85,13 Ибн-Рустэ; Battani-Nallino, I, 18. [5] Куник-Розен, Известия ал-Бекри и т. д., I, 80. Peschel-Ruge, Geschichte der Erdkunde, 90. Nallino, Al-Ḫuwārizmī, 50. [6] Nallino, Al-Ḫuwārizmī, 52. [7] В широко задуманном „Введении в историю науки", издание которого предпринято в Америке (G. Sarton, Introduction to the History of Sciences. Carnegie Institution of Washington. Publication № 376, 1927; ср. рецензию E. J. Holmyard в JRAS, 1929, 209 sq.), отведено место и географической науке „от Гекатея до Бируни". Говорится, что греческие познания были переданы христианской школой другим восточным христианам — сирийцам и арабам — и в конечном итоге (finally) мусульманам. Со второй половины VIII до конца XI в. арабский язык был главным языком науки и прогресса, в XII в. „the intellectual supremacy of the Muslims had already come to an end" (p. 18), что едва ли верно.

издания (ср. „Adab", „al-Djabr", с другой стороны „Astrologie", „Astronomie"), мы могли бы ожидать статьи об этом предмете или под словом Djaghrafīya, или под словом Geographie; ни в том, ни другом месте такой статьи нет. В „Geschichte der Arabischen Litteratur" Броккельманна есть отделы, посвященные географической литературе, но, как было указано в печати,[1] именно в этих главах особенно проявляется неудовлетворительность книги Броккельманна. Тот же ученый, которому принадлежит этот отзыв, там же (в 1909 г.) называет лучшим обзором арабской географической литературы труд Рено, вышедший в 1848 г.[2] Тот труд, которым в первой половине IX в. было положено начало арабской географической науке, именно труд Абу-Джа'фара Мухаммеда ибн-Мусы Хорезми, сделался доступным в печатном издании только в 1926 г.[3] Несколько раньше, в 1895 г., этот труд был предметом классического исследования Наллино;[4] тот же ученый потом вернулся ко многим вопросам, касающимся Хорезми и вообще арабской географической науки, в своем большом труде об умершем в 929 г. астрономе Баттани на латинском языке.[5]

Вполне установлено, что арабская география, подобно арабской астрономии, была основана на Птолемее. В средние века Птолемей изучался только Востоком, сначала христианским, потом мусульманским, и до XV в. был совершенно забыт в Западной Европе.[6] Из астрономического труда Птолемея был заимствован и исторический канон — хронология царствований с VIII в. до н. э. до II в. по н. э., вместе с принятой христианским миром хронологией Евсевия (IV в. н. э.), где история начинается с Авраама и современных ему и его потомкам царей.[7] Вследствие этого в мусульманской литературе делались и некоторые попытки географического приурочения античных исторических преданий, не всегда удачные; еще в XI в. мы в каноне Бируни видим попытку отождествить классический Илион с сирийским Триполи.[8] Точной передачи текста Птолемея на арабском языке мы не имеем; мусульманские ученые с самого начала отнеслись к этому тексту гораздо более самостоятельно, чем впоследствии западно-европейские, и уже в труде Мухаммеда Хорезми мы находим переделанного Птолемея, отчасти исправленного и дополненного, отчасти искаженного. По замечанию Наллино,[9] мы в сочинении Хорезми имеем такой труд, какого не могла создать ни одна европейская нация в период своих первых шагов на научном поприще. Однако, в этой ранней самостоятельности рядом с положительными сторонами были и отрицательные. Не было создано прочного и определенного исходного пункта для научной мысли; не было возможности точно разграничить сведения, заимствованные из разных источников; как мы видели, даже географы X в. уже не знали, что было сказано у Птолемея и что прибавлено мусульманскими авторами.

[1] ZDMG, LXIII, 596. [2] Géographie d'Aboulféda. T. I. Introduction générale à la géographie des orientaux. [3] Das Kitāb Ṣūrat al-arḍ des Abū Ǧa'far Muḥammad ibn Mūsā al-Ḫuwārizmī, herausg. von Hans v. Mžik, Bibliothek arabischer Historiker und Geographen, III. Band. [4] C. A. Nallino, Al-Ḫuwārizmī e il suo rifacimente della geografia di Tolomeo. Reale Acad. d. Lincei, Serie V, Memorie della classe di scienze morali etc. vol. II, parte 1a. [5] C. A. Nallino, Al-Battānī sive Albatenii opus astronomicum. Public. del. Reale Osservatorio di Brera in Milano, N. XL, parte I—III. Третья часть (арабский текст) вышла в 1899 г., первая в 1903, вторая в 1907. [6] K. Wright, The geographical lore of the time of the crusades, New York, 1925, Amer. geogr. soc., Research Series № 15, p. 10, 19. [7] Текст канона Птоломея, например, C. Wachsmuth, Einleitung in das Studium der alten Geschichte, Lpz. 1895, S. 305 f. О Евсевии ibid., S. 163 ff. Как по Евсевию, так и по Бируни список царей начинается с Бела, отца Нина (Chronologie ed. Sahau, S. 85). [8] Берлинская рукоп. Ahlw. 5667 f. 34a: طوطالوس — فى ايّامه فتحت ايليون وهو اطـابلس شام بعد حصار عشر سنين لسبب استيلاى اسكندر فيروس امراة بعض الملوك (sic) Cf. Chronologie, S. 86. [9] Al-Ḫuwārizmī, 53.

Время появления труда Муḥаммеда Хорезми точно не установлено. Скудные биографические сведения о нем недавно были вновь собраны в статье Э. Видемана.[1] Прозвание ал-Ḳуṭруббулӣ показывает, что он был связан не только с Хорезмом, но и с местностью на Тигре, куда, может быть, переселились уже его предки; прозвание ал-Маджӯсӣ — что его предки были не христианами, но зороастрийцами; этим, может быть, отчасти объясняется факт, что на его деятельность индийские и персидские традиции оказали еще больше влияния, чем греческие. Помимо астрономических и математических сочинений (известно, что искажением имени ал-Хорезми является слово логарифм) им был составлен исторический труд, ссылки на который встречаются у такого раннего историка, как Аḥмед ибн-Абу-Ṭāхир Ṭайфӯр;[2] у Табари первая ссылка на труд Хорезми относится к смерти халифа Махдия (785),[3] последняя — к концу 825 и началу 826 г.[4] Хорезми был участником производившихся при халифе Маʾмӯне (813—833) научных работ; его географический труд несомненно связан с исполненной для Маʾмӯна картой, считавшейся коллективным произведением;[5] впоследствии, под влиянием легенды о семидесяти толковниках библии и т. п., говорили об участии в этой работе семидесяти ученых.[6] Вследствие этого, по мнению Наллино,[7] труд Хорезми несомненно относится к царствованию Маʾмӯна, т. е. к периоду между 813 и 833 гг. Приэтом делается попытка более точно определить terminus post quem и terminus ante quem. Среди городов 3-го климата упоминается ничтожное селение Ḳиман[8] в верхнем Египте, которое могло получить известность вследствие победы правительственных войск над мятежниками в 201 г. х.[9] (816—817); следовательно Хорезми писал не ранее 201 г. х. Как термин ante quem предлагается 210 г. х. (826—27), причем причины выбора именно этой даты не указываются. В действительности труд Хорезми в том виде, как он дошел до нас, не может быть отнесен к царствованию Маʾмӯна, так как упоминается новая столица Сурра мен раʾā (Сāмаррā),[10] возникшая только при халифе Муʿтаṣиме (833—842), причем начало постройкам в Сāмаррā было положено в 221 г.[11] (836). Terminus post quem следовательно должен быть передвинут на 20 лет; как terminus ante quem могла бы быть признана дата смерти Хорезми, если бы эта дата была нам известна; в последний раз Хорезми упоминается, повидимому, в рассказе о смерти халифа Вāṣиḳа в 847 г.[12]

В сочинении Хорезми мы рядом с географическими названиями мусульманского периода еще встречаем большое число древних названий; впоследствии эти названия стали быстро исчезать; в словаре Якута о географических названиях, встречающихся у до-мусульманских авторов, говорится только, что они „по давности времени“[13] большею частью сделались непонятными. Интересны попытки Хорезми сблизить древние названия с названиями своего времени. Германия называется страной славян; две Сарматии сближаются со страной дунайских болгар и страной алан, две Скифии — со страной турок вообще и самых восточных турок, туґузґузов, Серика с Сӣнистāном, т. е. Китаем;[14] последний пример показывает, что для сравнения с греческими терминами привлекались термины персидской географии.

[1] Enz. des Islām, II, 978. [2] Kitāb Baġdād ed. Keller, p. 349. [3] Tabari, III. 551,12. [4] Ibid., 1085,13. [5] BGA, VIII, 33,14. [6] Reinaud, Introd., p. XLV, прим. 2. Nallino, Al-Ḫuwārizmī, 13. [7] Nallino, Al-Ḫuwārizmī, 22. [8] В издании Mžik № 153. [9] Более точная дата у Киндӣ (GMS, XIX, 166,9): месяц джумāдā I 201 г. (с 25 ноября до 24 декабря 816). [10] В издании Mžik № 301. [11] Ṭabarī, III, 1180; BGA, VIII, 357,3. [12] Ṭабарӣ, III, 1364,16. [13] لتطاول الزمان Jacut, I, 7,8. [14] Все эти сближения в издании Mžk, стр. 105 (№№ 1593, 1596, 1599, 1600, 1601, 1602).

Точное заглавие книги Птолемея *Γεωγραφική Ὑφήγησις* было заменено словом „география", в арабской переделке (джаграфия); это слово большею частью переводилось „изображение земли" (صورة الارض),[1] чем объясняется, вероятно, и заглавие книги Хорезми. Автору „Фихриста"[2] было известно, что труд Птолемея состоял из восьми книг или отделов (по-гречески *βιβλίον*, по-арабски مقالة); первый перевод, притом неудовлетворительный, был сделан для младшего современника Хорезми, Абу-Йусуфа Я'кубa ал-Киндй, воспитателя и приближенного сына халифа Му'тасима, Ахмеда; смерть Киндй относят к 260 г. х. (873—4).[3] Очень вероятно,[4] что Киндй воспользовался этим переводом для своего собственного географического труда „Описание населенной части земли" (رسم المعمور من الارض), упомянутого у Мас'удй.[5] Автором географического труда был также ученик Киндй Ахмед ибн-Мухаммед ибн-ат-Таййиб Сераxсй (умер в 899 г.);[6] этому труду приписывается часто встречающееся в арабской географической литературе заглавие „Книга путей и государств" (كتاب المسالك والممالك).[7] К этому же времени относится усовершенствованный перевод Птолемея, автором которого был вышедший из среды язычников города Харрана, патриот языческой культуры Абу-л-Хасан Сабит ибн-Курра (836—901). Таким же языческим патриотизмом объясняется, по мнению Наллино,[8] попытка Баттанй, тоже вышедшего из среды харранских язычников или „сабиев", вернуться в некоторых случаях от Хорезми к Птолемею, что было истинным шагом назад (un vero regresso).

От географических трудов математиков и астрономов, как Хорезми, Киндй, Сабит ибн-Курра и Баттанй, существенно отличались „Книги путей и государств", в которых географии политической и экономической отводилось гораздо больше места, чем математической и физической. В этих трудах мы находим перечень областей, на которые разделялся известный арабской науке мир, преимущественно мусульманский, сведения о городах, о торговых путях, о предметах вывоза из отдельных областей и городов и т. п. По словам „Фихриста",[9] автором первого труда о „путях и государствах" был Абу-л-'Аббас Джа'фар ибн-Ахмед Мервезй; его труд остался неоконченным; сам он умер в Ахвазе; его книги были увезены в Багдад и там проданы в 274 г. (887—8). Из этих данных можно было бы заключить, что составление труда Мервезй относится приблизительно к той же дате. Это заставляет сомневаться в первенстве Мервезй; автором труда о „путях и государствах" был еще другой географ IX в. Абу-л-Касим 'Убейдаллах ибн-'Абдаллах ибн-Хурдадбех. Этот труд тоже упоминается в „Фихристе", причем о времени жизни автора говорится только, что он был приближенным халифа Му'тамида (870—892).[10] Ибн-Хурдадбех посвятил свой труд какому-то члену аббасидской династии, к которому обращается во втором лице, но которого не называет по имени. Вопрос о времени жизни Ибн-Хурдадбеха и времени составления его труда подробно рассмотрен в предисловии де-Гуе к изданию текста; де-Гуе старается доказать,[11] что Ибн-Хурдадбех первоначально написал свой труд в 232 г. х. (846—7), т. е. еще при халифе Васике (842—847), и переработал его вторично в 272 г. (885—6), при Му'тамиде. Если первая дата верна, то „Книга путей и государств" Ибн-Хурдадбеха появилась в первой редакции задолго до труда Мервезй, и ошибка ан-Недйма

[1] Напр., Jacut, I, 7,6 также H. Khalīfa, II, 601. У Мас'удй (BGA, VIII, 33,13) перевод قطع الارض (пересечение земли). [2] Fihrist, 268; ZDMG, L, 213. [3] Так по арабскому сочинению Наллино علم الفلك, 115; в статье Tj. de Boer, Enz. des Islām, II, 1095, только сказано, что он был еще жив в 256 (870) г. [4] Так Brockelmann, I, 225. [5] BGA, VIII, 25,19. [6] Об авторе Brockelmann, I, 210; Fihrist, 261. [7] H. Khalīfa, I, 509 (№ 11870). [8] Al-Ḫuwārizmī, 24. [9] Fihrist, 150; GMS, VI, 2, p. 400. [10] Fihrist, 149. [11] BGA, VI, p. XX.

должна быть объяснена тем, что ему, как показывают его слова о халифе Муʿтамиде, была известна только вторая редакция. Против мнения де-Гуе высказался Маркварт,[1] доказывающий, что было только одно издание труда Ибн-Ḫурдāдбеха, законченное не раньше 272 г. х. Решающее значение имеет для Маркварта факт, что уже в той редакции труда Ибн-Ḫурдāдбеха, которую де-Гуе считал более ранней, упоминаются туғузғузы, как арабы обыкновенно называли уйгуров, причем Ибн-Ḫурдāдбех заимствовал сведения о туғузғузах у путешественника Темīма ибн-Баḥра ал-Мутауууʿи, посетившего туғузғузов в местности, завоеванной уйгурами, по китайским известиям, только в 866 г. Однако сам Маркварт в другом месте[2] приводит (хотя и неправильно толкует) текст умершего в 255 г. (868—9) Джāḥиза, где также упоминаются туғузғузы, причем не как недавние пришельцы, а как давнишние жители, в той же местности, по соседству со страной ḫарлуḫов (ḳарлуḳов). Очевидно слово туғузғуз, как и следовале ожидать по его этимологическому происхождению (тоḳуз-оғуз = девять огузов), не всегда означало уйгуров; на уйгуров, повидимому, было перенесено арабами название прежних жителей завоеванной уйгурами местности.[3] Для опровержения мнения де-Гуе о двух редакциях, следовательно, должны быть приведены другие доказательства (сомнительно, например, мог ли Ибн-Ḫурдāдбех говорить о халифе Вāсиḳе при его жизни без употребления принятых в таких случаях традиционных формул; но этот довод имел бы значение только в том случае, если бы до нас дошел полный, а не сокращенный текст Ибн-Ḫурдāдбеха).

В противоположность рано забытому труду Мервезī труд Ибн-Ḫурдāдбеха получил широкое распространение и был использован многими учеными, в том числе несомненно, хотя, может быть, не непосредственно, нашим автором. Решение вопроса, что именно было заимствовано позднейшими авторами у Ибн-Ḫурдāдбеха, притом из каких его сочинений, несколько затрудняется тем, что „Книга путей и государств“ дошла до нас, как доказывает де-Гуе,[4] только в сокращенном виде. В цитатах других авторов из Ибн-Ḫурдāдбеха мы иногда находим более полный текст, чем в известных двух рукописях сочинения Ибн-Ḫурдāбдеха; на Ибн-Ḫурдāдбехе основаны многие сообщения таких авторов, как Ибн-ал-Фаḳīх,[5] Яʿḳубī, Ибн-Рустэ[6] и другие. Кроме „Книги путей и государств“ Ибн-Ḫурдāдбех написал еще несколько других сочинений, из которых по содержанию к „Книге путей и государств“ ближе всего, судя по заглавию, стояла „Книга о генеалогиях персов и их колониях“; возможно, что некоторые ссылки на Ибн-Ḫурдāдбеха относятся к этому сочинению. Требует рассмотрения также вопрос, могли ли некоторые из авторов пользоваться непосредственно теми же источниками, на которых основаны сообщения Ибн-Ḫурдāдбеха.

Ибн-Ḫурдāдбех говорит в своем предисловии, что перевел с иностранного языка (не сказано, с греческого или сирийского) географию Птолемея;[7] этот перевод не упоминается в арабской литературе. По мнению Наллино,[8] перевод географии Птолемея был сделан Ибн-Ḫурдāдбехом для своего собственного употребления и не был выпущен в свет. Замечательно, что даже этот автор, называющий себя переводчиком Птолемея, приписывает Птолемею известие, которого в греческом тексте нет, будто на земле в его время было всего 4 200 городов.[9] У Птолемея такого подсчета числа городов нет.

[1] J. Marquart, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, Lpz. 1903, S. 390. Ср. Ф. Вестберг, ЖМНП, нов. сер. XIII (1908), стр. 374. [2] Streifzüge, S. 91. [3] Ср. например, мой „Отчет о поездке в Среднюю Азию 1893—1894 гг.“, стр. 33 и сл. [4] BGA, VI, p. XV sq. [5] BGA, V. [6] BGA, VII. [7] BGA, VI, ٢, 9. [8] Al-Ḫuwārizmī, 7. [9] BGA, VI, ٥, 4.

Несмотря на изучение Птолемея, Ибн-Хурдāдбех написал свой труд по совершенно другой системе. Астрономические деления оставлены совершенно в стороне; главное место отводится дорожникам — описанию путей, соединявших области и города, с точным указанием расстояний. Масʿӯдӣ[1] называет с некоторым пренебрежением географию, как ее понимал Ибн-Хурдāдбех, наукой для гонцов и письмоносцев (русскому эти слова могут напомнить известные слова Простаковой в „Недоросле" Фонвизина). Теперь едва ли кто-нибудь будет отрицать, что именно „книги о путях и государствах" являются самыми ценными произведениями арабской географической литературы. Благодаря им мы знаем топографию мусульманской Передней Азии IX—X вв. гораздо лучше, чем топографию античного мира, и можно только пожалеть о том, что среди памятников античной литературы так одиноко стоит такое произведение, как дорожник Исидора Харакского (до некоторой степени с ним можно сопоставить „периплы" Черного моря и Индийского океана). Птолемей, вероятно, отнес бы эти произведения к „хорографии", которая противополагается у него научной географии.

Мы видели, что перевод Птолемея был также в руках современника Ибн-Хурдāдбеха, Киндӣ, написавшего географический труд под другим заглавием, указывающим на бо́льшую связь с математической географией; но ученик Киндӣ Аḥмед Сераḫсӣ написал, подобно Ибн-Хурдāдбеху, книгу о путях и государствах. Сераḫсӣ, как показывает его прозвание, происходил из Хорасана, но его жизнь и деятельность, насколько известно, была связана только с Багдадом, где он и погиб в 899 г., повидимому, как жертва придворных интриг.[2] Другой ученик Киндӣ, прибывший в Ирак из восточных областей, Абу-Зейд Аḥмед ибн-Сахль ал-Балḫӣ, вернулся к себе на родину, где прожил много лет (он умер в 934 г.) и где написал свой географический труд, имевший большое влияние на последующих географов, в том числе на нашего автора.

3

Вопросу о географическом труде Балḫӣ и об отношении к нему дошедших до нас трудов Иṣтаḫрӣ и Ибн-Ḥауḳаля де-Гуе посвятил подробную статью,[3] где приводит также биографические сведения о Балḫи из биографического словаря Ṣафадӣ, „ал-Вāфӣ би-л-вефайāт".[4] Теперь можно установить, что Ṣафāдӣ заимствовал эти сведения у Якута,[5] в свою очередь взявшего их из книги об Абу-Зейде, которую составил Абу-Сахль Аḥмед ибн-Убейдаллах ибн-Аḥмед, „клиент повелителя правоверных", который в свою очередь воспользовался более ранней биографией Балḫӣ, автором которой был Абу-Муḥаммед Ḥасан ибн-Муḥаммед ал-Везӣрӣ; Везӣрӣ лично знал Абу-Зейда Балḫӣ и учился у него.[6]

Самое существенное, чем можно дополнить собранные у де-Гуе сведения о Балḫӣ, это слова Якута, что Балḫӣ умер (в месяц зӯ-ль-ḳаʿда 322 г. х.) 87 или 88 лет от роду, следовательно, родился около 235 г. х. (849—50 гг.).[7] Его географический труд, составленный, как можно заключить из данных, собранных у де-Гуе,[8] в 308 или 309 г. (в 920 г. или немногим позже), был написан им, следовательно,

[1] Prairies d'or, II,70 и сл. BGA, VI, p. XII. [2] Рассказ „Фихриста" (261), по которому везир Ḳāсим обманом внес имя Сераḫсӣ в утвержденный халифом список лиц, осужденных на смерть, находится в противоречии с переданным у Якута (GMS, VI, 1, 159) рассказом приближенного халифа Муʿтадида, Ибн-Ḥамдӯна, по которому халиф сознательно предал смерти Сераḫсӣ, как еретика, старавшегося совратить в ересь самого халифа. [3] ZDMG, XXV, 42—58. [4] Brockelmann, II, 32. [5] GMS, VI, 1, 141—152. [6] Ibid., 143, 144 и 147. [7] Ibid., 141. [8] ZDMG, XXV, 49.

в глубокой старости. Его путешествие в Ирак, о котором упоминает и де-Гуе (у Якута[1] сказано, что он отправился туда пешком с караваном паломников), относится к годам его ранней молодости, что подтверждается также сообщением, что он учился у Киндӣ, умершего, как сказано выше, скоро после 870 г. В Ираке Балḫӣ провел восемь лет и посетил также соседние страны. После приобретения обширных и разносторонних познаний он вернулся к себе на родину через Герат и прославился в Балхе своею ученостью.[2] Восемь лет, проведенных им в Ираке, обнимают, по всей вероятности, не все время его путешествий; ничего не говорится о его жизни в Балхе до вступления на престол Наṣра II (914—943), из чего можно заключить, что он вернулся на родину уже в старости. К первым годам царствования Наṣра II, по всей вероятности, относится сказанное в „Фихристе“,[3] со слов самого Балḫӣ, о его отношениях к полководцу Ḫусейну ибн-ʿАлӣ Мервезӣ (или Мерверрӯдӣ) и к везиру Абу-ʿАбдаллаху (в „Фихристе“ по ошибке Абу-ʿАлӣ) Муḥаммеду ибн-Аḥмеду Джейханӣ. Балḫӣ получал от Ḫусейна и его брата Муḥаммеда Саʿлӯка[4] определенную материальную поддержку, аккуратно выплачивавшуюся, но лишился этой поддержки из-за сочинения религиозного содержания, высоко ценившегося потом в правоверных кругах; у Якута[5] приводится отзыв, в котором эта книга Балḫӣ причисляется к самым полезным для мусульман книгам, какие вообще были написаны (Ḫусейн был еретиком-исмаилитом; Балḫӣ в молодости также придерживался шиитских воззрений, от которых потом отказался). Везир Джейханӣ посылал Балḫӣ в подарок невольниц, но потом лишил Балḫӣ этого знака внимания из-за непонравившегося ему сочинения Балḫӣ о жертвоприношениях (القرابين والذبائح). Везир Джейханӣ считался дуалистом; с его религиозными воззрениями связывали некоторые странности его личной жизни: он не прикасался к человеку иначе как через ткань или бумагу и не терпел кошек.[6]

Балḫӣ находился на государственной службе, насколько известно, только при кратковременном управлении Хорасаном знатного мервского дихкана Аḥмеда ибн-Сахля (918—919), считавшегося потомком персидских царей.[7] Аḥмед стоял во главе саманидских войск, усмиривших восстание Ḫусейна Мерверрӯдӣ, причем сам Ḫусейн был взят в плен, но вслед за тем Аḥмед в Нишапуре отложился от саманидов, был принужден уйти в Мерв, где был разбит, взят в плен и умер в бухарской тюрьме. Аḥмед ибн-Сахль происходил из семьи ревностных иранских патриотов; его братья пали жертвой национального фанатизма (таʿаṣṣуб) арабов; с Аḥмедом в Мерве жил некий Серв, на которого ссылается Фирдауси при изложении сказаний о Рустеме.[8] Абу-Зейд в это время старался быть в стороне от национальных споров о преимуществах арабов или персов, как и от религиозных споров о преимуществах ʿАлия или других спутников пророка.[9] Каково бы ни было его собственное национальное происхождение и каков бы ни был его родной язык, он, как ученый, говорил на литературном арабском языке, и на том же языке, хотя не совсем удачно, пытался объясняться с ним эмир Аḥмед ибн-Сахль,[10] когда прибыл в Балх (других известий о пребывании Аḥмеда ибн-Сахля в этом городе нет). Аḥмед ибн-Сахль предложил Балḫӣ должность везира; тот отказался; везиром сделался друг Балḫӣ, другой уроженец Балха, Абу-л-Ḳāсим ʿАбдаллах ибн-Аḥмед ибн-Маḥмӯд Каʿбӣ, тоже писавший сочинения религиозного содержания, но более далекие от правоверия; у Самʿānӣ он

[1] GMS, VI, 1, 145. [2] Ibid, 147. [3] Fihrist, 138, оттуда у Якута, l. c., 141 и сл. [4] О нем де-Гуе, ZDMG, XXV, 54, пр. 1. [5] GMS, VI, 1, 149 внизу. [6] Об этом GMS, VI, 6, 293 по утраченной „Истории правителей Хорасана“ Селлāмӣ. О ней ср. мой „Туркестан“, 11 (англ. изд. 10). [7] О нем В. Бартольд, Туркестан в эпоху монгольского нашествия, I, 6 и сл. II, 251 и сл. [8] ЗВО, XXII, стр. 280. [9] GMS, VI, 1, 148. [10] Ibid., 150.

назван главой му'тазилитов.[1] Балхӣ занял при нем место секретаря; ему было назначено жалованье в 500 дирхемов в месяц, Абу-л-Ḳāсиму — вдвое больше, но сам Абу-л-Ḳāсим распорядился, чтобы казначей выдавал ему только 900, Балхӣ — 600, причем были приняты меры, чтобы Балхӣ получал свое жалованье хорошими деньгами; все испорченные монеты должны были быть отнесены к жалованию Абу-л-Ḳāсима.[2] В это же счастливое для него время Балхӣ благодаря щедрости эмира и везира приобрел имение в своей родной деревне Шāмистиян, на канале Ғарбенгӣ, одном из 12 каналов, орошавших окрестности Балха; это имение перешло к его потомкам.[3]

После падения Аḥмеда ибн-Сахля Балхӣ, повидимому, жил частным человеком в своем имении. Без указания времени говорится (только у Маḳдисӣ)[4] о приглашении, полученном им в Бухару от саманидского эмира (вероятно Наṣра); Балхӣ отклонил это приглашение, будто бы испугавшись бурного течения и ширины Аму-дарьи. Из высокопоставленных лиц Балхӣ еще переписывался с эмирами Саганиана (впоследствии наместниками Хорасана) Абу-Бекром Муḥаммедом и его сыном Абу-'Али Аḥмедом,[5] но, повидимому, лично с ними не виделся.

Число сочинений Балхӣ доходило, по словам его внука,[6] до шестидесяти. Среди них ясно не назван географический труд Балхӣ, носивший, по всей вероятности (известия об этом несколько разноречивы),[7] заглавие Ṣувар-ал-аḳāлӣм („Изображения климатов"); содержание труда Иṣтаḫрӣ, основанного, как известно, на труде Балхӣ, заставляет полагать, что имеется ввиду не деление населенной части мира на семь климатов с юга на север, но климаты, как географические области, представляющие самостоятельное целое; таких климатов Иṣтаḫрӣ насчитывает 20, причем такое же число было, по словам Маḳдисӣ,[8] у Балхӣ. В списке[9] трудов Балхӣ, однако, приняты во внимание некоторые сочинения, судя по заглавию, географического содержания; сюда относится напр., „Книга о небесах и мире". Среди других трудов есть книга „Комментарий на изображения" (тафсӣр аṣ-ṣувар); возможно, что имеется ввиду географический труд Балхӣ, тем более, что и Маḳдисӣ называет этот труд только комментарием, притом слишком кратким, к его картам.

Уже в то время был не вполне ясен вопрос об авторе сочинения, составляющего теперь первый том „Bibliotheca Geographorum Arabicorum". Маḳдисӣ[10] видел три экземпляра этого труда, один в Рейе,[11] другой в Нишапуре, третий — в Бухаре; в первом случае автором считался Балхӣ, во втором (в самой рукописи имени автора не было) — Абу-Бекр Муḥаммед ибн-ал-Марзубāн ал-Муḥахууалӣ ал-Карḫӣ, умерший в 309 г. х. (921—2), в третьем — Абу-Исḥāḳ Ибрахӣм ибн-Муḥаммед ал-Фāрисӣ ал-Иṣтаḫрӣ, названный в самой рукописи. Маḳдисӣ считает наиболее достоверным последнее, так как видел нескольких лиц, знавших Иṣтаḫрӣ и присутствовавших при составлении его труда; одним из этих свидетелей был Абу-Наṣр ал-Ḫарбӣ, муḥтасиб города Бухары.[12] О том, что автором считался Карḫӣ, говорится у Маḳдисӣ еще в другом месте,[13] в главе о Синде; но в ссылках или цитатах им называются только Балхӣ или Иṣтаḫрӣ. По

[1] GMS, XX, 485. Ка'би, умерший в 319 г. (931), писал также исторические сочинения; ср. Туркестан, 11. [2] GMS, VI, 1, 147. [3] Ibid., 143 и сл. [4] BGA, III, 4. Де-Гуе, ZDMG, XXV, 55, ссылается на Маḳдисӣ и Ṣафадӣ, но ссылка Якута (GMS, VI, 1, 152) на Маḳдисӣ показывает, что Ṣафадӣ взял это известие через посредство Якута у того же Маḳдисӣ. [5] GMS, VI, 1, 143. [6] Ibid., 150, 2. [7] ZDMG, XXV, 57. [8] BGA, III, 4,10. [9] Находится в „Фихристе" и передан у Якута (GMS, VI, 1, 142 и сл.) полнее, чем в печатном издании „Фихриста" (138). [10] BGA, III, 5a. [11] О библиотеке министра Ибрахӣма ибн-'Аббāда в этом городе см. ibid., 391. [12] Ibid., 136,12. [13] Ibid., 475,10; ср. толкование текста ibid., 5a в конце, против ZDMG, XXV, 48. Грамматически, однако, прежнее толкование представляется более естественным.

словам де-Гуе,[1] все цитаты, где назван Балхӣ, вполне соответствуют тексту Истахрӣ; тем не менее де-Гуе считает возможным, что Макдисӣ кроме текста Истахрӣ имел в руках также текст Балхӣ,[2] тогда как у Якута было в руках только одно сочинение; приводя цитаты из него, он большею частью ссылается на Истахрӣ, но иногда на Балхӣ, „как будто бы следуя определенной системе".[3] Последнее предположение едва ли соответствует действительности; Якут ссылается на Балхӣ, не упоминая об Истахрӣ, только один раз, по поводу расстояния между Джеддой и Аденом;[4] соответствующие слова, конечно, находятся и в тексте Истахрӣ.[5] Во всех других случаях цитуется только Истахрӣ, в том числе и по поводу расстояния между Хадрамаутом и Аденом,[6] о чем говорится у Истахрӣ в том же месте. Последовательность, которую де-Гуе напрасно ищет у Якута, можно отметить только у Макдисӣ: среди двадцати климатов можно выделить три, где преимущественно цитуется Балхӣ (именно три последних: Хорасан, Сеистан и Мавераннахр), и три, где преимущественно цитуется Истахрӣ (Фарс, Керман и Синд).

Труд Истахрӣ, по мнению де-Гуе,[7] представляет второе, сильно дополненное издание труда Балхӣ, сделанное между 318 и 321 г. х. (930—933), т. е. еще при жизни Балхӣ. В русских трудах[8] при упоминании об Истахрӣ его труд часто относится к 951 г., т. е. к 340 г. х.; по мнению де-Гуе,[9] это была дата той рукописи, к которой восходила большая часть распространенных на востоке списков; тогда же был издан составленный двадцатью годами раньше труд. К тому же времени (в одном месте сказано: „vermutlich nicht später als 340", в другом „schwerlich früher",[10] причем речь идет о той же дате) де-Гуе относит свидание между Истахрӣ и Ибн-Хаукалем, о котором рассказывает сам Ибн-Хаукаль, с согласия Истахрӣ взявший на себя переработку его труда (получил ли Истахрӣ в свое время такое же согласие от Балхӣ и вообще встречался ли с ним, совершенно не известно). К сожалению, Ибн-Хаукаль не говорит ни слова о том, когда и где произошло свидание; сказано только,[11] что он к этому времени уже успел составить карту Азербайджана (в окончательной редакции труда Ибн-Хаукаля Азербайджан, как у Истахрӣ, изображен на одной карте с Арменией и Арраном) и Месопотамии.

Ибн-Хаукаль хотел в конце своего труда дать полный обзор своих путешествий,[12] но не исполнил этого; приводится только дата его выезда, еще молодым человеком, из Багдада, повидимому, не вполне точная (четверг 7 рамазана 331 г., т. е. в мае 943 г.; день недели не соответствует числу месяца).[13] Иногда говорится, что автор в таком-то году был в таком-то городе. Годом окончания его труда считается 367 г. (987—8);[14] очевидно, он за такой продолжительный срок успел побы-

[1] ZDMG, XXV, 47. [2] Ibid., 52. [3] Ibid., 46. [4] Jacut, II, 41,17. [5] BGA, I, 27 наверху. [6] Jacut, II, 285,19. [7] ZDMG, XXV, 50. [8] В том числе и в статье Туманского, ЗВО, X, 127. [9] ZDMG, XXV, 51 и сл. [10] Ibid., 48 и 51 (внизу). [11] BGA, II, 236,6. [12] Ibid., 5—6. [13] Ibid., 5,18. Если вместо خلون надо читать بقين, то дата — 1 июня 943. Однако это предположение должно быть отвергнуто. Ибн-Хаукаль прибавляет, что в тот же день из Багдада бежал от турок хамданид Нāсир-ад-дауля. Нāсир-ад-дауля сделался главным эмиром Багдада (эмӣр-ал-умерā) 1 ша'бана 330 г. (21 IV 942; одинаковая дата у Ибн-Мискавейха, Eclipse of the Abassid Khaliphate, II, 28 и у Ибн-ал-Асӣра, VIII, 286); его владычеству положила конец упомянутая у Ибн-Хаукаля битва; это владычество продолжалось по Ибн-Мискавейху (Eclipse, II, 41) 13 месяцев и 3 дня, по Ибн-ал-Асӣру — 13 месяцев и 5 дней, что приводит нас во всяком случае к первым числам рамазана 331 г.; возможно, что имеется ввиду четверг 3 рамазана (11 V 943). У Zambaur'a (Manuel, p. 9) указывается день 7 рамазана 331 г., как дата перехода власти от Нāсир-ад-дауля к турку Тузуну; но по Ибн-ал-Асӣру (VIII, 298) Тузун получил от халифа звание эмӣр-ал-умерā только 25 рамазана. [14] На эту дату указывают, по мнению де-Гуе (BGA, IV, p. V), слова (ibid., II, 20,15) о хутбе, прочитанной в „прошлом году" владетелем Йемена из династии зиядидов (Лэн-Пуль, русск. перев, стр. 72; Zambaur, p. 115) на имя фати-

вать несколько раз в одних и тех же городах; так он в 358 г. (968—9) был в Мосуле в последний раз.[1] Он писал свой труд в качестве подданного фатимидского халифа и, повидимому, провел последние годы перед этим на западе; в 361 г. (971—2) он был в Сицилии.[2] Может быть, вследствие этого его труд не получил в восточных областях мусульманского мира такой известности, как труд его предшественника. Только труд Иṣṭaḫrī был переведен на персидский язык; рукопись, принятая путешественником Аузли (Ouseley) за экземпляр перевода труда Ибн-Ḥauḳаля и изданная под этим названием, оказалась сокращенной версией труда Иṣṭaḫrī.[3] Приобретение библиотекой Шахруха в XV в. экземпляра арабского подлинника Иṣṭaḫrī было причиной составления на персидском языке географического труда Хафизи-Абру.[4]

Что у нашего автора был в руках экземпляр сочинения Балḫī или Иṣṭaḫrī, не подлежит сомнению. Это особенно ясно проявляется в главах, посвященных западным областям; например, слова нашего автора (л. 34б) о Малатии вполне соответствуют тексту Иṣṭaḫrī, стр. 62: ومملطية مدينة كبيرة من اكبر الثغور التي دون جبل اللكام وتحتفّ بها جبال كثيرة الجوز وسائر الثمار مباح لا مالك له Текст Иṣṭaḫrī передается иногда не вполне точно; словам нашего автора о Мāриде, как „величайшем городе в Андалусе“ (36б), соответствуют у Иṣṭaḫrī (43) слова „из величайших городов Андалуса“. Заимствованием слов Иṣṭaḫrī (68 и сл.), не вполне правильно понятых, объясняется слова нашего автора об Афинах. Иṣṭaḫrī к югу и западу от Константинополя различает берег афинский и римский, но слова „Афины“ (Аṣīнāс) и Рим (Рӯмия) остаются для него названиями городов; об Афинах, как о городе, говорится, что там было „местопребывание мудрости греков“ (йунāнийӯн). По словам нашего автора (37б), афинским берегом назывался весь берег моря от Константинопольского пролива (Босфора) до Андалуса (Испании); слово „Аṣīнāс“ известно ему только как название местности, где в древности был город Йунийāн; к этому прибавляется, что „все мудрецы и философы вышли из этой местности Аṣīнāс“.

Из Иṣṭaḫrī (или Балḫī) заимствуются иногда и рассказы об исторических событиях. В главе о горах (7б) говорится, как в рассказе Иṣṭaḫrī об арабском полуострове (стр. 24), о горе, вершина которой занимала пространство в 20 фарсахов в окружности, где были пашни и проточная вода, причем, как у Иṣṭaḫrī, говорится, что эту местность завоевал кармат Муḥаммед ибн-ал-Фадл. По словам нашего автора, это событие произошло „в древности“ — выражение не совсем подходящее, потому что речь может идти только о событии конца III или начала IV в. хиджры;[5] может быть слова اندر قديم, употребленные также двумя строками выше, где говорится о древней столице йеменских царей, здесь по ошибке повторены переписчиком. Встречаются места, где текст нашего автора ближе к тексту второго, чем к тексту первого тома BGA. В главе об Ираке (31б) говорится о Каср-ибн-Хубейра, что это — самый большой город между Багдадом и Куфой; этих слов

мидского халифа. К сожалению, де-Гуе ни в этом месте, ни, повидимому, в других не говорит, в каком источнике он нашел известие о перемене хутбы в Йемене в 366 г. х. У Ибн-ал-Аṣīра об этом известий нет. Sir J. W. Redhouse во введении к истории Йемена Ḫазраджī (GMS, III, 1, p. 11) говорит, что в 377 (987) г. „the Ḥiwāliyy ruler of Ṣan'ā'“ взял Зебīд; тогда же он уничтожил хутбу на имя аббасидов и вел хутбу на имя фатимидов. Reinaud (Géographie d'Aboulféda, introd., p. LXXXIII) относит окончание труда Ибн-Ḫауḳаля, без доказательств, к 366 (976) г. [1] BGA, II, 146,3; см. выше стр. 5, прим. 8. [2] Ibid., 22,14—16. [3] Rieu, Pers. Mans., 416. [4] المظفرية, 3, 13 и 18. [5] Кармат Муḥаммед ибн-ал-Фадл, повидимому, брат кармата ʿАлī ибн-ал-Фадла, разграбившего Зебīд по Лэн-Пулю (Мусульм. династии, русский перевод, 72) скоро после 292 г., по Цамбауру (Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam, Hanovre, 1927, p. 115) в 303 г. х.

нет в принятом в издании де-Гуе тексте Иṣṭaḫрӣ (85), но они есть в тексте Ибн-Ḥауḳаля (166). Разумеется из этого не следует, чтобы наш автор пользовался сочинением Ибн-Ḥауḳаля; в этом случае, как во многих других, оправдываются слова Нельдеке,[1] что отношение Ибн-Ḥауḳаля к Иṣṭaḫрӣ не может быть определено путем простого сопоставления текстов BGA II и I. Слова, не находящиеся в тексте Иṣṭaḫрӣ по изданию де-Гуе, находятся, как видно из примечаний, в сокращенной версии по готской рукописи и в персидском переводе по изданию Аузли, следовательно, несомненно были у Иṣṭaḫрӣ.

Почти буквально сходны со словами Ибн-Ḥауḳаля [2] слова нашего автора (26а) о трех мусульманских колониях на нижнем течении Сыр-дарьи.[3] В первом томе BGA эти колонии не упоминаются; но достаточно сопоставить текст Иṣṭaḫрӣ по изданию де-Гуе[4] с цитатой из Иṣṭaḫрӣ у Якута,[5] чтобы убедиться в том, что течение Сыр-дарьи описывалось у Иṣṭaḫрӣ гораздо подробнее, чем можно было бы думать по изданию де-Гуе.[6]

Имел ли наш автор перед глазами труд Балḫӣ только в первоначальном виде или в переработке Иṣṭaḫрӣ? В некоторых местах заметно влияние тех глав BGA I, которые считаются преимущественно произведением Иṣṭaḫрӣ, например, главы о Синде, ср. особенно описание Мансуры, л. 26а, и текст Иṣṭaḫрӣ, 173. Но это место могло быть также у Балḫӣ. Зависимость от Балḫӣ-Иṣṭaḫрӣ сказывается еще яснее в главах о Хорасане и Мавераннахре, несомненно принадлежащих Балḫӣ. Сюда относятся слова о гератской мечети и большом числе проводящих там время людей (19б; ср. Иṣṭaḫрӣ, 265), описание Бушенга (ibid., ср. Иṣṭaḫрӣ, 268); слова о реке Мургабе, прорезывающей селение Дизе (20а, ср. Иṣṭaḫрӣ, 270); слова о трех горных цепях Бутман или Буттем (23б, ср. Иṣṭaḫрӣ, 328); слова о сторожевых пунктах в Оше (24а, ср. Иṣṭaḫрӣ, 333); слова о Хатламе или Хайламе, как месте рождения эмира Наṣра (ibid., ср. Иṣṭaḫрӣ, 334). В двух случаях слова нашего автора могут быть сопоставлены только с текстом BGA II, так как в тексте BGA I соответствующие места текста Балḫӣ-Иṣṭaḫрӣ не сохранились: сюда относятся слова о базаре в Мерсменде (23б, ср. Ибн-Ḥауḳаль, 384,5) и о 60 деревнях около Соха (24а, Ибн-Ḥауḳаль, 396,1). Повидимому, среди мест сочинения Балḫӣ-Иṣṭaḫрӣ, явно оказавших влияние на нашего автора, нет таких, которые по хронологическим основаниям могут принадлежать только Иṣṭaḫрӣ. Упоминающийся у нашего автора (28а) Ḥаллāдж, казненный в 309 (922) г., назван у Иṣṭaḫрӣ (148 и сл.) и едва ли был назван у Балḫӣ; но возможно, что у автора в этом случае был другой источник; о Ḥаллāдже у Иṣṭaḫрӣ говорится не при описании того города (ал-Байдā), из которого он происходил. К тому же, вопрос о том, сохранилась ли в арабских рукописях, рядом с версией Иṣṭaḫрӣ, также версия Балḫӣ, может быть, нуждается теперь в пересмотре. Де-Гуе доказал вполне убедительно,[7] что находившиеся в его распоряжении рукописи все заключают в себе версию Иṣṭāḫрӣ, в том числе и берлинская, несмотря на результаты исследования де-Гуе всетаки приписываемая Броккельманном[8] Балḫӣ; но

[1] ZDMG, LVI, 433. [2] BGA, II, 393. [3] Туркестан в эпоху монгольского нашествия, II, 179. К истории орошения Туркестана, 149. [4] BGA, I, 333. [5] Jacut, II, 404 и сл. Текст у Якута, как отмечает и де-Гуе в примечании (BGA, II, 393c), явно искажен, особенно 405,5, где вместо فيمتدّ على الاتراك الغزية следует читать فيمتدّ الى القرية. [6] Сам де-Гуе говорит, что в BGA I в описании Мавераннахра дает только сокращенный текст, „während der eigentliche Text des Istakhrī bei Ibn Ḥauḳal und in den Anmerkungen dazu zu finden ist". [7] ZDMG, XXV, 42—58. Вывод на стр. 57: обе рукописи, болонская (о ней V. Rosen, Remarques etc., Rome, 1885, p. 94) и берлинская (в печатном издании A и B), положенные в основу издания, передают если не вполне, то большею частью работу Иṣṭaḫрӣ. [8] Geschichte der Arab. Litteratur, I, 229.

ГОСУДАРСТВ. ПУБЛИЧНАЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛИОТЕКА
528661

с тех пор открыты еще новые рукописи, приписанные Балхӣ, именно рукопись, приобретенная в Египте Ахмед-Зеки-беем,[1] и „Balḫīkodex mit schönen Karten", приобретенный в Багдаде для гамбургской библиотеки.[2] Необходимо проверить, насколько текст этих рукописей отличается от текста BGA I.[3]

4

Географическое сочинение под тем же стереотипным заглавием „Книга путей и государств" написал упоминаемый в биографии Балхӣ саманидский везир Абу-ʿАбдаллах Муḥаммед ибн-Аḥмед Джейхāнӣ. Ссылки на это сочинение встречаются довольно часто, но само оно, повидимому, исчезло бесследно; из географов X в. им пользовались Ибн-Ḥауḳаль[4] и Маḳдисӣ. Из слов Маḳдисӣ[5] видно, что в основу этого сочинения был положен труд Ибн-Ḫурдāдбеха: иногда одну и ту же рукопись, если там не было имени автора, одни называли сочинением Ибн-Ḫурдāдбеха, другие — сочинением Джейхāнӣ. Но из слов того же Маḳдисӣ видно также, что Джейхāнӣ, кроме письменных источников, пользовался также расспросными сведениями — собирал иностранцев и заставлял их рассказывать о своей родине и о дорогах туда. Так, по Маḳдисӣ,[6] от Тункета[7] (к югу от Ташкента, на Ангрене) до главного города Китая было 140 дней пути, „как рассказали Джейхāнӣ послы, и он упомянул об этом в своей книге и ясно изложил все это".

К сожалению, этого маршрута не сохранили нам ни Маḳдисӣ, ни другие авторы; цитат из него мне не встречалось. A priori можно было бы предположить, что многочисленность географических названий, относящихся к Средней Азии, у нашего автора указывает на зависимость от маршрута, приведенного у Джейхāнӣ. Точное установление такой зависимости несколько затрудняется тем, что наш автор не сообщает никаких маршрутов; но многие из географических названий, приведенных в рукописи Туманского, приводятся также у автора XI в. Гардӣзӣ,[8] причем указываются расстояния между городами и приводятся маршруты, т. е. даются именно те сведения, которых недостает в рукописи Туманского. Гардӣзӣ говорит о заимствовании приведенных им сведений у Ибн-Ḫурдāдбеха, у Джейхāнӣ и еще из третьего анонимного сочинения „Ничтожность земного мира" (تواضع الدنيا).[9] В одном месте[10] слова Гардӣзӣ буквально совпадают со словами цитаты из Джейхāнӣ, приведенной у Бӣрӯнӣ;[11] эта цитата относится не к пути в Китай, но к пути из Хотана в Тибет. По словам Бӣрӯнӣ, у Джейхāнӣ было сказано, что „китайцы в древнее время построили мост от вершины одной горы до вершины другой горы, по дороге из Хотана в область тибетского[12] кагана; кто проходит через этот мост, входит в местность, где воздух задерживает дыханье и делает тяжелым язык; многие из

[1] Ign. Kratchkovsky, Abū Ḥanīfa ad-Dīnawerī, Leide, 1912, p. 24. [2] ZDMG, LXVII, 541 (статья C. Seybold'a). [3] С гамбургской рукописью я имел возможность ознакомиться после сдачи в печать настоящей работы, летом 1929 г. Подобно берлинской, гамбургская тоже оказалась сочинением Иṣтаḫрӣ, а не Балхӣ; в ней есть и известный рассказ о пребывании автора в Самарканде (BGA, I, 318), который не может принадлежать Балхӣ, так как Балхӣ, по прямому свидетельству Маḳдисӣ (ibid., III, 4,14), через Аму-дарью не переправлялся. [4] BGA, II, 236,2. Тут же неблагоприятный отзыв как о труде Джейхāнӣ, так и о труде Ибн-Ḫурдāдбеха. [5] Ср. Туркестан в эпоху монгольского нашествия, II, 12 и сл. [6] BGA, III, 346 (345b). [7] Возможно, что вместо „Тӯнкет" надо читать „Невӣкет"; город Невāкет или Невӣкет был исходным пунктом нескольких маршрутов в Китай (В. Бартольд, Отчет о поездке в Среднюю Азию, СПб. 1897, стр. 114, прим. 1). [8] В. Бартольд, Отчет и т. д., стр. 78—126. [9] Ibid., 103 (текст) и 126 (перевод). [10] Ibid., 88 (текст) и 112 (перевод). [11] Chronologie, ed. Sachau, 271. [12] Вместо بيت читай تبّت.

ИСКЛЮЧЕНА

проходящих там от этого умирают, многие и выздоравливают. Тибетцы называют эту гору горой яда". То же самое, почти в тех же словах (конечно, в персидском переводе), сказано у Гардīзī, где сооружение моста приписывается хотанцам, что, может быть, объясняется ошибкой переписчика (ختن вместо چين). Очевидно, речь идет о горной болезни, которая и теперь затрудняет движение по высоким перевалам из Восточного Туркестана в Индию.[1]

Насколько таким установлением зависимости Гардīзī от Джейхānī подтверждается предположение о зависимости от Джейхānī рукописи Туманского, трудно сказать, потому что в рассказе о Тибете между текстом рукописи Туманского[2] и Гардīзī меньше близости, чем в других местах, например, в рассказе о тугузгузах и о Китае. Гардīзī не упоминает ни об одном из тибетских городов, рукопись Туманского называет целый ряд их, причем относит к Тибету несколько городов, помещаемых у Гардīзī на пути из Кашгара в Хотан,[3] хотя самый город Хотан описывается, как и у Гардīзī, в главе о Китае (14а), причем рукопись Туманского помещает Хотан на границе между Китаем и Тибетом и приписывает хотанскому владетелю титул „глава турок и тибетцев".[4]

В самом начале главы о Тибете в рукописи Туманского приводится известие (о беспричинном веселии, нападающем на каждого, вступающего в Тибет), явно заимствованное у Ибн-Ḫурдāдбеха.[5] Сведения о тибетских городах заимствованы, повидимому, из различных источников; два названия لهاسا и كرسانك,[6] относящиеся, повидимому, к одному и тому же городу, приводятся как названия двух различных городов. Такие примеры встречаются в рукописи Туманского, как во всех компиляциях, довольно часто. Достаточно напомнить, что рукопись Туманского (л. 38б) говорит о бурṭāсах (برطاس) и берāдāсах (براداس), как о двух различных народах, и что в главе о Хузистане (28б) отдельно упоминаются رامهر, т. е. رامهرمز (как у Балḫī-Иṣṭaḫрī,[7] говорится об убиении в этом городе Мани), и رام اورمزد, большой и богатый торговый город на границе между Фарсом и Хузистаном; между тем, второе есть, очевидно, только более правильное и полное персидское произношение того же названия. В этой же главе о Хузистане приводится название еще одного большого города в персидском произношении вместо арабского: وندوشاور вместо جندى سابور. Правописание рукописи Туманского близко подходит к предполагаемому Нельдеке[8] произношению Wandēw-Šāpūr. Автор иногда в заимствованном у Балḫī-Иṣṭaḫрī известии заменяет арабскую литературную форму местной персидской; так он пишет (19б) هرى вм. هراة в явно заимствованном у Балḫī-Иṣṭaḫрī (265) рассказе о Герате.

В главах о Китае и о тугузгузах, может быть, яснее всего проявляется сходство между нашим анонимом и Гардīзī и зависимость обоих от общего источника. Многие названия городов встречаются у обоих авторов, в том числе персидские названия بغشور и سنكلاخ,[9] как названия мест между Турфаном и Хами и между Ша-чжоу и Су-чжоу. У Гардīзī приводятся дорожники, у анонима нет, но сопоставление порядка названий у обоих авторов ясно показывает, что дорожники были известны и анониму; соответственно общему плану сочинения, города перечисляются у ано-

[1] Корнилов, Кашгария, Ташкент, 1903, стр. 349. [2] Ср. ДАН-В, 1924, стр. 73 и сл. [3] В. Бартольд, Отчет, стр. 94 (текст) и 119 (перевод); упоминаемые там Тадрӯф и Рестӯе причисляются в рукописи Туманского к городам, прежде принадлежавшим Китаю, а „теперь" принадлежащим Тибету. [4] Ср. титул عظيم الختن у автора XII в., Туркестан в эпоху монгольского нашествия, I, 20,2. [5] BGA, VI, ١٧٠,9. [6] У автора XVI в. Муḫаммед-Ḫайдера ارسانك (Tarikh-i-Rashidi, transl. by E. Denison Ross, London, 1895, 136 и 411). [7] BGA, I, 93. [8] Nöldeke, Tabari, S. 42. [9] Рукопись Туманского 13б и 14а; Отчет о поездке и т. д., стр. 92 (текст), 117 (перевод).

нима в порядке с востока на запад, у Гардīзī — наоборот.[1] Полного соответствия между текстом анонима и текстом Гардīзī нет; у анонима (14а) еще упоминается „каменная башня“ (برج سنكين), едва ли не единственный в этом месте след географии Птолемея (I, 12, 9 *Λίθινος πύργος*, у Ḳудāмы[2] برج الحجارة; у Гардīзī этого названия нет). У анонима нет упоминаемого у Гардīзī[3] города Камул или Хами. Из этого можно заключить, что текст Гардīзī в этом месте передает более позднюю стадию географического познания; возможно, что аноним здесь находится в зависимости от Ибн-Ḫурдāдбеха, Гардīзī — от Джейхāнī. Во всяком случае сведения анонима не могут относиться ни к его собственной эпохе, ни даже к эпохе Джейхāнī. Особенно характерно описание города Гань-чжоу (خامجو, 13б и сл.; также у Гардīзī): „Половиной его владеют китайцы, половиной—тибетцы; между ними постоянно ведется война; они — идолопоклонники; султан его (Гань-чжоу) находится в зависимости от тибетского кагана“. Таково могло быть положение во время Ибн-Ḫурдāдбеха или его источника, путешественника Темīм ибн-Баḥр ал-Муṭаууа'ī;[4] но втечение всего X в. в Гань-чжоу было уйгурское княжество.[5]

Сведения анонима об Индии столь же мало относятся к X в. Первоисточником Ибн-Ḫурдāдбеха и других ранних арабских географов в этом случае был путешественник Абу-'Абдаллах Муḥаммед ибн-Исḥāḳ, проживший два года в Кмере (قمار), т. е. Камбодже;[6] оттуда заимствован рассказ (14б) о строгом запрещении в этой области прелюбодейства.[7] Оттуда же взят рассказ о женщине, правившей в Ориссе. Название Ориссы встречается в двух формах: اورشين (вместе с سمندر, как у Ибн-Ḫурдāдбеха اورنشين)[8] и اورشفين (в рассказе о царице, как у Ибн-Рустэ[9] اورفسين). Использовано также сочинение Балḫī-Иṣṭаḫрī, например, в рассказе об арабских правителях в Мультане и в городе بابى (у Иṣṭаḫрī بانية). По словам Иṣṭаḫрī,[10] хутба в Мультане читалась на имя халифа, по Ибн-Ḫауḳалю[11] — на имя „аббасидов“, которых Ибн-Ḫауḳаль, писавший в государстве фатимидов, не признавал халифами, по Маḳдисī — на имя „фатимида“.[12] Наш аноним (15а) говорит о чтении хутбы برمعزى; неясно, надо ли предполагать ошибку переписчика вместо معزّ (фатимидский халиф Му'ызз правил с 953 по 975 г.) или термин „Му'ыззи“ может быть отнесен к сыну и преемнику Му'ызза, халифу 'Азīзу. Принятие каждого из этих предположений привело бы нас к заключению, что аноним, может быть по устным рассказам, знал о шиитском перевороте в Мультане, совершившемся, очевидно, после Ибн-Ḫауḳаля и до Маḳдисī. Известно, что Мультан оставался в руках еретиков до завоевания его Махмудом газневидским в 1006 г.;[13] писавший в XII в. эпитоматор Ибн-Ḫауḳаля напрасно предположил для объяснения похода Махмуда, что Мультан после Ибн-Ḫауḳаля снова перешел на некоторое время в руки индийцев.

В известиях о Средней Азии и Китае нет таких указаний на события, которые бы совершились незадолго до написания сочинения. Возможно, что и здесь, как во многих других случаях, одни и те же местности, под влиянием пользования различными источниками, упоминаются под различными названиями. Город Пенчӯл (بنجول), Вэнь-су китайских источников, находился, вероятно, на месте современного

[1] Ср. например, маршрут у Гардīзī, текст стр. 91, перевод стр. 116, и порядок перечисления городов в рукописи Туманского, 17а. [2] BGA, VI, ٢٦٢, 15. Ср. J. Marquart, Ērānšahr, 316. Текст у Бӣрӯнī, India, ed. Sachau, 149, 13; ср. Ērānšahr, 155. У Муḥаммеда Хорезми (изд. Mžik, № 865) برج حجارة. [3] Отчет, 92 (текст) и 117 (перевод). [4] Jacut, I, 840 наверху; Отчет о поездке и т. д., стр. 34. [5] Например, Bretschneider, Med. Researches etc., I, 241 и сл. [6] BGA, VII, 132. [7] Ibid. и VI, ٢٦٢ и сл. [8] BGA, VI, ٢٦٢,2. [9] Ibid., VII, 134,13. [10] BGA, I, 175. [11] Ibid., II. 230,4. [12] Ibid., III, 485,3. [13] Об этом 'Утбӣ-Манӣнӣ, II, 72. Elliot, History of India, II, 441.

Уч-Турфана;[1] на это указывает и китайское известие, что тот же город носил название Юй-чжоу. У Гардīзī есть название بنچول[2] и нет названия اوچ; у Махмуда Кашгарского[3] (в XI в.) есть اُچ и нет названия بنچول; у нашего автора (18а) названы отдельно и بنچول и اوچ, причем о بنچول сообщается известие, которого нет в других источниках, что этот город „теперь" принадлежит киргизам. Едва ли это известие может относиться ко времени автора; его можно отнести только ко времени киргизского великодержавия в конце IX и в начале X в.;[4] оно могло быть как у Ибн-Ḫурдāдбеха, так и у Джейхāнī.

В главе об озерах упоминаются рядом (3б) озеро Туз-куль, в стране ḫаллуḫов (ḳарлуḳов), длиной в 10 фарсахов, шириной в 8 фарсахов, откуда семь племен ḳарлуḳов добывали для себя соль, и озеро Иссык-куль, между владениями чигилей и туғуз-ғузов, длиной в 30, шириной в 20 фарсахов, на берегу которого был город Барсḫāн. Несмотря на разницу в определении величины озера (у Гардīзī[5] Иссык-кулю приписывается еще более значительное протяжение — на семь дней пути), очень вероятно, что первое известие тоже относится к Иссык-кулю.[6] Как установил Наллино,[7] Иссык-куль упоминался у Джейхāнī, на которого ссылался автор XII в. Ḫараḳī; та же цитата из Джейхāнī, чего не заметил Наллино, есть у Якута, где какой-то переписчик вместо названия Иссык-куля поставил название гавани Āбескūн на Каспийском море.[8]

В тех немногих случаях, когда автор упоминает о событиях, близких ему по времени, эти события относятся к истории мусульманского мира. В том же самом 372 г. х., когда автор писал свой труд, умер буидский шāḫāншāх Фанāḫусрау (у нашего автора Банāḫусрау), носивший прозвание ʿАдуд-ад-дауля (8 шавваля 372 = 26 марта 983);[9] к концу его царствования[10] относится, вероятно, избиение им белучей, о чем говорят наш автор (л. 26б) и после него Маḳдисī.[11] При описании города Кума (29а) говорится, что оттуда происходил чиновник (дабūр) Бū-л-Фадл, сын ʿАмīда. Имеется ввиду известный буидский министр Абу-л-Фадл ибн-ал-ʿАмīд,[12] умерший в Хамадане в ночь на четверг[13] 6 ṣафара 960 г. (8 декабря 970). Совершенно одиноко стоит известие нашего автора (33а), в описании Азербайджана, Армении и Аррана, о большом селении Мубāрекī у ворот Бердаʿи, где был „лагерь русских в то время, когда они взяли Бердаʿу" и потом были там осаждены, что, как известно, произошло в 332 г. х. (943—4),[14] за сорок лет до составления настоящей книги.

Упоминание о русском набеге, может быть, связано с фактом, отмеченным мною в другом месте,[15] что у нашего анонима особенно подробно и, повидимому, точно описываются прикаспийские области. Здесь он дает нам целый ряд сведений,

[1] E. Chavannes, Documents sur les Tou-Kiue (Turcs) occidentaux, St.-P., 1903, p. 9, помещал Вэнь-су на месте Аксу, но впоследствии (в книге M. A. Stein, Ancient Khotan, p. 544) присоединился к мнению, что Вэнь-су есть Уч-Турфан. [2] В. Бартольд, Отчет и т. д., стр. 91 (текст), 116 (перевод) [3] Махмуд Кашгарский, константинопольское изд., I, 38; несколько раз (I, 335, 381; II, 121) приводятся слова из наречия этого города. [4] В. Бартольд, Очерк истории Семиречья, 19; id., Киргизы, Фрунзе, 1927, 19. [5] В. Бартольд, Отчет, стр. 89 (текст), стр. 114 (перевод). [6] Ср. отчет о посольстве кап. Ив. Унковского (1722—1724; изд. Веселовского, стр. 187 и 193) и приложенную к отчету карту, где Иссык-куль носит название Тускель. [7] Al-Battānī, pars I, p. 172 (перевод) и 175 (текст). [8] Jacut, II, 22,4. [9] Ибн-ал-Аṯīр, IX, 13; Zambaur, Manuel etc., 212. [10] Ибн-Ḫауḳаль (BGA, II, 221,12) говорит только о победе Адуд-ад-дауля с помощью белучей над куфичами; надо думать, что разрыв с белучами произошел после. [11] BGA, III, 489,5. [12] Ср. его биографию (из Ибн-Мискавейха) в „Der Islam", III, 323 и сл. [13] Ibid., 346; в переводе (339) по ошибке Wednesday. Верный перевод (night of Thursday) в Eclipse of the Abbasid Khaliphate, V, 293. [14] Ср. Визант. Временник, XXIV, 63—92; о словах рукописи Туманского 91. [15] Изв. КИАИ, VI, 63 и сл.

которых нет ни в каких других источниках. Отчасти это относится и к юго-восточному берегу Каспия; обращает на себя внимание сообщение, не находящееся, повидимому, в других источниках, о двух языках, на которых говорили в Астрабаде (29б). Все же восточная сторона каспийского прибрежья была известна автору хуже, чем западная, и при описании этих местностей встречаются неточности. В двух местах (11а и 29б) упоминается река Хиренд (هِرَند); говорится, что эта река вытекает из гор Туса, проходит через пределы Устувā и Джермукāна,[1] протекает между двумя сторонами города Гургāна,[2] течет к городу Āбескӯну и впадает в Хазарское (Каспийское) море. Из этого видно, что верховья Атрека соединены в одну реку с низовьями Гюргена (замечательно, что река Атрек, несмотря на то, что водой этой реки орошался город Дихистāн с его округом,[3] не упоминается у географов X в.). Если сведения анонима о прикаспийских областях заимствованы из одного источника, то этот источник был составлен не в восточной, а в западной части прикаспийского района.

Сравнительно менее подробно описываются географически более близкие автору области современного Авганистана, хотя интересен факт упоминания авганцев (افغانان 16а), как народа; до сих пор древнейшим источником, где встречается этот этнографический термин, считался труд 'Утбӣ[4] (الافغانيّة). Особенно мало сообщается сведений о той части Авганистана, где в то время уже правил основатель могущественной впоследствии династии газневидов Себуктегин, вступивший на престол в 977 г.[5] Повидимому, текст в этом месте несколько искажен переписчиками. Название города Газны встречается несколько раз в обычной форме (غزنين), но не невозможно, что к тому же городу следует отнести слова о богатом торговом городе Ġазаḳе, прежде причислявшемся к Индии, потом перешедшем под власть ислама и составлявшем границу между владениями мусульман и кафиров (22а).

5

Из переведенного Туманским предисловия[6] русские читатели могли составить себе представление о том, как сам автор понимал свою задачу. Не вполне ясен выбор заглавия كتاب حدود العالم من المشرق الى المغرب, в переводе Туманского „Книга границ мира от востока к западу“[7] или „Пределы мира от востока к западу“.[8] Второй вариант перевода, повидимому, правильнее, хотя Туманский может быть связывал с заглавием ту особенность сочинения, что автор „для всякой области дает прежде всего ее границы“. Слово حدود в арабской географической литературе значит не столько „границы“, в смысле пограничной линии, сколько „пределы“, в смысле совокупности территории. По словам Ибн-Ḫурдāдбеха,[9] Птолемей ابان الحدود, что де-Гуе переводит „a donné une bonne description“.[10] Наш автор при описании двух областей, Хорасана и Мавераннахра, употребляет слово حدود в каком-то специальном, не вполне ясном значении. Отдельно от описания самих областей описываются их حدود, причем о владетелях всего края, саманидах, говорится (л. 19а): „Во всем Хорасане находятся их наместники, а в пределах (حدها) Хорасана — цари, которых называют удельными правителями (ملوك اطراف)“. Если автор

[1] جرمكان, 11а и 19б. BGA, III, 300 внизу и 320 جرموكان; о местоположении ibid. 352 г, где جرمقان: 3 перехода от Несā. [2] Ср. BGA, II, 273; III, 358 и сл. [3] В. Бартольд, К истории орошения Туркестана, стр. 32.* [4] Так и Enzyklopaedie des Islām, I, 159. Ср. у 'Утбӣ главу об авганцах 'Утбӣ-Манӣнӣ, II, 300. [5] В. Бартольд, Туркестан, II, 274. [6] ЗВО, X, 127. [7] Ibid., 125. [8] Ibid., 128. [9] BGA, VI ٣,9. [10] Ibid., 1.

хотел этим сказать, что в главе о Хорасане описываются области, находившиеся под непосредственным управлением саманидов, в главе о „пределах Хорасана" — вассальные княжества, то это различие не проводится им последовательно; достаточно сказать, что владения гӯзга̄нского эмира, главного из удельных правителей, включены в Хорасан в собственном смысле (20б), а не в „пределы Хорасана".

Несмотря на незначительный объем сочинения по сравнению с трудами географов X века, писавших на арабском языке, это сочинение должно было заключать в себе все сведения, „известные до ныне", о земных областях и царствах, все, что можно было узнать из книг или из рассказов ученых людей.[1] Такое притязание, выраженное в предисловии, повторяется и в тексте, в том месте, где автор от физико-географического описания населенной части земного шара переходит к описанию отдельных государств и городов, с оговоркой, что „всех обстоятельств мира не может знать никто, кроме бога" (13б). В отдельных местах высказывается такая же уверенность в полноте сообщенных сведений. В конце главы о пресных озерах (4а) говорится: „Это те озера, которые известны и о которых приводятся известия в книгах; кроме них есть много небольших озер, из которых одно находится в горах Гӯзга̄на в Ма̄ниша̄не, около Бистера̄ба;[2] длина его — фарсах, ширина — полфарсаха. Такие же озера есть в горах Туса и в горах Табаристана; но эти озера не известны и не древние; до настоящего времени бывает, что они высыхают, так что воды не остается совсем; поэтому мы о них не упомянули". Такая же оговорка делается дальше, когда говорится о болотах (баṭӣḥаха̄). Глава об островах оканчивается словами (5б): „Никакого другого известного и населенного острова нет во всем мире, кроме тех, о которых мы упомянули; все эти моря, заливы и острова мы изобразили (на карте)[3] так, как они есть, и в том месте, где они находятся". В конце главы о пустынях (13а) сказано: „В пределах мусульманского мира большие и известные пустыни и пески — это те, о которых мы упомянули; в области кафиров, кроме (области) турок, это также те, о которых мы упомянули, и бог лучше всех знает и от него помощь". Другими словами, автор допускает возможность, что пустыни и пески страны турок (где их больше всего) им перечислены не все; в остальном ему приведенные им сведения о пустынях и песках тоже представляются безусловно полными.

Со стремлением к полноте связано стремление к точным числовым обозначениям; автор старается точно определить число морей, озер соленых и пресных, островов и т. п., также число областей, на которые разделяется населенная часть мира. Насколько можно судить по дошедшим до нас памятникам арабской географической литературы, автор в своих географических обобщениях и в своей терминологии в значительной степени самостоятелен. Представления о семи морях в том виде, как у нашего анонима (Восточный океан, Западный океан, Индийский океан, Средиземное море, Каспийское море, Черное море, Аральское море, 2б и сл.), нет, повидимому, нигде. Автор относит термин „Зеленое море" (دریاء احضر или دریاء سبز, по-арабски البحر الاحضر) к Восточному океану, термин „Великое море" (البحر الاعظم) к Индийскому; у Муḥаммеда ибн-Мӯсы Хорезми[4] к Индийскому океану отнесены оба термина (Великое море — البحر الكبير). Хорезмийским морем у Муḥаммеда-ибн-Мӯсы Хорезми названо Каспийское,[5] и этой ранней терминологией арабских географов,

[1] Не совсем ясным словам предисловия واندر كرد حكيمان соответствуют на л. 13б слова وباخبارها بشنيدم. [2] Об округе مانشان см. также описание Гӯзга̄на, 20б; город بستراب там не упоминается. [3] На упоминание в тексте о карте, которой в нашем экземпляре нет, обратил внимание уже Туманский (ЗВО, X, 128). [4] Изд. Mžik, 74. [5] Ibid., 80.

может быть, объясняется происхождение русского названия „Хвалимское“ или „Хвалынское“ море.[1] Черное море называется „морем грузин“ (دریاء کرزیان) — термин, встречающийся, повидимому, только у нашего автора. Грузины даже в рукописи Туманского не упоминаются среди народов, живших вокруг Черного моря; в другом месте, в описании Византии, Черное море носит название دریاء کرز (17а), также пишется в некоторых мусульманских источниках название города Керчи в Крыму; отсюда возникло предположение Вестберга,[2] что наш автор называет Азовское море (в действительности речь идет о Черном море, так как говорится о соседстве с Фракией) „морем Керчи“. Вариант دریاء کرزیان не говорит в пользу этого предположения, хотя Вестберг в другом месте пытается объяснить название Керчи названием какого-то народа гаршей (Garshen),[3] жившего, по географии Моисея Хоренского, между страной болгар и Черным морем.

Столь же оригинально, повидимому, представление автора о делении культурного мира на части света и отдельные области. Как и всеми арабскими географами, им принимается деление мира на три части света, Асию, Европу и Ливию. Конечно, первое место по пространству занимала Асия, и термин آسية الكبرى (13а) вполне соответствует термину ἡ μεγάλη Ἀσία у Птолемея (начало книг V и VII, также VIII,3). По мнению автора, Асия занимала $^2/_3$ населенного мира, Европа — $^1/_4$ и Ливия — $^1/_{12}$. Представление, что пространство Асии вдвое больше пространства других частей света вместе взятых, встречается и у других арабских авторов, например, у Бīрӯнӣ[4] (замечательно, что Ибн-Хурда̄дбех[5] совершенно не знает Асию и делит мир на четыре части света: Европу, Ливию, Эфиопию и Скифию), но едва ли мы могли бы найти у какого-нибудь другого автора мнение, что Европа втрое больше Африки. Заимствованному у греков делению на части света автор придает столь же мало значения, как и другие мусульманские географы, и при обзоре отдельных областей не касается вопроса, находились ли они в Азии или в других частях света. Всех областей (ناحيت) по определению нашего анонима — 51: пять в южном полушарии, одна на самом экваторе (Судан) и 45 в северном полушарии. Число областей довольно близко подходит к указанному у Хорезми (5б), но названия областей у Хорезми[6] совершенно другие, причем многие заимствуются у Птолемея, чего у нашего анонима нет. Области, помещаемые к югу от экватора, перечисляются по обыкновению в порядке с востока на запад, причем на первом месте названо زابه (в двух других местах, 2б и 39а, и у арабских географов زانج); дальше следует Зенгиста̄н (стране зенджей или негров, отсюда современное Занзибар), Ха̣баша (Абиссиния), страна Боджа (или Беджа, народ хамитского племени, существующий и теперь и разделяющийся на несколько ветвей)[7] и Нубия. В описании стран, находящихся к югу от экватора (39а), порядок несколько иной: Зенгиста̄н, За̄бадж, Ха̣баша, Боджа и Нубия. Страну За̄бадж автор помещает, подобно Зенгистану, к югу от моря (39а). Не вполне отчетливо употребляется это название и у арабских географов, где иногда смешиваются названия زانج и جابه;[8] во всяком случае термин За̄бадж всегда относится к Малайскому берегу или архипелагу.[9] Кроме острова جابه (сведения об островах Индийского океана заимствованы у Ибн-Ха̣рда̄дбеха), упоминается „материковая Джаба“ (جابة خشك, 6б), соответствующая, вероятно, „царству

[1] Ср. Enzyklopaedie des Islām, I, 64 (Baḥr al-Khazar). [2] ИАН, 1899, стр. 214. [3] Ibid., 309 (ссылка на русский перевод Патканова, стр. 29. Ссылка неверна, и такого места мне в географии Моисея Хоренского вообще не удалось найти). [4] Ср. цитату у Якута, I, 63,1. [5] BGA, VI, 100. [6] Изд. Mžik, p. 101—105, № 1548—1603. [7] Ср. статьи 'Abābde, Bedja и Bishārīn в Enzyklopaedie des Islām. [8] BGA, VI, 46, прим. 2; также Enzyklopaedie des Islām, II, 615, под „Java“. [9] По Бīрӯнӣ (India, ed. Sachau, 103 наверху) острова За̄бадж ближе к Китаю, чем и Индии.

Джабы индийца" Ибн-Ḫурдāдбеха.[1] Видно некоторое влияние Балḫӣ; как у Иṣтаḫрӣ,[2] страна зенджей помещается, между прочим, против Фарса и Кермана (очевидно, предполагается, что берег Африки тянулся на восток гораздо дальше, чем на самом деле). Но, повидимому, автор и в этой части своего сочинения пользовался источниками, не дошедшими до нас: в Абиссинии упоминаются города Рāсун, на берегу моря, местопребывание царя, Севāр, стоянка войска, и Рӣн, город, где живет начальник войска. У других авторов мы находим совсем другие названия.[3] Описание страны Боджа и Нубии сильно пострадало вследствие повреждения листов рукописи.

Порядок перечисления 45 областей, находящихся к северу от экватора, в общем перечислении (13а) тоже несколько иной, чем в самом описании. По общему перечислению эти 45 стран следующие: 1) Китай, 2) Тибет, 3) Индия, 4) Синд, 5) Хорасан, 6) его пределы, 7) Мавераннахр, 8) его пределы,[4] 9) Керман, 10) Фарс, 11) пустыня Керескух, 12) Дейлемāн (под этим названием объединен весь южный берег Каспийского моря), 13) Хузистан, 14) Джибāль, 15) Ирак, 16) Аравия, 17) Джезӣра (северная часть Месопотамии), 18) Азербайджан (очевидно, вместе с Арраном и Арменией), 19) Сирия, 20) Египет, 21) Магриб, 22) Испания, 23) Рӯм (Византия), 24) серӣры, 25) аланы, 26) хазары, 27) славяне, 28) печенеги хазарские, 29) мирваты, 30) болгары внутренние, 31) русы, 32) мадьяры, 33) нендеры (в описании, 38б, венендеры), 34) печенеги турецкие, 35) бурāдасы, 36) бурṭāсы,[5] 37) кипчаки, 38) гузы, 39) кӣмāки, 40) чигили, 41) туḫсийцы, 42) ḫаллуḫи (қарлуқи), 43) ягмā, 44) тугузгузы, 45) киргизы. Порядок расположения глав виден из напечатанного Туманским оглавления;[6] в расположении глав более тщательно, чем в общем введении, соблюден принцип движения от востока к западу. Полной последовательности в этом отношении нет и здесь; так об Индии говорится раньше, чем о Тибете, хотя в тексте сказано, что к востоку от Индии находятся Китай и Тибет, к востоку от Тибета — только Китай. После Тибета описываются области турецких народов; за тугузгузами, западными соседями тибетцев, следуют их западные соседи, народ ягмā;[7] после этого автор переходит на север и говорит о киргизах, которые по его мнению, жили на востоке до Китая и Восточного океана (об океане говорит и Иṣтаḫрӣ),[8] снова переходит на юг и описывает ḫаллуḫов (қарлуқов), область которых примыкала на востоке к Тибету и пределам ягмā и тугузгузов, дальше отделившихся от ḫаллуḫов чигилей, к области которых примыкали пределы ḫаллуḫов на востоке и на юге, и их западных соседей туḫсийцев.[9] Снова переходя на север, автор говорит о кимаках, живших к западу от киргизов и к северу от Иртыша, и о гузах. В отрывке о гузах сказано, что к востоку и к югу от их области находится пустыня гузов[10] и города Мавераннахра; кимаки здесь не упоминаются, хотя, выше, в отрывке о кимаках, говорится о их мирных сношениях и военных столкно-

[1] BGA, VI, ١٦,5. [2] BGA, I, 11. У нашего автора также напротив Синда, также у Иṣтаḫрӣ, в другом месте у Иṣтаḫрӣ (36) напротив части Индии. [3] Enzyklopaedie des Islām, s. v. „Abyssinien". [4] Об употреблении слова حدود в данном месте см. выше стр. 21. [5] Об этом см. выше стр. 18. [6] ЗВО, X, стр. 130 и сл. [7] 17а يغميا, но 13а, 17б и 18а правильно يغما. В главе об этом народе говорится о Кашгаре, хотя тут же сказано, что город находился на границе между владениями ягмā, тибетцев, киргизов и китайцев. [8] BGA, I, 9 внизу. [9] В переводе текста Гардӣзӣ (Отчет о поездке в Среднюю Азию, стр. 125) и в „Очерке истории Семиречья", стр. 15, я писал „тахсийцы"; но в рукописи Махмуда Кашгарского, судя по печатному изданию (I, 28, 85, 342; II, 243), везде стоит تخسى [10] Выражение بیابان غوز соответствует выражению مغازة الغزية у Балḫӣ-Иṣтаḫрӣ (BGA, I, 217 и сл.).

вениях с гузами.[1] Затем идут туреȼкие печенеги, жившие к западу от гузов, и кипчаки, о которых сказано, что на юге они примыкают к печенегам, а со всех других сторон — к северной пустыне; тут же, однако, сказано, что кипчаки отделились от кимаков, из чего можно заключить, что восточными соседями кипчаков были кимаки. После кипчаков упоминается только один „туреȼкий", по определению арабских географов, народ — мадьяры (مجغرى). О границе между ними и кипчаками ничего не говорится; к востоку от страны мадьяр — горы, к югу — христианский народ, который называют венендерами, к западу и к северу — область русов. Текст представляет некоторое сходство с Ибн-Рустэ[2] (например, упоминание о 20 000 всадников) и Гардӣзӣ[3] (кроме этого еще упоминание об обширности страны мадьяр, причем у Гардӣзӣ говорится о длине и ширине в 100 фарсахов, у нашего анонима — о длине в 150 и ширине в 100 фарсахов). Все три текста восходят, вероятно, к одному источнику (может быть к Ибн-Ḫурдāдбеху), причем этот источник полнее всего передан у Гардӣзӣ.

Упомянув о мадьярах и о их борьбе с соседями, автор уверен, что покончил со всеми турками: „теперь я перечислю все области ислама, потом перечислю остальные области кафиров, находящиеся на западе". Мы увидим, что автор, вопреки этому намерению, после описания мусульманских областей снова возвращается к таким народам, которые жили гораздо восточнее мадьяров.

6

Описание мусульманского мира составляет, конечно, бо̀льшую часть описания областей, 17½ листов из 26; все же и такое отношение показывает, что не-мусульманскому миру отводится гораздо больше места, чем у арабских географов. В описании мусульманских областей общий порядок с востока на запад тоже часто нарушается переходом с юга на север. Из Хорасана и пограничных с ним областей, к которым причисляются Сеистан и области по Хильменду, автор переходит на север, в Мавераннахр и пограничные с ним области. О пустыне Кереск̄ух, т. е. о „хорасанской пустыне" Балх̄ӣ-Иṣт̣ах̣рӣ,[4] особой главы нет. Дальше описываются южные области: Синд, Керман, Фарс, Хузистан. Из Хузистана снова совершается переход на север в Джибāль и Дейлемāн (множественное число от Дейлем). К Дейлемāну или Дейлему причисляются все области по южному и юговосточному берегам Каспия, со включением области К̄умиш (у арабских географов Ḳ̄умис) с Бистамом, Дамганом и Семнаном. Рей с Хуваром и Казвин отнесены к Джибāлю, а не как у Балх̄ӣ-Иṣт̣ах̣рӣ,[5] к Дейлему. Рей назван „местопребыванием царя Джибāля" (29а). Только после этого описывается находившийся к западу от Хузистана Ирак; вслед за этим описанием снова идет описание северных областей: Джезӣры, Азербайджана, Армении и Аррана. Описание трех последних областей соединено в одну главу, как у Балх̄ӣ-Иṣт̣ах̣рӣ, где порядок: Армения, Арран, Азербайджан;[6] следовало ожидать, что наш автор поставит Арран впереди Армении. Остальные области мусульманского мира — Аравия, Сирия, Египет, Маг̣риб и Андалус.

Хорасан, Мавераннахр и пограничные с ними области описываются подробнее, чем другие части мусульманского мира, потому что автор располагал об этих

[1] По Иṣт̣ах̣рӣ (BGA, I, 222) границу между областями кимаков и гузов составляла река Итиль, вероятно имеется в виду нижнее течение Камы (ср. мою статью „Ghuzz", Enzyklopaedie des Islām, II, 178). [2] BGA, VII, 142. [3] Отчет, текст, стр. 98, перевод, стр. 121 и сл. [4] BGA, I, 227. [5] BGA, I, 207. [6] Ibid., 180.

областях наиболее подробными сведениями; но пристрастия в пользу восточных областей в ущерб западным у него нет, и среди областей и городов, которым в какомнибудь отношении приписывается исключительное место во всем мусульманском мире, нет ни областей, ни городов востока. Хорасан помещается близ середины населенного мира (19а); но Ирак — близ середины мира вообще. Тот же Ирак был самой культурной[1] областью в мусульманском мире, Багдад — самым культурным городом во всем мире, Васит — самым благодатным городом в Ираке (31а). Самыми благодатными областями в исламе были Азербайджан, Армения и Арран (32б). Очень вероятно, что этот отзыв взят из того же источника, из которого вообще заимствованы известия о прикаспийских областях. Самый благородный город в мире — Мекка, место рождения пророка и дом божий. Мекку построил Адам; постройку довершил Авраам; со времени Адама бог полюбил этот дом (Каʿбу, 33б). Первый город, построенный после потопа — Санʿā в Йемене (34а). Главный город области Оман,[2] Сохар (название города почему-то заменяется названием области) — складочное место товаров всего мира; нет в мире города, где были бы более богатые купцы; все товары востока, запада, юга и севера попадают в этот город и увозятся отсюда в разные места. В Хузистане благосостояние[3] выше, чем во всех соседних с ним областях (28б). Египет — самая богатая область в мусульманском мире; Фусṭāṭ (Каир) — самый богатый город в мире (35а-б). Египетские пирамиды были построены Гермесом еще до потопа. Длина, ширина и высота каждой из двух больших пирамид равнялись 400 ارش; из сопоставления этого места с текстом Ибн-Ḫурдāдбеха[4] видно, что персидским ارش передается арабское ذراع. Иногда автор говорит об исключительном значении постройки во всем мире там, где в его источнике, у Балḫī-Иṣṭaḫрī, говорится только об исключительном значении в мусульманском мире. Там, где говорится о христианской церкви в Эдессе (رها, 32а) и о большом мосте на Евфрате (34б), словам اندر همه جهان соответствуют у Иṣṭaḫрī[5] слова فى الاسلام или فى بلاد الاسلام.

Везде тщательно отмечается, какие товары вывозились из тех и других мест и какие места имели особенное значение для торговли. Сведения о товарах, несомненно, во многом дополнят то, что мы знали из арабской географической литературы о различных отраслях промышленности в мусульманском мире. Эти сведения могли бы быть предметом особого исследования, причем исследователь не всегда найдет в словарях точный перевод интересующего его термина.

Выражение „место купцов“ (جايكاه بازركانان или جاى بازركانان; иногда вместо этого говорится, что там-то „много купцов“ بازركانان بسيار) встречается часто; так называются и целые области, в том числе Мавераннахр (22б), и отдельные города; не упоминается о купцах только в главах о Месопотамии, Сирии, Египте и Испании, хотя о Сирии сказано, что туда попадает все, что привозится из Магриба, Египта, Византии и Испании (34б). Об отдельных местностях и городах говорится как

[1] Персидский термин آباذان не вполне поддается переводу; имеется ввиду состояние населенности и процветания, в противоположность состоянию запустения, причем, однако, число населения может и не быть значительно; ср. 34б о двух городах пограничной полосы Месопотамии آباذان وكم مردم. [2] В рукописи везде явно неправильно عمّان вместо عُمان. [3] В тексте بسيار نعمت‌تر. В рукописи Туманского часто ставятся рядом слова نعمت и خواسته, но не как синонимы. Что نعمت и خواسته — не одно и то же, видно из того, что в стране может быть мало نعمت и много خواسته (16б) и наоборот (37а). Повидимому, словом نعمت обозначается общий уровень богатства и благосостояния, словом خواسته отдельные источники благосостояния, доходные статьи, напр., скот: ср. 16б наверху о жителях одной тибетской области: „их خواسته — бараны“. [4] BGA, VI, 109,3. Оттуда же заимствовано то, что говорится о надписи. [5] Ibid., I, 62 (о мосте) и 76 (о церкви).

о воротах (در) в ту или другую страну или о месте товаров (بارکاه, بارکه и بارکنده) той или другой страны. Говорится и о расположении города или местности на том или ином пути, но только в главах о восточных областях; так из путей паломничества в Мекку автора интересует только путь хорасанских паломников[1] (29а).

Самарканд был местом купцов всего мира (23а), также Исфиджаб (24б; здесь вместо слова جای употреблено слово معدن) и гавань Абескун (29б) на Каспийском море, при устье Гюргена. „Воротами в Туркестан" называются весь Мавераннахр (22б), Хорасан (29а) и отдельно Фергана (23б) и город Гургандж (25б) в Хорезме. Главный город Хорезма Кят (здесь کاث, ibid.) был „воротами к туркам (чит. ترکان вм. ترکستان) — гузам и местом товаров турок, Туркестана, Мавераннахра и хазар". В область Исфиджаба „попадало из всего Туркестана все, что оттуда привозится" (24б); город Сабран или Сауран (здесь صهران) был „местом купцов из гузов" (ibid.) Отмечается положение Кермине, Дебусии и Ребинджана на пути (из Бухары) в Самарканд (22б — 23а). Небольшой город Басенд[2] в Чаганиане находился „на пути в Бухару и Самарканд" (23а). Область Чаганиан была „местом бедняков, хотя и со многими богатствами"; бедняками были и жители города Чаганиана (ibid.). „Местами бедняков" были также небольшой город Секлекенд или Искелькенд[3] в горах Гиндукуша (21б) и, как и теперь, Заряфшанские горы (23б). Выражение „главный путь" (шахрах) или „главный путь караванов" применяется только к пути из Мерверрруда в Балх через Фарьяб и Шапуркан (или Ушпуркан, 21а), как в истории Бухары Нершахи[4] — к пути между Бухарой и Самаркандом. Местом товаров Балха был, однако, главный город Гузганана Анбир (или Анбар, ibid.), находившийся в стороне от упомянутого пути. Местом товаров Индии были Балх (ibid.) и Ламган, т. е. Лагман (16а); воротами в Индию — Буст на Хильменде (22а) и Перван у Гиндукуша (22б). В Андераб у Гиндукуша привозилось серебро из рудников Пенджхира и Джарьябы и здесь из него чеканились дирхемы (21б). На границе Вахана была деревня, называвшаяся „воротами в Тибет"; здесь был таможенный и охранный пост мусульман (25б). Перечисляются несколько городов Вахана; последним местом в пределах Мавераннахра была большая деревня Самаркандак („малый Самарканд"), где жили индийцы, тибетцы, ваханцы и мусульмане (ibid.); тут же описывается не упоминающийся у арабских географов Болор (Кафиристан).

Синд был небогатой областью, но купцов там было много; из нескольких городов велась морская торговля (26а).

Из Хорасана упоминается путь в Рей через Бахманабад и Мезинан и путь в Гурган через Джаджерм; Джаджерм был местом товаров Гургана (19б). Несколько торговых и промышленных городов упоминаются в прикаспийских областях; интересно описание Пирима (или Фирима), главного города горной области Карен:[5] „Там живут мусульмане, большей частью они иностранцы — ремесленники и торговцы, потому что население этой области состоит только из воинов и земледельцев" (30а — б). В подробном и точном описании прикаспийских областей бросается в глаза непонятная нелепость, что слова корана (18,78) о владетеле, захватывавшем каждый корабль силой, отнесены к континентальному городу Ахару в Азербайджане (32б — 33а). Легенда, как и у Истахри,[6] относится к династии джуландидов, причем Истахри имеет в виду не главную ветвь этой династии, правившую в Омане,[7]

[1] Хорасанские паломники шли через Багдад; может быть поэтому упоминается о расположении Кадисии „на пути паломников" (31б). [2] О нем см. мой „Туркестан", 76; англ. изд., 74. [3] Произношение у Якута, I, 254 и III, 108; ср. BGA, I, 275 d. [4] Нершахи, изд. Шефера, 11. [5] Ср. мой „Историко-географический обзор Ирана", 155. [6] BGA, I, 140. [7] О ней Лэн-Пуль, перевод В. В. Бартольда, 284 и сл.; E. de Zambaur, Manuel, 125.

но „семью ʿОмāры“, владевшую округом на берегу Фарса, на границе с Керманом. Этот округ упоминается и у нашего автора (27б), причем говорится, что там есть „место рыбаков и стоянка купцов“. Непонятно, почему слова о джуландидах и кораническая легенда перенесены из этого места в другое, куда они явно не могут относиться. Другая явная и непонятная ошибка находится в конце главы об Ираке (31б), где говорится, что небольшие города Карḫ и Дӯр (в тексте по ошибке دون) близ Самарры были построены Муʿтасимом, и их постройку довел до конца Маʾмун.

Складочными местами товаров были в Кермане Хурмуз (26б), в Фарсе — Сираф и Māхӣрӯбāн[1] (или Махрӯбāн, 27б), в Хузистане — Сӯс (28б, здесь и в других местах Шӯш), т. е. в Кермане и Фарсе такое значение приписывается приморским городам, в Хузистане — континентальному. Гораздо подробнее, чем у Иṣтаḫрӣ, описывается Йемен (34а); достаточно сказать, что приморский город Зебӣд, занимавший, по словам нашего автора, второе место после Ṣанʿā, у Иṣтаḫрӣ не упоминается вовсе.[2]

Последний город населенного мира на западе был „крайний Сус“ (سوس الاقصى, 36б). Там было несметное количество золота; люди по нравам мало походили на людей; иностранцы попадали туда редко. Больше всего из области берберов вывозилось пантер (или леопардов, پلنك), берберы охотились на них и привозили их шкуры на продажу в мусульманские города.

7

От Испании автор вновь переходит к не-мусульманским областям, прежде всего к Византии, сведения о которой заимствуются главным образом у Ибн-Ḫурдāдбеха. Интересно замечание (37а): „В Рӯме (Византии) есть древние города; городов прежде было много, а теперь мало“. Ряд недоразумений объясняется отчасти небрежной передачей арабского текста, отчасти тем, что автор по обыкновению не сумел разобраться в известиях, заимствованных из различных источников. У Ибн-Ḫурдāдбеха[3] сказано, что Фракия (تراقيه) находилась „за Константинополем со стороны бурджāнов“ (дунайских болгар); у нашего автора название برقيه, т. е. تراقيه носит город бурджāнов. К северо-западу от Рӯма автор помещает болгар (بلغرى), не замечая, что это те же, только что названные им бурджāны. Отдельно от болгар называются, но не перечисляются „принявшие христианство славяне“, платившие дань византийскому императору.[4] Страна Рӯм простирается до Западного океана, где с нею на юге граничит Испания. О франках и народах, живших между франками и Испанией, говорится менее подробно, чем у Иṣтаḫрӣ.[5] Рим причисляется к стране франков. Одиноко стоит, как мы видели, известие о Британии, как месте товаров Рӯма и Испании. Выше также было отмечено искажение слов Балḫӣ-Иṣтаḫрӣ[6] о греках и Афинах.

Затем следуют главы о славянах и русах (37б—38б), текст которых издан Туманским; эти главы, как известно, дают мало нового. Только неудачной конъектурой Туманского[7] создано известие, которого в тексте нет, „что в одном из их

[1] О нем BGA, I, 29c; Якут, IV, 699. [2] По Макдисӣ Зебӣд был „йеменским Багдадом“ и уступал Ṣанʿā (находившемуся в состоянии упадка) только по величине (BGA, III, 84 и 86). [3] BGA, VI, ١٠٩, наверху. [4] Это место издано Туманским (ЗВО, X, стр. 132; перевод и примечания 134). Под влиянием известия о водопроводе (BGA, VII, 126, 18) „из города, называемого Болгар“ (водопровод у места Белград) арабами было создано представление, принятое нашим автором, о реке, будто бы протекавшей из Болгарии через Фракию и впадавшей в Босфор. [5] BGA, I, 43. [6] Ibid., 70. [7] ЗВО, X, стр. 136, прим. 3. Слово مروّت текста есть, вероятно, перевод арабского رجلة (BGA, VII, 146, 14).

(русов) племен находятся мирваты". Глава о русах представляет характерный пример соединения в одно целое известий, относящихся к различным периодам; в одно целое соединены рассказ, восходящий, вероятно, к Ибн-Хурдāдбеху, об едином русском каганстве, и рассказ, восходящий, вероятно, к Ибн-Фадлāну, о трех самостоятельных русских городах. Плодом произвольной комбинации автора, вероятно, надо считать известие о расположении всех трех городов на одной и той же реке Рӯс, под которой, вероятно, надо понимать не течение Волги до впадения Камы, как полагал Туманский,[1] а Дон.[2] За русами следуют „внутренние болгары", в которых Маркварт[3] видит дунайских, Вестберг[4] — черных болгар „Повести временных лет" и Константина Багрянородного на Дону и Азовском море. Едва ли было бы целесообразно вдаваться в критику таких гипотез, основанных на дошедшем до нас явно недостаточном, даже отрывочном материале, причем компилятор соединил в одну картину данные, относящиеся к разным периодам, и, несмотря на скудость своих сведений, с мнимой точностью устанавливает географическое положение стран и городов. В этом отношении в системе нашего автора, повидимому, нет противоречий, но едва ли эта система когда-либо соответствовала действительности.

С мусульманскими владениями на Кавказе, по нашему автору (38а) с Арменией, в действительности с Дербентом и южной частью Дагестана[5] граничила область серӣров (авар), примыкавшая на западе к Византии. К северу и западу от серӣров жили аланы, область которых примыкала уже только к Византии, а не к мусульманским владениям; на севере область алан доходила до Черного (или Азовского) моря и до владений печенегов хазарских. Печенеги хазарские, северные соседи алан, жили уже не к югу, а к востоку от Черного моря; восточную границу их области составляли „хазарские горы", т. е. горы, составлявшие, по мнению автора, западную границу хазарской области; по его представлению (8а), горы шли от Каспийского моря на запад между владениями серӣров и хазар до начала пределов алан, потом направлялись к северу до конца владений хазар, потом проходили между областями печенегов хазарских, внутренних болгар и русов (текст здесь не вполне исправен) до пределов славян, потом проходили на север посреди области славян мимо славянского города Хурдāба,[6] потом доходили до конца области славян. К западу от гор (вероятно, тех же), к северу от Черного моря и к северо-западу от хазарских печенегов жили мирваты (хазарские печенеги были для них частью восточными, частью южными соседями); Черное море примыкало к их области и с запада. К северо-западу от мирватов и также к северу от Черного моря жили внутренние болгары, область которых доходила на севере до „русских гор". Последней к западу областью на северном берегу Черного моря была область славян, граничивших на юге также с Византией. Восточными соседями славян, кроме внутренних болгар, были также русы; на севере и на западе к области славян примыкали „безлюдные пустыни севера". С теми же пустынями граничила на севере область русов, доходившая на юге до Дуная, на котором находился и главный город славян, Хурдāб.

С другой стороны, с северо-востока (автор говорит только о севере; к западу от страны хазар были „горы") с областью серӣров граничила область хазар; восточную границу ее составляли „стена между горами и морем, море и часть реки Итиль" (38б). К хазарским областям причисляются Тӯлāс и Лӯгар, но их

[1] ЗВО, X, стр. 137, прим. [2] BGA, II, 276. [3] J. Marquart, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, Lpz. 1903, S. 517. [4] ЖМНП, н. с. XIII (1908), 387 и сл. [5] Ср. статью о Дагестане, Enzyklopaedie des Islām, I, 925. [6] Ср. об этом городе одинаково несостоятельные предположения Маркварта (Streifzüge, 471) и Вестберга (ЖМНП, нов. сер., XIV (1908), 12).

местоположение не указывается; по Ибн-Рустэ[1] так назывались народности, жившие на одной из окраин страны хазар, у высоких гор, простиравшихся до Тифлиса. Маркварт[2] старается доказать, что ṭӯлāсы Ибн-Рустэ соответствуют нендерам (или венендерам) рукописи Туманского и Гардӣзӣ, лӯгары — мирватам, причем самое слово لوغر есть искажение الاوغز или (с членом) الاوغز, т. е. имеются в виду абхазы.[3] В то же время он, однако, полагает, что в общем источнике анонима Туманского и Гардӣзӣ сведения об этих народах были перепутаны, и нендеры, по описанию соответствующие аланам, получили имя абхазов. نندر образовано из الاوغز (предполагается промежуточная форма لبكز), مردات из طولاس (تولاس). Все это, конечно, более чем спорно и после устновления факта, что ṭӯлāсы и лӯгары упоминаются в рукописи Туманского отдельно от мирватов и нендеров, становится еще менее правдоподобным.

К северу от хазаров жили берāдāсы, к западу от Волги, и венендеры, к западу от берāдāсов. К востоку от Волги жили бурṭāсы, к северу от бурṭāсов и берāдāсов — печенеги турецкие, к северу от венендеров — мадьяры. К этому можно еще присоединить слова Гардӣзӣ,[4] что нендеров (венендеров) от мадьяр отделял Дунай, и со своего (вероятно, северного) берега реки мадьяры видели нендеров. На берегу реки была гора; со склона горы стекала вода; за горой жили мардаты (мирваты); между их областью и областью нендеров было 10 дней пути. Соседями бурṭāсов на юго-востоке были среднеазиатские гузы. О болгарах только сказано, что они жили на Итиле, но кто были их соседями, не говорится.

О печенегах и других народах, считавшихся турками, в том числе и мадьярах, говорится, как мы видели, в другом месте. Северная окраина населенного мира начинается на востоке с области киргизов; соседями киргизов на западе были кимаки, соседями кимаков — кипчаки (18б), хотя тут же говорится (19а), что область кипчаков со всех сторон, кроме южной, где она примыкала к области печенегов, граничит с безлюдной пустыней севера. О печенегах говорится, что их соседи на востоке — гузы, на юге — бурṭасы и берāдāсы, на западе — мадьяры и русы; на севере границу их области составляет Дунай, если к нему можно отнести сказанное о реке روثا или روتا (19а).[5] Из этого видно, что кроме ошибочного помещения печенегов далеко на север, на среднее течение Волги, где их никогда не было, соединяются в одно целое известия о старой и новой родине печенегов, хотя, как мы сейчас увидим, упоминается о переселении. Южными соседями мадьяр были венендеры, западными и северными — русы; о восточной стороне сказано только, что там была гора.

Несмотря на шаткость этих сведений, представляется нелишним, ввиду того внимания, которым пользовалась со стороны ученых эта часть рукописи Туманского, дать полный перевод соответствующих глав, начиная с того места, на котором остановился Туманский (38а), до конца отдела о северной части населенного мира (38б внизу), кроме приведенных выше отдельно сведений о границах.

„Слово об области болгар внутренних. Это — область, в которой нет ни одного города; жители храбры, воинственны и внушают страх. Их нравы походят на нравы тех турок, которые живут по соседству с областью хазар.

[1] BGA, VII, 139, 9. [2] J. Marquart, Streifzüge, 31, 176 и 496. [3] Мирватов был склонен считать абхазами и Вестберг (ЖМНП, нов. сер. XIII, 388). [4] В. Бартольд, Отчет о поездке в Среднюю Азию, стр. 98 (текст) и 122 (перевод). К Дунаю (دونا) относятся, повидимому, слова нашего автора о той реке, название которой в нашей рукописи можно читать روثا или روتا (ЗВО, X, 135, прим. 11). О различных названиях Дуная в арабской литературе BGA, VIII, 67 о. [5] См. предыдущее примечание.

Со всеми русами у них война; со всеми окрестными областями они ведут торговлю. Они владеют баранами, оружием и приспособлениями для войны.[1]

Слово об области мирватов. Они — христиане; говорят на двух языках, по-арабски и по-гречески; их одежда арабская.[2] Они производят набеги на греков и турок; владеют шатрами и палатками.

Слово об области печенегов хазарских. Они в древности были сборищем из печенегов турецких, пришли сюда, овладели силой этой областью и здесь поселились.[3] Они владеют палатками, шатрами, (всяким) скотом и баранами. Они переходят с места на место в этой области в зависимости от пастбищ, находящихся в хазарских горах; хазарские пленники, попадающие в мусульманские области, большею частью происходят отсюда.

Эти три области, упомянутые нами, — области небогатые.

Слово об области аланов и городах ее. Эта область в ущельях и горах; богатое место; царь их — христианин. У них тысяча больших деревень; между жителями есть христиане и идолопоклонники, горцы и степняки. Кāсек[4] — город в стране алан, расположенный на берегу Черного моря; место богатое; в нем есть купцы. Ḫайлāн — город, где находится войско этого царя. Ворота аланские — город, похожий на крепость, на вершине горы; каждый день 1000 человек по очереди охраняют стену этой крепости.[5]

Слово об области серīров и городах ее. Это область с очень большими богатствами, горная и степная. Говорят, что в тех горах есть муха...[6] Этот царь иногда много падали из убитого и околевшего скота и охотничьей добычи посылает в то их место, чтобы там это сбрасывали, и они ели, потому что когда они проголодаются, они приходят и съедают людей и всяких животных, каких находят. Крепость царя — очень большая крепость на вершине горы; в этой крепости местопребывание царя. Говорят, что у него есть очень большой трон из красного золота. Ḫандāн[7] — город, где живут военачальники этого царя. Ренджес (?) и Маскат[8] — два города, очень богатые.

Из этих двух областей (т. е. из областей аланов и серīров) попадает много пленников в мусульманские страны.

Слово об области хазар. Это — область очень богатая и населенная со многими доходными статьями;[9] из нее вывозятся быки, бараны и пленники без числа. Итиль — город, через который по середине проходит река Итиль; он столица хазар и местопребывание царя, которого называют ṭарḫāн-ḫāḳāном; он из потомков Āнсā.[10] (?) Он живет в западной половине этого города со всем войском; эта половина окружена стеной. В другой половине живут мусульмане и идолопоклонники. У этого царя есть семь судей (ḫāким) в этом городе из (представителей) семи различных вер. Всякий раз, когда к ним попадает более важный судья (дāвар), они спрашивают

[1] У Иṣтаḫрī (BGA, I, 226) только сказано, что „внутренние болгары — христиане". [2] Об одежде также Гардīзī (текст, 98; перевод, 122), где прибавлено, что мардаты (мирваты) „торговлю ведут преимущественно с арабами". [3] О переселении печенегов также BGA, I, 10. [4] У Мас'ӯдī (BGA, VIII, 184, 8) كشك والكاسكية среди названий народов (касоги), ср. Marquart, Streifzüge, 175. Beladsori, 202 и 207 كسال, город в 40 фарсахах от Барды и в 20 фарсахах от Тифлиса. [5] BGA, VII, 148, 13. [6] Текст, повидимому, искажен. [7] BGA, VII, 147, 20 خيزان, в рукописи حيدان. [8] BGA, VII, 148, 4, назван только один город رنحس. О Маскате ср. ibid., VI, ١٢٤, 14 ملك المسقط; Beladsori, 204, 1 اهل مسقط. [9] О значении слов نعمت и خواسته см. выше стр. 26, прим. 3. [10] Этого титула и названия предка нет, повидимому, ни в каких других источниках. Сведения об Итиле принадлежат Ибн-Фадлāну (Якут, II, 436, 20), откуда их заимствовали Иṣтаḫрī (BGA, I, 220 и сл.) и Мас'ӯдī (Prairies d'or, II, 11).

разрешения у царя или извещают (его) о постановлении того судьи.[1] Семендер — город на берегу моря, богатый; есть базары и купцы. Ḫамӣдж, Баланджар, Байḍā, Сāвṛар, Ḫтлṛ, Лкн, Сӯр, Масмадā[2] — города в стране хазар, все с крепкими стенами, богатые. Доход хазарского царя получается большею частью из морской пошлины. Ṭӯлāс и Лӯṛāр — две области в стране хазар; люди (там) воинственные, и у них много оружия.

Слово об области бурṭāсов. Люди там мусульмане;[3] у них особый язык; царя называют М-с. Они владеют шатрами и палатками. Их три группы: бахдӯлā, ишкиль[4] и булгāр; все находятся в войне друг с другом; когда же появляется враг, они становятся друг другу друзьями.

Слово об области барāḍасов.[5] Они — люди, придерживающиеся веры гузов; владеют палатками; мертвых сжигают;[6] повинуются хазарам; их доход от мехов горностаев. У них два царя, не общающиеся друг с другом.

Слово об области венендеров. Они — люди трусливые, слабые, бедные; доходных статей у них мало.

Булṛāр — город с небольшой областью, расположенный на берегу Итиля. В нем все (жители) мусульмане; из него выходит до 20 000 всадников. Со всяким войском кафиров, сколько бы его ни было, они сражаются и побеждают. Это — место крепкое, богатое. Сувāр[7] — город вблизи Булṛāра; в нем борцы за веру, так же, как в Булṛāре".

Из перевода данного небольшого отрывка видно, что в нем произношение нескольких названий не могло быть установлено. Большое число географических названий, произношение которых остается неизвестным, — главная причина, побудившая меня отказаться от попытки дать полный перевод рукописи и ограничиться настоящим введением, в котором я не касаюсь внешнего описания рукописи, так как сведения об этом уже были сообщены Туманским. По поводу факсимиле можно отметить, что светлые (бледные) места соответствуют заголовкам и названиям городов, написанным в подлиннике красными чернилами. Отметки на полях (NB и т. п.) принадлежат бар. Розену. В факсимиле не вполне вышли некоторые записи, сделанные на полях читателями, к числу которых принадлежат и записи нашедшего рукопись Абу-л-Фазла Гульпаигани, с его подписью (ср. л. 22б).

К стр. 13. В издании Якута (GMS, VI, 1) на стр. 142 внизу, повидимому, ошибочно поставлена точка: упоминается, как в „Фихристе" (138,24), „Книга толкования карт книги о небесах и мире Абу-Джа'фара ал-Ḫāзина". Если это заглавие относится к географическому труду Балхӣ, то из этого можно было бы вывести заключение, что Балхӣ принадлежало только объяснение к картам, но не самые карты. Астроном Абу-Джа'фар ал-Ḫāзин часто упоминается в арабской литературе, напр. у Бӣрӯнӣ (см. указатель к изданию „хронологии" Sachau).

К стр. 20. В 9-й строке снизу ошибочно поставлен 960 г. вм. 360 г.

К стр. 30. В 5-й строке сверху первое слово чит. لوغار.

---

[1] Повидимому, здесь не вполне правильно передан текст Ибн-Фадлāна. [2] BGA, VII, 139, 14; Гардӣзӣ, Отчет, текст 95 внизу, перевод 120; Бекри, 43, называют только два города — четвертый и пятый нашего автора; ср. предположение Маркварта (WZKM, XII, 194 и Streifzüge, 18) о двойном городе Сарыгшар-Капубалыṛ. Первый, по мнению Маркварта, соответствует пятому (BGA, VI, ۱۲۶, 12, ۱۵۶, 12 ۱۵۵, 5 خمليخ), третий (арабское название „белый") — четвертому, об этом городе и Баланджаре еще Enzyklopaedie des Islām, II, 1003 (Khazar); о سور BGA, VI, ۱۲۶, 14 (где неверное замечание издателя: „vulgo سوار"). Новыми являются названия Лкн и Масмадā. [3] К бурṭāсам ошибочно отнесены известия о болгарах (BGA, VII, 141): титул царя المشى, мусульманство, три племени (اصناف). Смешение болгар с бурṭāсами есть также у Якута, I, 567. [4] BGA, VII, 141, 11 برصولا и اسغل, ниже اسكل. [5] BGA, VII, 140, 15 برداس, также Гардӣзӣ (Отчет, 96). Автор не заметил их тожества с برطاس Иṣṭāхрӣ (BGA, I, 225, 3). [6] BGA, VII, 141, 4: „их два племени: одно сжигает мертвых, другое хоронит их". О двух царях здесь нет. [7] О нем BGA, I, 225.

УКАЗАТЕЛЬ

اباده 28a.
ابـراهـيـم پيغمبر 15a 31б 33б 35a.
ابرح 28a.
ابرلغ 24a.
ابسكون 11a 29б.
ابسيق 11б 37a.
ابطماط 37a.
ابل 26a.
ابله 31a см. بله.
اتل 10б 12б 18б 38б.
اثيناس 37б.
اجايل 16б.
احقاف 11б 12б.
اخسيكت 9б 24a.
اخشنبه 36б.
اخلاط 32б.
اخميم 11б 35б.
ادرمه 32a.
اذربادكان 7б 11a 13a 28б 29б 30б 31a 32a 32б.
اذرح 35a.
اذنه 34б.
اران 11a 11б 31a 32a.
ارتاب 10б 38a.
ارتش 10б 18б.
ارجيج 32б.
ارجينان 28a.
اردشير بابكان 27б.
اردلانكت 24a 24б.
اردن 35a.
اردويل 7б 32б.
ارس 11a 33a.
ارسطاطاليس 2a.
ارسكن 20a.
ارغاج ارت или اغراج ارت 6a 9a 17a 17б.
ارغان или اركان 10a 27б.
ارمان 23a.
ارمائل 26a.
ارمنه 32б.
ارمينان 37a.
ارمينيه 3a 7б 8a 11a 32a — 33a 36б 38a.
ارواد 5a.
اروفى 13a.
ازاذوار 19б.
ازم 28б.
ازيله 36a.
ازيو 21a.
ازدرا 28a.
اساباد 29a.
اسفزار или اسبزار 6б 20a.
اسبيجاب 24б.
استاخ 22a.
استجه 36б.
استراباد 29б.
استوا 11a.
اسحق پيغمبر 35a.
اسديان 33б.
اسراب 30б.
اسطبانات 28a.
اسك 28б.
اسكاف بنى جنيد 31б.
اسكف 29a.
اسكندر رومى 37a.
اسكندرونه 34б.
اسكندريه 11б 35б.
اسنه 32б.
اسوان 8a 11б 35б.
اسيه الكبرى 13a.
اشبيليه 36б.
اشتيخن 23a.
اشفورقان 21a.
اشكل 38б.
اشمونين 35б.
اصطخر 10a 27a 28a.
اطرابلس شام 34б.
اطرابلس مغرب 5б 36a см. طرابلس.
اغراج ارت см. ارغاج ارت.
افراخون 8a.
افرنجه 3a 36б 37б.
افرونكت 25a.
افريذان 23б.
افريذون 20б.
افريقيه 3a 11б 36a.
افغانان 16a.
افلاخونيه 11б 37a.
اقريطس 5б.
اقيانوس مشرقى 2a 2б 4a 8б 9a 12a 13a 13б 17б.
اقيانوس مغربى 2б 3a 5a 11б 12a 13a 36a 37б 39б.
اقراقر 18a.
الان 3a 8a 13a 36б 38a.
الخجاس 24a.
الهم 30a.
اليمن 22a.
امل طبرستان 7a 11a 30a.
امويان 35a 36б.
انار 27a 28a.
انبار 11a 32a.
انبير 7a 21a.
انتخذ 21a.
اندراب 6б 21б.
اندراس 14б 25б.
اندلس 5a 8б 11б 13a 34б 36a — 37б.
انس بن مالك 31б.
انسا 38б.
انطرطوس 34б.
انفس 13б.
اواس 8a.
اوال 24a.
اوج 18a.
اورشت 9б 24a.
اورشفين 14б.
اورشين 14б.
اوركث 18б.
اورون عارج 18a.
اوزكند 9б 24a.
اوش 9б 24a.
اولاس 34б.
اوه 29a.
اوهر 29a.
اهر 32б.
اهواز 10б 28б.
ايتاخ 24a.
ايذه 28б.
ايرج 28a.
ايرش 9a 13б.

بسمد 15a.
بشت 24a.
بشلنك 22a.
بشين 7a 10a 20a 20b.
بصره 2b 3a 4a 4b 10b 12b 31a 31b 34a.
بصنى 10b 28b.
بصيره 36a.
بطائح بصره 11a.
بطلميوس 4a 5a.
بطيله 36b.
بعلبك 7b 35a.
بغداد 10b 28a 31a 31b.
بغراس 7b 35a.
بغسكان 24a.
بغشور جين 9a 13b.
بغشور خراسان 7a 20a.
بغلان 21b
بغنى 22a.
بغورادل 24b.
بغويكث 24b.
بقلار 11b 37a.
بكراباد 29b.
بكسان 15a.
بلاقيان 17a.
بلخ 6b 8b—10a 12b 20b 21a 22b.
بلخمكان 17a.
بلد 10b 32a.
بلرى 9b.
بلغار 10b 12b 37b 38b.
بلغار اندرونى 3a 8a 13a 38a.
بلغرى 8b 11b 37a.
بلفضل بسر عميد 29a—b.
بلقا 8a 35a.
بلكار 38b.
بلنجر 38b.
بلنسيه 36b.
بلوت 16a.
بلوچ 26b.
بلور 6a 6b 9a 16b 25b.
بله 10b см. ابله
بلهارى 9b 15a.
بلينا 35b.
بم 7a 27a.
بناخسرو 26b.
بناكت 9b 24b.
بنجبور 26a.
بنجول 18a.

ايركوز كوكث 17a.
ايلا 9a.
ايلاق 24a 24b.
ايله 2b 12b 35a.
ايمذ 10b.
ايوان كسرى 31a.
ايح 28a.
ايردك 24b.

پاب или باب 9b 24a.
بابل 31b.
بابى 15a.
باجه 36b.
بادغيس 20a.
باديه 12b.
بادرنج 10a.
بار 30b.
پاراب 9b 24b 25a 26a.
بارجان 7a 26b.
بارس 2b—3b 4b 7a 7b 10a 12a 13a 26a 27a—28b 39a.
بارسارغ 25a.
پارغر или بارغر 9a.
بارلغ 17a.
باريات 21a.
بازار سمويل 28b.
باژگاه 33a.
باسند 23a.
باسيان 10b 28b.
باطليق см. ناطليق.
بافت 26b.
باكو 11b 33b.
بالس بر كران فرات 11a 32a 34b.
بالس تبت 16b.
بالُس جزيره در درياء روم 5a
بالس خراسان 22a.
بالوس جزيره در درياء اعظم 4b.
باميان 6b 7a 26b.
بانو 27b.
باورد 7a 12b 19b.
باول 11a.
بتمان 4a 6b 9a 9b 23b 24a 25a
بجانه 36b.
بجناك 3a 8a 10b 13a 18b 32b 37b—38b.
بجونه 15a.
بجه 12a—13a 39a.
بجيربكان 27b.
بحرين 12b 34b 39b.

بحر и بحيره см. دريا.
بخارا 4a 6b 9b 19a 20a 22b—23b.
بدليس 32b.
بدهه 26a.
بذخشان 6b 9b 22b 25a.
بذمينيه 25b.
براذاس или برادس 13a 19a 38b.
بربريان 36a 36b.
برتوج 17b.
برجان 3a 11b 37a.
برج سنكين 14a
برخان 16b.
بردسير 27a.
بردع 7b 33a.
بردنكان 28a.
بردون 28b.
برديج 11a 33a.
برزند 32b.
برسخان 3b 18a 24a.
برسركان 28a.
برطاس 10b 13a 19a 38b.
برطانيه 5a 37b.
برغر 23b.
برفجان 30b.
برقوه 28a.
برقه 12b 36a.
پرك 9b 24b.
پركدر или بركدر 10a 20a.
برمهيون 15b.
برنيا 16b.
برو 29a.
بروان 22b.
بروغون 19b.
پروكرد 29a.
برهاره 15a.
بريحه 9a 16b.
بريش 18a.
پريم 11a 30a.
بزده 23a.
بزرك 27b.
پژم 30b.
بسا 7a 28b.
بست 6b 10a 20b 22a 22b.
بستراب 4a.
بستكان 28a.
بسطام 30a.
بسكونس 37b.

بنجهير 66 216
بنجيكث تغزغز 17a.
بنجيكث سمرقند 23a.
بنداقلس 116.
بنكالوس 46.
بنكت 246.
بنواذه 196.
بنيها 6a 96.
بورخيمو 14a.
بوزكان 196.
بوسته 29a.
بوشنك 66 196.
بوصير 8a 356.
بون 20a.
بونوغنى 136.
بهار 27a.
بهرام جوبين 19a.
بهزه 27a 28a.
بهضولا 386.
بهلبره 26a.
بهلوان 276.
بهمن اباد 196.
بهنا 116.
بيتال 6a 156.
بيروت 146 346.
بيروزه 16a.
بيستان 18a.
بيسون 276.
بيضا 386.
بيكليلغ 186.
بيكند 4a 96 226.
بينا 166.

تاتار 17a.
تاجه 116 36a.
تارم 28a.
تاره 46.
تازيان 96 196 38a см. عرب
تاس 7a.
تالخزه 18a.
تالس см. بالس
تاهرت 36a.
تبت и تبتيان 6a 86 9a 12a 13a—14a 156—166 176 226 24a—256.
تبت بلورى 166.
تبريز 326.
تبوك 346.
تجن 306.
تخارستان 66 9a 206—216 226
تخسيان 6a 13a 176—186.
تدمر 126 346.
تراقيه 116 37a.
ترجاله 86 366.
ترجى 30a.
ترشيز 196.
ترقسيس 37a.
ترك и تركان 6a 13a 166 176 19a 216—226 236—256 38a 386.
تركستان 6a 166 19a 226 236 246 256.
تركوش 246.
ترمذ 9a 23a.
تغزغز 26 36 6a 12a 13a 136 16a—18a.
تفليس 33a.
تك 22a.
تكث 24a.
تكريت 76 106 316.
تل 10a.
تمازان 206.
تمران 206.
تمستان 28a.
تميشه 296.
تميميان 336.
تنزاغ ارت 17a.
تنت 36a.
تنكت بخارتان 246.
تنكوى 136.
تنوخ 8a.
تنيس 36 386.
توز и توج 10a 276.
توزون بلغ 18a.
توزون عارج 18a.
توسمت 6a 166.
تولس 6a.
تولى 26 5a.
توليم 306.
تون 196.
تونس 36a.
تونكت 18a.
تانل 18a.
تهامه 76 116 336.
تيز 26a.
تيزن 11a.
تيه بنى اسرائيل 76.

ثاى 136.

ثجاخ 9a.
ثغرهاى جزيره 346.

جابر سرى 15a.
جابروقان 326.
جابه 46.
جابهٔ خشك 66.
جاچ 96 24a 246 26a.
جاجرم 196.
جار 126 346.
جاريابه 66 216.
جالك روز 306.
جالوس 296—306.
جالهندا 156.
جامعين 11a 316.
جامغر 17a 18a.
جاهك 28a.
جاى قوم لوط 35a.
الجبال и جبال 7a 10a 106 13a 286 29a 306 31a.
جبّائى [ابو على معتزلى] 286.
جبغوكث 246.
جبل طارق 5a 36a.
جبل الطاعن 26 56.
جبل القلال 5a.
جبل القمر 4a 86 116.
جبله 346.
جبلى طى 76.
جبّى 106 286.
جتروذ 27a.
جحنان 166.
جدّه 126 346.
جذب 346.
جذغل 236—246.
جراشان 20a.
جرجراى 31a.
جرش 34a.
جرقان 236.
جرمكان 11a 196.
جرمنكان تبت 166.
جرمنكان ما ورا النهر 23a.
جروج 26a.
الجزائر الخاليه 5a.
جزغنكث 226.
جزتره 13a 31a—326 346.
جزيره ابن عمر 32a.
جزيره باندلس 56.
جزيرة الباب 366.
جزيرهٔ بنى رعنى 36a.

جزيرة الذهبية 4a
جزيرة زنان 5a.
جزيرة الفضة 4a
جزيرة مردان 5a.
جسر منبج 32a.
جغان رود 9a.
جغانيان 6б 9a 23a 23б 25a 25б.
جكل 3б 13a 17б 18a.
جلندى بن كركرانك 33a.
جلوت 16a.
جلولا 31б.
جم 27б.
جمليكث 17a.
چمه 30б.
جنخكث 16б.
جند 9б 12б 26a.
جندروز 15a.
جنيانجكث 17a.
جواره или خواره 9б 12б 26a.
جوداهنجان 30б.
جولان 33б.
جوبكان 29a.
جويم 27б.
جهاريك 6б.
جهرم 28a.
جهودان سباهان 29a.
جهودان كوزكانان 7a 21a.
جيان 36б.
جيحون خراسان 9a 9б 12б 19a 20б 22б 23a 25a.
جيحون روم 7б 34б.
جيرفت 7a 10a 26б.
جينيان и جين 2б 6a 9a 12a 13a—14б 16б—17б.
جينستان 2a—3a 4a 4б 6a 12a 12б 13б 14a 16a 17б.

حالكان 22a.
حانكجال 30б.
حبشيان и حبشه 2б 12a—13a 33б 34a 39a.
حبل 31a.
حجاج بن يوسف 31a.
حجاز 39a.
حديثه 11a 32a.
حران جزيره 32a.
حران سودان 39б.
حرحكت 24б.
حرسنكت 24б.
حرمك 27б.
حسانيان 33б.
حسن بصرى 31б.
حسيناكره 15a.
حسينان 16a.
حصن مهدى 10б см. در مهدى
حضرموت 11б 12б 33б 34a.
حلاج 28a.
حلب 35a.
حلوان 31б.
حمات 35a.
حمص 7б 8a 35a.
حمير 34a.
حنح 24a.
حوفل 39a.
حيرة عراق 31б.
حيرة فارس 27б.
حمار 28a.
حمان 27a.

خابس 24a.
خابور 32a.
خاتونكث 24б.
خارك 4б.
خال 11б.
خالبك 13б.
خالديه 37a.
خالهين 15a.
خامچو 13б.
خان بلى 30б.
خانقين 31б.
خان لنجان 29a.
خان مردونه 10б 28б.
خايمند 19б.
خبروقان 26б.
خبيص 27a.
ختر 7a.
ختلام 9б 24a.
ختلان 6б 9a 21б 23a 23б 25a 25б.
ختلغ 38б.
ختن 9a 14a.
خثم 12a 14a.
خجادى 22б.
خجند 9б 23б 24a.
خراسان 9a 11a 12a 13a 15a 16a 19a—21б 22б 24a 25a 26a 28б—30a.
خرانيدغون 9a.
خرخيز 2б 6a 7б 10б 12a 13a 13б 16б 17б—18б.
خرداب 8a 10б 37б.
خرساب 9б 24a.
خرسان 33a.
خرشنه 37a.
خرناب 9б 24a.
خرّه 28a.
خزران и خزر 3a 5б 8a 10б 13a 25б 32б 38a.
خزه 14a.
خسانى 13б.
خسب 19б.
خسروكرد 19б.
خشرت 24a 24б см. سيحون
خشكاب 24a.
خشميثن 25б.
خشناباذ 26б.
خفان 39б.
خفجاق или خفجاخ 10б 13a 18б 19a.
خلخيان и خالخ 3б 6a 9б 12a 13a 16a—18a 21б—22б 24a 25a
خلم 6б 9a 21a.
خليج بربرى 2б 12б.
خمبرك 24a.
خمدان 2a 4a 8б 12a 13б.
خمود 17a.
خمج 38б.
خناسره 12б 34б.
خنان 33a.
خندان 38б.
خوارزم 3a 9a 25б 26a.
خواش 22a 26б.
خواكند 24a.
خوانين 22a.
خوجان 19б.
خور 19б.
خورش 9a 13б.
خوزستان 2б 7a 7б 10a 10б 13a 27a 28a 28б 31a.
خولندغون 6a 9a 17a.
خونه 32б.
خوى 32б.
خويدان 10a.
خير فارس 28a.
خير كرمان 26б.
خيرمكى 17б.

خیلان 38a.
خیم 18a.
خیو 26a.
خیوال 24б.

داخرقان 32б.
داخل 30б.
دارا 32a.
داواکرد 3б 7a 28a.
دارجین 27a.
دارزنکی 23a.
دارکان 28a.
دامغان 30a.
دانیال پیغمبر 28б.
دبوسی 22б.
دجله 10б 11a 31a 31б.
در الان 38a.
در اندره 21a.
در تازیان 22б.
در تبت 25б.
دربند خزران 5б 33б.
درغام 9a.
درغش 10a 22a.
درك 26a.
درکان 28a.
درمشان 20б.
درهٔ دینارزاری 7a.
دریاء ارزن 3б.
دریاء ارمینیه см. دریاء کبودان
دریاء اعظم 2б—4a 9б—10б 11б—14a 26a 27a 27б 33б 39a.
دریاء ایسکول 3б 6a 9a 18a.
دریاء باسفهری 3б.
دریاء بحکان 3б 10a.
دریاء بنطس см. دریاء کرز
دریاء تنیس 3б 4a 11б 12б 35б
دریاء توزکول 3б 18a.
دریاء جنکان 3б.
دریاء خزران или دریاء خزر 3a 5б 8a 10б—11б 12б 18б 29б 30б 33б 37a.
دریاء خوارزم 3a 9a 9б 12б.
دریاء رومیان или دریاء روم 3a 3б 5a 5б 13a 34б—37б.
دریاء ریس 3б.
دریاء زره 3б 10a.
دریاء سبز 2a 2б.
دریاء سماطی 3б.
دریاء طبریه 3б.
دریاء کبودان 3a 3б 5б.
دریاء کرزیان или دریاء کرز 3a 8a 11б 37б 38a.
دریاء مارطس 3a 5a.
دریاء مرده 3б 12б.
دریاء تنیس см. دریاء مصر
دریاء نوبطه 3б.
دریاء نیقیه 3б.
دریاء یون 3б.
دریاژه 4a 6б 9б 23б.
دز حنف 10a 20a.
دز مهدی см. حصن مهدی 28б
دزك 23б.
دزه 7a 20a.
دلف کرخی [ابو] 29a.
دمار 34a.
دمشق 7б 8a 35a.
دمیاط 3б 35б.
دنپور 6б 9б 16a.
دندانقان 20a.
دندونه 22б.
دنقرا 35б.
دور 31б.
دورق 10б 28б.
دولاب 30б 31a.
دون ارمینیه 32б.
دون سند 9б.
دونا [روثا и روتا] 10б 19a 37б.
ده چوبین или ده جوب 10б 18б
ده سنکس 22б.
ده نو 26a.
دهرا 8a.
دهستان 5б 12б 29б.
دهستانان سور 5б.
دهك 7a.
دهم 6a 9б 12a 14б.
دهنهٔ شیر 10б.
دهماء بکتکین 17a.
دیار رعنی 32a.
دیبل 26a.
دیرا 28б.
دیر عاقول 31a.
دیلمان 3a 6б 13a 28б—30б.
دمعان‌کث 24б.
دیناور 29a.
دینور см. دنپور

ذخکث 24a.
دمیره 35б.
ذنباذ 10a.
ذو بسر عماره 27б.

راس العین 32a.
راسك 26a.
راسن 39a.
راشت 6a 6б 25a.
رافقه 32a.
رام اورمزد 10б 28б.
رامن 29a.
رامهر 28б.
الرامی 4б.
رامیان 15б.
رانك رنك 6a 16a.
راوینی 19б.
رای 6a 9б.
رایکان 19б.
رای‌کوتیه 16б.
رادین 27a.
رباط کروان 10a 21a.
رنجن 23a.
رنیك 15a.
رحبه 11a 32a.
رختجب 25б.
رخذ 6б 22a 25б.
رس 10б.
رستام 28a.
رستویه 16б.
رشت 30б.
رشتان 24a.
رضوی 7б.
رقه 11a 32a 35a.
رم 28a.
رمل المعدن 11б 12б.
رمله 35a.
رنجس 38б.
رواب 35a.
روتا, или روثا см. دونا,
روذان 7a 22a 28a.
روذان طبرستان 30a.
روذبار 26б.
روذراور 29a.
روذس 5a.
روذه 29a.
روس 8a 10б 13a 19a 37б 38a.
روستا 20a.
روستا بیك 25a.
روستا دلحم 25б.

روفته 28a.
رومیان и روم 2a—36 5a 56 76—86 11a 116 13a 32a 326 346 36a—38a.
رومیه 5a 56.
رویکان 10a.
رویین 266.
رها 32a.
ری 66 7a 11a 126 196 29a 30a.
ریحا 35a.
ریقان 266.
ریك جفاء 126.
ریین 39a.
ردوشاران 206 21a.

زاب 11a.
زابه и زابج 26 13a 39a.
زابلستان 226.
زامین 236.
زبید 34a.
زبیده 35a.
زرق 206.
زرقان 28a.
زرن رود 29a.
زرنك 216.
زرنوخ 286.
زغر 76 8a 35a.
زمین داور 66 22a.
زندرامش 24a.
زنکان 29a.
زنکستان 26 3a 13a 39a.
زنکیان واق‌واقی 4a 39a.
زور 15a.
زوزن 196.
زویله 36a.
زینور 236.

ساباط 236.
سابس 31a.
ساجوا 9a 14a.
سارجلست 29a.
سارنیك или ساونیك 12a 14a.
ساروان 206.
ساری 30a.
ساس 11a.
سالهاری 156.
سامار 306.
سامان [آل] 19a.
سامره 106 316.
سامی سیرك 24a.
سان 66 21a.
ساوغر 386.
ساوه 29a.
سبا 34a.
سبانیکث 246.
سباهان 7a 76 10a 27a 28a 29a.
سبراین 7a 196.
سبزوار 66 196.
سبکث 246.
سبلان 76.
سبه 27a.
سبیذروذ 11a 306.
سبینکان 196.
ستبغوا 24a.
ستکث 17a.
ستکند 96 246.
سجلماسه 126 36a.
سخجو 14a.
سدوسان или سدوسن 96 26a.
سدونه 366.
سددك 17a.
سراو 326.
سراوان 306.
سرحه 346.
سرخس 7a 20a.
سردانیه 56.
سردن 10a.
سرقس 366.
سرمه 28a.
سرندیب 46 56 86 12a 136—146.
سرواب 28a.
سروان 22a.
سروج 32a.
سروستان 27a.
سروشنه 4a 66 96 236.
سریر 76 8a 11a 13a 32a 366 38a.
سرین 34a.
سطیف 36a.
سعد بن ابی وقاص 316.
سعید دقاق [بو] 276.
سغد 4a 66 96 226 23a 246.
سغدیان 17a 186.
سفاله 39a.
سفنجایی 22a.
سقلاب см. صقلاب 26
سقلمه 226.
سقیطرا 46.
سکاشم 256.
سکان 10a.
سکاوند 22a.
سکره 116.
سکلکند 66 216.
سکیفغن 23a.
سکیمشت 216.
سلابور 156.
سلاهط 46.
سلمانان 316.
سلمان بن الحسن القرمطی 276.
سلمیه 126 346 35a.
سلوقیه 86 37a.
سلوقیین 156.
سلومذ 196.
سمانیدغون 9a.
سمرقند 4a 66 96 23a 246.
سمرقنداق 6a 256.
سمندر خزران 386.
سمندر هندوان 146.
سمکنا 186.
سمنان 66 30a.
سمنکان 66 216.
سمیران 28a.
سن 11a 32a.
سنان 28a.
سنباط 33a.
سنباطمان 33a.
سنجه 11a 346.
سند 26 66 13a 26a
سندان 46 146.
سنکان ارمینیه 336.
سنکان خراسان 196.
سنك بن 21a.
سنکس 226.
سنکلاخ 14a.
سنکلنج 25a.
سَوار 39a.
سُوار 386.
سونج 23a.
سوخ 24a.
سودان 26 5a 116 13a 36a 396.
سور 386.
سوریقان 266.
سوس см. شوش
سوس الاقصی 26 5a 116 126 366.
سوق الاربعا 106 286.
سوق الجبل 33a.
سوکجو 14a.

سول 16a.
سوناخ 24б.
سوياب 18б.
سوپاره 14б.
سيام 34a см. شيام
سياه كوه 5б.
سيحون 9б см. خشرت
سيحون روم 34б.
سيراف 10a 27б.
سيركان 26б 27a.
سيروان 29a.
سيرين 10a.
سيستان 10a 12a 12б 21б 26a – 27a.
سيكول 18a.
سيلاكان 25a.
سينيز 10a 27б.
سيوه 11б.
سيوى 22a.

شابرنجى 20б.
شابور خسرو 27б.
شاذكان 10a.
شافعى 35б.
شال 31a.
شام 3a 3б 4б 7б 8a 11б 13a 32a 33б 34б 35a 36б.
شامات 26б.
شاوران 33б.
شاوور 27б.
شتوركث 24б.
شحر 34a.
شراة 8a.
شروان 33a 33б.
شعيب 34б.
شقيق بلخى 23б.
شكاكب 24б.
شكنان 6a 6б 9a 14a.
شكى 11a 33a.
شلات 24a.
شلجى 6a 25a.
شلنبه 30a.
شماخى 33a.
شمكان 28a.
شمكور 33a.
شميشاط 11a 32a 34б.
شنتريه и شنترين 8б 11б 36б.
شنك عبادى 20a.
شورمين 20a.
شوره 26a.
شوش 10б 28б.
شوشتر 10a 10б.
شومان 23б 25a.
شهر 27б.
شهر روا 26б.
شهرستان 29б.
شهره ژور 29a.
شيام 7б см. سيام
شير 30б.
شيراز 3б 27a—28a.
شيزر 35a.

صبران 24б.
صحبه 34б.
صرصر 11a 31б.
صريح 4б.
صعاده 27б.
صعده 34a.
صعيد 8a.
صقلاب 3a 5a 8a 10б 11б 13a 32б 37a—38a см. سقلاب
صقليه 5a.
صلاده и صلاب 10б 38a.
صمدان 34a.
صمور 6a 14б.
صنار 33a.
صنعا 7б 34a.
صنف 14б.
صور 5a 34б.
صهيب 34a.
صيدا 34б.
صيمره 29a.

طاب 10a 27a.
طابلان 37a.
طارقان 6б.
طاق 22a.
طاقى 15б.
طالقان 20б.
طالقان رى 29a.
طانعان 21б.
طايف 33б.
طبرستان 3a 4a 7a 11a 29б—30б
طبرقه 36a.
طبرنا 4б.
طبريه 3б 35a.
طبس مسينان 19б.
طبسين 19б.
طرابلس مغرب 12б см. اطرابلس
طراز 6a 25a.
طرسوس 34б.
طرطوشه 36б.
طرى 39б.
طفقان 6a 17a.
طلحه 31б.
طليطلا 8б 11б 36б.
طماخش 24a.
طنابرى 11б.
طنجه 3a 11б 36a.
طواويس 22б.
طور سينا 7б 8a.
طوران طوس 19б.
طوران مكران 26a.
طوس 4a 7a 11a 19б 29б.
طُوَس [جزيره] 5a.
طوسول 14б.
طولاس 38б.
طهمورث 20a.
طيب 28б.
طيزال 6a 15б.

عانه 11a 32a.
عبادان 10б 31б.
العباس امير المومنين [ابو] 32a
عبد الله بن المبارك 32a.
عبدسى 31a.
عثر 34a.
عدن 34a.
عديره 5a
عراق 2б 7б 12б 13a 15a 28a 28б 31a—32a.
عرب 2б 7б 12б 13a 21a 33б—34б 36a 38a см. تازيان
عزر 14a.
عسقلان 12б 34б.
عسكر مكرم 10б 28б.
عقاب 34a.
عكبره 11a 31б.
عكه 5a 34б.
علا بن احمد 32б.
علجسكس см. غلجسكس
علوى برقعى 31б.
على بن ابى طالب 31б.
على بن سكرى 29б.
على بن موسى الرضى 19б.
عمان 3a 4б 33б 34a 39a.
عمر بن الخطاب 31б.

عمر بن عبد العزيز 15a.
غيان см. عنان
عمن 34б.
عين زربه 34б.

غافق 36б.
غبيرا 27a.
غرجستان 10a 20a 20б 21б.
غزا 9a.
غزجند 24a.
غزق ماورا النهر 23б.
غزق هندوستان 22a.
غزك 24б.
غزنين 6б 16a 22a 22б.
غزوان 7б.
غزه 35a.
غزنا 16б.
غلجسكش 36б 37б.
غور 6б 10a 21б 22a.
غوزيان и غوز 3a 5б 10б 12б 13a 17б 18б 19a 20б 22б 25б 26a 29б 38б.
غيان 8б 13б.

فاس 36a.
فانك 28a.
فرات 8б 11a 12б 31б 32a 34б.
فراتكين 25б.
فراجكلى 9a 13б.
فراخيه 18a.
فراو 12б 29б.
فرب 22б.
فرخ 28a.
فردر 27a.
فرسانه 36a.
فرعون 35б.
فرغ 34б.
فرغانه 23б—24б.
فركرد 20a.
فرما 35б.
فرنكث چاچ 24б.
فرنكث سغد 23a.
فرواب 10a.
فرونكث 25a.
فره 22a.
فزاريان 33б.
فسطاط 11б 12б 35б.
فغكث 23б.
فلسطين 35a.
فم الصلح 31a.
فما 34б.
فمه 15a.
فنجوانى 22a.
فنصور 14б.
فنيكى 26a.
فورى 17б.
فيد 7б 34б.
فيون или فيوم 8a 11б 35б.

قادسيه 12б 31б.
قاشان 12a см. كاشان
قاليقله 32б.
قامرون 14б.
قامهل 15a.
قاين 19б.
قبا 9б 24a.
قبادق 37a.
قبان 33a.
قبرس 5a.
قبق 8a 33a.
قبله 11a 33a.
قراتكين см. فراتكين.
قرطبه 36б.
قرقرخان 18б.
قرقوب 28б.
قرقيسيا 11a 32a.
قرمونه 36б.
قرنى 22a.
قريش 5a.
قزوين 29a.
قسدار 26a.
قسطنطينيه 3a 11б 13a 37a.
قسك 6б 9a 9б.
قشمير 6б 16a см. كشمير
قصر ابن هبيره 31б.
قصر شيرين 31б.
قلاس 9б.
قلرى 15a.
قلزم 2б 3a 11б 12б 13a 33б 34б 35a.
قلعة ارّان 33a.
قلعة الان 8a 38a.
قلعة تبت خاقان 9a.
قلعة ملك سرير 38б.
قم 12a 29a.
قند 26a.
قندابيل 26a.
قندهار 9б 15a.
قنسرين 35a.
قنوج 6б 15a—16a 22a.
قواديان 9a.
قورس 34б.
قورى 13б.
قوريه 8б 36б.
قيروان 36a.
قيساريه 5a 34б.
قيساع 34a.

كابل 22a.
كابيل 11б.
كاتون 20a.
كاذاخ 14a.
كارزين 28a.
كاريان 28a.
كاژ 25б.
كازرون 3б 27б.
كاسك 38a.
كاشان 29б см. قاشان
كاشغر 17a 17б.
كاهون 26б.
كبريه 24б.
كبوذان 3б 5б.
كثه 28a.
كچا 9a 12б 14a 16б 17a.
كچان 13б.
كدر 24б.
كرّ اران 11a 33a.
كرّ بارس 10a.
كرال 24б.
كران 27б.
كربلا 11a.
كرجاكث 24б.
كرخ سامره 31б.
كردر 25б.
كردكان 27a.
كردنازخاس 25б.
كردوان 33a 33б.
كرديان 28a.
كرديز 16a.
كرزيان и كرز 8a 37a.
كرزوان 7a 21a.
كرسانك 9a 16б.
كركان 3a 7a 11a 19a 19б 29б 30a.
كركانج 25б 26a.
كرك روذ 30б.
كركث 23б.

كركسكوه 12a 13a 19a 27a 28б.
كرمان 2б 3б 7a 10a 12a 13a 21б 26a—27a 28a 39a.
كرمان‌شاهان 29a.
كرمين‌كث 18a.
كرمينه 22б.
كروان 10a.
كروخ 20a.
كرۀ بو دلف 7a.
كرى 19б.
كردان 16б.
كسان 14a.
كسائى مقرى 29a.
كسبا 28a.
كسبان 26б.
كسبه 23a.
كسوان 23б.
كسيم 17б.
كش سيستان 22a.
كش ماورا النهر 23a.
كشانى 23a.
كشكجان 30б.
كشمير 25б см. قشمير
كشميهن 20б.
كشوكث 24a.
كفتر 7a 26б.
كفربيا 34б.
كفرتوتا 32a.
كفرطاب 35a.
كلار طبرستان 30a 30б.
كلار كوزكانان 21a.
كلبانك 9a 16б.
كلبيان 33б.
كلسكان 24a.
كلشجك 24a.
كله 4б.
كليند 28a.
كمارج 27б.
كمجكث 17б.
كمر زمين 7a.
كمسبيغيا 17a.
كميجيان 9a 25a.
كمين 28a.
كنافه 10a 27б.
كنبايه 6a 14б 15a.
كنجده 24б.
كنج روستا 20a.
كنجكث 23a.
كنجه 33a.
كنجينه 25a.
كنداور تاغى 7б.
كندر 19б.
كندرم 7a 21a.
كنعانيان 31б.
كنكراك 24б.
كنيس 34б.
كواثان 20a.
كوارخون 17a.
كوتم 30б.
كوتميذان 27a.
كوثى‌ربا 31б.
كوجان 9a.
كور 27б.
كورستال 28a.
كورش 9a.
كوز 10a.
كوزارك 17a.
كوژد 20a.
كوزكان или كوزكانان 4a 6б 10a 19б 20б—21б 22б.
كوسكان 9a.
كوشك 26a.
كوغمر 14a.
كوغون 27a.
كوفجيان и كوفج 7a 12a 26б.
كوفه 4a 11a 31a 31б 33б.
كوكث 24a.
كوكيال 18a.
كولان 17б.
كولى 6a 9б.
كومس ارت 17a.
كومش 6б 19б 30a.
كومين 26б.
كونسر 15a.
كونكرا 16б.
كوه بارما 7б.
كوه جودى 7б.
كوه جيلوا 7б 10a.
كوه حارث 7б.
كوه حويرث 7б 11a.
كوه سيم ايلاق 24a.
كوه سيم خراسان 20a.
كوه سيم كرمان 7a.
كوه الطاعن см. جبل.
كوه عليق 11a.
كوه قارن 11a.
كوه معظم 8a.
كوه هندوان 9б.
كوهستان بو غانم 7a 26б.
كوهستان خراسان 6б 19б 27a.
كويابه 10б 38a.
كهك 22a.
كيز или كيج 26a.
كيجكانان 26a.
كيرنك 10a 20a.
كيس 28a.
كيف 20a.
كيلاباد 31a.
كيلان 3a 6б 7a 11a 30б 31a 32a.
كيماك 7б 8a 10б 12б 13a 17a 17б 18б 19a.

لابه 39б.
لاذقيه 34б.
لارجان 11a.
لارده 8б 36б.
لارندان 10a 27б.
لازنه 18a.
لافت 4б.
لافجان 30б.
لبله 36б.
لبنان 8a.
لترا 30б.
لتلالغ 18a.
لحدز 6б.
لحرز 15б.
لحه 28a.
لكام 8a 11a 34б.
لكن 38б.
لمراسك 29б.
لمغان 6б 9б 16a.
لنكا 30б.
لوبيه 13a.
لوغر 38б.
لوكر 10a.
لولغ 18a.
لهاسا 16б.
لهور 15a.
ليث [پسران] 22a.
ليزان 33a.
ليشتر 29a.
ليوكند 25a.

مابنج جراباس 17a.
مادرايا 31б.
ماذران 28a.
ماردە 11б 36б.

ميبذ 28a.
ميث 16б.
ميجان 11б.
ميزان 26б.
ميله 30a.
ميمد 32б.
ميول 16б.
ميهنه 19б.

نابلس 35a.
ناتل 30a.
ناران 4б.
تاره см. ناره
ناطليق 11б 37a.
ناكور 36a.
نامكاخش 24б.
نايين 28a.
نچارا 25a.
نجاكت 24б.
نجران 33б.
نجيرم 10a 27б.
نجناح 24б.
نخجوان 32б.
نخشب 23a.
نرماشير 27a.
نربان 21a.
نزوان 6a 16б.
نزوين 33б.
نسا 7a 12б 19б 29б.
نشابور 6б 19a 19б.
نصر بن احمد 24a.
نصيبين 7б 32a.
نعمانيه 31a.
نمروذ 31б.
نمكيه 18б.
نمليات 25a.
ونندر см. نندر
نندك 30б.
نوبندكان 27б.
نوبه 4a 8a 11б 12б 13a 35a 35б 39a 39б.
نوبين 14б.
نوجكث 24б.
نوژابان 25б.
نوژاو 23б.
نوژكان 20a.
نوقان 19б.
نوقت قريش 23a.
نوكث 24a.

ماردين 7б.
ماشان 20б.
ماشكانات 28a.
مالقه 8б 36б.
مالن 20a.
مامطير 11a 30a.
مامون خليفه 22б 31б.
مانسا 6a 8б—9б.
مانشان 4a 20б.
مانك 14б.
ماورا النهر 6a 6б 9a 12a 13a 16a 17б 18б 19a 22б 25a 25б.
ماهان 27a.
ماهى روبان 10a 27б.
مايين 28a.
مباركى 33a.
مجغرى 10б 13a 19a 38б.
محالى 26a.
محمد پيغمبر 33б.
محمد بن الحسن الفقيه 29a.
محمد زكريا 29a.
محمد بن الفضل القرمطى 7б.
مخلاف على 34a.
مدائن 31a.
مدر 6б 10a 21б.
مدين 12б 34б.
مدينه 7б 33б.
مذار 10б.
مذامجكت 22б.
مراغه 7a 32б
مرج 29a.
مرد 30б.
مرود или مرورذ 7a 10a 20a.
مرسمنده 23б.
مرسيه 36a.
مرعش 34б.
مرى 17б 25a.
مرند 32б.
مرو 8б 10a 12б 20a 20б.
مروات 3a 13a 38a.
مزروقان 26б.
مزيركان 28a.
مزينان 19б.
مسجد ابرهيم 35a.
مسرقان 10б 28б.
مسفرى 20б.
مسقط 38б.
مسمدا 38б.
مسواهى 26a.
مشكى 26a.
مصر 2б—4a 7б 8a 11б 12б 13a 34б—36б 39б.
مصيصه 34б.
مضربان 33б.
معان 12б 34б 35a.
معتصم 31б.
معره مصربن 35a.
معقل 31a см. نهر.
مغرب 2б 12б 13a 34б—36б.
مغكان 22б.
مغون 26б.
مفتح 31a.
مقدونيه 37a.
مقيس جين 13б.
مقيس سودان 39б.
مكران 26a 26б.
ملازكرد 32б.
ملتان или مولتان 9б 15a 15б 16a 25б
ملحمان 39a.
ملطيه 11a 34б.
ملى 4б 14б.
منبج 34б.
منجابرى 9б 26a.
منجرى 39a.
مندل 14б.
منصور خليفه 31a.
منصور [شهر] 34б.
منصوره 9б 15a 26a.
منطقه см. كمر
منك 9a 25a.
منكث 34a.
منوب 28б.
مورور 36б.
موس 4б.
موسه 14б.
موسى پيغمبر 34б.
موصل 10б 32a.
موقان 11б 32б.
مولتان см. ملتان
موى 4б.
مهجر 34a.
مهديه 36a.
مهرا 27б.
مهران 9б 12a 14a 15a 26a.
ميافارقين 32б.
ميالقجان 30б.
ميانه 32б.

نوئون 9б 15а.
نوئین 9б.
نوبجکث 14а.
نوبکث 25а.
نوبنجکت 23б.
نه 22а.
نهاوند 29а.
نهر دبیس 10б.
نهر سورا 11а.
نهر عیسی 11а.
نهر الکروم 11б.
نهر معقل 10б см. معقل
نهر الملك 11а 31б.
نهروان 11а 31б.
نهله 27а.
نیال 33а.
نیقیه 11б.
نیل 3б 4а 8а 8б 11б 35б.
نیم‌روذی 31а.

وابنیت 37б.
واثکت 24а.
الواحات 8б 11б 12б 35а 35б.
وادی الحجارة 36б.
وادی القری 34б.
وادی میجان 11б 34б.
وارپوا 30б.
واسط 10б 11а 28а 31а 31б.
واق واق 2б 4а 13б.
وال 4б.
والیه 32а.
وایکان 10а 27б.
وخان 6а 6б 9а 14а 25б.
وخش 9а 25а.
وخشاب 9а 25а.
ودارجیین 26б.
وذار 23а.
ورتان 11а 32б.
وردوقیه 33а.
ورذول 24б.
ورغسر 23а.
ورهند 16а.
وریقان 26а.
ولاشکرد 26б.
ولوالج 9а 21б.
وندوشاور 10б 28б.
وننذر 13а 38а 38б.
ویشکرد 23б 25а.
ویمه 30а.

هارده см. مارده
هارون الرشید 19б 34б.
هارونی 34б.
هاشم [بنو] 35а.
هاشمکرد 23а.
هبیر 12б.
هجر 12б 34б.
هدنجیره 14б.
هرکند 14б.
هرمس 35б.
هرموز 10а 26б.
هرمیین 35б.
هرنج 4б.
هرند 11а 29б.
هرهز 11а.
هری 6б 10а 19б 21б 27а.
هزار 28а.
هلاورد 25а.
هلمك или هلبك 9а 25а.
همانان 9б 15а.
همدانیان 34а.
همذان 7а.
هموارن 23б.
هند 3а 6а 6б 12а 15а.
هندوان 14б 15б 16а 21б 22а 25б.
هندوستان 2б 4б 6а—7а 9а 13а—16а 19а 21а—22б 25а 26а.
هوسم 30б.
هیت 11а 32а.
هیتال 6а 6б 15б.
هیذمند 10а 22а.
هیوان 9б 15а.

یافا 34б.
یالاپان 24б.
یانجباس 24б.
یبغویان и یبغو 17а.
یذحکث 24б.
یردان 31б.
یرفکسوم 24а.
یرمعمد 32а.
یشوخ 24а.
یعقوب پیغمبر 35а.
یعقوب لیث 28б.
یغسون یاسو 18б.
یغما 6а 9б 13а 17а 17б.
یکانکث 25а.
یلوی 15а.
یلنجکث 18а.
یمامه 33б.
یمن 7б 12б 33б 34а.
یمیاس 14б.
یوزوز 26а.
یوکند 24а.
یومکث 22б.
یون 21б.
یونانیان 5а 37б.
یه 26а.
یهرابج 15а.
یهروکان 26б.
یهوذلغ 24а.
یهاید 19б.
یحمك ارت 17а.
یمد 26а.
یملان رود 30б.

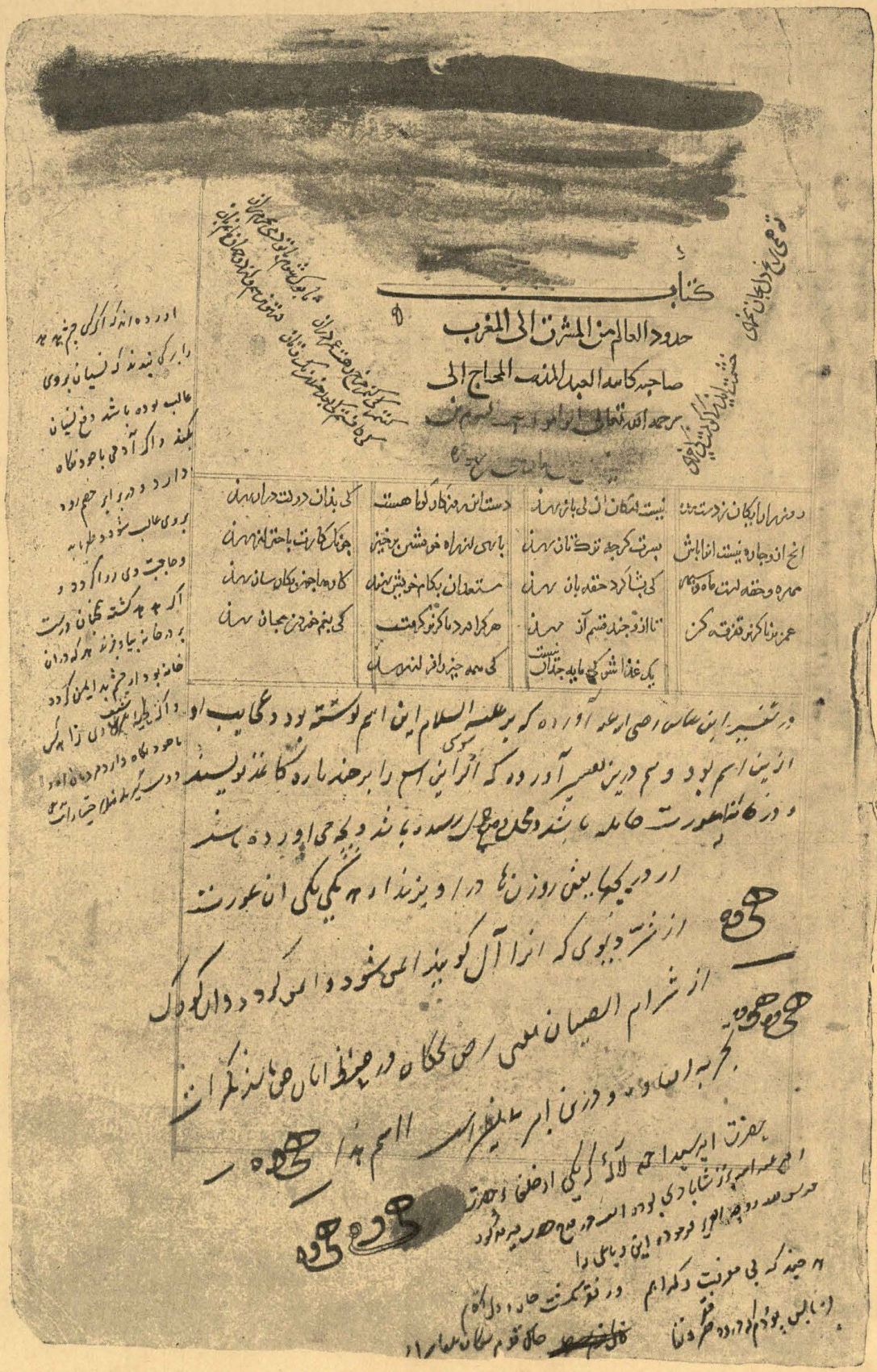

کتاب

حدود العالم من المشرق الی المغرب

صاحبه کاسد العبد المذنب المحتاج الی

رحمة الله تعالی ابو ...

1a

Государств. публичная историческая библиотека

1 Рукопись Туманского.

فهرست بابها و کتاب بسم الله الرحمن الرحیم و ناحیتها

ا کساش کاتب ب اندرنهاد زمین و مقدار اما ذانی و وبرانی وی
ج سخن اندر دریاها د سخن اندر جزیرها ه سخن اندر کوهها و سخن
ز سخن اندر بیابانها و درختها ح سخن اندر ناحیتها بجمله ط ناحیه چینستان ی ناحیه هند و سند
یا ناحیه تبت یب ناحیه تغزغز و تتار یج ناحیه یغما ید ناحیه خرخیز
یه ناحیه خلخ یو ناحیه جکلث یز ناحیه تخوس یح ناحیه کیماک
یط ناحیه غوزک یک ناحیه خجاخ کا ناحیه بجفرک کب ناحیه خراسان
کج ناحیه حدود خراسان کد ناحیه ماوراالنهر که ناحیه حدود ماوراالنهر کو ناحیه سند
کز ناحیه کرمان کح ناحیه بادوس کط ناحیه خوزستان ل ناحیه جبال
لب ناحیه دیلمان لج ناحیه عراق لد ناحیه جزیره له ناحیه اذربادگان
لو ناحیه ارمینیه و آران لز ناحیه عرب لح ناحیه شام لط ناحیه مصر
مر ناحیه مغرب م ناحیه اندلس ما ناحیه روم مب ناحیه صقلاب
مج ناحیه روس مد ناحیه بلغار اندر دشت مه ناحیه برجان مو ناحیه سیمناک خزر
مز ناحیه الان مح ناحیه سریر مط ناحیه خزران ن ناحیه بُرطاس
نا ناحیه براذاس نب ناحیه ونندر نج سخن اندر اما ذانی حدود نه ناحیه زنگستان
نه ناحیه زانج نو ناحیه حبشه نز ناحیه بجه نح ناحیه نوبه
نط ناحیه سودان س جمت کتاب

بالعز والسعاده بسپاس خدای تعالی جاودند را آفریننده جهان و گشاینده کارها و راه نماینده بندگان
هوش بما بداشتها که با کوهن و درود بسیار بر محمد و همه پیغمبران نیرخی و بهری و نیکی خواهی امیر السید
الملک العادل ابی الحرث محمد بن احمد مولی امیر المومنین اطال الله بقاه و سعادت روزگار وی افزاید کردیم این کتاب
را اندر صفت زمین در سال سیصد و هفتاد و دو از هجرت پیغمبر صلوات الله علیه و بدانکه دیم الله داند
صفت زمین و نهاد وی و مقدار اما دانی و وبرانی وی و بدانکه دیم همه ناحیتها از بهر و باذشایها وی
اندر معروفست بالسال بر قومی کانرا ناحیتها مختلف اند و رسمها، ماوکل ایشان چنانک اندر بر بندگان باشد

ماهرخی کی از آن ماحلت خیزد ❊ و بنداکردیم همه شهرها جهان که خبرا و بیاشتم انهر کنارها نشیمنگاه
و کرد جیکان باحال ان شهر به نهر کی و خرمی و اندکی و بسیاری نعمت و خواسته و مردم و اباداتی
و ویرانی هی ❊ و نهاد هر شهری لنگره و رود و دریا و سامان ماهرخی کی از آن شهر خیزد ❊ و بنداکردیم
نهاد دریاها همه جهان و جایها کی از خرد و نهنگ و معدنهای کا و را خلیج خانند ماهرخی کی از آن
دریا خیزد ❊ و بنداکردیم همه جزیرهای کی بزرگست از اباداتی هی و ویرانی و حال مردم هی و هر خری کی از آن
جزیره خیزد ❊ و بنداکردیم همه کوهها اصلی کا نهر جهانست و معدنها کا نکس کا نهر و بیشت و جانورانی کا نجا شنان
و بنداکردیم همه رودها کی انهر جهانست نهنگ لنجا کی بنداشود تا انجا کی انهر دریا افتد یا بکاهد شود انهر کشت و معدن
خاصه ان رودها کی انهر و کشتی تواند کذشتن از آنک لنها خرد عدد مدن نیست ❊ و بنداکردیم همه سایانها نکهدار
کمر و دشت انهر جهان ما معدله هی بدانرا و مهنا [illegible] زمین کرد است
خز کوسی و فلک محیطست بر هی کردان بر دو قطب یکی را قطب شمالی خانند و دیکر را قطب جنوبی ❊ و هر کوهی کا نهر
خز دو دایره نهنگ بر او کشتی کی یکدیکرا بدنبال بنزاویه مایله ان دو دایره مران کوهی را بر جهان قسم بزنند هم چنین
زمین منقوش مست بجهار قسم بدو دایره یکی را دایره الاماق خانند ❊ و دیکرا خط الاستوا خانند اما دایره الاماق
زماجیت مشرق برود با خر اباداتی زمین کا بر قطب جنوب یکدیکر زند و ماحت مغرب یکدیکر با باد مشرق بهرد
وان دایره است کی جدا کند ان نیمه طاهر اباداتی از نهمن آن نیمه کی بیشتر کا نهر ویرانست ❊ و خط استوا
دایره است کی از حد مشرق برود و بر زمین یکدیکر برود نهنگ بر دو قطب ماهرخی بهرد و هم جنس هم
رود با باد مشرق و سد و اباداتی انهر جهانست از نیمه کی خط استوا بیرنتر است ❊ و بعضی تر اباد تیست
انهر جهان یکدیکر جنوبی از نیمه خط استوا سوی تر ❊ و معدله ان اباداتی کا نهر شمالست بهنا شست و سه درجه است
انهر دران نود و هشت درجه از آنک دایره ممتهن کا کردو زمین بر کردد مسطح و شست درجه باشد ❊
و معدله اباداتی کا نهر جنوبی است هفده درجه و کمر دشت انهر نود و هشت درجه و معدله مساحت این مردو
نیمه صد و نیمست ❊ همه شهرها جهان و باد سایها و مملکت و دریاها و کوهها و رودها و هر جایی کی جانور
انهر و ماوی دارد انهر نیمه یکست زمینست کیاد کردم اما ماحت مشرق اخر سهای از هی قعبه حینشا نسا و ا
خمان خانند بدلب دریا سبزیست ان دریا را و میان میانغس مشرقی خانند و تا آن بحر الاخضر خانند
و حسن کوید از سر طا لیس انهر کتاب اما رعلوی کی ان دریا کرد زمین بر کردد حز دایره الاماق و کسی این سر دریا

کاذنکند وصبح کس کرن دریا نبرده لست فندانند کا اخر او باکجاست وهرخند کا باذ انیست این دریا همی بندد وتوانند
بکستی بر نفت الا تعدیلهای کا باباذ انی سخت ندر یکست ودیم حسن ساحت مغرب اخر شهرها اورا سوس الاقصی خوانند کا بر بن
از هر است کی اورا اقیانوس مغربی خوانند وآب این دریا مانده لست باب شیرین اقیانوس مشرقی برنگ وطعم وبهای بمحسن
هرخند کا باذ انیست اندر مغرب اندر یاجیت شمال وجنوب این دریا بذو سوسته لست وتوانند بکستی کا ذشتن الا امکن ندر یکست
باباذ خی بس ازین قیاس کردند وکنند کا هرد و دریا یکیست کی کرد زمین بر می کردذ بر مشرق ومغرب وبر هردو قطب کا کذ
ولذ بهمان دریاست کی کس نداند کی اندران نهد دیگر جست البته ۞ واما خط استوا از بن نهد بیسته بن اندر دریا العظم کا کذ
واز خط استوا اندر سوی شمال شش وسه درجه اباذ انیست ولذ بس از جانو نتوانند سوذن لذ بسختی سرما کا نخاست بانقطب
شمالی ۞ واما اندر یاجیت جنوب از خط استوا تعفی دریا دلذرد ودیگر سمت کرماست ومردمان انجا از طبع مردمی دور تر
اند زنیکیانند وحبشیان واغ نمیزانند واز بس ان تا قطب جنوبی کس نتواند سوذن از بسختی کرما او وبالله التوفیق ۞
سخن اندر نهاذ دریاها وخلیجها نخست دریا اخضر نست ان کا اقیانوس مشرقی کفتم وحد اوانک معلوم ست از اخر
عمارت جنوب تا نخط استوا وجزیرهٔ واق واق وشهرهای واق واق وناحیت چینستان وکرانهٔ شهرهای تغزغز
وخرخیزانست ومرز دریارا هیچ خلیج معروف نیست ۞ ودیکر دریا اقیانوس مغربیست وحد اوانک معلوم ست از اخر
شهرها سودانست وسپرهائ مغرب سوس الاقصی تا خلیج رومی واخر شهرها روم ومستلاب تا بمجرهٔ قولی مرز
دریا واکی خلیجست کی بدان خلیج از دریا بدریا رومی میروند ۞ دیکر دریا بحر کست کی از بحر الاعظم خوانند حد مشرق
این دریا سوسته لست بدریا اقیانوس مشرقی ومقدار سیکی از خط استوا بدین دریا کذند وحد شمالی ازین دریا از چین
اغاز کند وبر شهرها هند وستان وشهرها سند بکذد وبر حدود کرمان وپارس بکذد وبمحبر میرود
بر حدود خوستان وبصره حدود ۞ وحد جنوبی ازین دریا از جبل القمر اغاز کند وبناحیت زانج بکذد وبناحیت
زنکستان وحبشیان بربرا وحد غربی این دریا خلیجیست کا ذکرده ناحیت عرب اندر کردذ واین دریا بانج
خلیج لیت یکی ازان خلیجست از حد حبشه بر حد ذرقه بسوی مغرب بکشذ برابر سودان از اخلیج بربری خوانند وخلیج
دیکر هم ندر سوسته بر حد ناحیت سمال فرو اندذ با حدود صحرا وبار کر کردذ تا انجا کی بهنا او یکدیکر میرسند از اخلیج
عربی خوانند وخلیج ایله نیز خوانند وخلیج قلزم نیز خوانند ۞ وسم خلیج از بهنا پارس بر کردذ درمیانه بمغرب و شمال
بکشذ تا انجا کی میان وی وخلیج ایله شانزده میل بود بر جازه وانرا خلیج عراق خوانند ۞ وجای عرب همه اندر میان این دو
خلیج لست خلیج ایله وخلیج عراق ۞ وهمه خلیج پارس خوانند لذ حد پارس بر کردذ بابهنا اندک تا بحدود سند وهم

خلیج از حدود بلاد هند بر گیرد خلیجی گردد بناحیت شمال فرود آید او را خلیج هندی خوانند و دریایی را این دریا
اعظم بدان شهر نامند خوانند آبادی و بیشتر است بوتاک دریای پارس و دریای بصره و دریای عمان و دریای
زنگستان و دریای هند و اخ بزیر بمانند و اندر دریا معدنهاست کاندر یابند و در این دریا
هشت صد میلست و بهنای مختلف است بهر جایی و اندرین دریا ان حوت ملتزم تا بحد چینستان اندر شبانان فرای دو باب
مد و جزرها شان مردان موذکاب بیزایند و موتر آیند و جزر ان حد کاب بکاهان و فرو نشیند و اندر هیچ دریا
دیگر مد و جزر نیست الا بزوذر و کاستن ابها اندر رودها و دیگر دریای روم میانست اندر هیچ مغرب
و صوف ان دریا همزه صوف حنوبرت و حد مغربی او دریای سوستت بدریای اقیانوس مغربی و حد شمالی این دریا
شهرها اندلس و افرنجه و رومیانست و حد مشرقی ان دریا شهرها ارمینیه و بعضی از روم و حد جنوبی او دریای
مشرها شام و مصر و افریقیه و طبنجه است مرین دریا را دو خلیجست یکی آمد بدریای اقیانوس میرود و دوم خلیجیست
بر کرد او رود سان روم میرود و بر کنارهٔ قسطنطینیه گذرد و بدریای گرزبان رسد و هیچ دریا نیست کی گرد او گرد او
اباذان تر از وی نیست و دراز ان دریا همان فرا میلست و بهنای مختلف است و بیشترین بهنا اندر خلیج قسطنطینیه همان
میل است و باریکترین جایی از خلیج مغربی ده فرسنگست و این گران بدان گران دکان توان دیدن و دیگر دریای
خزرست ناحیت مشرق او بابانیست کی بغنوز خوانند و ناحیت بغنوز و بعضی از خزران پوسته است
و ناحیت مغرب او بشهرها خزران و اندر باذکان پوسته است و ناحیت جنوب او دریای شهرها گیلان و دیلمان و طبر
و کرکان پوسته است و این دریا را هیچ خلیج نیست و دراز این دریا همان فرسنگست اندر بهنا همان حد فرسنگ
باز و هیجده بخیزد مگر ماهی و دیگر دریایی کهربانیست او را دریای نیطس خوانند و حد مشرق او حدود
الان است و حد شمال جایها بمغاک و خزران و خزران و بروات و بلغار اندر هیچ و حد غرب
او ناحیت بوجانست و از وی حد جنوب ناحیت دوحست و دراز این دریا هزار و سیصد میل است اندر
بهنا سیصد و پنجاه میل است و دیگر دریایی خوارزم است او را خوارزم بر مقدار حمل فرسنگ اندر میان مغرب
و شمال نهاده گرداو همه جای شهرنیاز است و گرد بر گرد این دریا پوسته فرسنگ است و این هفت دریاست و بیرون از این
دریا یکی دیگر دریاست تلخ و سترین اما دریا یکی خرد کی ابش شصت یازده فرسنگست یکی دریای ماوطن باخر
حد مغرب است اندر جهت شمال و دراز ای این دریا صد فرسنگست اندر بهنا سی فرسنگ از دریای گندز خلیج بدو
پیوندد و از این دریا خلیج باقیانوس مغربی میرود و گرد او رومیانست و دوم دریای گوذان باد پوسته دراز او

نخاه فرسنگ لنت انذر بهنا یک سی فرسنگ انذر میان این دریا دهیست کبوذان گویند و این دریا بذان دره
باذ خوانند و لنذرکرد او اباذ انیست و انذر او هیچ جانور نیست الا مشتهای اندش مگر کرم ✲ و سیم دریا گرده اندر
شام و اندر و هیچ جانور نیست البته از ملخی اندش دراز او سه روزه راهست انذر بهنا دو روزه ✲ چهارم دریا
نو یطه لنت انذر روم دراز سه روزه انذر بهنا دو روزه و کرد او اباذ انیست و انذر و ماهی بسیار ست ✲ پنجم
دریا یمماطی یم انذر روم انذر دراز سه روزه و انذر بهنا یک روزه و از کرد او اباذ انیست و انذر او ماهی بسیار و گویند
کی انذر و اسب ابیست ✲ ششم دریای یون انذر پارس بنزدیکی کانزرون دراز او ده فرسنگست انذر بهنا هشت
فرسنگ و از کرد او اباذ انیست و این دریا را منافع بسیار ست ✲ هنیم دریای پارسیان انذر پارس بنزدیکی شیراز
دراز او هشت فرسنگ انذر بهنا هفت فرسنگ از کرد او اباذ لنی و کم منفعت ✲ هشتم دریای جنگان انذر پارس
دراز او دو لنزده فرسنگ لنت انذر بهنا ده فرسنگ و این دریا بی بامنفعت لنت و لنزکرد او اباذ انی ✲ و نهم دریای
بجکانست انذر پارس دراز انیست فرسنگ لنت انذر بهنا پانزده فرسنگ و انذر وی نمک بنذد و لنزکرد او جای
ذد کانست و از بن دریا چشمهٔ بگشادن محدود دو او کرد و بهی روذ تا بدریا یرسد ✲ دهم دریای قندکوک انذر خلیج دراز
او ده فرسنگ لنت انذر بهنا هشت فرسنگ و انذر و نمک نذد هفت قبلت خلجیان را نمک از نجارت ✲ یازدهم دریای
ایسکو گست میان جکل و تنزغز دراز او سی فرسنگ انذر بهنا بیست فرسنگ و شهر بسخان مردمان این دریا بست
و اندر دریا یکدا بی یکا بش شش بیست عدد او بادیا بیست بهری را دریا خوانند و بهری را بطیحه خوانند انک معروفست
الا انک دریا خانند هفت دریاست یکی دریای مصر کان را بحیرهٔ تنیس خانند و بهدای روم بیستهٔ لنت و رود نیل
انذر و بهی بریذ از این دریا بتا بستان شیرین بود و بزمستان کا رود نیل اندر کا بود شور شود و انذر میان این دریا
دو شهرست یکی تنیس نام و یکی دمیاط هر دو جامها با قیمت کی از صر خیزد از ش در شهر خیزد دراز این دریا بانزده
فرسنگ لنت انذر بهنا پانزده فرسنگ ✲ دوم دریا طبریه انذر شام دراز او دو لنزده فرسنگ انذر بهنا هشت
فرسنگ ✲ سیم دریا تنیه انذر روم از کرد او اباذ انی دراز او هشت فرسنگ انذر بهنا نیز فرسنگ ✲ چهارم دریا
ریس انذر روم از کرد او اباذ انی دراز او نیز فرسنگ انذر بهنا نیز فرسنگ ✲ پنجم دریا ارزن انذر پارس بنزدیکی
شیراز ماهی شیر لنز از این دریاست دراز او ده فرسنگ انذر بهنا هشت فرسنگ ✲ ششم دریای زره بیستان
از کرد او اباذ انیست و دهها مگسر از ان سوی کی به بیابان باز دلنذ دراز او سی فرسنگ لنت انذر بهنا
هفت فرسنگ ✲ گاه بود کی اب این دریا زره چندان بود کی از رودهای خیزد کی بگریان بگذرد و بهدای اعظم شود

هفتم دریاچه کاندرحد سپر دشتهٔ لنت کی از حمار رود میوندز کی از بتمان کشاید اندرمیان کوهسارات اندرودی
بکشاند کی اب سمرقند و بخارا و سغد لز بجارت عقدار حمار فرسنک اندرحمار فرسنک ۞ و این اطراف دریاچه‌ای لنت
کی معروفست و مرورا اندر کتبها اخبار یاد کرده لنت و بیرون از این دریاچها خرد بسیار ست خز دریاچه‌ای کی از او
اندکو عمار کوزکانست اندرها نشان بندد کی بستاب در آنرا او فرسنکی اندر بهنا یم فرسنک و خاکرا اندکو عمار
طوسست و کوهها طبرستانست ولکن نه معروف اند و نه قدیم و ما وقت نوذ کی خشک شوذ خاکرهیچ اب نماند اندرو
ان یاد کردیم ۞ و اما ابهای کا انرا بطیحه خوانند ان بسیار ست ولکن انچ معروفست نه بطیحه لنت سه اندر ولی
جنوبی ویرانی جنوبستانزان سوی نوبه بندد یکی جبل القمر کا اندوده روذ بکشاند لز هر بنجی یکی بطیحه بندذ انکه ان
هر بطیحه سه روذ بکشاند و بیکجا کرد اید و از انجا هرشش یکی بطیحه بندذ انکه ان بن بطیحه روذ نیل بکشاید
و میان نوبه و مصر بلاد بکندذ تا بدریا تنبس افتد ۞ و دو دیگر دو بطیحهٔ بصره لنت و از کردی ابادانی و دجلها
و شهرکها بسیار ست یکی بطیحهٔ کوفه لنت و از کرد ابادانی بابغت بسیار ۞ و هشتم بطیحهٔ بخارا و آرا کرخ
بیکند خوانند اندرها بادغست ۞ و هشتم اندر اعالی جیحونستان اندرحد و دشهر خمدان ۞ و نهم اندر شمال جیحونستان
و همه این دریاها و بطیحها بی لنت کی ابش شیرینست و اندرها ماهی بسیار ست و صیادان اندر و کار کنند و از
بطیحها کی جزا اینست کاه اید کا خشک شوذ لز مهران یاد کردیم ۞ سخن اندر جزیرها هر زمینی کا اندرمیان دریا
بوذ از روی اب برتر یا هر کوهی کی اندرمیان دریا بوذ انرا جزیره خوانند ۞ اما اندر دریا اقیانوس مشرقی
یکی جزیرهٔ لنت معروف و او را جزیرة الفضة خوانند اندر و مرجان ساج است و ابنوس سیاه و معدنها
سیمست و اندر هفت روذ مذکر لنت کی هم از بن جزیره بیرون اند لز هفت جای مختلف و اندر بن دریا دیبذ
و اندر بن جزیره شهریست مذکر و معروف لز شمار جیحونستان لنت او را شهر جزیرة الفضة خوانند ابادانست
و سیاه مردم ۞ و اما اندر دریا اعظم سیزده جزیرهٔ معروفست و دو کوه ابادان یکی کوه لز ناحیت جنوبی
لیذ و مغیر دریا اندر اید و دیگر از ناحیت شمال بروذ و بغیر دریا اندر اید بر اس هی و این دو کوه را اندر کتبها
بطلمیوس مذکورست و هر یکی لیز کوه بعضی برخسکارست و بعضی برابست ۞ و اما جزیرهٔ تحتیس از بن
دریا اعظم او را جزیره الذهبیه خوانند کرد او مقدار سیصد فرسنگست و اندر و معدنها زرست و ابادانست
بسیارست و مردمان او را از نیکان راق راقی خوانند و همه بر هنه اند و مردم هراد و بازرگانان جیحونستان
بسیار انجا روند و اهر برند و طعام و به ایشان فروشند بهر بارشارت نی اندک مایکدگر سخن کنند

ودیگر جزیره است اندرین دریا نام او طبرنا کرد او هزار فرسنگست و کرد او بنجاه و نه جزیره است بسیار
آبادان و ویران و اندر وشهرها و دهها بسیارست و اندر و کوهها و رودها بسیارست و اندر و معدنها یاقوت است
ان همه رنگ و این جزیره برابر سرحد میان خیرستان و هندوستان است و اندر و شهر هیت بسیار که اورا موسی خانند
بهر گرانست کی همه هندوستان باز دارد هرچه ازین جزیره خیزد بدین شهر اندر و ازین جایی بشهرها جهان برند
سیم جزیره ارایی بحد و دسندیب اندر جنوب ازویست و اندر و مردمانی اند سیاه و حشی و برهنه غاصی کنند و این
جای مرو لرینست و ازین جزیره عنبر خیزد و دار بربان و کرگ جاوه و عنبر برابر اهن بفروشند و بیخ این دار بربان
کی ازین جزیره خیزد تریاکست از همه زهرها جمله جزیره صریح است اندر مغرب سرندیب اندر و فرخان
کاهنست و مردم وحشی و مار بسیار و پنجم جزیره ایست اورا جابه و سلاهط خوانند از و عنبر بسیار افتد و کبابه
و صندل و سنبل و قرنفل ششم و اندر مغرب این جابه جزیره ایست اورا بالوس خوانند میانشان دو فرسنگست
و اندر و مردمانند سیاه و مردم خوار و ازو کافور نیک و جزهندی و مغز و نی شکر افتد هفتم اندر جنوب بالوس
جزیره ایست کله خوانند بادشاهی جابه هندوست میان بالوس و کله دو روزه راهست و اندر و خیزران بسیار
رویین و معدن ارزیز است و هشتم جزیره بنکالوس خوانند اندر مغرب کله است و میان ایشان شش روزه راهست
مردمان او برهنه اند بابادنرکامان اند امیرند خواستهٔ ایشان اهنست و طعامشان مزدست دهاهی و جزهندی
و این جزیره از شهر ملی بوسیست روزه راهست نهم جزیره است بزدیک سندان هرنج خوانند و ازو کافور بسیار
خیزد دهم جزیره لاقت است اندر و شهرای خرم است مراورا لافت خوانند و اندر و کشت و برنجست و نعمت بسیار
و بهمای خوش و لز همه جهان بیازرگانی بانجا روند و این جزیره برابر بارس است یازدهم جزیره نارهٔ است برخط
استوا است بدیارهٔ ابانای جهان طول او از مشرق تا مغرب نود درجه است و زنجها و رصدها و جایی کواکب
سیاره و ثابتات بین جزیره راست کرده اند اندر زنجها و قتهم و این جزیره استوا اللیل و النهار خوانند دوازدهم
جزیره وال خوانند برابر بارس است و اندر و دهها بسیارست بانعمت و جای منزل کشتیست سیزدهم جزیره
خاورک خوانند اندر جنوب بصره و میان بصره و خاورک بنجاه فرسنگست و اندر و شهرهست بزرگ و خرم مراورا خاورک
خوانند بزرگ او مرواریدش یابند مرتفع و بافعمت و دیگر دو جزیره خرد اند یکی را سیستند اورا سیطرا
خوانند بزدیکی بلاد حمان جایی کم نعمت و بسیار مردم و اندر زره جزیره ها بسیارست ولکن ویرانست و نه معروف
و خرد لنبهران یاد نکردیم و اندر زره برابر بادیهٔ شام کوهها ست انارات و جبیلات خوانند دریای

ابخادام بامرح باشد واشقنه ❊ واما النهر دریای اقیانوس مغربی ست وبخ جزیره لنت معروف کی نام ان اندکاب
بطلمیوس بیذانت شش جزیره ازدیی برابر بلاد سودانست انرا ابجزایر الخالیه خوانند واندر و معدنها زرست هرسالی
یکبار مردمان ان ناحیت سودان وشهرهای سوس الاقصی بروند واوان معدنها بزاوند وابخاکس مقیم نتوانند شدن
ازسبب گرما ❊ هفتم جزیره عدیره ابخاست کی دریاء دوم بدین جزیره میرسند واز وجشهٔ اب بندک بگذارند ودهنهٔ خلیج
دریاء دوم کردند ❊ وهشتم ونهم دو جزیره لنت یکی نزدیک یکی واورا دس خوانند ویکی را اروادخوانند برابر
بلاد الروست وصدها یونانیان مرکواکب را اندرین دو جزیره بوده لنت ❊ دهم ویازدهم دو جزیره لنت میان سالف
نام فرسنک برابر اخر حدود وم ازناحیت شمال انرا جزیره مردان وجزیرهٔ زنان خوانند اندر جزیرهٔ مردان همه مردان اند
واندر دیگر همه زنانند به هریک سال جمار شب همه بهم ایند لزبهر توالد را وفرزند نر چون سه ساله شود بجزیرهٔ
مردان فرستند واندر جزیرهٔ مردان سی وشش رود دست بندگ کهم انجا بوایند اندر دریا افتد واندر جزیرهٔ زنان
سه رود دست هم چنین ❊ واز پس این جزایر اندر ناحیت شمال این دریا دوازده جزیره لنت مر انرا جزیرها بر طانیه خوانند
بعضی اباذانست وبعضی ویران واندر وکوهها ست ورودها ودهها بسیار ومعدنها گوناگون ❊ وبیست وچهارم
جزیرهٔ طوس خوانند اندر شمال این جزایر برطانیه دراز اوصد فرسنگست ازدیگر اب بندک بگشایند وبرخشکی برود
وراست برود تابدریای مارطوس کی اندر شمال صقلابست چنانک یاد کردم ❊ وبیست وپنجم جزیره لنت کی اورا جزیرهٔ
تولی خوانند بعضی از شهرهای شمالی را طول این جزیره گفته اند واین ان جزیره لنت کی ان دایرهٔ مواری مرخط
استوا را کی برین جزیره کذرد باخر حدود اباذانی جمان بگذرد لزناحیت شمال هر جزیرهٔ کی معروفست اندر دریای
اقیانوس مغربی اینست کی یاد کردم ❊ واما اندر دریای روم شش جزیره لنت اباذان ودوکوه مکی راجبل طارق
خوانند یکسر او اندر بلاد اندلسست ودیگر سر اندر ان خلیج کی از دریاء روم باقیانوس بیوندد واندر و معدن سیم لنت
واندو دارودهای خیزد کی ازان زمین اندهند جز طیاناوانج بلیزبانند ❊ ودیگر راجبل القلال خوانند نزدیک
شهر رومیه لنت اندر مغرب ازدیی کوهیست کی گویند کی هرکز هیچ کس بر سر وی نتوانست رفتن از بلندای وازو
صیدها خیزد وجرب وهیزم ❊ واما ان شش جزیره مکی راجزیرهٔ قبرس خوانند کردوی بیضه وبجاه میلست
واندر و معدن سیمست ومعدن مس ومعدن دهنج براو قیساریه وعکه وصور نهاذه لنت ❊ جزیرهٔ دوم اورا
جزیرهٔ قریس خوانند اندر شمال این جزیره لنت واز کرداو بیضه وپنجاه میلست ❊ سیم راجزیرهٔ مالس خوانند از
کرداو بیضه میلست ❊ چهارم راجزیرهٔ صقلیه خوانند به نزدیکی رومیه کوهی بزرگ لزکرداین جزیره برابین

و جزیرهٔ رومیان اندرین جزیره بوذی اندر قدیم اذ استولهای این جزیره دراقا اوهفه مذکست اندر میان بحر مذاب بحر واجزیرهٔ سرذاینه خانند اندر جنوب دومیه کردان سیصد میلست ❊ ششم جزیرهٔ اقریطس اندر شمال اطرابلس است برابر وی کردی سیصد میلست ❊ واین هر شش جزیره اباذ انست و بابخت بسیار و باشهرها و روستاها و مردم بسیار و بازرگانان و لشکر و خواستها بسیار دست واین جزیرها دریا دوم اباذان درست اذ همه جزیرها عالم ❊ واما اندر دریای ارمینیه یک جزیره دست بزرگ اویک دهست اذ کوذان خوانند جایی با نعمت است و مردم بسیار ❊ واما اندر دریای خزران دو جزیره دست یکی برابر هرند خزر انست اذ جزیره الباب خوانند اندر بخارا و این جزیره کی همه جهان به بندند و ونک بزرگان اذان بکاران بندند ❊ دیگر جزیره سیاه کوهست کروهی تذکانند اذ عمر انجا مقام کشته و اندر دریا و اندر خشکی فرذی کنند ❊ جزیرهٔ دیگر هست اندر دریا ولکن کوشهٔ اذوی بخشکی پیوسته دست برابر دهستانی انست اذ دهستانان سرخانند اندر و اندکی مردم دست صیادان باذ اند و حاصل دریاهی ❊ و دیگر هفع جزیرهٔ نیست مذکر و معروف و اباذان اندر همه جهان الا ایشکاط یاذ کردم و این همه دریاها و خلیجهای جزیرها صورت کرده ایم چونانک هست و بذان جایی کی هست و بالله القوة سخن اندر کوهها و معدنهای کی اندر وی اهست نماذ کوه بر دو ضرب دست یکی کوه اصلی دست کی اذ ماهیتی بر وذ بنا هیتی دیگر جایی یاد نکرد وذ و جایی سطبر جایی راست بروذ و جایی کژ تا اینجا کی به بذ اندا عمود کوه خانند ❊ دیگر شاخها کوهست کژ عمود کوه بر گیرذ و همی بروذ همچنان تا اینجا کی ببذ و اندا شاخ کوه خانند هرذ درختی کی اورا شاخها بسیار باشذ و باشذ کی آن شاخ و اینه شاخ بوذ شاخ کوه همچنین لست ❊ و هر کوهی کی عمود وی اندر میان شهرها و روستاها کذ وذ اندا ساخها بسیار بوذ و هرجه اندر میان بیابان و ب دریاو ب روذ کذ وذ اندا ساخ اندک باشذ ❊ واما عمودها کوه بیشتر بایکذ کر هسته لست اما نخستین کوهی اندر هاجیت مشرق ان کوهست کی اورا الطاعن فی البحر گفتم کی نهذ او در خشکی لست و نیمهٔ اندر دریا ❊ و دیگر کوه سرندیبست این کوهیست صد فرسنگ دراز همی رود و بلندست چنانک جایها هست کی کس بران سر نتواند شذ از بر و از سرندیب تا دامن کوه دو روز راهست و اندرین کوه معدن یاقوتست اذ همه رنگ و اندر روذ کذ همای وی الماس لست و الماس اندر همه جهان جایی دیگر نیست و زمین اولی سنباذه لست و اندر اینجا لذ دریا کی ببذ و نوذ یکه لست مرد لربندست باقمت و اندر وی سنبل و قرنفل و تاقله و جذ بیا و همه اضاه بسیارست و اندر و درختی هست هنلک بسیارست و داو بزنان و خیزرانست و اندر وی اهوی مشک لست و حیوان زیاد

وکرک است و بروشان بای مردم است بسنگ فرهشان کوهندشان بای ادم است علیه اللعن و اندر وی مردمانند
بر هنه و این کوه اندر اقلیم نخستین است و از گوشهٔ ایرکوه کوهی بر دلرذ بذ و پیوسته میان اخر هندوستان و اول حد
چینستان از اکوه ماپسا خوانند بناحیت شمال فرود اید تا انجا کی اخر هندوستان و اول تبت بهرد و بهمین
بناحیت شمال فرود اید میان تبت و چین تا اخر حد را نگ رنگ از تبت انگه عطف کند از سوی مغرب وسی فرود
سان چین و ناحیت تزوان از تبت میان مغرب و شمال تا اخر حد تبت و انگه بر وذ میان تو سمت و میان حدود
چین تا اخر بیابان لخشی چینستان سی برود سان شهرها ماوراالنهر و شهرهای ترکستان تا حدود طراز و شلجی و انجا
ان عمود ببرد ۞ اما انجا کی اخر حد هندوستانست و اول تبت شاخی بر گیرد مقدار بنجاه فرسنگ لز مشرق
بچینستان اندر رود و انجا کی اخر تبت است بهمین شاخها بیاد بر گیرد لز سوی مشرق
واز سوی مغرب و اندر بر اکند انجا کی حدود ماوراالنهر است شاخها بر گیرد بسیار
واز هر یکی لزان شاخها شاخهای بسیار بر گیرد و اندر همه ناحیت ماوراالنهر اندر بر اکند و این شاخهای لست
کی اندر و معدنها سیم و زر لست و سرب و اهن و دارو های بسیار ۞ و اندر نواحی چینستان هژده کوه است
خرد و بزرگ لز یکدیگر بریده و بهر جایی نام بر اکنده اندر همه ناحیت و اندر جمله هژده کوه ازان معدنها زرست دیگر
اندر اخر حد ترکان تغزغزای انجا کی سه تنه است بچین کوهیست مقدار چهل فرسنگ در ازای وی از اکوه طفقان
خوانند و دیم بزدیکی طفقان اندر ناحیت تغزغز کوهی بر گیرد و سوی مغرب سی رود اندر میان تغزغز و یغما و خرکا
مختلف با کوه ماپسا پیوندد بزدیکی رود خوتندغون از اکوه اغراج ارت خوانند و هر یکی ازین کوه اورا نامهای
بسیار ست زیراک هر جایی را ازین کوهها بنام ان ناحیت یا ان ان شهرها ان خوانند کی بدو نزدیکتر ست و دیگر
از اول حد تغزغز از نزدیکی دریای اسکوک کوهی بر گیرد و سی رود تا اخر تخشیان و اول حد خلخ و انگه عطف کند
و شاخی ناحیت قومی لز خرخیز بان کرد ذ از اکوه تو لس خوانند و اندرین کوه سمورست و سنجاب و اهوی مشک
بسیار و اندران عطف کی بناحیت خرخیز بان کرد کند حیوان مشک لست و خز و سنجاب و سمور و دیگر
ان ناحیت کهی از کنیانه از هندوستان کوهی بر گیرد و بسوی مشرق سی رود تا صور و از انجا بالها حیت شمال
فرود اید میان مملکت دهم و مملکت رای لز هندوان تا بحدود هیتال انگه ان کوه بدو شاخ کردد یک شاخ از
سوی شمال بحدود طیشال و هیتال فرود اید و میانهٔ اخر هندوستان بگذرد بر شمال حدود بلور و تمنداق
و شکنان و خان و بر جنوب بیابان سی رود تا بحدود ذاشت فرود اید میان مغرب و شمال و بحدود

بتمان ان ماوراالنهر بگذرد تا بحدود سغد و شاش برابند ❊ و اما این کوه را ان حدود شکنان و خان قدر شست
شاخهاست بسیار و بی عدد ❊ و اما ان میان وخان و ترا شت شاخها بسیار بر گیرد و انهر حدود ختلان
برا کند و انجا معدنهای سیم و زر ست و ان شاخها ختلان یک شاخ بر دلرذ و با شاخی از حدود بتمان مرو و نکث
شوند و ان فیشان شاخها بسیار بر دلرذ و انهر ناحیت جغانیان افتد و انجا برا کند و انجا کی ان عمود اصلی
بتمان بر مرذ بد و شاخ شود و چون بحدود شرشنه اید باز هر دو یکی شوند ❊ و ان حدود بتمان شاخی بر گیرد
و انهر میان بتمان دریاژه و میان جغانیان بگذرد بر حدود سمرقند و سغد برود تا بحدود بخارا ❊ و همچنین
هر یکی را ازین شاخها شاخهاست اندک و بسیار و ان شاخ دیگر از حد جبتال انهر میان هند و ستان برود و
بر حدود قنوج بگذرد میان مملکت جابه خشک و مملکت لحدن بگذرد و انجا اورا کوه قسماوا
همچنین برود انهر شمال حدود قشمیر و بمند و دیپور و لمغان بر جنوب باور
و شکنان و خان و بدخشان می گذرد و بر جنوب دوستاها ختلان بگذرد تا انهر حدود تخارستان
افتد میان طالقان و سکلکند و خلم و سمنگان بر جنوب بلخ بگذرد و انهر حدود سان و جهان یک
افتد از کوزکانان و انگه عطف کند از سوی مغرب میان مغرب و شمال بلاد غور برود بر جنوب اسفزار
و هری و بوشنگ و فشابور بگذرد انگه میان فشابور و ستوا و براه فروذ اید از سوی شمال و بان جانب
مغرب نهند بر شمال سمنان و رای بگذرد و انهر ناحیت دیلمان افتد تا باخر حدود گیلان ❊ و این کوه
چون از حدود بلخ عطف کند انهر حد مدران تخارستان بذان نواحی چندان شاخ خرد و بزرگ از و فرقت
بر دلرذ کی عدد بی خد بی داند ❊ و از هر شاخی از بی شاخ بسیار بر دلرذ و انهر حدود تخارستان
و اندراب و پنجهیر و خان یانه و با میان و بعضی از حدود کوزکانان و بشت و درخذ و زمین داور و غرجستان
انهر برا کند و با بحدود سغد بگذرد و این شاخها معدنهای سیمست و زر ❊ و چون عمود این کوه
بنواحی غور برسد ساخی از وی بر گیرد و گرد انهر اید چنان انگشتری بان با هم برسند و ان کوه یکی گردد
و انقدر از ان حلقه کوه بی ❊ و از ین حلقه کوه یک شاخ بنزدیک بر گرد با ان شاخها دیگر
بسوی مشرق انهر اید حدود بشت و غزنین انهر برا کند و همچنین حدود اسپزار ان کوه را شاخهاست
خرد کی بوستاهای او انهر برا کند و همچنین بناحیت کوهستان و کوهش و حدود دیلمان ان کوه با
شاخهاست بسیار ❊ و اما ان عمود کوه چون بحدود سان و جهان یک برسد از کوزکانان بدو شاخ

کرد ذ یک شاخ است کی بدین کردیم ❊ و دیگر بر شمال او بر رود از جهت مغرب میان کندرم و انبیر
فرود آید و میان کرزوان و جمود ان بگذرد و میان بشین و درنه و میان مرورود و بخ شهر
بگذرد و بر جنوب سرخس برود انگه بناحیت شمال فرود آید بحدود طوس و باورد و نسا برود
تا بحدود گرگان بهرد انگه یکی دره آید سه دوزه راه دراز او و همه نای او تنگ اندر دره دینار زراعت
خوانند و آن کوه را کران سوی دره دشت از حدود سپید این فرود آید تا بحدود گرگان انگه روی میان
مغرب و جنوب بهند بر جنوب آمل و شهرهای طبرستان همی رود تا بحدود دشت رای انگه از آن
عمود دیگر سوند ذ کی صنت کردیم و هر دو عمود یکی کردند و از بخارا بر رود تا با خر ناحیت گیلان جنانک بدین
کردیم و این کوه را از حد هند دستان کی ابتدا او ست تا بحد گیلان کا خر او ست کمر زمین خوانند
و تبانی منطقة الارض ❊ و دیگر انگه ناحیت کرمان کوهها ست از نکدیگر بریده از اکوهها را
کرمان خوانند یکی را از ان کوهها کوه کوخ خوانند انگه میان بیابا نست دراز او از دریا بیست تا حدود
جیرفت و این هفت کوه دشت یکدیگر ببسته و هر کوهی را از ان هفت کوه نهرهای دراز و عامر سلطان از ان
کوه نشوذ و آن نهرها ز هر سایی متقاطعه هر کوهی کرد کند و بهر نشوذ ❊ و این هر هفت یکدیگر را طاعت
ندارند و مردمان ان کوه را کوخیان خوانند و ایشان از با نیست خاصه و جا بیست با نعمت بسیار و سخت
استوار دشت و ان بلشکر و جنگ توان کشاذن و میان ان کوه و جیرفت شاخها کوهست و آن جای را
کوهستان بوغانم خوانند ❊ دیگر کوه بار جا نست دراز او از حد جیرفت تا حد بم و اندرین کوه معدن
سرب ست و مس و سنگ مغناطیس و بود و دهست یکی را کفتر خوانند و دیگر را دهک ❊ و دیگر کوه
جیرفت کوهیست دراز اندر او دو روزه راه و اندرین کوه معدنها بسیار ست ❊ و دیگر کوهیست کوه سیم
خوانند دو کوهست خرد یکدیگر ببسته میان خنتر و جیرفت و اندر و معدن سیمست ❊ و دیگر انگه ناحیت
بارمس کوهیست بر گرد از میان فسا و دارا گرد در روی بمشرق نهند و همی رود تا بسر حد کرمان انگه
عطف کند و بشمال فرود آید تا بحد تاسر و رود از ان انگه عطف کند در روی بمغرب نهند و همی رود تا بحد
میان بارمس و غنستان انگه اندر جا عطف کند و بناحیت شمال فرود آید میان کره بود لف و سباهان
فرود آید و بشهرهای جبال فرود آید تا بحدود سمذان بگذرد انگه بر جنوب سمذان بگذرد و میان
شمال و مغرب همی رود تا بحدود مراغه بهرد از اذربا ذکان و انگه بپیوذ و این کوه را انگه کوه الجبال

چندان شاخست کی هیچ شهری نماند الا کی بنزدیک او شاخیست از ان کوه ۞ وهم حنین انها حیت بارس
ان کوه راشاخهاست بسیار وحنین کوهها ست بسیار وبریزه چندانک بنزدیکی هر شهری از شهرهای بارس کوهست
وهم حنین ان کوه راشاخهاست بنزدیکی سپاهان کی انرا خهرستان برا کنده وان کوه را بنزدیکی سپاهان
کوه جیلو خوانند ۞ دیگر کوهیست انها حیت شمال میان حد کیماک واول خرخیز از سرحد کیماک
بر گیرد وان سوی مشرق برود باحد خرخیز انکه عطف کند وبناحیت شمال فرود اید تا انجا کی اباذلنی
جهان بنزد از سوی شمال این کوه رکیماکیان کنداه باغی خوانند ۞ دیگر ناحیت اذربادگان کوهیست
خرد بنزدیکی له دویل انرا کوه بیلان خوانند ۞ ودیگر شاخی از مینیه کوهیست ابتدا او از عوان برود
انرا تکریت انجا اورا کوه بار ما خوانند هم حنین می رود بمیان حد از مینیه واذربادگان باحد ود بردع رسد
ودیگر دو کوه لنت هم انجا ست ناحیت از کلیکر بریزه یکی بنزدیک انرا کوه حارث خوانند دوسران شوان رفت
از صعبی راه بر او دایم برفست وسرماست وبسیاری از شهرهای ارمینیه تا هیزم وصید ازین کوه لنت
وان دیگر را حیرث خوانند هم خانست ولکن کمتر از حارثست ۞ وانها حت جزیره دو کوهست خرد بریزه
یکی را کوه جودی خوانند وان انست کی کشتی نوح علیه السلم بر کوه بیشتاذ ۞ ودیگر را کوه بار دین
خوانند بنزدیکی نصیبین لنت ۞ واما انها دیار عرب کوهها ست خرد بسیار سیزده کوه را ازان کوهها نتامه
خوانند ۞ ویکی کوهست به نزدیک مکه انرا کوه عرفان خوانند ۞ ویکی کوهست بنزدیکی صنعا انرا شیام خوانند
وانها رکشست وابا فانی وجای استولهست وفشست کلک تمر وانها هم بر کوه بودند ۞ ودیگر کوهیست حمادرسو
از کرد او بیست فرسنک باجر کوهها نتامه سراوها سوز لهست وانها رو ابا ذانیست وکشت وابها روان وانا بمرز
الفضل القرمطی بکشاذ انها قدم ۞ ودیگر کوهکیست بنزدیکی مدینه انرا کوه رضوی خوانند سنک رضوان
مکی ازین کوه اند ۞ ودیگر دو کوهکست خرد بنزدیکی قبلیه از راه بر دست راست بر دو رهنه راه انرا
جبلی طی خوانند ۞ واما انها حیت شام کوهی برود از حد میان مصر وشام از نخاکی تیه بنی اسرائیل
خوانند وبنزدیکی کوهیست بلند وبلند بسیار انرا کوه طور سینا خوانند واین کوه هم حنین راست انها شام بگیرد
میان مشرق وشمال تا بحد ود زعر وهم حنین باحد ود دمشق وبعلبک وحمص بر شمال این شهرها شمال
بغراس بر وذ وبرود جیحون بگیرد تا بسر حد میان ارمینیه وروم وانکه راست بسوی شمال فرود اید
میان ارمینیه وروم تا باول حد سرین از روم انکه عطف کند از سوی مشرق ومیرود میان سرین

وار مینه واز آن وقبق تا بند دیکی در آخر آن انکه بر گردد و عطف کند و باز گردد بسوی مغرب و همی
رود میان سرپل و خرآن تا اول حد الآن بهرند انکه از سوی شمال راست فرود اید با با خرآن انکه میاب
تا حسته بجناک خشتهای بهرند و میان بلغان داخل او رود بس بهرند تا بحدود صقلاب انکه بناحیت شمال فرود
اید انهر میان صقلاب و بران شهر بکهرد از صقلاب کی او را خرداب خوانند و انکه با خر صقلاب بهرند و بهرند
اما از بنجاکی طرسیناست تا بند عر کوه شراه خوانند ان کوه را و بوا باذانی بسیار ست و بهرند دیکر او معه
خار جیانند و از حد زرعی تا بحد دمشق کوه بلقا خوانند و از دمشق تا بحد حمص کوه لبنان خوانند و از حمص
تا بحد و دبغراس کوه دهراو شخ خوانند و از حدود بغراس تا با اول حد سرپل کوه لکام خوانند و از اول
سرپل تا ان عطفها بکهرد و با اول الآن بهرند کوه قبق خوانند و پس از ین تا اخر کی منقطع شود هر جایی نام ان
شهر و ناحیت بان خوانند کی بند و بیستند لت جناک کوهها دیکر را اما معنی اخر شام و اول ارمینیه بهرند
شاخی بندک لنزو بر کهرد و ناحیت روم انهر افتد و از انشاخها نهاست و انهر و معدنها از زمت بسیار و از اول مرحل
سرپل شاخی برود تا بهرها کرزیان بوندند و معنی میانهٔ سرپل بهرند شاخی عظیم از و برد کرد و تم حسن
انهر میان ان دو کوه از سوی مشرق همی رود تا بقلعهٔ بهرند و این قلعه شهر دیست بر سر ان کوه کی هر روز
هزار مرد بنوبت بارکه این قلعه نکاه دارند و انجا معدن زرلت و سرب و معنی ان کوه بحدود الآن
بهرند شاخی سمت عظیم بر کرد و از ناحیت مغرب همی رود تا بدر الآن و بر در الآن شهر دیست بر سر ان کوه
خرم ترین شهرها الآن افتت و انکه این شاخ بهرند و دیکر کوهیست خرد میان اخر حد رودس
و اول حد کیاک مقدار نیخ دهزه راه دراز ایاورت و انهر حد روم کوهیست بناحیتی کانرا دوستلی اقاس
خوانند و انهران کوه شکافیست بزرک و باهول کوند کی ان جای اصحاب الکهف بوده لست و دیکر
کوهیست انهر روم بند دیکی شهر اقرا خرد میان دراز او مقدار شش رهزه راه و دیکر کوهیست بند دیکی
کوه کرز و انهر و معدن سیمست و مس و اما انهر ناحیت مصر مصر دو کوهست یکی بر سوی مشرق از رود
نیل از حد اسوان و اول حد او بند بر رود نیل است بسوی شمال و بصعید الاعلی فرود اید و بوحدود توصیه
و فسطاط قصبهٔ مصر بکهرد تا بخوف بهرند تا بدان جایی کی ریکل جفاره لست انکه بهرند و انهرین کوه معدن سیم
و زرست و ان کوه را کوه معظم و دیکر کوهیست بر مغرب رود نیل هم جنس از اول حد او بر کهرد
راست و شمال فرود اید تا بحدود فیوم تا بر نق بهرند انکه شاخی لنز سوی مغرب باز کشد خود انکه بهرند

وانهرین کوه معلن بجاده است ومعلن زمردونه بر جلدست وبرین کوه خرانند وحشی ملمع سیاه رنگ دراز
ایشانرا ازاف سوا بیرمز ایی نمیرند وان کوه راکوه الواحات خوانند ✲ ودیگر انهر روم از بس خلیج
کوهیست خرخه بزدیکی ساوقیه ✲ ودیگر انهر حدود اندلس کوهیست از حدائقه برگذرد ولز سوی
مشرق برود ما بحذا شتریه انکه عطف وبسوی شمال فرود اینرا بناحیت لاوده آنکه عطف کند وسوی
مغرب برود ما بناحیت طلیطلا وطلیطلا بر دامن این کوهست وانکه ببرند ✲ ودیگر کوهیست انهر
ناحیت اندکش بحذا قورطبه وتوجاله واز ودلروها بسیار خیزد ✲ ودیگر کوهیست انهر حدود مغرب
روم انرا بلغرای خوانند کوهی اباذ انست وبا نفت بسیار واین مه کوهها کی یاذکردیم انست کی انهر حماد
شمالیست از اباذ لی عالم واما انهر اباذ لی جنوب ما انجا کی مردم توانند بسیدن نه کوهست یکی را ازاف
جبل القمر خوانند وانهر معلن سیمست وزهر وروذ نیل لز وبین مز این دراز او با صفد فرسنگست
وهشت کوه دیگرست مختلف بطول وعرض ومسافت وجای او ومقدار وی جنانست کی انهر صورت مذا
کردیم وبالله التوفیق سخن انهرودها رودبزرگست یکی طبیعیست ودیگر صناعی امارود صناعی
انست کی رودکدهایی او بکوزه اند واب بیا فرجه اند از انهر اباذ ایی شهرای را یاکشت وبزه ناحیتی را
وبیشترین رود صناعی خرد بود وانهر وکشتی تمامذ کدستن ✲ وشهرا بر شانکی اراده رود صناعیست
کمتر یا بیشتر واین ابها انهر هزمز وکشت وبزه یکیا خولدها بکار شود وعدد این رودها صناعی نه
محدود دست کی اندران بهرهای زیادت ونقصان اند ✲ واما رود طبیعی انست کی ابهای بود بهرک یکی
از کذاز برف وجشمهای کی از کوه وروی زمین بکشاند وبرود وخویشتن را راه کند ورود کدهٔ
وی جای فراخ شود وجای تنک ومی رود تا بهر ما بی بهرند ما بی طبیعیهٔ ✲ واز ین رودها طبیعی
هست کی سخت عظیم نیست وان با با فاخ شهری یا ناحیتی بکار شود چون رود بلخ ورود مرو بوذرکی از یک
رود طبیعی رودها بسیار بر دلرذ وبکار شود وان عمود رود می رود تا بهر بهرند ما بی طبیعیهٔ چون فرات
✲ اما بخشین رودی انهر ناحیت مشرق رود خراسان لست کی از کوه سرندیب بکشاید ورود لرده رود
راه بر رود انکه بطبیعهٔ بزند در لرای او وبهشاد اوبخ فرسنگ ✲ انکه از ین بطبیعه هم جندان رودی بکشاند
وهفت رود راه بر رود ما بخندان بهرند وبعضی انهر کشت وبزه بکار شود ودیگر انهر دریای اقیانوس مشرقی
افتند ✲ ودیگر رودیست کیسو خوانند از مشرق کوه ما فسا بکشاید وبدان جای کی نیایهٔ حدود تبت

ورز و مهی رود مز کوه سان کوه و اباد ای ما را بر حد میان تبت و هند و ستان بهر اکه کوهها بسیار
ببرد و اندر میان ان کوهها بکذرد با بحدود کجان و بغشور و اکه میان ناحیت ایوش و ناحیت خرخش از ناحیتهای
چین بکذرد و بدریای اقیانوس مشرقی افتد و این رود را جز بحد بضعها فند او او رود عنان خوانند و دیکر
رود بیست رود تجاخ خوانند از مشرق این کوه ما فسا بر یکرد انجا کی اخر حد میا باشت و بر کران شهر شجاخ
و بن بحه و کوسکان بکذرد و مهی رود با بحدود ختن بکذرد و هنز از ناحیت ساجو اندر بکذرد بطبیعه بندید
و از بجا بر و د تا بحدود کجا انکه اندر میان ناحیت کهرش و ناحیت قرلجکلی بکذرد و بدریای اقیانوس مشرقی
افتد و از سوی مغرب این رود خانها مرغان عکه تست و بر همه ب رود خانه بجه این عکه تست بوقت عیادان
و بهناء رود نیم فرسنکست و هر کز بهنا این اب بزند و این رود هنز بحدود کجا اندر او رود کجا خوانند
و مذین صرو فست اندر کتابها و هم از ین کوه هم از ان تو دیکی ماورا النهر تو دیکه تر سه رود بکشا یند کی راسا یند غزنین
خوانند و دوم را خمایند غزنین خوانند و سیم را خوکند غزنین خوانند و همه رود میان غزنا و کلیانک اندر رود
تجاخ افتد و از رود کیسو رودی بزرک بر دلرز و بزدیک این قلعه تبت خاقان و بکر سانک ایند
و انجا بکار شود اندر کشت و کیاخولها و دیکر رود بیست رود ایلاخ خوانند از کوه ارغاج ارت بر دلرز
و بناحت شمال فرود اید و بدریای اسیاوک افتد و دیکر رود جیحون نست از حدود و خان برود و بر حدود
میان ناحیت بلور و میان حدود شکنان و خان برود تا بحدود ختلان و تخارستان و بلخ و جغانیان
و خراسان و ماورا النهر همی رود تا بحدود خوارزم انکه اندر دریای خوارزم افتد و دیکر رود بیست
او را خرتاب خوانند از مغرب کوه قسرک برود و میان بدخشان و بایغ اندر جیحون افتد و این خرتاب
از جیحون بهتر است و لکن همه بجیحون باز افتد از بهر انک جیحون از بهر دی دو تر رود و دیکر رود ست
از ان سوی تبتان بهشت و نسنک برود از کوهها دیی کی از ناحیت شمال بجنوب دلرز تا بتنک و هلیب
بهنز و هنز بیاد غز اندر جیحون افتد و دیکر رود بیست کی او را خشاب خوانند از کوه
و خشن برود بزدیکی وخش بجیحون افتد و دیکر رود بیست کی از حدود کیجیان و از کوهها
ایشان برود و بر میان فوذ بکذرد و بزدیک قوادیان بجیحون افتد و دیکر جغان رود نست
از جغانیان رود و بحدود ترمذ بجیحون افتد و این هر چهار از سوی شمال بجنوب روند و دیکر رود وهنست
کی همه اورا رود زرعام خوانند از حدود تخارستان برود و هر دو یکی شوند سان و لواج و خلم

بروند وبجیحون افتند * ودیگر روز هیت کی از حدود ملغان ودنبور از کوه بکشایند وبر حد شبهار
بگذرند از سوی جنوب از رود ملغان خواستن وبر حد دوسویان بگذرند وبر شهر دون وسند وسان وبلوری
ومنصوره ومنجا بای بگذرند بر دیکی کوئی وبدریا اعظم افتد * ودیگر روز هیت کی از اسفندرود خواستن وبر
کوه قشمک برود واین کوه قشمک بایز کوه یخ خوانند وهمی رود از سوی جنوب وبحدود ملتان اندر رود
واندر رود ملغان افتد از سوی مشرق * ودیگر روز هیت روز هیوان از کوه هیوان بکشاند وسان
جاونک وبلوتک وبرورز بگذرد واندر حدود ملتان اندر رود واندر رود ملغان افتد از سوی مغرب
وچون از هر سه رود بهم آید از او رود همان خوانند وکوند کی از سر کوه یخ وان کوه قسکست ابی رود
چون فراخ شود بیم شود نیمهٔ از آن سوی شمال فرود آید وان رود فرنامست ونیمهٔ بسوی
جنوب فرود شود وان سند رود است انکه رود همران کردند * ودیگر روز هیت رود مهران خوانند
واز کوه هند وان بکشاید میان حد هم درای میان سمانان وبلهاری بگذرد ومیان نوشون
ونوشین بگذرد وبر حدود قندهار تا بحدود کوئی بر سند واندر دریای اعظم افتد * ودیگر روز
اوزکندست از بشت کوه بگذرد وبر اوزکند وشهر باب واخسیکت وجغند وبناکت برود تا بحدود
چاج وانکه بر ستکند وبناباب وشهر کما بسیان بگذرد وتا بحد جند وجولرم برود وبا دریای خوارزم
افتد * ودیگر روز خرساب است از اخر حد بتمان از شمال کوه بکشاند بزدیکی شهر خرساب
برود افتد کند افتد * ودیگر روز اوش لت هم از ان کوه بکشاید وبمیان اوش واورشت بگذرد
وبرود اوزکند افتد * ودیگر روز قباست هم از ان کوه بکشاند وبنزدیک قبا برود اوزکند افتد
* ودیگر روز خلام لت واز کوه ماپسا بکشاید وانجا کی حدست میان خلج وتغما بر شهر ختلام
بگذرد وتا نزدیکی آب برود وبر رود اوزکند افتد * ودیگر روز پرک لت از بشت کوه خلج بکشاید
وناحیت جنوب فرود روز وبر حدود چاج بگذرد ومیان بناکت ودیوان قلاس برود اوزکند افتد
وچون از همه اینها یکی شود این همه را رود چاج خوانند وتا زیان این رود را سیحون خوانند * ودیگر
رود بخاراست وحمان رود از کوه بتمان بسیار بکشاند چندانکه شش فرسنگ برونند وانگاه هر چهار یکی
بطیحه کردند وانرا حریاژه خوانند انکه از وی رودی بکشاید وبر حدود سروشنه وسمرقند وشغنان
بگذرد وانرا میان بخارا بگذرد وبعضی از او بکشت وبزن بخارا بکار شود وبعضی باولزهٔ بیفکند افتد

و دیگر رود بلخ است از حدود بامیان بگذارد و بر حدود میمنه و رباط کروان بگذرد و بلخ در رسد و این
اب همه اندرکشت و بهر بلخ بکار شود ❊ و دیگر رود هیرمند است از حد کوزکانان بگذاید
از نزدیک غور بر درغش و تل و بست بگذرد و از کرد سیستان اندراید و بعضی بکار شود و بعضی بدریا
زره افتد ❊ و دیگر رود مروست از حد میان کوزکانان و غور از حد غرجستان بگذاید و بپشت
بگذرد میان دره ببرند و بر مرو رود و دز خیف و لوکر و بن کدر و کیرنک بگذرد و مرو و سرخس را اندر
کشتها مر و بکار شود ❊ و دیگر رود هریست از حدود غور بگذارند و اندر کشتها هری بکار شود
و هری را دیگر رودها ست بندک کی از سیار خیزد و لکن وقت بود کی هیچ نماند از بهران یاد کردیم ❊ و اندر
ناحت کرمان هیچ رود مذکر نیست و نه دریا یکی دریا اعظم دیگی رود است خزد مقدار ده اسیا ابست
از حدود جیرفت بگذارد و تیز می رود و بیشتر بکار شود اندر کرمان سیر کرمان و باقی بزدیکی هرمز
بدریا اعظم افتد ❊ و دیگر رود سرکافست اندر بارس از کوهها و دشتا رود بکان بگذارد و عطف
و عطف کند و اندر کرد شهر کوهر اندر گذرد و میان نجیرم و سیراف بدریا اعظم افتد ❊ و دیگر رود خویاست
از ناحیت خویلان بگذاید از بارس و بر مشرق فسج بگذرد و میان کافه و نجیرم بدریا اعظم افتد
و دیگر رود شاذکافست از ناحیت بازرنج بگذاید از بارس و بر کشه معرب از فسج بگذرد
و بدریای اعظم ❊ و دیگر رود سیریست کز کوه زنبادبرود از ناحیت بازرنج میان وایکان
و لاوندان بگذرد و بر حدود ارکان بشهر کلدر میان سینیز و کافه بدریای اعظم افتد و این هر چهار
رود از ناحیت شمال ناحیت جنوب رود ❊ و دیگر رود کرشت کی از حد ازد از رستاق کروان
رود از بارس و بر دی بمشرق نهد و میمنی با باصطخر بگذرد بر جنوب میی و بدریای بجکان افتد ❊
و دیگر رود فرواست هم از بارس از رستاق فرواب رود بر دی بمشرق نهاده و هر سه ناحیت
اصطخر بهر سه عطف کند و بر مشرق اصطخر اندر رود کر افتد و این رود کر درست ترین ابیست
اندر بارس و بمدترین ❊ و دیگر رود طاب است از کوه جیلو رود کی بحدود سباها نست و بحد
میان خرمستان و بارس بگذرد و بدریا اعظم افتد و شهرها می بر وبان اندر میان این ابست بن دریا
و دیگر رود سردن هم از کوه جیلو رود و برود طاب اندر افتد و شهر سردن اندر میان این دو رود است
و دیگر رود شورشت است اندر ناحیت خرمستان و ابتدا او از حدود شهر جال رود و بن سرشت

رسق الاربیا و اهواز و حیی و باسیان بگذرد تا بدهنه شیب و حصن مهدی برسد آنگه بدهای اعظم افتد
و دیگر روز مسرقان انذر خرستان روذ بیست کی از روذ شوستر بردارد و با اهواز بروذ و همه کشتها
را اب دهد و اخ بماذ بان بروذ شوشتر افتد بهذ دیگی اهواز و شهر عسکر و مکرم انذر میان این دو روذ
افتذ ❊ و دیگر روذ بیست هم از روذ شوشتر بردارذ از حد باسیان و کسیتها باسیان و خان
مردونه و دورق را اب دهذ تا بحد دام اورمزذ ❊ و دیگر روذ شوشت از حد کرخه بردارذ از شاخ
از ساختمان کوه ناحیت جبال و همی بروذ تا سواد شوشتر را و شوش را اب دهذ و میان شوش و بذ و شاور
بروذ تا بحد بصنی برسد همه انذر کشتها بکار داشته باشذ ❊ و دیگر روذ دسکت انذر حد شمال و انذر
ناحیت غوذ بروذی مزرک است میاه و کذه از ان کوه کی انذر حد میان کیماک است و خرخیذ بروذ و انذر میان
غوذ بگذرد و بدهای خزران افتذ ❊ و دیگر روذ ارتشت هم از ین کوه کشاذ ابیست بمزرک و سیاه لکن
هزد نیست و شیر بیشه و انذر میانهٔ غوذ و کیماک بروذ تا بدهٔ جوین برسد از کیماک انگه انذر روذ آنال افتذ
❊ و دیگر روذ آنال است کی هم از ین کوه کشاید از شمال او قفش روذ بیست عظیم و فراخ و انذر میانهٔ
کیماکیان همی رود تا بدهٔ جوین برسد انگه انذر حد میان غوذ و کیماک همی بروذ روی بمغرب کرده تا بولغار
بگذرذ انگه عطف کند از سوی جنوب انذر میان بجناک ترک و بورطاس بگذرذ و انذر میانهٔ شهر آنال از حد
خزران بروذ و انگه بدهای خزران افتذ ❊ و دیگر روذ روسست از میان صقلاب بروذ روی بمشرق
نهاذه تا بحدود روس اید انگه بر حدود اتاب و صلاب و کویانهٔ کی شهرهاء روسست بر حدود
خنجاخ بگذرذ انگه عطف کند روی بجنوب نهاذ بحدود بجنک و انذر روذ آنال افتذ ❊ و دیگر روذ
روتا است و از کوهی کی بر سر حدمت میان بجناک و مجغرای روس بروذ انگه انذر میانهٔ حد روس افتذ
و بصقلاب روذ انگه بشهر خردآب رسذ از صقلاب و انذر کشتها و کاخولدها ایشان بکار شوذ ❊ و دیگر
روذ دجله است از کوهها ایلذ بکشاید بر بلد و موصل و تکریت و سامره بگذرذ میانهٔ بغداذ بروذ
و میانهٔ واسط بروذ بامدان و بلّه و حدود بصره برسد آنگه انذر دریای اعظم افتذ و از دجله بزدیکی فتح روذی
بردارذ او را نهر معقل خوانند بصره روذ روذی دیگر بردارذ هم از دجله بنهر بلّه او را نهر بلّه خوانند
راست بروذ از سوی مغرب تا بحدود بصره انذر نهر معقل افتد و انگه از بصره بروذ و انجا نهر دبیس خوانند
تا بزدیکی عبادان بدجله بان افتذ ❊ و میان واسط و مکه از دجله روذی بردارذ و از دو بطیعه بگذرذ

انرا بطایح بصره خوانند ❊ وانکوه ادمینه دو رود بر وذ انرا زابیر خوانند یکی زاب الاصغر خوانند و دیکی
واذاب الاکبر میان مغرب وجنوب بروند ومیان شهر حدیثه وشهرستان انهر دجله افتد ❊ ودیکر دو رود دست
یکی دارود دساس خوانند انکوه ادمینیه بر دلرذ وانهر کشتها بکار شوذ جنوب بشهر عکبره برذ هج نمانذ ❊
ودیکر رود ذاین کوه بر دلرذ انرا نهروان خوانند انهر کشتها بکار شوذ جنوب شهر نهروان برذ هج نمانذ
❊ ودیکر رود فرانست کز کوه علیق رود ان میان ناحیت دوم وکوه لکام برذ وبحدود مدطیه اید تم جنوب
روی بجنوب نهاذه وشمیشاط وسنجه وبالس بکذرذ انکه عطف کند ومیان مغرب وشمال فرود اید تا برقه
وقرقیسیا ورحبه وعانه وهیت وانبار بکذرذ وبان عطف کند ومیان جنوب بکذرذ بابیطیجه کوفه وسذاقه من
انبار بکذرذ رودی لذ وی بکشایذ کی انرا نهر عیسی خوانند وبابغداذ بر وذ وانهر دجله افتد ومردم لذ فرات
بکستی اذن رود بدجله روند واز زیر ان نهر عیسی رودی دیکر بر دلرذ هم ازین رود همتر لذ نهر عیسی
انرا نهر صرصر خوانند وانهر کشتها شهر صرصر بکار شوذ ❊ واز زیر ان پیر رودی بکشایذ همتر لذ نهر صرصر
وانرا نهر الملک خوانند وانهر کشتها شهر نهر الملک بکار شوذ ❊ واز زیر ان رود رودی بکشایذ بحدود کربلا
وانرا نهر سورا خوانند بر وذ ما هم انهر بابیطیجه واسط افتذ وشهر جامعین انهر میان این دو رود افتد یکی
عمر ودرات ودیکر نهر سورا ❊ ودیکر رود بیست بحدود خراسان انرا رود هرمذ خوانند لذ کوه طوس
بر وذ بر حدود آسنو وجرمکان بروذ ومیانه کرمان برذ وبشهر ابسکون رود وبدریاچه خزران افتذ
❊ ودیکر رود بیست انهر حدود طبرستان انرا تیرتن رود خوانند لذ حدود کوه قارن از نزدیکی بریم بر وذ
وبر ساریچ بکذرذ وبدریای ۰۱۰ ۰۱۰ ❊ ودیکر رود بیست کی رود باول خوانند لذ کوه قارن بر وذ
وبر مامطیر بکذرذ وانهر دریاچه خزران افتذ ❊ ودیکر رود بیست کی انرا هرهر خوانند از کوه مهار بحت
ولارجان لذ حد طبرستان بر وذ وما بذ دیک آمل بر وذ وشتر انهر کشت وبرز بکار شوذ وباقی انهر دریای
خزران افتذ ❊ ودیکر رود بیست انرا سیبذ رود خوانند از کوه خویرث رود ذ انرا جیت ادمینه روی بمغرب
ومیان کیلان بیذ وانهر دریاچه خزران افتذ ❊ ودیکر رود بیست انرا رود ارس خوانند از مشرق کوه ادمینیه
بر وذ از بنجا کی بردع میرسذ لت ورانی مشرق کرده می رود ما بر وذتان بکذرذ وبر حد میان اذربذکان
واو میذیه ومیان ارّان بکذرذ ما بدریای خزران افتذ ❊ ودیکر رود کر ست انهاجیت ارّان ازان کوه
کشاذ کی میان ارّان وسریر لت وروی بمغرب کرده می رود ما بر حدود شکی وقبله بر وذ وبر بردج

بگذرد تا آنکه باو رود آرس یکی گردد و هر دو بیان موقان و باکو بگذرند و بدهای خزران افتند و دیگری رو بدست
بناحیت آران انرا نهر میجان خوانند از آخر حدود کوهها تمامه رود انک مشرق نزدیکتر تند و مشهر وادت
میجان بگذرد و بسیوه و شهرهای حضرموت بگذرد و بر بلاد خفاف بگذرد و بلدهای اعظم افتد و اما بلاد شام
هیچ رود نزدیک نیست و دیگر رود نیست از عمل بقلار رود از میانهٔ روم انرا نهر الکروم خوانند و بدهای کرزبان
بدهند و دیگر رود نیست از عمل افلاخونیه رود ازروم و بر شهر طنابرای بگذرد و بدهای کرزبان بدهند
و دیگر رود نیست از عمل ابسیق رود از روم بر شهر بندا قلس و طریدون بگذرد و بدهای تنقیه افتد انرا هم
و دیگر رودی هم از ایشان بر رود و میان حد عمل باطلیق و عمل بقلار بگذرد و انکه ناحیت جنوب می رود میان
خاک و تنقیه با بدهای تنقیه افتد و دیگر رود نیل مصرت از جبال القمر انند جنوب ده رود نزدیک برود
و از هر پنج یک بحیره بندد انکه از هر بحیره سه رود بگشاید و از هر شش رود یکی بحیره بندد بیرون از حدود
نوبه انند جنوب انکه رود نیل لیز بحیره بگشاند و میان نوبه فرود اید روی بشمال نهاده و می رود تا حد
ناحیت نوبه بیرد انکه عطف کند سوی مغرب با شهر سکره رود انکه عطف کند و از سوی مشرق باز گردد
با بر طرف کوه الواحات و بر شهر اصوان بگذرد و راست فرود اید روی بشمال نهاده سه ناحیت مصر بیرد
و بر اخمیم و فیوم و فسطاط بگذرد اندر دریا تنیس افتد و از ان دیگ کی میان فواخ مصرت و میان دریای
قلزم رودی بگشاند عظیم و روی مغرب نهد و میان نوبه بیرد و بهنا و اینجا کی شهر کا بیلست از ان نوبیان
وان قصبهٔ ایشانست انرا نیل افتد و این را رود ذوالمعجز خوانند و از نیل رودی بر گردد مغرب
بر دیگی فسطاط و انرا کستها بگاه شود تا با سکندریه بهرد و اندر بدهای تنیس باز افتد و انرا
شهرها افریقیه و طبنه و تا بناحیت سوس الاقصی هیچ رودی نیست عظیم مگر جوی ناک خرد و اوکشت بدهها را
بکار شود و هم چنین انرا ناحیت سودان هیچ رود و اخبر نیافتم انرا کجا بهاواخبارها و دیگر رود نیست
مغرب ناحیت روم از کوه بلخان رو در روی مشرق نهاده و می رود با جای صقلابیان کانرا ناحیت
روم انند برود و بناحیت برجان بگذرد و بر عمل بر اقیه بگذرد اندرین میان شهر قسطنطینیه بگذرد و اندر
بحر انند خلیج افتد ان را رود بلغری خوانند و دیگر رود نیست انرا نهر الخزر خوانند از کوه اندلس
بگشاید از نزدیک شهر طلیطله انرا بر اید و بسوی مغرب رود انکه عطف کند مشرق و مغرب باز گردد
و می رود با بحر رودها رکه و حدود مشتربن و عمر بشتربن بهرها بهرهای اقیانوس مغربی افتد

و اندرین همه جهان هیچ رود نیست بزرگ کی اندر کشتی توان رفتن مگر اینک ما یاد کردیم ❊ اما
اندر ناحیت جنوب هیچ رود بزرگ یاد نکرده ایم البته مگر رود بجه را کی گویند کی رود نیست کی از کوهی برود
اندر جنوب و میان بجه بیابانی نیست بزرگ جز یکی حبشه بدریا افتند و الله اعلم و الاقوی بالله ❊ سخن اندر بیابانها و ریگها
هر جایی کی ایجاد یکی دلرذ یاشده و اندر وکوه نباشد و اب روان نباشد و کشت و برز نبود آنجای را بیابان
خوانند و بیابانهای مختلف است بعضی خرد و بعضی بزرگ و هم چنین ریگهای سیار است اندرین بیابانها بعضی
بزرگست و بعضی خرد و اندرین باب یاد کنم هر بیابانی کی بزرگست یا هر ریگی کی بزرگست اندر اجای خویش ان شاء الله
❊ و اندر ناحیت چینستان میان کوه طاعن فی البحر و میان خذمان بیابانیست و این بیابان یاره بود یا
اندر رود خیزخزیه و ناحیت مشرقی این بیابان دریای اقیانوس مغربیست و ناحیت جنوب دریا اعظم
است و ناحیت مغربی الطاعن فی البحر و ناحیت شمال رود خذمان است و اندر زمین این بیابان زرست
بسیار ❊ و دیگر بیابانیست اندر شمال چین و مشرق او دریای اقیانوس مشرقیست و جنوب وی
نواحی چینست و مغربش رود گجاست و شمالش تغزغز و خی خیز است ❊ و اندر ناحیت چینستان ریگیست
بمنای اندر زمین است میان دو شهر ان چین یکی خشم و دیگر وسا و نیک و دراز آن حد بطیجه رود گجا
ما بحدایین بیابان کی بر شمالی خیز یاد کردیم ❊ و دیگر بیابانیست و مشرقی وی حدود تبتست و جنوب
وی بلاد هندست و مغرب او حدود دماوند الهندست و شمال او حدود خلخ است و این بیابانیست صعب
سخت اب و نی علف ❊ و دیگر بیابانیست اندر حدود هند بر کران دریا اعظم دران نماذه اند حدل
سندیب نکشند تا بول بملکت دهم ولکن بیابانیست بزرگ باره نماذه ❊ و اندر هند بیابانهاست
خرد بسیار است ❊ و دیگر بیابانیکست خرد و محدود مشرق او شهرهای سندست و جنوب وی
دریا اعظم و مغرب کوه کوج است و شمال بعضی لنهند و بعضی لنرکهاف ❊ و دیگر بیابانیست مشرق او
شمال حدود سند ما بحدود رود مهران و جنوب وی بر حدود سند و کرمان و پارس رود
و مغربی وی حدود رایی و قم و قاشانست و شمال او بر خراسان و هدود وی و بیستان بگذرد و این
بیابانرا بیابان کرکس کوه خوانند از انک یکی کوهیکست خرد اندر مغرب این بیابان کی از کرکس کوه خوانند
و این بیابانرا بذان کوه بان خوانند و اندرین بیابان کوهکهاست بر اکنده مهر جایی لنزدی و اندرین بیابان
هر کجا ناجیتی بذونند یکیست بذان ناحیت باز خوانند و اندرین بیابان دیگیست لنزکر چستان و این

انرا یکسیستان خوانند ❊ ودیگر بیابانیست مشرق وی بر حدود مرو بکذرد تا بجعفر لشکر جنوب
وی جنوب بر حدود بادغیس و فساوفراوه و دهستان و دریاچهٔ خزران بکذرد تا بحدود آبسک و مغرب وی
رود آبسک لست وشمال او رود جعفر لست و دریای خوارزم و حدود غوریه تا بحد بلخان و این بیابان را بیابان
خوارزم و غور خوانند و اندرین بیابان دیگیست از حدود بلخ بر دلرذ و بر جنوب جعفر لشکر بکذرد تا بلدهٔ بیابان
خوارزم کشد و بمیانش چاهی هست کی یک منزلست وچاهی هست کی هفت منزل ❊ ودیگر دیگیست اندر
میان کیماک و حدود جند و جوانره و دراز ای او بسیار و بمنای او اندک ❊ ودیگر بیابان بادیه لست مشرق
او از حدود جزیرت ماحد و دبحرین و بصره و بر حدود قادسیه و کوفه بکذرد تا بحدود رود فرات و جنوب
وی دریای عمان هست بمه و حدود خلیج ایله و دریای اعظم و نواحی حضرموت و یمن و مغرب او بر حدود جاده و جار
و مدین و ایله بکذرد و شمال وی بر حدود مخان و سلمیه و تدمر و خاصره بکذرد تا رود فرات و این را
بیابان بادیه خوانند و ازین بیابان همه جای کی شهری یا بچتی از حیتا عرب سرشته لست او را بنام ان جای
باز خوانند و اندرین بیابان یک دیگیست از کران دریا بر دلرذ از حدود بحرین و بمنای او جای هست کی
دو منزلست وجای هست کی چهار منزلست و دراز ای بیست منزل و انرا دیگ هیبر خوانند و زمین او سرخست
و زرکران ازوی بکاه دلرند و همه حاج کی براه عراق روند این دیگ را ببرند ❊ ودیگر دیگیست اندر جنوب
این بیابان لزکرد شهرها حضرموت براین بر کرانهٔ دریا انرا دیگ احقاف خوانند ❊ ودیگر دیگیست مشرق او خلیج
بزبرست و خلیج ایله و جنوب او بیابان بجه لست و مغرب وی حدود نوبه لست و حدود مصر و شمال وی خلیج
قلزمست انرا دیگ حجاز خوانند کی اندر و زرست و اندر و بسیار زر مانند ❊ ودیگر بیابانست مشرق او ناحیت
حبشه لست و جنوب او ناحیت بجه و مغرب وی ناحیت نوبه و شمالش این دیگ کاصف کردیم ❊ ودیگر
دیگیست اندر حدود مصر مشرق او از عسقلان تا بحیرة المیته و جنوب وی و مغرب وی هر دو ناحیت
فسطاط لست و شمالی وی از بحیرة تنیس تا بعسقلان لست انرا دیگ جناد خوانند ❊ ودیگر اندر ناحیت مغرب
از حدود مصر از کوه الواحات و برقه و طرابلس تا بحدود سوس الاقصی بیشتر بیابانست و اندرین ناحیت
مغرب دیگیست نزدیک بحدود سلجماسه انرا دیگ المعادن خوانند و اندر وی زر بسیار مانند ❊ واندر ناحیت
جنوب ازخط استوا بیشتر همه بیابانست و اباذلی از انجا همه اندر بیابانها نهاده لست مگر اندکی کی اندر کوه
لست ❊ و هم چنین اندر ناحیت شمال اباذلی جهان کی اندر جهان دیگ شمالیست لز حد چینستان تا بحدود

خندان بیشتر همه سایانست وجای ترکمان منشتر همه اندر بیابانها ذهبت مکر اندکی کی اندر کوهساست
واب روان ودرخان وکشت واندک حدود مسلمانی بیابانها ویکهای مذکر ومعروف اینست کی یاد
کردیم واندرباحت کافری جزاز ترک هم اینست کی یاذکردیم والله اعلم وبالله التوفیق سخن اندر ناحیتها
ناحیتی ان ناحیتی بحمار روی جدا کردن کی باخلاف اب ومواد زمین وکربا وسرما ودوم باخلاف دینها ورعیتها
وکیشها وسیم باخلاف لغات وزبانها مختلف وچهارم باخلاف باذشابها وحد ناحیتی اندر حد ناحیتی
دیگر به چیز جدا شود یکی بکوهی جدا بیابانک کی میان دو ناحیت بکندند ودوم بروذی خرد بابندک کی میان
دو ناحیت برود وسیم بیابانی خرد بابندک کی میان دو ناحیت اندر بارند اما درمیان کعنده کی همه اباذانی
جهان سه قسمست یک قسم انست کی مشرق وی دریای اقیانوس مشرقیست وحد انتزغز وخرخیز وجنوب وی
بحر اعظم ارت تا بقلزم ومغرب وی ناحیت شام ست ودوم باخلیج قسطنطینیه وحدود صقلاب وانتزحدود
اباذانی جهانست واین قسم را آسیه الکبری خوانند واین قسم دوسیک همه اباذانیست کی اندر ناحیت شمالست
وقسم دوم مشرق وی اول حدود مصرست از خط استوا تا بدریای دوم وجنوب او دریا بانیست کی میان
بلاد مغربست ومیان بلاد سودان ومغرب وی دریای اقیانوس مغربیست وشمال او دریای رومیست واین
قسم را لوبیه خوانند واین قسم دوازده یک اباذانی همه جهانست اندر شمال وقسم سیم مشرق او خلیج قسطنطینیه
لنت وجنوب وی دریای دوم لنت ومغرب وی دریای اقیانوس مغربیست وشمال وی احر اباذانی جهانست
اندر شمال واین قسم را ازوینی خوانند واین قسم جهار یک همه اباذانی جهانست واما ان اباذانی کاندر ناحیت
جنوبست انرا رومیان اباذانی جنوب خوانند واما همه اباذانی جهان بنجاه ویک ناحیتست بنج ناحیت
از وی اندر جنوبست از خط استوا واین زابه لنت وزنگستان وحبشه ونجه ونوبه ویک ناحیت اندر
مغرب بعضی اندر شمالست وبعضی اندر جنوب وخط استوا بر میان او بگذرد واین ناحیت سودان لنت
وجهل وبنج ناحیت اندر سوی شمالست اندر جهار یک اباذانی واین ناحیت چین لنت وتبت وهندوستان
وسند وخراسان وحدود وی وماوراالنهر وحدود وی وکربان وبادوس وساباتان کرمکوه ودیلمان وطبرستان
وناحیت جبال وعراق ودیاربکر وجزیره واذربادگان وشام ومصر ومغرب واندلس وروم وسریر
والان وخزران وصقلاب وبجناک خزران ومروات وبلجان اندر میانی دروس وبجرای وتکدر وعناک
توک وبرادس وبرطاس وخجاخ وغوزوکیماک وجکل وتحسن خلخ وبغا وانتزغز وخرخیز وحزاحیتی این فاحل

منقش مست باعمال واندر هر عملی شهرهاست بسیار و ما بدانکه من اندر فصل دیگر مقدار هر ناحیتی و شهری و طبع
و سواد وی با هر خبری بدیع و عجایبهای کار هر شهری خبرد و با ذشایبها هر ناحیتی و شهری و رسم وی و اخلاق مردم
وی و در ایشان بدان مقدار که اندر کتب پیشینگان یافتم و باجبادها بشنیدم ذوالک کی جملگی احوال همان کس
تواند دانست مگر خدای عز و جل و الله اعلم بالصواب سخن اندر خاصیت ناحیت چینستانست ناحیت چینستان ناحیتست
کی مشرق او دریای اقیانوس مشرقیست و جنوب وی حدود واق واق و کوه سرندیب و دریای اعظم و مغرب
وی هندوستان و تبت است و شمال وی حدود تبت و تغزغز و خرخیز و این ناحیتست بسیار نعمت با آب روان
و اندر او معدنهای زرست بسیار و اندرین ناحیت کوهست و بابان و دریاوی یکیست و ملک او را فغفور چین خوانند و گویند
کی از فرزندان فریدون فرست و گویند کی ملک چین را سیصد و شصت ناحیت در زیر فرمان است هر سال مال گران ناحیت بمرتبه
اوند و مردمان این ناحیت مردمانی خوب صنعت اند و کارهای بدیع کنند و بر زر و عنان اندر نقشه تبت
اینان بسیار زرکانی و بیشتر آن ایشان را در ملک ایشان شمنی است و این ناحیت نیز بسیار خیزد و حریر
و برند و خاو و خیرچینی و دبا و غضاره و دلو صینی و خشکی از دستهای کارکنان و کارها بدیع اندر هر چینی
و اندرین ناحیت بیلست و گرگ واق واق ناحیتیست از چین و نعمت او معدن زرست و ایشان سال را طوق
زرین کنند و ممتران ایشان طوقی دارند اندر گردن از سر گرگ با قمت بسیار و مردمانی سیاهند و بد هیئت
و کم مسیرست و جایی بی نعمت و قصبه این ناحیت مقیس است و این شهریست خرد و جای بازرگانان کوناکون
و چین را بیرون ازین نه ناحیتست عظیم بر کران دریای اقیانوس نهاده و این نام این نه ناحیتست ایرش
خورش فراجکلی تای خانی تنکوی بونوغنی قدری انفس و این هر نه ناحیت
را نواحیست مختلف و همه یکدگر را مخالف اند بدین صورت و اخلاق و اندر هی شهرهاست بسیار نعمت و سلطان
این همه ناحیتها از دست فغفور چین است خمدان قصبه خیتستانست و شهریست عظیم و مستقر فغفور چین
است و درخت بسیار و آباذانی است و با نعمت و بر کران دریا نهاده است و از وی مروارید خیزد و مردمانش
کرد روی اند و بهن مینی و جامه ایشان دیبا ست و هر یکی واستین فراخ و قبا دراز کند بغشور از خیتستست و شهری بزرگ
است و اندر او بازرگانان بسیار اند از شهرهای مختلف و جایی بسیار نعمتست کان شهری خرد است اندر
بازرگانان بست اند و چین جانبک شهری نه کست و اباذان و با نعمت بسیار و سلطانش از خیتست خانجو
نه او خیتان دارند و نیمه از و تبتیان و میان ایشان دایم جنگست و تبت بر ستند و سلطانش از دست

غاوت

تبت خاقان است سوکجی سرحد تبتست سلطان وی ازین رود تا کوه وی اهوی مشکشت و عشر
سکجی هم معز سوکجی است ولکن مه ان دست سلطانش سوکجی شنید کیا سرحدست وازین است و هر وقتی
تغزغزیان بر ایشان تازند و غارت کنند و شهری بانعمت بسیارست کوغمر الله و بت خانها بسیارست
و بانعمت و بکوه نزدیکیست و الله وی یکی مرده است و مردمان ان شهر ان مرده را عبادت کنند برج سنکین
دهیست بندل ازین و اباذان و بانعمت بسیار خاجر شهری مذکست و جای بازرگانانست سلطان وی
ازین رود و مردمانش دین مانی دارند سنگ لاخ دهیست بندگ از عمل ساجورت و مردمانش بت پرستند
ساجر از جنبست الله جبان کوه و بیابانست و اباذانیست و بسیار نعمت و اباذان و نیکو لزانند و دین
مانی دارند کسان شهریست از راه دور جای کم نعمت و کاردان از تبت رود کاداخ از حدود جنبست
ولکن کاردان از دست تبت است ختن میان دو رود دست الله حدود وی مردمان اند وحشی و مردم
خوار و مشترین خواسته ایشان قرنست و ملک ختن را هیتلی مذکست خویشن را عظیم الملک و البت خوانند
و بر حدی است کی جبان جین و تبت است و ان ملک ختن را خیبانی اند بر مه اعمال او موکل و ازین
شهر معناذ هزار مرد جنگی بیرون اند و سنگ هیشم از رودهای ختن خیزد خسرة دهیست از جنبست لزنگرد او
و یک اندک ختم و بیانست و الله وی یک بت خانه است اباذان بس سادینک دهیست از نگرد او یک بوجیر
قرنکیت دو شهرست ازین بر کران دریا اباذان و سنگ و بانعمت بسیار و مردمان جنگ کداه سرندیب
الله جنوب جنیست و بر حد جنیت میان هندستان و جنستان بر کران دریاست و او را نواحی بسیارست
و الله وی ابهار دانست و الله رودها او الماس یابند و ازین یاجیت یاقوتها کوناکون خیزد و ملک او بسر
خویش است عمر شهر کیست خرد بزرگی سرندیب و ملک سرندیب انجا نشیند من الله یاجیت هندستان
و شهرهای وی مشرق وی ناحیت جنیست و تبت و جنوب وی دریا اعظم است و مغرب وی رود مهران است
و شمال وی ناحیت شکمکان و خاقانست و بعضی از تبت و ان ناحیتست بسیار نعمت و اباذان و بسیار
باذشای و الله وی شهرهای بسیارست و کوهست و بیابانست و دریاست و در یک است و نیکو طبیعها
کوناکون خیزد و مشک و عود و عنبر و کافور و کوهرهای کوناکون خیزد و مروارید و یاقوت و الماس و مرجان
و درت و ان و داروها بسیار خیزد و نیز عدد و جامه ای عجب کوناکون و الله دشتها و بیابانها وی جانوران
کوناکون و الله حمر وحش بیل و کرگ و طاؤس و کرکی و طوطک و شاهک و زاغ نیز یابند و این مذکرتر ناحیت است

اندا باذ لیني شمال انده همه هندوستان نبید حرام دلرند وزنا مباح دلرند وهمه بت پرستند قامرون
قامرون ملکیست بر مشرق هندوستان با دشاي او را قامرون خوانند اینجا کرک بسیارست ومحلها نرم
بسیارست واز وسنباذه تا عود تا خیزد نیک صیف شهریست بندک وباذ شاهی قامرون ازین
عود صنفی خیزد مندک شهریست خود لنها باذ شاهی قامرون از وعود مندلي خیزد واین هردو شهر
بر کران دریاست فنصور شهریست بندک هاي بلهرا کانان واز وکافور بسیار خیزد وبارکه دریاست
ملک فنصور را سطوها خوانند واورا مملکتی چند ارت وانده ناحیت فنصوره باذ شاست همه لنرد ست
سطوها هند نجیره شهریست باذان او یک فرسنک وباذ شاه پي سطوها وشهرهاي خرمست وبا نعمت
قمار شهري نزرگست وملوک قمار عادل ترین ملکانند انده هندوستان وانده همه هندوستان زنا
مباحست مگر انده قمار کي حرام دارند وصلت ملوک قمار دندان پیلست وعود قماري نیاس وحرکن
اورشین سلهد انهاس این نخ شهر بندک بر کران دریا وباذ شاهی دهم لنست ودهم از هوجستن
بندکتر هیچ کس دانه نبیند وکوفند کي مرد وا میصد هزار مرد لشکرست وهیچ جاي لنرهند وستان
عود تر نیست مگر باذ شاي قامرون وباذ شاي دهم واین شهرها بنبذه نیک خیزد بسیار وبنبذه ایشان
بر درخت بود وسالها بسیار بر دهند ومال این ناحیت سیذ همه لنست کي انرا جز بوق بزنند وانرا
سنبک خوانند واندرین ناحیت پیل بسیارست طوسوک ناحیتست بندک بچین پیوسته وميانشان
کوهیست وایشان مردمانی اسمرند وجامهٔ اوایشان از نبیه لست موسه ناحیتست بچین وبطوسوک
پیوسته وایشانرا حصارها وبناها استوارست ومشک بسیار خیزد لنجا مانک ناحیتست بچین ومویه
پیوسته واین هر سه ناحیت را باچینیان حرب هست وچینیان همه ساله بمانند نوبین سرحد مملکت دهم لنست
وطعام وغله سرند ب ازین شهرهست اورشفین شهریست واورا ناحیتست هنز مرزبه بلهرا انده رفته
ومعوا اوبندرست واین دریا را اینجا بحر الاعاب خوانند وباذ شاهي لزان زنجي وزابجه خوانند وانده مخ پیلانند
عظیم باقوت حنا کي هر هندوستان جایي دیگر نیست واز وي بلیل ونیزه بسیار خیزد کلي جماد شهریست
بر کران دریا وهر جماد شهرها یلي خوانند وباذ شاهي نلهرا پیست ولنا نجا دارنیزه وبلیل بسیار خیزد
همهر سندان سوباره کنبایه این جماد شهریست بر کران دریا وانده مسلمانند وهندوان
وانده ورک از نبیذ لنست وبت خانه ومردمان این شهرها موي فرو هشته دلرند ویک ازان باشند

بهروتی و معاشان کرمست و باذ سابی ازان بلهرا ایست و بزدیک ایشان کوهیست بزا و خیزران و دار
نیز و بلبل و جمز هندای بسیار رویذ و از کتابة نغلین خیزد کی به همه جهان برند قاهراب شهرایست
با نعمت و باذشاهی بلهرا ایست بابی شهری با نعمتست و باذشای وی مسلمانست و عهد عبد العزیز کی خروج
کرد و منصور مکرفت از ین شهر بوذ قندهار شهری عظیمست و اندر وتبان آرزن و سیمین لت بسیار و جای
زاهدانست و بر همنانند و شهری با نعمتست و اورا ناحیتست خاصه خشیاکره جاییست با نعمت و تاک
بسیار دارذ بیونه دهیست اباذان بر کران بیابان کوشر شهریست خرد و اندر وبت خانهاست نوذون
شهریست و کونذ کی اندر وی شش لز سیصد هزار بتست و اندر وی سی خانها بسیار بکسان دهیست اباذان
و مردمان وی مهتی دیش بستر ند و اندر وتبان بسیار اند ازین دو بین هاتان جای زاهدان هندست
و بر همنانند و کونذ کی ما از قوم ابرهیم پیغمبر هم صلوات الله علیه بلهاری شهریست بزرک و اباذان و جایگاه
بازرکانان هند و فراسان و عراق لت واز و مشک بسیار خیزد دیبل شهریست اباذان و اورا جلهما
شاه خیزد و اندرین همه باذشاه بلهرا ایست و از پس این باذشاه فتوح لت نمه شهریست خرد و کوهها
بسیار و نغز جای اند خالهین شهر دست خرد و اباذان و جامه محل و شاه و دلرو ها بسیار خیزد برهاره
شهر دست بزرک و با نعمت فتوح شهری بزرکست و مستقر رای فتوح لت و این باذشا بیست بزرک و بیشتر از
ملوک هند طاعت او دلرند و این وایی همه تر از خویشتن کسر یانه بیند و کونذ کی اورا صد و پنجاه هزار سوار لز
و شصت هزار پیل کی بروز حرب بر نشینند ملوای قلهای نرک زور این هر چهار شهر از سند ست
ولکن از ین سوی رود مهرانست جایی با نعمت بسیارست و منبر در اینجا عصت و جهاذها هزار و تهان بدین
شهر کها اند اما زود برود و باده لت محکم و جایی ترسست و ناک بسمل شهریست خرد لز هند و با نعمت بسیارست
ملتان شهرای بزرکست از هند و اندر و یک بت لت سخت بزرک و از همه هندستان عجب اینذ بزیارت
آن بت و نام آن بت مولتان لت و جای امر تو لرت و با قلد و سلطان وی قرشیست از فرزندان سامست
و بلشکر کاهی نشینذ نیم فرسنکی و خطبه بوی مقرای کذ جند رود شهر کی خرد ست بر دکی مولتان جاورس
دهیست اباذ و با نعمت بسیار و اندر وی خرما هندای و خیار و شنبر بسیار ست نهراج شهرای بزرک بوذ لت
و اکنون ویرانست و اندک جایی مانذه لت لهور شهریست با ناحیت بسیار و سلطانش لز دست میر ملتانست
و اندر و باذارها و بت خانهاست و اندر و درخت جلغوزه و باذام و جمز هندای بسیار ست و همه بت پرستند

وانند وی همه مسلمان نیست **بامیان** شهر یست بر سر تلی عظیم وانند وی اندک مسلمانند وایشان را سالاری خوانند و دیگر همه بت پرستانند وانجا برده هندو وجمان هندوستان افتند بسیار وسلطان وی از قبل امیر مولتان نست وبر در شهر بت خانه یست وانجا بتیست دوبین بزرگ وانرا مزک دارند وسی رزانند که هر روزی گردان بت برآیند باطبل ودف وبانی که فتن **جالندر** شهر یست بزرگ که می اندر سرد سیر واز وجمل وجامها بسیار خیزد سازده ومنقش واندر میان بامیان وجالندر پنج روزه راهست وهمه راه درخان هلیله وبلیله وآمله ودار وهاست که همه جمان برند واین شهرها حدود رای قنوج نست **سلابور** شهری بزرگست بابازارها وبازرگانان وخواستها وپادشاهی ایشان رای قنوج نست ودرمیان ایشان کوناکونست که داد وستدشان براوست جز بارا که دناخوار وشبانی وگجمان وگوزه وهرکسی راوزنی دیگرست واندر اوبت خانهای بسیار ست وداشمندان ایشان برهمن اند وشکر وبایند وابکین وجز هندی دکاو وکی سبند واشتر سخت بسیار ست **بهیرن** شهر یست جز رباطی دهرسانی اندر وجمان روز بازار تیز بازرند وازنجا بقنوج نزدیکست وحدود وابیست واندر وسیصد بت خانه نست واندر وآبیست که گویند که هرکه خویشتن رابدان اب بشوید جمع افتش تن سال وهرکه که کی همتای ازشان بمیرد همه کهتری که کی اندر سایهٔ او باشد خویشتن بکشد وپادشاه این شهر بر تخت ننشیند وهرجا که روزان تخت راببرند گفتنها می روند چنین مردمانجا که کی او خواهند میان این شهر وبیت مقدار پنج روزه راهست اندر عقبها سخت **جتیال** ناحیتیست نه نزدیک قنوج میانسان که هیست عظیم وناحیتی خرد ست ولکن مردمانی جنگی ومبارز وماذساعی اواز ملوک اطرافست ومیان وی ومیان رای قنوج دشمنیست **طیشال** ناحیتیست بمیان بیشه میانشان که هیست صعب که بارها کی بر بشتند بر بشتهٔ بذان کوه بگذرند وجایی کم نخمتست **بتیال** ناحیتیست بطیشال پیوسته وحای بازرگانان همه جمانست ولدنجا مشک بسیار خیزد **طانی** ناحیتیست باشهرها آباذان ونعمت فراخ ومردمانش اسمرند وبسیند **سلونیر** ناحیتیست نزدیک وباخواسته بسیار وایشان ملک رانجایه خوانند وایشان نزاد قبیله بلاسوا کهدوادن باحیت صندل سرخ بسیار خیزد **لهر** ناحیتیست کی بنام ملک ایشان خوانند وآن ناحیت نست باعدل وداد وگویند کی بادی صاحبزاده مرد بر نشیند واز ان صفه ملک او شجاع تر نست واز

ناحیت عود و صندل خیزد **کردیز** شهریست بر حد میان غزنین و هندوستان بر سر تلی
نهاده و مر او را حصاری محکم است و سه باره دارد و مردمان او خوارج اند **سول** دهیست بر کوه با نعمت
و اندر و افغانان اند و حد لر بنجابر بر هست تا بحسینیان راه اندر میان دو کوه هیست و اندین راه هنا ذر دوان
باید گذاشتن و راهیست با خطره و بیم **حسینیان** شهریست کرم سیر بر صحرا نهاده **بنیار** ناحیست
با دشتی او مسلمانی نمایند و بر سیار دلرند از مسلمانان و از افغانان و لز هندوان بیش لز سی و دیگر
مردم بت پرستند و اندر وی سه بت است سنگ **هیوان** شهریست بر سر کوه نهاده و اندین شهر ابی فرود
اید مدام کوه و اندر گشت بکار شود **جاوت و بلوت** دو شهرست بر راست و چپ راه نهاده بر سر
دو کوه و ابی اندر میانشان میی گذرد و اندر وی بت خانهاست و لز وی پنج شکر و کاروکمبند راه خیزد **بیرمنه**
شهریست اندر حد و دملتان و در هندوستان است معه جهان های هندوستان اینجا افتد و اندر وی
بتخانهاست **لغان** شهرست بر میانه بگذران رود نهاده و بار که هندوستان است و جای بازرگانان
است و اندر و بت خانهاست **دیپور** شهرست مر او را دیی بر کرانهٔ رود نهاده و اندر وی جای بازرگانانست
از همه خراسان و اندر دیی بت خانهاست و اندین هر دو شهر بازرگانان مسلمانند مقیم و این هر دو شهر
اباذانست و با نعمت و **نهند** شهری نغز کست و ماذشاه وی جیپال است و این جیپال اندر طاعت رای
قنوج است و اندر او مسلمانان اند اندک و جهان های هندوستان بیشتر بین ناحیت افتد لز مشک
و کوهر و جامهای با قیمت **قشمیر** شهری بغز کست و با نعمت و بازرگانان بسیار و ماذشاه وی رای قنوج
است و اندر وی بت خانهای بسیار است کی هندوان اینجا بزیارت اند **سخن اندر ناحیت بتت**
و شهرهای وی مشرق او بعضی از جیپشا فشست و جنوب او هندوستان است و مغرب وی بعضی از
حدود ماوراالنهرست و بعضی لز حد و خلج و شمال وی بعضی لز خلج است و بعضی لز تغزغز و این ناحیتست آبادان
و بسیار مردم و کم خواسته و همه بت پرستند و بعضی لز وی کرم سیرست و بعضی سرد سیر و همه چیزها هندوستان
بتت افتد و از بتت بشهرهای مسلمانان افتد و اندر وی معدنها زرنست و لز وی مشک بسیار خیزد و روباه
سیاه و سنجاب و سمور و قاقم و خز و جای کم نعمست و مکان این ناحیت را بتت خانان خوانند مر او را
لشکر و سلاح بسیارست و لز عجایب بتت اینست کی هر که اندر بتت شود خندان و شادان دل بوذ و فرحت
سببی با ذان ناحیت بر دل او نیاید **دانکر** نام ناحیتست لز بتت بمندوستان و چینستان پیوسته و اندر

ناحیتی اوزبن در و پیش تر نیست جایی ایشان اندر خیمهاست و خواسته ایشان گوسپندست و تبت خاقان
از ایشان سر کرنت ستاند بیدل خراج و این ناحیت یک ماهه راهست اندر یک ماهه کوشک یکی بر کوهها
وی معدن زرست و اندر وی باره زر ما بندد چندین گوسپند یک باره و هر که از ان زر بر گیرد و بخانه برند
مرگ اندر ان خانه اوفتد ما انکه کی ان بجای خود باز نهند تبت بلوری ناحیتیست از تبت بحر و دریاچه
بیوسته و بسته زین باز و کامان اند و اندر خیمها و خرگاهها نشینند و حدای ایشان ماننده روز اندر باس و روز
ماهنست نزوان ناحیتیست تو نگر از تبت باخواسته بسیار و اندرین شهر قبیله لمت ایشان را میول خوانند
و ملوک تبت از ین قبیله باشند و اندر او دو دهست خرد یکی را نزوان خوانند و یکی را میول حایست کم نعمت
و بسیار خواسته و در و وحوش و کوسپند و بسیار خواسته و الات برخمان سمرقندیست اندر وی باز کامان بسیار
لهاسا شهر کیست از ان وی تبت خانهاست و گیل مزکت مسلمانانست و اندر وی مسلمانان اندک زوه از
حدود تو سمنست دهیست خرد احایل جاییست اندر و جراگاه و مرغزارها و خرگاه بعضی از تبتیانست خمز
خاقان تبت نمیزند و از ان قبیله هیچ کس نماند یکی را از ان ز احایل ممتهر کنند جرمنکان خرد و جرمنکان سترک
دو شهرستند بر کرانهٔ بیابان بماذه جایی کم نعمت و اندک خواسته و مردم انجا صیادی کنند توسمت شهریست
اندر تبت قریب چنیان داشتلای و اکنون تشیان دلرند و اندر وی لسکرست از ان تبت خاقان بالس
کران و جنان بنجه جغتث کونکرا پای کوتیه بر بنا ندروف دشوله
مث این شهرکها ی تبت کی بقدم از چین بوذند و اکنز تبتیان دلرند و اندر ین شهرها مردمان تغزغزای
بسیار اند و جایها ی اند باخواسته و نعمت و اباذانی و میان کونکرا و رای کوتیه قلعهٔ عظیم تبت بر دست راست
و بر سر کوهی بلند نهاذه تبت و خرچینهای تبت خاقان انجا باژ تغزغز ستاند حد تبت تبت از سوی تغزغز
بند یکی روذ کچا نهاذه تبت بینا و کلبانک دو شهرست خرد و از تبت باز کمر و مردمانی جنگی و با سلاح بسیار
کرسانک او بست تبت و اندر وی بت خانهای بزرگست او را فرخار بزرگ خوانند سخن اندر ناحیت تغزغز
و شهرهای وی مشرق او ناحیت چینست و جنوب وی بعضی تبتست و بعضی خلخ و مغرب وی بعضی
خرخیزست و شمال وی هم خرخیزست اندر همه حدود او بروذ و این ناحیت همه ناحیتست از توگز و مشرق
قومی بوذند در اصل و ملوک همه تبتستان اند قدیم از تغزغز بوذند و مردمانی جنگی اند و با سلاح بسیار
و ایشان بتابستان و دمستان اوجای بجای می گردند بر یکی خرمها و مواضعی که خوشتر بوذ در ان ناحیت

سشکر بسیار خیزد و روباه میاه و سرخ و ملمع و سمای سنجاب و سمور و قاقم و فنک و سیمجه و حنوط عزغاو
خیزد و جایی کم نعمتست و خواسته ایشان این الاشت کی گفتم و کوسپند و گاو و اسب لت و اندرین ناحیت ابها بسیارست
و نی عدد و تو مگر تن تن کاند و قانا و یم جنسی از مخر عزاند جینا بحرکت قصبه تغزغزست شهری میانه لت
و مستقر ملکست و بحدود حین سوسته لت بنا بستان اندر وی سخت گرم بود و بزمستان سخت خوش بود
و بهر دیکی وی کوهیست انرا طغقان خوانند و از پس این کوه نج دهست و نام دهها اینست کوذارک جملکث
بجیکث بارلغ جامغر و ملک تغزغز یابستان ماین ده بجیکث نشیند و اندر شمال تغزغز صحرا بیست
میان تغزغز و خرخیز برود بانا حیت کیماک کسیغیا دهیست اندر میان دو کوه ستکث ناحیتی خرد ست و او را
سه دهست ارک شهری خرد ست و بهر دیکی رود خولند غوشت و اندر وی میوها بسیارست مگر انگور و او را هشت
دهست و کوند کی از ارک و نواحی وی بیست هزار مرد بیرون زاید عزارخون دهیست اندر میان ریگ اندک نعمت
و بسیار مردم دهها بلکین نج دهست و سخدیان از دست و اندر وی ترسایان و گرگان و صابیان نشیند جایی
سرد سیرست و کوه از کرد او برامده کومس ارت دهیست بر سر کوهی و مردمان وی جیاد اند خوذ جایبست کی
اندر وی مرغزارها و گیاخوارها و خیمها و خرگاهها تغزغزیانست و خداوندان کوسپند اند جملکث دهیست مندک
و مهتر ایشانرا بیغو خوانند بیغویان انجا نشانند و گیماکیان و خلخیان و یغمایان بهر وقتی این دو ناحیت
گیرند و ای تنواغ ارت کوهیست از خاک منزل بانرکاماست مانج جراباس منزلیست و اندر وی اسپست مندک
و گیاسیاه بلنجکان منزلیست کی در قلم اند و تغزغزیان بود نای و اکنون ویرانست سل بلک منزلیست کی دایم
اندر وی برف و باران بود سحک ارت منزلیست ایرکوزکوکث منزلیست و اندر وی جراگاه و چشمها و ابست
اغراج ارت منزلیست و هرگز از برف خالی نبود و اندر وی ذکان و گوزبان بارانش و ازین کار سرد
کوهن افتد بسیار سحن اندر ناحیت یغمیا و شهرهای وی مشرق وی ناحیت تغزغزست و جنوب وی
رود خولند غوشت کی اندر رود گیا افتد و مغرب وی حدود خلخ لت و این ناحیتیست کی اندر وی کشت و برز
نیست مگر اندک و از وی میوها بسیار خیزد و اندر او سیدها بسیارست و خواسته ایشان اسبست و گوسپند
و مردمانی سخت اند و قوی و جلد گرز و ماسلاح بسیار و ملک ایشان از اولاد لک تغزغزست و این نخاسیانرا فیلهای
بسیارست و گویند کی ایشانرا هزار و هفتصد قبیله لت معروف کی اندر میان ایشان دشناسند و هر ملوک خویش
را نماز برند عوام و خواصشان و بلاقیان هم توحی اند از یغما کی اندر میان تغزغزیان اندر امیخته و اسلام او دهمارت اندک کاشغر

از جنبستانست ولکن بر سر حد نیست میان یغما و بشت و خرخیز و چین و همه زان کاشغر اند قدیم از خلخ
بود تا وی یا از یغما و کوه اغراج اوت اند همان نا بیت یغما بر وذ بر توج دهی بود اباذان از یغما ماد بر وی
غلبه کرد و مردمان ازان ده بر فتند خیرکی دهیست شهرک و بر توجیان اند و اند وی سه کوشه تو ک دست
یغما وی و خلخ و تغزغز ای سخن اند ناحیت خرخیز مشرق وی ناحیت چین است و دریای اقیانوس مشرقی
و جنوب وی حدود تغزغز است و بعضی از خلخ و مغرب وی از حدود دیکما کست از دیوانی شمال و اند ناحیت
از وی هیچ اباذای نیست و این دیوانی شمالست کی انجا مردم نتوانند بود از سختی سرما و این ناحیت مشکل
بسیار اند و مویها بسیار و جوب خلنگ و جوب خلخ و دستهٔ کاردختو خیزد و ملک ایشان از خرخیز خاقان خوانند
و این مردمانی اند کی طبع دزدان دارند و در زشت صورت اند و کم معنی و بیداذکار و کم رحمت و مبارز و جنگ کن
و ایشان را با همه قومی کی از کرداکرد ایشانست جنگ است و دشمنی است و خواستهٔ ایشان از جمله خرخیزست
و کمر بندک و کاردها سب وی کنند برباب و کیا و مواد مرغزان و ایشان اسپ را بهنگ دارند و مرده را بسوزند
و هذا و ندان چیغه و خرکاهند و شکار کنند و بحجیر زنند فرخی نام قومی است هم از خرخیز اند مشرق از خرخیز
باشند ایشان و با دیگر خرخیزیان بیاجیزند و مردم خوانند و فی رحم و ذنان ایشان دیگر خرخیزیان نداند و جنس
وحشی اند و از بر وی شهرهست کلجکت خواند خرخیز خاقان انجا نشیند کسیم نام قومیست از خرخیز
بهرا کوه نشسته اند با خرکاهها و صید سمور و مشک و خز و انج نظیر ماند کند و قومی دیگر اند از خرخیز سخن
ایشان بخلخ نزدیکتر شنوده و لباسشان جز لباس کیماک نیست و همه نوع را از خرخیز دهها و شهرها نیست البته
و همه خرکاهها ست الا انجا کی نشست خاقان است سخن اند ناحیت خلخ و شهرهای وی مشرق وی بعضی
از حدود بشتست و حدود یغما و حدود تغزغز و جنوب وی بعضی از حدود یغما و ناحیت ماوراالنهرست و مغرب
وی حدود غوز و شمال وی حدود تخس و جکل و تغزغز و این ناحیتیست اباذان و بابخت تو بن ناحیتیست است
از نواحی ترک و اند وی ابها رو افتد و هوا معتدل است و از او مویها کو تاه خیزد و مردمانی اند مردم نیکدل
و خوش خو و با هنر زنده و ملوک خلخ را حیغوی خوانند ی اند قدیم و یغو نیز خوانند ی و اند وی شهرها و دهها
و این خلخیان بعضی صیاد انند و بعضی کشاورز کنند و بعضی شبانان اند و خواستهٔ ایشان کوسپند است و اسب
و مویهای کوتاه کز و مردمانی جنگی اند و تاختن برنده کولان ناحیتی خرد ست و نعسلمانی نشنه و اند و کشت
و بندت سرکی دهیست و اند وی خلخیانند و بارزکامان نیز اصل انجا و میان این دو ده سه قبیلهٔ خلخیانند

بیشان خیم بر پیش خوانند ایشانرا نوخت گت بزدیکی کوهست اورون عاج شهریست نوذ لت
واکنون ویرانست وجای درندانست مزدیست واندر پی اندکی خرکاهها ارتشاذان خلجیان غزنکسیر دهیست
بزرگ واندر وی قبلها بزیارت از خلخ وحاجی اباذان توزون بلخ دهیست باکشت وبرز واب روان نعمت
وحد دهیست میان خلخ ویغما بزدیکی توزون عاج دریای توز کوکست کی هفت قبیلهٔ خلخ وانگه لهصانت کوکیان
انلاغ لولخ سه دهست اباذان وبانعمت براکوه نهاذه دست ودهقان وی برادران بیغو بوذند گت
اوزک وملیجک دو دهست براکوه نهاذه اباذان وانعمت وباذشای جیغوی کهیرکث اندر پی
خلجانند اندک ایشانرا بابان خوانند دهیست مزدک وبانعمت وحای بازرگانان لزهرجای توزل وتالخوه
دو دهست اندر میان کوه نهاذه لت بر سر حد میان جگل وخلخ وبدیار اسکول نزدیکست ومردمانی جنگی
وشجاع وذلاور اند برسخان شهریست بر کران دریا اباذان وبانعمت ودهقان اوازخلجست ولکن بزبان
تغزغز خوانند جامغر شهریکیست خرد از حدود خلخ بر کران بیابان واندر قدیم از خلخ لت بودی وباذشای
وی لزدست ملک تغزغز لت واندر وی مند لهرد و دیست قبلهٔ مردم اند واورا ناحیتست جذا سحول اندر حدود
خلخ لت ولغز قدیم باذشای وی لزدست تغزغز بودی واکنون خرخیز بایان درانند اورانز شهریست بسیار
مردم اندر میان کوه ورود نهاذه اوج بر سر کوه لت واندر وی نقد لهرد و دیست مردست واین هردو را
خلجیان دارند سخن اندر ناحیت جگل ناحیتست بزرگ اصل اوازخلخ لت ولکن ناحیتست بسیار مردم
ومشرق او وجنوب او حدود خلخ لت ومغرب وی حدود تخش لت وشمال وی ناحیت خرخیز لت وهرجای
کی از ناحیت خلخ افتد واز ناحیت خرخیز افتد از جگل نیز خیزد وایشانرا خواستهٔ بسیارست وخداوندان خیمه
وخرکاهند وایشانرا شهرها و دهها اندکست ونعمت وخواستهٔ ایشان کاوست وگوسپند واسب وبعضی
از ایشان اقناب وستارگان بپرستند ومردمانی نیک طبع اند واهیزده ومهربان وباذشاهم از ایشانست
سیحول شهریست بزرگ بر حدودان خلخ وجگل نزدیک بسلمای حاجی اباذان وبانعمت وبازرگانان
سخن اندر ناحیت تخش وشهرهای وی مشرق وی حدود جگل لت وجنوب وی خلخ لت وکوهستان
خلخ ومغرب وی کروهی از خرخیز بایند وشمال وی جگل لت واین ناحیتیست بسیار نعمت تر از جگل ولیکن
مشکل ومیوهای گوناگون خیزد وخواستهٔ شان اسبست وگوسپند وی وخرگاه وخیمه وگردنده اند بدرستی
وتابستان برجراگاه ویکاخواد ومرغزارها لازنه وفراخیه دو قوم اند لزتخش وهریکی را از ایشان

ناحیتی خرد ست ودو دهست کی بذمن دوقوم ایاز خوانند سوباب دهیست بزرگ ولز دهیست مقرار
مرد بیرون ایذ بیکلنج دهیست بزرگ وبزبان سغدای این ده راسمرکنا خوانند ودهکان اورا
بنیالبرکین خوانند وبالاوسه هزار مرد بنشینند اورکث میان دو دهست از تخس وانذ او مردم اندک
وبلغت ومردمان قوتک سخن انذ باحیت کیماک وشهرهای وی ناحیت اونا حیتیست مشرق او وجنبی از
خرخیزست وجنوب وی دوذار تشکث ودوذ آنک ومغرب وی بعضی لز خخاخست وبعضی ویرلغ شمال
وشمال او ایخاست از شمال کا انذ او مردم تغازغز بودن واین ناحیتیست کی ایشانرا یک شهرست دس
وانذ وقبیلها بسیارست ومردمانش انذ خرگاه نشینند وگردنده اند بر کیاخوار واب ومرغزار تابستان
وزمستان وخواستهٔ ایشان سمهست وگهبند وطعام ایشان بتابستان شیرست وبزمستان گندم قذد
وهر وقتی کی میان ایشان ومیان غزز صلح بوذ بزمستان بهر غزز روند وملک کیماک راخاقان خوانند
واورا یاز ده عامل هست انذ ناحیت کیماک وان اعمال نمیراث بغزز ندان ان عامل باز دهند انذ ناحیت خخاق
ناحیتیست از کیماک ومردمانش بعضی اخلاق بغزز مانند قرقرخان ناحیتی دیگرست از کیماک ومردمانش اخلاق
خرخیزمان دارند یجنون یاسو ناحیتی دیگرست از کیماک میان بروذ آتل ومیان بروذ ارتش ومردمانی
بیشتر بانعمت وکاری ساخته تر دارند منجیه شهر بیست انذ کیماک مستقر خاقان بتابستان اینجا باشند
ومیان این شهر ومیان طراز هشتاد فرسنگ راهست سواد ولکی بشاب بروذ ده چوف دهیست بزرگان
اب نهاذه واباذان وانذ وی تابستان مردم بسیار باشند سخن انذ ناحیت غزز ناحیتیست مشرق
وی بیابان غزز وشهرها ماوراالنهر وجنوب بعضی هم ازین بیابان ودیگر دریاچهٔ خزرانست ومغرب وشمال او
بروذ آتل ست ومردمانی شوخ رویه ومیتوغ کانند دبند دل وحسود اند وگردنده اند بر جراگاه وکیاخوار
تابستان وزمستان وخواستهٔ ایشان اسبست وگاو وگهبند وسلاح وصید اندک وانذ میان ایشان
بازرگانان بسیارند وهم از غزز وهم از ایشان هر چیزی را کی نیکو بوذ وعجب بوذ نمان برند وطبیبان را
بزرگ دارند وهر که کی ایشانرا به بیند نمان برند واین بعشکانوا بر خزز وخواستهٔ ایشان حکم باشد وایشانرا
هیچ شهر نیست ومردمانی باخرگاه بسیارند ومردمانی اند باسلاح والات ودلیری وشوخی انذ حرب وایشان
بهر وقتی بجنز وایند بنواحی اسلام مهاجای کا افذ وبرکوبند وغارت کنند وروذ باز کردند وهر قبیله را
از ایشان ممتهری بوذ از ناسازندگی باهم سخن انذ ناحیت بجناک ترک ناحیت مشرق او حدود غزز

وجنوبش حدود بربطاس وبراذاس لست ومغربش حدود مجغری وروس لست وشمالش روثالست
واین ناحیت باسه اهوال یکیاک ماند وباهرکه ازکرداورت حرب کنند وایشانرا هیچ شمر نیست وهمه ایشان
هم ازیشانست سخن اندر ناحیت خنجاخ خنجاخ واحد جنوبش به بحاک دارد ودیگر همه باد بیابانیست
شمال دارد کی اندر می هیچ حیوان نیست وایشان قومی اند ازکیاک جدا کشته وبدان جای عقام کرده وکس
مذ خو نرساند ازکیاکیان ومهک ایشان لز دست ملک کیاکست سخن اندر ناحیت مجغری مشرق اوکوهیست
وجنوب وی قومی ترسایانند واشانرا ونتزهر خوانند ومغرب وشمالش نواحی روسست واین ناحیت
راسه لر بیست هزار مرد دست کی با ملکشان بنشینند ومهک این ناحیت واخلت خوانند واین ناحیت مقدار
صد وپنجاه فرسنک درازای اورت اندر صد فرسنک پهنای وی وبزرستان بر کران رودخی باشهاری میان
ایشان وروسست وطعام ایشان ماهی باشد وبدان وندکانی کنند اند ومردمانی بسیار خواسته اند
وسفله واین ناحیتست بسیار درخت وبا ابهای روان ونیکو رودی اند وباهیبت اند وایشان باهمه کافران
درکرد ایشانست حرب کنند واین مجغری بهتر ایند واین همه کی یاد کردم انواع تزکست اندر جهان واکنون
نواحی اسلام همه یاد کنم وانکه باقی نواحی کافران یاد کنم کی اندر حدود مغرب اند سخن اندر ناحیت
خراسان وشهرهای وی ناحیتیست مشرق وی هندستان لست وجنوب وی بعضی لز حدود خراسانست
وبعضی بیابان کی کس کوه ومغرب وی نواحی کرکانست وحدود غور وشمال وی رود جیحون لست واین ناحیت
نزدیک ما خواسته بسیار ونعمتی فراخ ونوددل میانه اباذلی جوانمرد وانهر وی معدنها آهنست وسیم وکوهها
کی اندره خیزد واین ناحیت اسب خیزد ومردمان جنگی ودرتزکستانست واز وجاده بسیار خیزد وزر وسیم
وبیر فزود ودلر وصاوانین ناحیتیست بامولی هربت ومردمان باترکیب قوی وتن هربت وباذشای خراسان
اندر قدیم جدا بوذی وباذشان ماوراالنهر جدا واکنون هر دو یکیست وهیر خراسان بنخاراشنید وزال
ساسانست واز نوبدان بهرام جوبین اند وایشانرا املاک مشرق خوانند واندر همه خراسان عمال اوباشند واندره
حدها خراسان باذشاهان اند وایشانرا املوک اطراف خوانند نشابور مهذلترین شهریست اندر خراسان
وبسیار خواسته تر دیگ فرسنک اندر یک فرسنک لست وبسیار مردم لست وجای بازرگانان لست ومستقر
سپاه سالارانست واو دافقندلز لست وربض لست وشهرستانست وبشتر اب این شهر از جشمهاست کی
شهر زمین بیاورده اند واز وی جاههای کوناکون خیزد دیبه وپنبه واوداناییست بدا وان سیزده

روستاست وجماد خان سبزوار شهر کیست خرد بر راه مرو وقصبهٔ روشنا کیست نیز دیک
اوست شهر کیست خرد بیمن اباذ و مزینان دو شهر کست خرد بر راه مرو و انده می کست و بزرگ بیابان ست
اذاذوار شهر کیست اندر بیابان ساباذ با نعمت و سر راه کرمان جاجرم شهر کیست بر راه کرمان بر سر حد
وبار کدهٔ کرکانست واین کومش و نشابهت سبزاین شهر چیست اباذان و با نعمت مکان وسبزه کان
فوجان بادینی شهر کهایی اندر با کشت و بزر بسیار و اباذان و اندر میان کوه و دشت نهاده واین همه
از حدود نشابورست نسا شهر پست بر دامن کوه نهاده اندر میان کوه و بیابان با نعمت بسیار و میوهای
بزر و ابهای روان باورد اندر میان کوه و بیابانست جایی بسیار کشت و بزر و میوهای درست و مردمانی جنگی
طوس ناحیتیست و اندر وی شهر کهاست جمز طوران و نوقان بروغهز دایکان بنواده و اندر
میان کوه عمارت و اندر کوهها کانی معدن بروزه کست و معدن مس کست و سرب و سرمه و شبه و دیگر سنکین
وسنگ فسان و شاواد بند و جدب خیزد و بنوقان قبر علی بن موسی الرضا ست و انجا مردمان بزیارت شوند
و هم انجا کوهها و مزار شیدست و اذوی دیگر سنکین خیزد میمنه شهر کیست از حدود باورد اندر میان
بیابان نهاده ترشیز و کنه سابد نون کرکی شهر کهایی اند از حدود کوهستان کست
و نسا و بر با کشت و بزر بسیار فاین قصبهٔ کوهستانست و از کردی خندق کست و او را قهندز است و مزکت
جامع و سرای سلطان اندر قهندزست و جایی سرد سیرست طبسین شهر چیست کرم سیر و اندر و عمارت
راب ایشان کز کان دینست و اندر میان بیابانست عشری اندر میان بیابانست و از و کرباس خیزد
اندر میان کوه و بیابانست و جایی با نعمتست خور و خسب دو شهرست بر کرانهٔ بیابان راب ایشان
از کان و نزست و خواستهٔ مردمان این شهر بیشتر بن جماد بای کست بوشکان خابنان سنکان
سلوند دوزن شهر کهایی اند از حدود نشابور و جایهای بسیار و با کشت و بزر دل و از بن شهر کها
کریاس خیزد هیری شهریست بزرگ و شهرستان وی سخت استوارست و او را قهندزست و در نصف
و اندر وی ابها کوانست و مزکت جامع این شهر اباذان تومز کتهاست مردم او همه خراسان و بر دامن
کوه کست و جای بسیار نعمتست و اندر وی تا زیانند بسیار و او را روذیست بزرگ کی از حدود میان غور
و کوزکانان روذ و اندر نواحی او بزکان شهرزد و از و کرباس و شیر خشت و دوشاب خیزد بوشنج خندقه
از هریست و از کردی خندق کست و او را حصاریست استوار و اندر وی کهایی کست کی شیراز

تو ناکست زمهار و کردم را نوزکان شهر کیست اباذان و بسیار نعمت اندمیان کوه فرکرد شهر کیست خرد
مردمان او خداوندان حمار بای اند باذغیس جایی اباذانست و با نعمت بسیار و اندر دیک
میپزند دهست کاتون شهر کیست اب ایشان از جاهست و از باران و از واسبان نیک خیزد جشتان
ناحیتیست اندر کوه و او را کست و بهذ بسیارست و مردمانی جنگی اند کوه سیم شهر کیست بدر کوه و اندر وی
معدن سیمست و از بی جیزی دست بان داشته اند مالن از هریست و از وی میوز طایفی خیزد بیک
اسبزار او را جماوشهدست جمز کواشان اسکن کرده جاشان و این هر جماد اندر مقدار
شش فرسنگست جایی با نعمتست و مردمان او خوارج اند و چنگی و دیز ناحیت کوه بسیادت و استوار
سرخس شهر بیشه بهراه و اندر میان بیابان نهاذه و ایشانرا یکی خشکرود هست کی اندر میان باذلر می
کند و موقت اب خیزاندر و اب روذ و جس و جایی با کشت و بهذ بسیادت و مردمانی قفای ترکب اند
و چنگی و خواسته ایشان شترست بون شهر کیست قصبهٔ کنج و دشتابیست جایی بسیار نعمتست و اندر وی
ابها روانست و از وی دو شاب خیزد کیف شهر کیست خرد هم هنز بوهنست بغشور اندر میان
بیابانست و ایشان از جاهمانست کروخ شهر کیست با ناحیت اباذان و اندر میان کوهمانست و او کشمش
خیزد شورمین شهر کیست از عمل هری غرجستان ناحیتست قصبهٔ او بشین لنت همه این
ناحیت را شاد خواند جایی بسیار غله و کست و بوز و اباذانست و همه کوه لنت و مردمان این ناحیت بر دمانی
اند سلیم و نیزه بذ و شبانان اند و بهذ یکی دوزه شهر کیست بر دامن کوه و روذ مر و میان او بکذرذ و جایی
خوشست و میوه ها بسیار مرود شهر بیست با نعمت و اباذان بر دامن کوه نهاذه لنت و میوه بسیار
و روذ مرو بر کران او بکذرذ مرجنف شهر کیست اندمیان صحرا با کشت و بهذ بسیار و اندر های
ابها روانست مرکدر بر کران روذ مرو نهاذه لنت و او را فقندلنت استوار و اندرهای کبر کانان
و ایشانرا به افریذیان خوانند خیرنک شهر بیست خرد مرو شهای بذ کست و اندر قدیم نشست
میر خراسان اخایونی و الکنز بخارا نشیند و جایی با نعمتست و حرم و او را فقندلنت و اندا طمی رشت
کرده لنت و اندر وی کوشکهای بسیادست و آن جایی خرم و آن لنت و اندر همه نواحی شهای نیست از
نهاذ بانان وی نیکو و خراجشان بر ابست و از وی بنبه نیک و اشترغان و فلانه و سرکه و ابکامهای و
تزیین و ملح خیزد شنبر جادی شهر بیست با ناحیت بسیار و اباذان و با نعمت دندانقان

شهر کیست اندر حصاری مقدار هر یکصد کام در هزار اوست اندر میان بیابان و بیرون لشکرگاه
کاروانست کشتیهن مسفرهی ماشان . سوشتقان شابنجی وزن این شهر کوهی
اندر خرد و مهتر که همه از عمل مرو لست و کست و بوز این همه ناحیتها بر اب دوزد مرو دست کوزکانان
ناحیتست اباذان و با نعمت بسیار و باداذ و عدل و این و این ناحیتی لست کی مشرق او حدود ری لست
و تخارستان با بحدود و با میان و جنوب وی اخر حدود غورست و حد فست و مغرب وی حدود غرجستان
لست و قصبهٔ جشین لست تا بلخ بحدود و شمال وی حدود جیحون لست و باذ سای این ناحیت از عملوک اطراف لست
و اندر خراسان اورا ملک کوزکانان خوانند و ان اولاد افریذ و فست و هر همتری کی اندر حدود غرجستانست
و حدود غورست همه اندر فرمان او اند و ان همه ملوک اطراف او بهر کثرت بها ذشاهی و عز و برزشت
و سیاست و سخاوت و دوست دلهای دانش و ازین ناحیت اسبان بسیار خیزد و مند و حقیبه و تنگ
اسب و زیلوی و بلاس خیزد و اندر او درختی لست خنج خوانند و جوب وی هرگز خشک نشود و نرم نبود
جنانک برادکره توان افکندن و اندرین باذشای ناحیتها آبیاریست بهمن رپوشاران کی از ناحیتست
بندک و بسیار نعمت و مردمانی جنگی و از غرجستان کوزکانست و بعضی از ابهار مرو ازین ناحیت رود و اندر
معدن زرست و همهتران این ناحیت از همهتران اطراف کوزکانند و مقاطعه ملک کوزکانان دهند رپوشار
از دو ناحیتست یکی از جهت و دیگر از کوزکانان و این رپوشاران پیوسته لست و از ین ناحیت ابهار رود و با
ابهای رپوشاران یکی شود و رود مرو از ین ابهارست و همهتر این ناحیت را دهشی شاه خوانند تخاران
دو ناحیتست بحدود رباط کروان نزدیک اندکوی همهتر او همهتر ایشان از ملوک تخاران قرنده و تخازان قرنده
خوانند ساروان ناحیتست اندکوی همهتر مردمانی اند شوخ رویی و جنگی و رند پیشه و ستیزه کار و بی وفا
و خمر خورند و اندر میان ایشان عصبیتست عظیم ماشان ناحیتست بدر اندر پیوسته اندر کوی همهتر تخاران
او و اندر قدیم بر اذبنده خوانده ای و اکنون کار دل از حضرت ملک کوزکانان برود و این همه ناحیتها بی لست
با کست و بهر بسیار و نعمتی فراخ و همهتران این ناحیتها از دست ملک کوزکانانند و مقاطعه بذ و باز دهند
و بیشتر مردمان اند ساده دل و خداوندان حمارهای بسیار نه اذکاوکو سپندند و اندر باذشای ناحیتها
خرد بسیارند و اندر او درختی نوذکی لزوقان بایه کنند و اندر و میوه ای همچون زرو سیمست و اهن و سرب و مس
و سنگ سرمه و ذاگهای کوناکون طالقان بر سر حد کوزکانانست و اذان این باذشاهیست و شهری با نعمت بسیار

واز و نیشابور بسیار خیزد و مذ خیزد **جوذان** شهریست اباذان و با نعمت و بر دامن کوه نهاذه و مستقر
ملک کوذکانست و وی بلشکرگاه نشیند و از شهر تا بلشکرگاه فرسنگی و نیم لت و ان لشکرگاه را اندرم خوانند
و جایی استوانست بر دامن کوه نهاذه و هوایی خوشه و درست تر از اف جوذان و پاریاب **پاریاب**
شهریست بر شاه راه کاروان و بسیار نعمت **نریان** شهر کیست اندر میان جوذان و پادیاب و حداد
دو فرسنگست **کرذوان** شهر هست بر کوه نهاذه با نعمت بسیار و هوایی خوش و اندر قدیم جایی ملوک کوذکانان
اینجا نوذی **کندم** و این شهر کیست با نعمت و از و بنیز نیک خیزد و بسیار **انبیر** قصبهٔ کوذکانانست و شهریست
بیکوت و اباذان و جایی بازرگانانست دیوار که بلخ و با نعمت بسیار رست و بر دامن کوه نهاذه لت و از وی بوشتها
کوذکانی خیزد کی همه جهان بر نذ **کلار** شهر کیست خرم و اباذان و با درخان بسیار و ابهای روان و نعمت
فراخ **اشورقان** بر شاه راهست شهریست با نعمت فراخ و اندر میان صحرا نهاذه و اندر وی ابهای روان
انخذ شهر کیست اندر میان بیابان جایی با کست و بر نز بسیار و کم نعمت **سان** شهریست در صحرا و اناجیتست
اباذان و از وی کو بنذ بسیار خیزد **رباط کروان** شهریست بر سر حد کوذکانان و اندکی نعمت
معدن زرست **سنک بن** از بوشارانست و منبر او بنی نهاذه اند **ازیر** شهر کیست با خرمی کوذکانان
و این همه شهرها را کی یاذ کردیم از ان باذ سپای ملک کوذکانان لت و اندر میانها این شهر متذبریست هزار
مرد دست عرب مردمانی اند با کوه بنذ ان و شتران بسیار و امیر شان را حضرت ملک کوذکانان بروذ و صدقات
بذو دهند و این عرب تو نگذ اند از همه عرب کی اندر خراسان اند بر اکنده بهر جایی **هرش** دهیست بنرک
خرم و اباذان اندر میان بیابان نهاذه و از ان باذشاه لت و این عرب بتابستان اینجا بیشتر باشند
و این ناحیت را دوستاها و ناحیتها بنرک بسیارست و لکن شهرها با منبر اینست کی ما یاذ کردیم **بلخ**
شهرای بنرکست و خرم و مستقر خسروان بوذه لت اندر قدیم و اندر بنی ناهای خسرو انست با نقشها و کارکردها
عجب و ویران کسته از انج بهان خوانند و حایی بازرگانان لت و جایی بسیار نعمتست و اباذان و بادکذه
هندوستان لت و او را رو ذیست بنرک ذ حد و دِ با میان بروذ و بر نز دیک بلخ بذ و لذره قسم کردذ و بیشتر
فروذ اید و همه اندر کست و بر نز دوستاها او بکار شوذ و از بخارا تا بلخ و تا بی شکر و نیلو فر خیزد و او را
شهرستانیست با بارهٔ محکم و اندر رجل او باذارها بسیار ست **خلم** میان بلخ و تخارستانست
و اندر صحرا نهاذه بر دامن کوه و او را رو ذیست و خراجشان بر ابست و جایی بسیار کشت و بر نز ست **تخارستان**

ناحیتست برابر نمت بیشتر لنز کوهست و اندر صحراهای وی جای تن کان خلخ لنت و ازین ناحیت اسب خیزد و کوسند
و غله بسیار و میوهای کوناکون سمنگان شهریست اندر میان کوه نهاده و اینجا کوهیست لز سنگ سپید عز
رخام و اندری خانهای کهنه لنت و مجلسها و کوشکها و بت خانهاست و آخر اسبان بامه الق کی میر کوشکها را
بیاید بدی صفتها کوناکون از کرد لهند وان نگاشته وان و بشید نیک خیزد و میوه بسیار سکلکند
شهریست اندر میان کوهها نهاده بسیار کشت و بهز و جای درویشان بغلان مم هنر سکلکندست و لواج
شهرست خرم و قصبهٔ تخان ستانست و با نعمتها بسیار و اب روان و مردمان امیخته سکیمشت ناحیتست کی
اندری کشت و غلهٔ بسیارست و از پس این سکیمشت باذشاییست خود اندر شکستکیها و کوهها اورا یون خوانند
و دهقان اورا باخ خوانند و قوقش از امیه مختلافست و ازان ناحیت نمک خیزد طالقان شهریست
بر حد میان تخارستان و ختلان جاییست بر دامن کوه با کشت و بهز بسیار اندراب شهر کبیست اندر میان
کوهها نست جای بسیار غله و کشت و بهز و او را دو رود دست و بسیار جای کی از معدن بخمیر و جاریاب افتد
اینجا انار درم زند و باذشای او را شهریار خوانند بامیان شهرست بر حد میان کوه کامان و حدود
خراسان و بسیار کشت و بهز نست و باذشای او را شیر خوانند و رودی بنهک بکران او همی گذرد و اندری
دو بت سنگین لنت یکی را سنج بت خوانند و یکی را خنک بت بنجمیر و جاریابه دو شهرست و اندری معدن
سیمست و رودی میان این هر دو شهر بگذرد و اندر حدود هندوستان افتد مدر موک دو شهرست
خود اندر میان لز حدود اندراب سمنز اندر ناحیت حدود خراسان و شهرهای وی ناحیتیست
کی مشرق وی هندوستانست و جنوب وی بیابان سندست و بیابان کرمان و مغرب وی حدود هرویست
و شمال وی حدود غرجستان و کوه کامان و تخارستان و این ناحیتست بعضی لز و کرم سیر نست و بعضی سرد سیر
و از کوههای وی برده غهری اند بخراسان و جایی بسیار کشت و بهز نست و والات هندوستان مز ناحیت
اند غور ناحیتست اندر میان کوهها و شکستکیها و او را باذشاییست کی غور شاه خوانند اورا قوقش از
سیر کوه کامانست و اندر قدیم این ناحیت غرمه کافران بود مر اکنون بیشتر مسلمانان اند و اینجا مر
شهرکها و دهها آبیار نست و از بن ناحیت برده و زره و جهش و صلاحها نیکو افتد و مردمانش بذ خوانند و ناسازند
و جاهل و مردمانش سیه اند و اسمر سیستان ناحیتست قصبهٔ او را نهک خوانند شهری با حصار نست
و بیرامن او خندق لنت کی آبش هم از وی برایند و اندر وی رودها هاست و اندر خانها وی اب روانست

و شهر اورانخ دهست اناهن و بعض او باره دگر خود او را سیده درست و کوم سیر ست و انجا برف نبود
و ایشانرا اسیا هاست بر باد ساخته و انجا جا همای فراش اند بر کوه دلبر های و ز بلو ها بر کوه ان جمع
و حرمای خشک و انگر خطاق شهر کیست باحصار محکم و مردم بسیار گکش شهر یست و او را ناحیتست
اباذان و با نعمت و با آبهای روان و هوای خوش بر کران رود هیذ مند نهاده رمه شهر کیست اباذان
و با کشت و بند بسیار و بیشه اندر می نشود فره شهر یست کرم سیر و اندر می خرماست و میوهای بسیار
غربی شهای خرد ست بسوان دیث کی با دشاهی بکر فتند او را خانو ذند خواش شهر یست و او را ابهای روانست
و کاد یزها و جایی با نعمست بشت شهرای بند کسته با باره محکم و لب رود هیذ مند نهاده با ناحیتی
بسیار و در هند و ستا فست و جای باز رکانان لست و مرد مانی اند جنگی و دلاور و از میوها خرد کی
خشک کنند و بجا یها بر ند و کرباس رصا بفرخیزد حالکان شهر کیست با اب روان و بیشه ها
جولاهه اند سروان شهر کیست و او را ناحیتی خرد ست الین خواند و کرم سیر ست و اندر می خرما خیزد
و جایی استوار ست زمین داور ما حتی لست اباذان و بر مرحد ست میان غور و بست و او را دو شهر ست
یکی در غش و این هر دو تعو اند بر وی غور و اند در غش ز غزان بر و یزی بسیار و میوه لست بنا حیت
در مشان بست بغنی شهر یست بزرگ غور و اندر می مسلمانان اند بشلنگ از غرست جایی با کشت
و بند بسیار ست خوانین اندر غرست و اندر می متد لرسه هزار مرد ست زخذ ناحیتیست اباذان و با نعمت
بسیار و او را ماحیتست جذا فیجوانی قصبهٔ و خرست کهک رودان دو شهر کست با نعمت و کشت
و از می نمکخیزد با لش ناحیتیست اندر میان بیابان جایی بسیار کشت و بند و کم نعمت لست و اندر می
شهرهاست عمر سفیجابی. کوشک سیوکی و مستقر امیر شهر کوشک لست غرش شهر یست
بر اکوه نهاده و با نعمت سخت بسیار و اندر هند و ستان لست و از عیم لز هند و ستان بوده لست و اکنون
اندر اسلامست و مرحد یست میان مسلمانان و کافران و جای باز رکانان و با خواستهٔ بسیار خالد
شهر کیست و او را حصار یست محکم معروف با ستوار ی و اندر می مسلمانان اند و هندوان اند و اندر می
بت خانها ست و رای قنوج را ملک تمام نکرد ذ مانا یرت این بت خانه نکذ ند و لوای ملکش اینجا بنذ ند اسفاخ
بسکاوند دو شهر کند خرد بر دامن کوه نهاده و سکاوند را حصار یست محکم و جایی با بسیار کشت
و بند ست و اندر غزنین و حدود این شهر کها کی یاد کردیم جای تو کان خلج لست و از تو کان خلج

مردمانی اند با کهسند بسیار و کردنده اند بر هوا و کیا خواد و مراعی و ازین تر کان خلخ بنی اند حدود
بلخ و تخارستان و بست و کوزکانان بسیار اند و اما غم این و ان ناحیتها کی بذ و بیمنه دست همه را
بنی ابلستان باد خوانند بروان بر وان شهر بست با نعمت و جای بازرگانان و در هند وستان لغت
بذخشان شهر بیست بسیار نعمت و جای بازرگانان و انذر وی معدن سیمست و زر و بیجاده و لاجورد
و از بست مشک بذخابرند ذرنازان جابیست کی انذر دو بند بیست میان دو کوه و بر او در بیست کی
کاروان بذان در بیرون شوند و ان بند ما معز خلیفه کرده است ده سنگس ده بیست بذرک و اباذان
و انذر وی مسلمانان اند و نو دیک وی عقبه ایست کی او را عقبهٔ سنگس خوانند سفله ده بیست بذرک
سخن انذر ناحیت ماوراالنهر و شهرهای وی ناحیتیست کی حد شرقی وی حدود تبتست و جنوبی
وی خراسان لغت و حدود خراسان و مغرب وی غزنست و حدود خلخ و شمالش هم حدود خلخ لغت
و ان ناحیتست عظیم و اباذان و بسیار نعمت و در تو کستان و جای بازرگانان و مردمانی اند
جنگی و غازی بیشه و تیر انداز و باک دین و این ناحیتی باداد و عدلست و انذر کوههای وی معدن سیمست
و زر سخت بسیار با همه جوهرهای کذ از کوه خیزد با همه دلدلها کی از کوه خیزد چون ناک
و زنجبیل و کوکرد و نوشادر بخارا شهری نزکست و اباذان ترین شهر بیست انذر ماوراالنهر و میشتر ملک
مشرقست و جایی نم ناکست و بسیار میوه ها و با ابهای روان و مردمان وی تمر اند لرند و غازی بیشه
واذ و بساط و فرش و مصلی نمان خیزد نکوتر ازین و بشهر خیزد کی بجایها برند و حدود بخارا دولذره
فرسنگ اند دولذره مهنکست و دیوارهای بکرد ان همه در کشیده بیک باره و همه باطمها و در همه ان انذر ان این
دیوارست معکان بخارک وندونه بومکث مدرایجک جرغنک
شهر کهایی اند با منبر از حدود بخارا جایهایی اباذان و باکست و بوزبسیار قرب شهر کیست بر لب
جیحون و میرود انجا نشیند و انذر میان بیابانست بیکند شهر کیست او را مقدار هزار رباطست
زمینش درشتست و انذر وی کبند کوه خانهاست کی از بخارا انجا برند سغد ناحیتیست کی انذر نواحی
مشرق جایق نیست اذان خرم تر با ابهای روان و همخان بسیار و مراعی نرست و مردمانی همان دار
و امیز نده و نعمتی فراخ و اباذان و مردمان نرم دیر دل بسیارند طواویس شهر کیست از بخارا
بو سه حد سغد و انذر وی هر سالی یک روز بازارست کی خلق بسیار انجا می گرد آیند کمیته دبوسی

قرب

وبنج شهر کماسی اند اندر سغد بهراه سمرقند، اذان وبانغمت وابهاروان ودرخان کشانی اماذان
ترسن شهر بیست اندر سغد اورمان از کشانیست اشتیخن حاصی خرمست واباذان وبانغمت بسیاد
کنوکث فرنکث دوشهرست میان بروذ ومیان اشتیخن نهاذه وران شهرهای خرمست
وخرذست واین سمرقندیست سمرقند شهریست مذکست واباذان لغت وبانغمت بسیاد وحایی بازرگانان
سمه جهانست واوراشهرستانست وقندذ رستست وربض لغت واز بالای بام بازارشان یکی جوی اب روانست
ازارزیز واب لزکوه بیاورده واندر می خانیکاه مانویانست وایشانرا نغوشاک خوانند واز می کاغذ خیزد
کی سمه جهان به برند ودشتی قتب خیزد وبروذ بخارا بر کنشهر سمرقند بگذرد ورغسر بنجیکث
دوشهر کذاز سمرقند بر لب روذ بخارا نهاذه وقسمت کاه اب بنیز وزغسرست کش شهریست
کرم سیرست واندر وی باران بسیاراید واوراشهرستان وقندذ ورربض لغت واورا دوروذست کی بیرون
درشهر بگذرد واندر کشتهای می بکاد شوذ واندر کوسمها، وی معدن دلر وهاست واز واستران نیک خیزد وتوتیا
ونمک سرخ کی سمه جهان به برند نوقت قریش شهریست باکست وبنز بسیاد بخشب شهریست بسیار نعمت
واباذان وباکست وبنز بسیاد واوراکه رودخست کی اندر میان شهر بگذرد سوخ شهریست لذانشب
سکیفغن شهریست باکست وبنز بسیار بنزده شهریست کم مردم وبسیار کشت وبنز وعایشان با
یکی خشک رودست کی اندر وی بعضی از سال اب روذ وشتر آبشان ازجامهاد دولابهاست قبه
حاصی باکست وبنز بسیار وست تورمل شهریست خرم وبر لب روذ جیحون، اذه واورا قندذ نیست بر لب
روذ واین شهر بارکه خلان وجغانیان لغت دانوی سابنز نیک وبهار اسبز وبادنیز خرذ هاشمکرد
شهریست باکی سبنذ وجهاربای بسیار جغرخان شهریست باکست وبنز وابهای روان جغانیان
ناچیزست ویران وناحیق مذکست وبسیار کشت وبنز وبنز یکرانی کاهل وجای هروشان ولکن بانغمت
بسیاردست ومردمانی جنگی ودلاور واین ناحیت مواشی خوش دلرذ وزمینی درست وابی کولزنده داوورت
اسب خیزد اندک وجامهٔ بشمین وبلاس وزعفران بسیار خیزد وباکث شاه این ناحیت از ملوک اطراف است واورا
امیر جغانیان کویند وارتنای شهریست از کرداو خندف لغت واز حدود جغانیانست ولذعی بای تا به
خیزد وکلیمینه وبساط بشمین جغانیان شهریست بزرک بیراکوه نهاذه وقصبهٔ این ناحیتست جایی
بالابهای روان ومواشی خوش ومردمانی درویش یاسنه شهریست بامردم بسیاد بهراه بخارا وسمرقند

جایی استوار و مردمانی جنگی زینور شهر کیست با کشت و بهر بسیار و کم مردم نوزاف شهر کیست و انده
وی حصار بیست سخت استوار دیگر شهر کیست بزدیک رود نهام نهاذه لست و هوایی خوش و
بسیار هراوان شهر کیست بزدیکی رود کشوان نهاذه لست و مردم اندک اندر شومان شهر بیست استوار
و بهر اکوه نهاذه و او را قفندز بیست بر سر کوه نهاذه و انده میان قفندز چشمهٔ ایست بهنک و از وی زعفران
خیزد بسیار افریذان شهر بیست کم مردم و انده میان کوه نهاذه ویشکرد شهر بیست استوار اندر میان
کوه و صحرا نهاذه بر حد میان جغانیان و ختلان و انده وی دایم باذ اید و تربت شمس بلخی رحمة الله علیه
اینجاست و از وی زعفران بسیار خیزد سروشنه ناحیتست بهنک و اباذان و بابغت بسیار و او را شهرها
و روستاها بسیار و از وی نبید بسیار خیزد و از کوهها وی اهن خیزد نامین شهر بیست بهراه خجند
و فرغانه و از سروشنست و انده وی حصار بیست محکم جایی با کشت و بهر بسیار چرقان شهر کیست هم از شروشنه
جایی اباذان دزک شهر کیست انده وی اب روانست و بهر دیکی او جاییست مرسمناه خوانند و انجا
در هر سالی یک روز باذار بوذ کی گویند ان روز دران باذار افزون از صد هزار دینار بازرگانی کنند نوشاک
قصبه کمر و شنست و مستقر میر این ناحیتست و جایی بسیار مردم و اباذان و بابغت بسیار و ابها روان
مع کث بغرق ساباط کرکث شهر کهایی اند از حدود سروشنه با کشت و بهر و مردم میان
بتان ناحیتست انده کوهها و شکستگیها از حدود سروشنه او او اسه حدهست بتان انده وی و بتان میانه
و بتان بیدنی و این ناحیتست با کشت و بهر بسیار و جای دربیشان و انده وی دهها و روستاهای بسیارست
و انده کوهای وی معدن بوسا ذرهست بسیار بر غر ناحیتست از بتان میانه و دریاچه انده و بیست
و رود نهارا ازین دریاچه رود و انده وی ابها در افند از بتان میانه خجند شهرهست وان قصبه ان
ناحیتست و با کشت و بهر بسیار دست و مردمانی با مروت و از وی انار خیزد فرغامد ناحیتست اباذان
و بهنک منتهای بسیار و انده وی کوه بسیار و دشت و شهرها و ابها روان و در او توکستانست و انجا بردهٔ
بسیار افند توک و انده کوهها وی معدن زر و سیمست و معدن مس و سرب و نوشادر و سیماب و جزاع
و سنگ بای زهره و سنگ مغناطیس و داروها بسیارست و از وطبرخزخیزد و کیاهایی کی انده دلرو هاد
عجب بسیار شوذ و ملوک فرغانه انده قدیم از ملوک اطراف بوذ ند ای و امیشان تا دهقان خاندان جاز غل
ناحیتست از فرغانه و انده میان کوهها و شکستگیها نهاذه و انده وی شهر کهاست و دهها بسیار و انده وی

سب خیزد و انده بی معدنهاست واز وی کهبند بسیار خیزد اجسیکت قصبهٔ فرغانه لست و مستقر امیرست
و عمال و شهری بنداکست بر لب رود خشرت نماذه و بن دامن کوه و انده کوه وی معدن سیم و زر بسیارست
- رد دمانی بنیذ خلده اند واشکت حدلست میان جغند و فرغانه و شهر کمست باکست و بهذ بسیار شوخ
شهر کمست کی از وی سماب خیزد طاخس نامکاخس دو شهر کست بر اکوهستان انده کوهست
بر حد میان بتان و فرغانه و او راستست ده لست اوال بر اکوهیست و او راد معادن بغسکان
از آبالست خواکند رشتان زندراش شهر کهایی اند انبوه باکست و بهذ بسیار تباشهر است
بهذک و خرم ترین شهر بیست انده ناحیت فرغانه اوش جایی اباذانست و بسیار نعمت و مردمانی جنگی
و بر اکوه نهاذه لست و بن کوه باسپانست و دیذه بانست کی کافر ترک را نگاه دلرذ اوزست خرهاب
دو شهر کد با بهاء اوان و کشاذکی و نعمت بسیار و سوای درست اوزکند شهر دیست بر حد میان فرغانه
و ترک و بر کرانهٔ دورود بکدرذ کی بر اورود بتاغر خوانند از بتت رود و دیگر را بر سخان خوانند کی از خلخ رود
خلام شهر کیست مولود نصیر احمد میر خراسان انده بی بوذه لست کشوکث باب دو شهر کهد اباذان
و باکست و بهذ بسیار و این همه شهرها از ناحیت فرغانه لست بشکث کلسکان برکند کوکث
خشکان شهر کهایی اند بیکدیگر نودیک و باکست و بهذ بسیار و مردمانی درویش شلات ثغر بیست
بر وی ترک نهاذه ایلاق ناحیتست بهذک انده میان کوه و صحرا نهاذه و مردم بسیار و نکشت و بزر او اباذان
و مردمانی کم خواسته و انده بی شهرها و روستاها بسیار و مردمان روستا بیشتر کیش میذ و جامکان
دلرند و مردمانی اند جنگی و شوخ روی و انده بی بکوهها معدن سیم و زر لست و حدود دش بدخشان و جذغل و عجایج
و رود خشرت میوسته لست و ممتان این ناحیت را دهقان ایلاق خوانند و انده تتم دهقان این بر
ناحیت را او ملوک اطراف بود ندای نوکث قصبهٔ ایلاقست و او را شهرستانیست و قهندزست و بعض
و ایشانرا رود بیست ایلاق خوانند و این نوکث بر لب او نهاذه لست کهسیم شهر کیست بر اکوه
و انده کوه وی معدن سیمست ذخکث شهر کستی از کوه بی داریی موشش خیزد بهوذلغ ابلغ
ابلغ الخماس شهر کهایی اند بر حد فرغانه و ایلاق سامی سبرکل شهر کیست خرم و اباذان
بر نکسوم منج خامس شهر کهایی اند باکشت و بهذ بسیار و اندک مردم غرجنل شهر کی
خرمست و با نعمت تلث شهر کیست با خواسته بسیار کلشهاک نمهرک ابدالاکث ستبغوا

خناج شهر کهایی اند بیلاقی نزدیک واباذان وباکست وبور میان وابها دوان اد دلائک قصبهٔ
این شهر کهاست کران خوک خیوان دزدول کریه بنوران شهر کهایی
اند خرد باکست وبهذ بسیان واربخا لب خیرد ویلاقی نزدیکند ابرجک بغربک فرنک
شهر کهایی اند خرد واباذان وبانعمت ویلاقی نزدیک جیغوجک شهر کی خرمست وشکاه چاج بوانچی
اند قدیم شکاکب مانجاس دوشهر کست خرم واباذان واذ ایلاق لست تلک خاران
قصبهٔ لست وادنا ناحیتهاست میان املاق وجغاغ وچاج واندوی اسماذوانست وحای بازرکانان لست
بالاپان شهر کیست ازوی باب دوذ بوک فرسنکیست واندوی سرای دهم نزدفست چاج ناحیتست نزدیک واباذان
ومردمانی غازی پیشه وجنگ کرو تو فنگ وبسیار نعمت ولزوی کمان وتیر خذنک وخوب خلنج میان افند ماوکر
وی اند قدیم از ملوک اطراف بودندای بیکث قصبهٔ چاج لست پیشهای بنه کست واباذان وخرم وستبر سلطان
اندوی لست نوجکث شهر کیست کی کستی بانان کی اندر روذ پوکل واندر روذ خشرت کار کنند از نجا باشند
ترکوس خاتونکث دلمعان کث دوشهر کست خرد واباذان وبارکاه سغاد وسمرقند ست
وان فرغانه وایلاق لست بناکث سمر کیست بر لب بروذ خشرت خرم واباذان خرسنکث حرکل
شتورکث سبکث بحاکث کعران شهر کهایی اند از چاج ولزیشان کانها آجاچی خیرد
وجایی خرمست وبسیار نعمت واباذان اسپیجاب ناحیتست بر سرحد میان مسلمانان وکافران
جایی بنه کست واباذان بر سرحد ترکستانست وهر چیزای کی لزمه ترکستان خیرد انجا افتد واندوی شهرهای
وناحیتها وروستاها بسیارست ولزوی بذ خیرد وکهبند وقصبهٔ این ناحیت شهر چیث کی اسپیجاب خوانند
شهرای نه کست وبانعمت بسیار وحای سلطان لست وباخلنجست بسیار لست ومعدن بازرکانان همه جهانست
سابکث شهر دست خرم وبانعمت وتوکر بانجکث شهر کیست خرم وبانعمت بسیار شنکمد جایی
بانعمت لست وبر لب بروذ نهاذه ومردمانی جنکی اند واندوی جایی ترکان اشتیتست ولزقبیلهای ایشان
بسیار مسلمان شده لست باداب ناحیتست بانعمت وقصبه اورا کدر خوانند ومردمانی اند جنکی
ودلاور وجایی بازرکانست ومیان اسپیجاب وب بروذ کیاخوار همه اسپیجاب لست وبعضی از چاج وباداب
وکنجده واندوی هزار خرکاست ازان ترکان آشتی کی مسلمان کشته اند صهران شهر چیست بانعمت بسیار
وجایی بازرکانان غنیست دزوخ شهر کیست بر لب بروذ نهاذه واباذان ومردم اندک سوناج شهر کست

ترکان آشتی

زاباد وبسیار نعمت واز وی کامها نیک خیزد کی بجایها به برند شلی طرار بکانکث فرونکث
موکی نویکث شهر کها بیست کی اندوی مسلمانان وترکان اند وجای بازرگانان نست و درخلخ ودر
افرونکت ومرکی ونویکث ترکان بسیارند سخن اندر ناحیت حدود ماوراالنهر وشهرهای وی
حدود ماوراالنهر ناحیتها بیست براکنده بعضی برمشرق ماوراالنهرست وبعضی برمغرب وی نست اما اندک اندر
مشرق ماوراالنهرست مشرق وی حدود تبتست وهند وشتان وجنوب وی حدود خراسانست ومغرب وی
حدود جغانیان نست وشمال وی حدود سر وششنست از ماوراالنهر ختلان ناحیتست اندرمیان کوهها
بندک واباذان وبسیار کشت وبسیار مردم ونخمتهای فراخ وماذ سای وی از ملوک اطرافست ومردمان این
ناحیت مردمانی جنگی اند واندر حدود وی ازسوی تبت مردمانی اند وحشی اندر میانها واندر کوهها اوی معدن
سیمست وزر واز بن اسبان نیک خیزد بسیار ملک قصبهٔ ختلانست ومستقر ماذ شاهست شهرهست بر اکوه
نهاذه بسیار مردم ماروستاها بسیار بخار شهریست استوار واندرمیان دو رود نهاذه نکی خراب ودیگر
جیحمن واورا ناحیتست ما بحدود بذخشان بکشذ واورا دوستا بیک خوانند شهرهست از نک سوی جیحمن نست
ودیگر سوکوه جایی بسیار نعمتست وبارگاه ختلانست بارغر سمر حیت اباذان وبسیار کشت وبوز وبسیار
مردم باسارغ منک ملیاف شهر کهای اندرخرد وبسیار نعمت واباذان ومردمان جنگی وخش
ناحیتست اباذان وبوکرانه وخشاب نهاذه هلاورد قصبهٔ وخش نست شهریست باکشت وبوز وروستاها
بسیار ومردمان تیر اندز وجنگی لیوکند از وخش نست حاستکی از وی کبند وخشی خیزد داشت
ناحیتست اندر کوهها وشکستیکها اندرمیان تبتان وختلان نهاذه باروستاها وکشت وبوز بسیار وعمرتان این ناحیت
را دهقان داشت خوانند وگروهی مردمانند کی ایشانرا کلیجیان خوانند واندر حدود ختلان وجغانیان نشسته
ان، مردمانی اند دلاور وجنگی ودرزدیشه وخواستهٔ ایشان کبند نست وبوده وایشانرا دهما وروستاهای بسیارست
وهیچ شهر نیست واما اندک اندر حدود جغانیان اند میان شومان وبشکرد ناحیتست کی انرا سیلاکان
خوانند انجا باشند واندک اندر حدود ختلانند میان خلیاب وخنک باشند میان کوه ودشت نشسته ما ابهای
روان وجای خوش وهرگروهی اندر فرمان امیر ناحیت خویش اند وامیران ختلان را وجغانیان را جون
ما یذلزیشان یاری خواهند ترکان کخینه گروهی مردمانند اندک واندر کوهی کی میان ختلان
وجغانیان اند اندر دره نشسته اند وجایی سخت استوارست واین مردمانی اند مرد بسنه کاروان شکن

وشوخ وری و اندخاذ هنری خوانند بیشه و ایشان ماسی فرسنگ و جمله فرسنگ لزکردان ناحیت خویش
برونند بعزوی و ایشان با امیر ختلان و ان جغانیان سوسنکی نمایند **دربت** دهیست و اینجا در بیست بر
کوه نهاذه و اینجا مسلمانان کی باز ستانند و راه نگاه دارند و عمر از ین در برون شهای بجارود و خان
اندر اندر **رختجب** دهیست از وخان و اندرهی کبرکانف و خی اند **سعکاشم** شهرست و قصبهٔ ناحیت
او **وخان** لست و اندرهی کبرکانند و مسلمانان و ملک رخان اینجا نشینند و از حدود وی رودی هند زین و تیز
وحی خیزد **خراذ** جاییست کی اندر بت خانهای وخیانست و اندرهی اندکی تبتیان اند و بر دست او حصار
کی اندرهی تبتیانند **سنکلنج** بر دامن کوهست و معدن بجاذهٔ بذخشی و لعل اینجا کوهست و بزرنگ
معدن ابیست کرم و ایستاذه چنانک دست لزکرمی درهی نتوان کرد و از معدن تا بتبت یک روز و نیم راهست
و از بخا بکندی ناحیتی اند اورا روستا **روستا لیم** خوانند **سرقندات** دهیست بزرگ و اندرهی هند و اند
و تبتیانند و وخیانند و مسلمانان اند سرحد لست و اخر حدود ما و را النهرست **بلور** ناحیتیست عظیم و این
ناحیت را ملکیست و حین گوید کی ما فرزند اینجا بم تا آفتاب بر نتابد ان خواب بر نخیزد و گویند کی فرزند نتابد کی
کی مش از مذ بر نخیزد و از البلور تا شاه خوانند و اندرین ناحیت نمک بتوذ مکر اینک از کشمیر اند **اندراس**
شهرست کی اندرهی تبتیانند و هندوان و از بخا تا کشمیر دوزه راهست و ان خانهای کی اندر صعوبت حیان
وخذ و مولدان لست مه دهبارست و منزلها کاروانست و اندرمیان جایهای نه نعمت و تنگ علف و اما
خوارزم اینک بر مغرب ما و را النهرست، حدود خوارزم لست **کاث** قصبهٔ خوارزم لست و در ترکستان عمارت
و مارکاه ترکان و ترکستان و ما و را النهرست و خرزانست و جای مارز کانانست و باذ سایی وی از ملوک اطراف
و او را خوانند شاه خوانند و مردمان وی مردمانی عارنی بیشه و جنگی اند و شهری با خواستهٔ بسیار نست
و از وی رهای مخذه و قراکند و کرباس و مذل و سوف و ر خیز **خشمیث** شهر کیست جای بازرگانان
و خواستهٔ بسیار دست **نوژابان** شهرست با باره و دریاچه، اهنین و اسهای روان و مردم بسیار
کرکانج شهرست اندر قوام آن ملک خوارزمشاه بوذی و لکنون باذ شاپش جدا است و باذ شای او و امیر
کرکانج خوانند و شهرست با خواستهٔ بسیار و در ترکستان و جای بازرگانان و این دو شهرست شهر
اندرونی و شهر بیرونی و مردمان وی معروفند بجنگ و تیر اندازی **کردانخاس بذ میفید**
ده قرالین مه شهر کند و اندرهی مردمانی اند ک و جایی پاکست و بوذ **کدر** شهر کیست با مردم بسیار

دست وبهر واز وی بهشت برد سیار خیزد خیز شهر کیست خرد با ماده واز کرکانج لشت چند فراه
دره نو سه شهرند بر کنار رود جاج نهاده از خوارزم برده منزل واز پاراب بر سیست منزل وملک
غوزان بزمستان بلیزده فرو باشد سخن اندر ناحیت سند وشهرهای وی ناحیتست مشرق
وی رود مهرانست وجنوب وی دریاء اعظم است ومغرب وی ناحیت کرمانست وشمال وی سابا نیست
کی بحدود خراسان پیوسته لشت واین ناحیتست گرم سیر واندر وی سابا نهای بسیار وکوه اندک ومردمان اسپر
ریا رنگ تن ودونده ومهه مسلمانان اند وجایی کم نعمت لشت وبازرگانان بسیار واز بن ناحیت بهشت وجرم
وابانگها سرخ وفلفل ودینا وبابنیز خیزد منصوره شهری عظیم است اندر میان رود مهران هم جزیره
مسلمانست نعمت واباذان وجایی بازرگانان واندر وی مسلمانند وپادشاه ایشان قرمیشیست منجابری
سد وسان دو شهر لشت اباذان از ناحیت سند وبر کران رود مهران نهاده نوروز مسواهی
دو شهرست از حدود سند مردمانی اند بازرگانی دریا کنند وجاهای کم نعمت دیبل شهرست
از سند بر کران دریا اعظم لشت وجایگاه بازرگانان ولالتهاء هند ستان ودریا اندر وی بسیار اند فیلک
از ساحل از حدود مکران دو شهرند باخواستن بسیار وبهمانند دیبل وبر کران سابان نهاده نیرماشین
شهر بیست از حدود سند بر کران دریا اعظم نهاده جای کم سیرت کیز کوشکند قندهار
درک اسکف این همه شهرهای اند له حد ودمکران ویشتر بن بابنده هاکی اند همان بنهاد این
شهر کها خیزد وپادشاه مکران بشهر کیج نشیند راسک قصبه ناحیت جزوج لشت جایی اباذان بسیار
مردم وبازرگانان بسیار مشکی شهر کیست اندر بابان بنجبور مهترین شهر بیست اندر سند از در سوی روز
مهران بنلبره شهر هست از خواجی جوج جایی کم نعمت مالی مندان کیجکان شهرم
شهرهاء ناحیت طوران لشت وجایی بانعمت وجهاوریای بسیار واندر وی مسلمانند وبرکران بسیار وستقر
بازرگانی طوران بکیج کانان لشت ایل شهر هست از ناحیت بارهه اباذان وبانعمت سخت بسیار
واندر وی مسلمانند قندابیل شهر هست مذکر لشت اباذان وبانعمت واندر میان بیابان نهاده
واز وی خرما بسیار خیزد سخن اندر ناحیت کرمان وشهرهای وی کوخ اخما حیتی لشت مشرق
وی حدود سندست وجنوب وی دریاء اعظم لشت ومغرب وی ناحیت بارسس لشت وشمال وی بابان
سیستان لشت واین ناحیتست کهرجه سوی دریا یست جایهای گرمسیر لشت ومردمانی اند اسپر وجای بازرگانان هست

واندهی بیابانهاست واندهی زیره وخرما ونیل ودنی شکر وبابنیل چیزد وطعامشان بان ازدشت
دهرجه از دریا دهست بیابان سیستان نزدیکست جاهای تفت سردسیر اباذان تا فنتهای بسیار
ونتها دررت واندهی کوههای بسیارست واندهی حلف زرو سیمست ومس وسرب ومغناطیس
سپیدکان قصبهٔ کرمان فرت ومستقر پادشاهست وشهرهای نرکست وجای مازرکانان فت وآبشان
از کاریزست واب دوستاها ایشان از چاههاست وجای کم درختست وبناهاشان از چه لبن
وخیر دوشهر کند اباذان وبانعمت جیرفت شهریست نیم فرسنگ اندر نیم فرسنگ وجای اباذان تفت و
نعمت واشانرا دوذدست تیز میرود بانگ کنان واب وی چندانست کی سست لیبا کرداند واندر چهها
این خاک زر مانند میدان شهرکیست بزاکوه نهاذه مدوه وچینم وبوف جیرفت ازین شمهنست
والشکرد کوهین بهروکان مزوکان شهرکهای اندخرد ودهکر واندین سرحها بنیل
وزیره وزیذ شکر خزد وانجا بابنیل کنند وطعامشان کادرس فت واشانرا خرما بسیارست ودرسم
ایشان جنان فت کی هرخرمای کی از هم خت بیفند خداوند انرا هرخت برند لرند البته وان
درویشانرا بوذ داوج مردمانی اندسمان این شهرها ومیان کوه کوفج نشستند بر صحراو فذ بیشه وشبان
وتاباک وعنبر خلیج واین مردمان بسیار بوذند وبنا خسرو ایشانرا بکشت بحیلتهای کوناکون
مردمانی اندبر کوه کوفج وکوهیانند واشان هنت کرده اند وهرکردی براهمنی بیست واین کوفجان
نیز مردمانی اندفذ بیشه وشبان وبهزیکر واندمشرق کوه کوفج تا کران یابانست ومیان جیرفت
ومزکان کوهستانیست اباذان وبانعمت بسیار واندکوهستان ابوغانم خوانند واندمغرب این
کوهستان دوستاییست کی انرا دوذبان خوانند همه بیشه لنت ودرختان ومرغزارها
دریای اعظم لنت جای سخت گرم هنت وباد کی کرمان لنت شهرروا سهر کیست بر کرانهٔ دریا واندمیان
صیادانند بسوریان مزروکان کبان دوین خهروکان شهرهایی اندباجاهها
بسیار کی اب اوان همند وکست وبهز مواب چاه کنند ونعمتی فراخ وهوایی معتدل
دوشهر کست خرد وبراه باد سر کنتر ودهک دوشهر کند بر کوه بابجان وهرجه از کوه بابجان
اندنیز دوشهر کل اندده کهر وداوجین دوشهر کند میان بم وجیرفت اباذان وبانعمت بسیار
واردی دلرحمی خرد خواش وتیلک دوشهر کوچک میان سند ومیان کرمان اندبیابان نهاذه شاهان

سیر کان دیم جاهای سردسیر و هواهای دهست و اباذان و بانغمت بسیار و ابها روان و مردم بسیار
شهر هیست با هوای تن درست و اندر شهرستان می حصار هیست محکم و ان خیر فت معتبر ست و اندر
سه فرسنگ جامع فست کی خوارج را و کل مسلمانرا و کل اندر حصار و لز می گرداس و عامه و هتاز می و خطا
حدود نرماشیر شهری خرمست و جایی اباذان و بانغمت و جای بازرگانان بهره اخر شهر کرمان فست و
بر کرانه سامان نهاده و لهذا بسیستان روند ببیه شهر هیست اندر بابان میان نهاده و سیستان نهاده و ان
عمل کرمانست زدر ماهان و خبیص شهر هایست بانغمت بسیار و هوایی درمند بعضی اندر کوه و بعضی
اندر بیابان بردسیر چیزرود دو شهر کست بهم اندر هوای و کوهستان بانغمت بسیار و کم مردم کوشند
کردکان انار شهر کهایی اینند بهم اندر و ان لز بادرس و جاهای بانغمت و میان سیرکان و بن دسیر
کوهستانیست سخت اباذان و بانغمت بسیار و اندر می دو میست و شست دهست اباذان و بانغمت و با جرم
و اندر میان ناحیت کرمان رودی نیست بزرگ جنانک کشتی اندر می تواند رفتن و اندر کوههای می مردمان اند
در لز زندکانی و تن درست سخن اندر ناحیت بادرس و شهرهای می ناحیتست کی مشرق و دست
ناحیت کرمانست و جنوب می دریای اعظم فست و مغرب رود طابست کی میان بادرس و فهرستان کلنرد
و بعضی لز حدود دسیرها هانست و شمال می بابان بادرس فست لز کرکس کوه و اندر می شهرهای بسیار هست
و مردمانی بسیار اند و ناحیتی فست اباذان و تنکر با بهما کوناکون و جای بازرگانان و اندر می کوهها و مرغزارها
و مستقر خسروان بوده فست و مردمان ان ناحیت مردمانی اند سخن دان و خردمند و اندر کوهها نی معدنهای لز
و لز می جامها کوناکون خز و ابکنه و جشم و عنبه و اب کل و اب بنفشه و اب طلع و بساطها و فرشها و فیلوبیا
و کلیمهای با قیمت خیز و لز می هرچه بدرا نزدیکست کرم سیرست و هرچه بیابان نزدیکست سردسیرست
و اندر می کوهها و معدنهاست و اندر می افس کدنها کرافست قصبیان را سنرک دارند و زیارت کنند و بیشترین
شهرهای بادرس دا کوهست بزرکی می شیراز قصبه بادرس فست شهری بزرکست و خرم با خواسته و مردمان
بسیار و دارالملک فست و این شهر را عمرکاد بساخته کرده اند و اندر می کلی قصلدرست قدیم سخت استوار اندر قلعه
شده موبذ خوانند و اندر می دو اتش کده فست کی انرا بهرنک دارند و اندر می یک کونه اسپرغم فست سوس نرکس
خوانند بر کش خمر بوک سوسنست و میانه خمر نرکس اصطخر شهری بزرکست و قدیم و مستقر خسروان

بوده است و انده وی بناها و نقشها و صنعتها قدیم است و امر انواحی بسیار است و انده وی بناها عجب
کی انرا مرکت سلیمان خوانند و انده جای سیب با رشاخ بیخه ترش و نیمه شیرین و انده کوه وی معدن اهنست
و انده نواحی وی معدن سیم اهیست در سهرعاره شهر کیست انده وی حصاریست بر کران دریای اعظم است قریب جای
صیاد انست و منزل بازرگانان سیراف شهری بزرگست و کرمسیرست و مواضع وی سرد است دارد و جای بازرگانان
و بارگاه بادوس است جم کران جرمک شهر کهای اند انرا حد و در سیراف اباذان و با مردم سیار
شهر کیست حزم او در شهرها بکان کرده است و مستقر او بوده و انرا کرد وی بارهٔ محکم است و انرا وی کلاب جهای خرد
کی همه جهان بدرند و انرا وی اب طلح و اب قیصوم خیزد کی همه جهان بدو برند و جای دیگر نباشد و انده وی
چشمه ایست سخت بجیر بکان جیرو بانو سهرا شهر کهای اند انرا حد و در کوه سیار نعمت
و اباذان و با ابهای روان لجیرم شهر کیست بزرگان دریا و جای بازرگانانست صعاده بهلوان دو شهر کیست
حزم و اباذان و بهرا نزدیک کنافه شهر هست بزرگ و حزم و جای بازرگانان باخواستها بسیار و انرا وی جامهای
کونا کون خیزد و در دریای کنافه معدن مروارید نیست و بوسعید دقاق کی در عوف کرد ذکر این کرده است انجا بود و سلمان
بن الحسن الترجمانی بسیراف بوسعید خود توز شهر هست انده جهان در وزد نهاده و مردم بسیار و توانگر و همه جامهای
تنهای لبها مانند کازرون بزدیک دریای پوشت شهر کیست بزرگ و اباذان و باخواسته بسیار و انده وی دواتش
کده است کی انرا بزرگ دارند سینیز شهر هست بزرگان دریا با نعمت بسیار و مواضع درست و همه جامها سینیزی
لنجابغل دشهر شهر کیست حزم میان سینیز و ارکان ماهی روان شهر هست انده میان اب نهاده و جنس
جزیره جای حزم هست و بارگاه همه بار سن است ارغان شهر کیست بزرگ حزم و باخواسته بسیار و نعمت فراخ و مواضع
نعمت بر و سای وی جامی ابست کی زرفی ان همه جهان تواند داشت و انرا وی مقدار یک اسیاب براین دو بهره وی
زمین بود و انرا شهر دو شاب نیکو خیزد بزرگ بیسوک وایکان ولاوندان شهر کهای اند
از حد و دارکان با نعمت فراخ و مواضع خوش نوبندکان شهر کیست حزم و با نعمت و خواسته بسیار
شهر کیست توانگر و انرا کرد وی یکی بارهٔ نعمت شاپور حزم و کرده است و انده وی دواتش کده است کی انرا زیارت همه
بهر دیگ وی کوهیست کی بران کوه صورت هر ملکی و موبدی و مرزبانی کی بیش انرا وی بوده است نگاشته است و بر کلیسیاهای
ایشان بران جای بنشسته است و انده حد و دی کوهیست کی از وی دو فرسنگ می برابر کی هر مرغی کی بالای ان رود بیرد
بسوزد و سینه وایکان کاج دو شهر کهد از بشاور حزم و اباذان جیم شهر کیست حزم و با نعمت و لرشیره است

شهر کیست بخش کاه اب شیراز لز تجارت بن سرکان گرمستان دوشهر کند اباذان وبا نعمت بسیار لز
شهر کیست اباذان وحاج کی دعوی حذایی کرد اذین شهر بود هزار زرقان خیر شهر کهایی
م واباذان وبا نعمت شهر بست حرم نرک واو اقتندرست ودر بعض لغت وجایی بازرکانان قرت وباخواسته
ت تلستان بسکان ازرا دارکان مزبرکان سنان شهر کهایی اند میان بسا
یکرد اباذان داراکرد شهر بیست حرم واباذان وبسیاد خواسته وهوای بد واندی موسیایی خیز دکی
جهان جایی دیکر بنود واندر نواحی وی کوههاست لز نمک بسیار وسیاه وسرخ وزرد وهر نکی ولز وخانها کنند تکی
ز دم روستاقشام فرخ نادم شهر کهایی اند میان دلراکرد وحدود کرمان جاهایی باکشت وبهر
سیاد ونعمت فراخ کارزین لز حدود بسالمت واندر وی قهندز بیست لز تولد کاریان شهر کیست از دلراکرد
ند حصار بیست صعب ومحکم واندر وی لقش کذ لغت کی انرا بنرک خانند سمیران ابرج دوشه ماذران
سی سم شهر کهاست از دلراکرد اباذان وبا نعمت جهرم شهر بیست حرم ولز وی زیلو ومصلی نمان بنکو خیزد کیرة
شهر بیست واندر وی حصار بیست استوار خیر کردیان دوشهر کند اباذان وباکشت وبهر بسیاد لز بسیا الخ
اسطمیانات حصار ماشکانات شهر کهایی اند بهر اکوه نهاذه کم مردم وباکشت دبهر بسیار نعمت
اباذه بردنکان جاهک شهر کهایی میان اصطخر وکرمان مزرکاروان وجاههای با نعمت بسیار کیف سرداب
مزبرکان شهر فانکان خرّه کیس ان همه شهر کهایی اند اندر میان کوه سردسیر جایی با هوای
نعمت ونعمت بسیار واندر خرّه یکی اوش کذ لغت کی انرا بنرک خانند وزیادت کند وبنیاذ او دلراینهاذه لغت لخه
کلینه شمکان سرمه ارجینان شهر کهایست اندر میان کوههاسردسیر جایی اباذان وباکشت وبهر
ونعمت بسیار ومردم بسیار بن قومه شهر بیست با نعمت سخت بسیار ودر حوالی وی تلهاست بنرک لز خاکستر
شهر بیست اباذان وبا نعمت واندر کوه وی معدن سیمست سودن شهر بیست اندر میان دو رود نهاذه جایی
اباذان وحرم واندر کوه وی معدن رود ست ابرج وکسبا وماین شهر کهایی اند با نعمت میان بارس
واسباهان رذان درکان دوشهرست بر حد میان بارس وکرمان مزرکاروانست وسردسیرست انار
دیهره کشه میبذ مایین شهر کهایی اند سردسیر با نعمت بسیار بر حد میان بارس وبیابان
سخن اندر ناحیت خنجستان وشهرهای وی ناحیتیست مشرق وی بارس لست وحدود سباهان
وجنوب وی دریاست وبعضی لز حد عراق ومغرب وی بعضی لز حدود عراق لست وسواد بغداذ ووسط وشمال وی

شهرهاي ناحيت جبالست واين ناحيتيست اباذان دبسيار نعمت تولزهرناحيتي كي بذو ميرسد نعمت واف
روذهاي عظيم وابهاي روانست وسوادها محرم دست وكوههاء بامنفعتست وازوي شكر وجاميهاي كناكو
وبرد ها وسوزن كردها وشلوار بند وتوزخ شمامه وخرا خيزد ومردمان اين ناحيت مردماني اند بسود دو
ويخيل دربعضي شهريست حرم واباذان ميان عراق وخهستان مرتب روذ نهاذه باسبان خان مرذوق
دورق شهر كماييست اباذان وحرم وتوكر وبانعمت بسيار ومرتب روذ نهاذه ديا شهر كيست بنذيكي كوه بانعمت
بسيار اسك دهست بنرگ بواكوه نهاذه وبهران كوه انتشيست كي دايم هي درفرشان شب وروز وحرب
رتيان انجا بوذه دست انذر قديم جُنبَى شهر كيست مرتب روذ شش فرسخ حرم وبسيار نعمت وابوعلي جنابي معترف
لذين شهر بوذ سوق الاربعا شهريست مرتب اين روذ بانعمت بسيار واباذان اهوان شهريست سخت
حرم واندر خهستان شهري نيست لذين حرم تن بانعمتهاي بسيار ونهاذني نيكواي ومردماني نرد روي وكونذ كي
هركه بامردان ميتم شوذ اندر خرذ وي نقصان افتذ ومعدطبيعي كي انجا بواي اذ مواذي بوي او بوذ واندر كوهها وكت
ماوشتكبجست الم شهر كست خرد بانعمت بسيار وامهر شهر كيست مرتب روذ نهاذه ومردماني را انجا كشتند
عسكر مكرم شهريست بسواد بسيار وحرم واباذان وبانعمت ومعه شكرها جمان سرخ وسپيذ وقند
لنضا افتد صرقان شهر كي حرم دست بانعمت ولندر وي خرما تر بسيار سخت نيكو رام امرد شهريست
بنرگ وحرم واباذان وبانعمت بسيار وجاي بازركانان برحد ميان بارس وخهستان باذان سمبيل
شهر كست بانعمت ايذج شهريست باسوادهاي سخت حرم واباذان وبانعمت وخواسته بسيار ومرتب روذ نهاذه
ولنرد وي ديباهاي بسيار خيزد وديباي بوذه مكه انجا كذ ونذ وشاور شهريست اباذان وبانعمت بسيار وكوه
يعقوب ليث انجاست شوش شهريست تونكر وجاي بازركانان وباركده خهستان دست ولنرد وي جامه وعمامه خز
خيزد وتوزخ دستانبوي خيزد وتابوت دانيال پيغمبر عليه السلم انجا بافند معوف بردون دوشهر كست
واباذان وبانعمت بسيار وكست وبذ بصني شهريست حرم وباخواسته وبردها نيكو كي بهمه جهان بر
ازنجا خيزد طيب شهريست حرم واباذان ولنرد وي شلوار بند خيزد سخت نيكو هم حمزان مني شهر حرقوب
شهريست خرد واباذان ولنرد وي جامهاي سوزكرد خيزد سخن اندر ناحيت جبال وشهرهاي وي ناحيتيست
مشرف وي بعضي لنرحدود دبارس دست وبعضي لنربيابان كرمكس كوه وبعضي لنرخراسان وجنوب وي حدود
خهستانست ومغرب وي بعضي لنرحدود عراقست وبعضي لنرحدود اذربادگان وشمال وي كوه ديلمان دست واين

بسیار کشت و بهر و اباذان و جایی دیران و آدبان و بسیار نعمت و لذتی کرباس و جامه
و بسیار زعفران نیز خیزد سباهان شهری عظیمست و آن دو شهرست یکی را آجوذان خوانند
و در هر دو منبر نهاده اند و میان ایشان نه فرسنگست و شهری خرم است و بسیار نعمت
است اندر جبال و او را رودیست کی از آن رودخانه کی اندر کشت و بهر او بکار شود و لذتی
بسیار نعمت ابرهیثم کی از کهن جله و غانی و سنقلاطون خان لنجان شهر کیست خرم و بسیار نعمت
است جربکان شهر کیست خرم و کم مردم برو شهر کی خود خرم و بسیار کشت و بهر و اکنون ویرا
هیچ بهر کشت و بیشترین ویرانست و لشکرگاه بود لف کرخی اندر می بود بروکرد شهر کیست خرم و بانعمت
و بسیار زعفران و میوها یکی خیزد رامین شهر کیست کم مردم و بسیار کشت و بهر و بهر اکوه نهاده است
و بهای بهر کشت و اباذان و بانعمت پر دم بسیار و جایی بارز کامان و لذتی زعفران بسیار خیزد و شهر
چنین کی همه جهان بدانند روذراور شهر کیست و ابنوه و بهر اکوه نهاذه است نهاوند شهر دست
نهاده و اندی دو مزکت جامع است و جایی بانعمت بسیار است و لذتی زعفران و میوها یکی از نکوترین
بسیار لیشتر شهر کیست با مولای حرمت و بسیار کشت و لذتی بندق خیزد سارجلست جایی
است اساد کرمان شاهان مرج شهر کهایی اند بهره حجاج ابنوه و اباذان .
نعمت صیمره سیروان دو شهر کند اباذان و خرم و لنجانها با ثروت دینور شهر ثروت
و شهرهایی اند ابنوه و بسیار نعمت و مردمانی امیزاده زنگان شهر هست بانعمت بسیار و مردمانی
شده ارهر شهر کیست بیرکوه نهاذه و با لهاد بسیار جایی بسیار کشت و مردمانی اهسته قزوین
نزدیکی باره و ایشانرا نکی جیی است کی اندر میان مرکت جامع کبرزد و خندانست کی بخندند و مردمانی
لنجا میوه بیکبار بشرف طالقان شهر کیست از ری بدامان نزدیک خوار شهر کیست اندر ای اباذان
است ری شهر هست عظیم و اباذان و با خواستها و مردم و بازرکامان بسیار و هفت نهاذ شاه جبال
و مان لبهای ایشان اندر کار بزلست و لذتی کرباس و برد و بنبه و عصاره و روغن و سدخیزد و از نواحی
همیسا نهاد بشین نکو خیزد و محمد کرباکمشکل لنهاده بود و تربت محمد الحسن الفقیه و کسایی مقهای و زاغمی
هم لنجاست ساوه اوه بوستنه روذه شهر کهایی اند ابنوه و اباذان و بانعمت بسیار و خرم
هوای هست و راه حجاج خراسان قم شهر هست بنهاد و ویران و کشت بسیار و مردمانی شیعی اند و بفضل

بسر عمل دبیر لرنجا بود ولزدی زعفران خیزد کاشان شهریست سیار نعمت
دی مازیان اند بسیار ولرخاد بیران واد بیان خیزند واندرهی گردم بسیار خیزد
دیلمان و شهرهای وی ناحیتی بسیار نعمت باز با نهاد و صورتها مختلف کی بناحیت دیلم باز خ
مشرق این ناحیت خراسان لست وجنوبش شهرها جبالست ومغربش حدود اذربایجان
وشمالش دریاد خزرانست واین ناحیتی لست بالبها روان وروذها بسیار واباذان
بازرگانان ومردمانی جنگی وایشان حرب باسیر وزین کنند ومردمانی اند خوش
واز من ناحیت جامها ابریشم خیزد یک رنگ وباریک جز مبرم وحریر واوخ بنفر ماند ولزدی کمان و
جوین خیزد بسیار کرکان شهریست مراورا ناحیتی نیز کست وسوادی خرم وکست وبهر بسیار ونعمت
فراخ وسرحد میان دیلمان وخراسان ومردمانی اند درست صورت وجنگی وباک حامه وابروت دیهمان دار
واین شهر بدودیم لست شهر ستانست ودیگر اباذ وروذ هرند کز طوس بروذ میان این هردو نیمه بگذرد
ومستقر پادشاه طبرستان لست ولزدی جامه ابریشم سیاه خیزد ودیبا ودیبا وقرمز دهستا
ومراورا باطیست با منبر وحامی باکست وبهر بسیار نهست وسوادی بسیار وثغرست بر روی غور وکوه غور
سکری انجاست فراد وباطیست بر سرحد میان خراسان ودهستان بر کران بیابان نهاذه ثغرست
بر روی غور واندر باط یک جشمه آبست حنداک خرد دایکاه شود واینجا نواهج کست وبهر نعمت وغله
از حد ونسا ودهستان لرند استراباذ شهریست بر دامن کوه نهاذه بانعمت وخرم وابهای روان وبهای
نعمت واینجان بدوزبان سخن گویند یکی بلوتزا استرابادی ودیگر بارسی کردانی ولزدی جامها ابریشمی
از ابریسم خز مبرم وزعفرانی کوماکون ابسکن شهر کیست برکران دریا اباذان وجای بازرگانان
معدجهان لشکی بدیا آخران بازرگانی کند ولزدی کیمخته پشمین وماهی کوماکون خیزد طبرک
بندرک از من ناحیت دیلمان وحدش از جالوسکست تا حد نیشه واین ناحیتست اباذان و
بسیار خرمنه وبانه کانان بسیار وطعامشان بیشتر زمان برنج نعمت وماهی وبام خانها شان
سنان سرخست از بسیاری باران کی انجا ایذ تا بستان وزمستان نیشه شهر کیست خرد وکردوی بازار
ونعمت بسیار واندر میان کوه ودریا نهاذه نعمت وحصاری دارند لرتوان واندروی بیشه بسیار باشد اندر همه
شهر مکان نعمت جامع کی بیشه اندروی نرود لمراسک شهر کیست خرم بر دامن کوه ومسکن فرسنکی وی

نگلستانست کی نگ کرکان وطبرستان لرنجارست ساریی شهریست اباذان وبانعمت ومردم وبازرگانان
بسیار واندی جامهٔ حریر وبرنیان وخاوخیر خیزد واندی ماز عفران وماصندل وماخلوق خرزکی
همه همان لرنجابوند مامطیر شهرکیست باابهای روان ولزدی جیرای خیزد سطبر وسخت نیکوکی ان
تبانستان بکارد لزند تنجی شهرکیست اباذان وقدم ترین شهریست اندطبرستان میله شهرکیست
خرد دست واندی یزشکر بیاد خیزد آمل شهریست عظیم وقصبهٔ طبرستانست واوراشهرستانیست
باخندق نیکو باره ولزکرد برجبل گرت ومستقر ملوک طبرستانست وجای بازرگانان لنت وخانهٔ بسیارست و اندر
وی علما بسیار اند همه علمی وابهای روانست سخت بسیار واندی جامهٔ کمان ودستار خیش وفرش طبرای وحصیر
طبرای وحرب شمشاذ خیزد کی همه جهان جایی دیگر نبوذ واندی تریخ وناریخ خیزد وکلیم سمذ کوشش وکلیم
دلمی زربافت ودستار جهٔ زربافت کوتاکوزع وکیمخته خیزد واندی الانهاٰ جوین خیزد هنرکیجه وشاه ی شتربنام
وتواز وخانهٔ وکاسه وطبق وطینهای داغ نزعاند الیم شهرکیست برکران دریا جای کشتی باباذان وجای بازرگانان
تاانل چالوس رودان کلار شهرکهایی اند اندکوههاوشکستکیها واین ناحیتی لنت میان طبرستان
والکن باذسایی دیگرست وباذسای اورا استند لرخوانند حدودیی لزحدود دریی تادربابکشذ وکلار چالوس
برحدست میان دیلمان خاصه وطبرستان واز چالوس برکران دریایت وکلار اندکوهست واز رودبار
جاط سرخ خیزد بشمش کی اندی بادلنی کنند وهمه جهان ببرند وکلیمها کبود خیزد کی هم بناحیت طبرستان بکار دارند
کرمش ناحیتست میان ری وخراسان بپراه حاج واندهمان کوههاست واین ناحیتی اباذان وبانعمتست ومردمانی
جنگی ولزدی جامهٔ کنیس خیزد ومیوهایی کی اندهمه جهان خبان تبارشذ واز اندکران طبرستان بزند دامغان
داهخان شهرهست باب اندک وبرداهن کوه نهاذه ومردمانی جنگی ولزدی دستاردهاشراب خیزد باعلمهای خلو
بسطام شهرهست برداهن کوه بمرود کرکان بیوسته حایی بسیاد نعمت سمنان شهرکیست خرم واباذان
واندی میوها خیزد سهمزلزهمه جای ویده شلنبه دوشهرست لزحدود کوه دنباوند واندهوی تابستان وزمستان
سخت سرد نبوذ واز سن کوه اهن اند کوه قارن ناحیتست کی مراورا ده هزار وچیزای دهست وباذشایی اورا
سپهبذ شهران کوه خوانند واین ناحیتست اباذان وبیشتر مردمی کبرکانند واز روزکار مسلمانی باز باذشایی
ان ناحیت اندفرزندان باذ استپریم قصبهٔ ان ناحیتست ومستقر سپهبذان بلشکرگاهی لنت برنم فرسنگ
لزشهر واندی مسلمانان اند وبیشتر عرب اند وبیشه ور وبازرگانان زیراک مردمان این ناحیت جرشکری

و تنگ بر نیاشند و بهم بانده و همای الله بی روزبان او باشند و ان همه این ناحیت مردان و کنیزکان و غلامان
آراسته بیاذ ایند و با کلک مزاح کنند و بازی کنند و روذ زنند و دستی گیرند و رسم این ناحیت چنان است
که هر مردی که کنیزکی نادر تست گیرذ او را بخرید و به برذ و سه روز بدارذ هر چند که خواهند انکه ببرند کنیزک کسی نتواند
تا او و اینی بهی دهذ و انند خواجی بی جشمها است که یکسال انند چندین باد بیشتر ان مردم این ناحیت انجا شوند
اب استه باشند و روذ و سر روذ و پای کوفتن و انجا حاجتها خواهند از خدای و انرا جز بتعبدی خارند و باران
خواهند توفتی کشان بیاید و ان باران بیاید سامان شهر کیست خرذ هم از ین ناحیت و از بی اهن و سرمه
و سرب بسیار خیرذ دیلمان ناحیتست دیلم خاصه از ین ناحیت باشند میان طبرستان و جبال و گیلان و دریا
خزران نهاذه است و این مردمان دو گروه اند یک گروه بر کران دریا باشند و دیگر گروه اند کوهها و شکستگیها
و گروهی اند میان این هر دو تو مستند اما این که بر کران دریاست اشانرا ده ناحیتست خرذ هم از ترا و از تو
لنگا مرد جالک روذ کرک روذ دنبار روذ جوا هنجان سلان روذ بار
هوسم و از پس کوه برابر این ده ناحیت سه ناحیت بند کست جز و ستان شیر پشم و هزار جنی
را از ین ناحیتها ناحیتها و دیها باید یافت و این همه اند متقارب هستند فرهنگ لغت اند بیست و نج فرسنگ
و این باحت دیلم ناحیتست اباذان و باخواسته و مردمان وی همه لشکری اند یا بهنر کروزنا نشان نیز بسیار کنند
و اشانرا صبح شهرای با بهنر نست و شهرشان کلارست و جالوس گیلان ناحیتست جذا میان دیلمان
و جبال و اذربا ذکان و دریای خزران و این ناحیتست برصحرا نهاذه میان هرا و کوه جبال با ابها دوان بسیار
و نکی روذ بیست عظیم سپیذ روذ خوانند میان گیلان برذ و بهرهای خزران افتذ و این گیلان دو گروه اند
یک گروه میان دریا و این روذ اند و ایشانرا ان سوی روذی خوانند و دیگر گروه میان روذ و کوه اند ایشانرا
از ان سوی روذی خوانند اما از ین سوی روذیان راهنت ناحیت دست بنرک جز لاهجان مالهجان
کشتجان بر فجان داخل بخن رجمه و اما انک لزان سوی روذیان اند ایشانرا یازده
ناحیت است بنرک جز حانکجال تنگ کوتم سراوان بیلمان شهر دشت تولیم
دولاب کهن روذ استراب خان بلن و هزار حیتی را از ین دهها رست سخت بسیار و این باحت
گیلان ناحتی اباذان و با نعمت و تو نگرست و کار کست و بند همه زنا نشان کنند و مرد انشان هیچ کار نیست مگر
کی حرب و همه حد گیلان و دیلمان هر فرای همه دهی یک بار یا دو بار حرب کنند هر دهی یا دهی دیگر روز

بوذ کی مردم بسیار کشته شوند بعصبیت وان عصبیت میانشان همی ماند وحرب همی کنند تا انکه کی لشکر جای
بر وند بلشکرای کردن نامیزند نامیر شوند وحذر بر شوند محتسب کردند وایشانرا محتسب معروف کی خوانند
واکرانرا همه ناحیت کیلان کسی کسی رادشنام دهد یا بیند خرذ یا کاهما دیکر کذ جمله جوب یا بشتاذ جوب
بزنند وایشانرا اشحنه کهانست با منبر حمز کیلاباذ شال دولاب ییلان شهر این شهر کهانست خرد
واندرهمی بازلها وبازرکانان همی غریب اند ودیکر همه معروف کرانبر وطعام همه این ناحیت لیترست وبرنج
زمامی وازین ناحیت کیلان جاروب وحصیر ومصلی نمان وماهی ماهه لغذ کی همه جهان بزند سخن اندر ناحیت
عراق وشهرهای وی ناحیتست مشرق وی بعضی حدود خرمشان لست وبعضی حدود دجال وجنوب وی
بعضی خلیج عراقست وبعضی بادیه بصره ومغرب وی بادیه بصره لست وان کوفه وشمال وی بعضی لز حدود جزیره لست
وبعضی لز حدود اذربازکان واین ناحیتست میان جهان نودیک واباذان ترین ناحیتست اندر اسلام واندرو
ابها وانست وسوادهای خرم وجای بازرکانان وخواسته بسیار ومردم بسیار وعالمان بسیار ومستقر
پادشاهان بهذک واین ناحیتی کرم سیرست ولزوی خرما خیزذ کی همه جهان به بزند وجامهای کوناکون وبشه الاتی
کی ملوک راشاید لزین ناحیت خیزذ بغداذ شهری عظیم لست وقصبه عراق لست ومستقر خلفاست
واباذان ترین شهریست اندر میان جهان وجای علماست وخواسته بسیارست ومنصور کرده لست اندر روزکار
لسلام ورود دجله اندر میان وی بکذرذ وبر دجله پلیست از کشتیها کرده ولزوی جامهای بنده وابریشم وابکینها
مخروط والاتها همه هنر خیزذ وروغنها وشرابها ومعجونها خیزذ کی همه جهان به بزند مداین شهر کیست بر مشرف
دجله ومستقران خسروان بوذه لست واندر وی یکی ایوانیست کی ایوان کسری خوانند وکویند کی هیچ ایوان ازان
بلذ ترنیست اندر جهان واین شهرای نهذک بوذ وباباذانی واباذانی وی سخداد بروذ نخاینه بر مغرب دجله لست
دیر عاقول بر مشرق دجله لست واین هردو شهر اباذان اند جبل شهر کیست کم اباذانی وبیشتر مردم اوکرمانند
جرجرای بر مشرق دجله لست نهر الصلح بر مشرق دجله لست سابس بر مغرب دجله لست واین شهرکها
اند اباذان وبانعمت واسط شهری نهذکست وبدرونیه لست ودجله میان وی همی بروذ وبر وی جسریست واندر
هردو نیمه منبرست ونبای وی حجاج بن یوسف کرده لست ومسرای درست دارذ وبسیار نعمت ترین شهر بیست اندر
عراق وازوی کیلم وشلوله بزند وبشمهای وتکین خیزذ عبدسی نیم روذی دو شهر کند اباذان واندرو
خرمای بسیارست مسکن شهر کیست اباذان وبر مشرق دجله لست ورود معتل لزوی بر کیذ ابله شهر کیست

است و لغت واب لز کردی برابر و بر مغرب دجله لغت ولزدی دشتاه و عامه بلی خرد نصر شهری عظیم
و او را دولزده محله است هر یکی چند شهری از یکدیگر گسسته و کوتاه کی او را صد هزار و بیست و چهار هزار بروذ است
و بنای وی عمر الخطاب کرده است رضی الله عنه و اندر عراق هیچ ناحیت نیست عشری کار چون او عاملی بر قفیز او نجا
خروج کرد و کدر طلحه و انس مالک و شیخ حر بصری و بسر سیرین انجاست ولزدی بغلین خرد و فوطهای نیک
و جامهای کتان و خیش مرتفع بیان شهر کیست بر مشرق دجله اباذان و هرم سلمانان شهر کیست بر مشرق
دجله اباذان و هرم عبادان شهر کیست خرد و اباذان بر کرانه دریا و همه حصیرها العبادانی و حصیرهای
ساحای لزنجا خیزد و نمک بصره و واسط لزنجاست مادرایا شهر کیست اباذان و هرم با کست و بهزاب بیان
اسکاف بنی جنید جاییست کی باقی رود نهروان اندر کست وی برکار شود نهروان شهر کیست بالای نامی
اندک و اندوی خرمات اندک و انجا جایها یی لنت کی خرمان کرده اند حلولا خانقین دو شهر کست خرم
و اندر خانقین رود دست بندک قصر شیرین دهیست بندک و بارهٔ دارد لزسنگ و اندوی کلی اوانست لزسنگ
سوهر کنند حلوان شهر هیست میان نعمت و رودی اندر میان وی می کند و از وی انجیر خرد کی خشک کنند
و بهمه جای به برند کوثی دما شهر هیست و بحوالی وی تلهاست از خاک تر و گویند کی از ان آتش لنت کی
نمرود کرد کی ابراهیم پیغمبر را صلی الله علیه وسلم بسوزد بابل قدیم ترین شهر کیست اندر عراق و مستقر ملوک کلدانیان
بودند صرصر شهر کیست اباذان و نعمت بیان و رودی صرصر اندوی بگذرد نهر الملک شهر کیست اباذان
و بابعت قصر بن هبیره سمتر بن شهر هیست میان بغداذ و کوفه و اباذان لنت و بابعت و بیان مردم جامعیز
شهر کیست اندر میان عمود و فرات و رود سورا ماذه و از مسیح سوای بذو راه نیست مگر به آب
کوفه شهر کیست بر لب رود فرات نهاذه و بنای وی سعد بن ابی وقاص کرده لنت و روضهٔ امیر المومنین علی
بن ابی طالب کرم الله وجهه انجاست جیره شهر کیست بر کران بادیه و هوای وی بهتر لنت لزان کوفه فادسیه
شهر کیست بر راه حاج و بر کران بادیه نردان عکبرا دو شهر کند بر شمال بغداذ بر مشرق دجله
جایی اباذان سامره شهر هیست بر مشرق دجله و سواد و کست و بزدی بر مغرب دجله لنت کرخ
دون دو شهر کند کی معتصم بنا نهاذه لنت و ما معز تمام کرده لنت اباذان اندر و بابعت تکریت شهر هیست
بر حد میان جزیره و عراق اباذان و هرم و بابعت سخن الله ناحیت جزیره و شهرهای وی ناحیتیست
کی لزجهار سوی ابست از دو رود یکی دجله و دیگر فرات. و از بهران این ناحیت را جزیره خواندند و این ناحیتست

اماذان وبانعمت ومردم بسیار وهوای خرمست وآبهای روان واندرهوی کوهست وشهرها رست
بسیار وسوادها خرم وباغها وبوستانهای معروف بخرمی واندرهوی مردمانی بسیار اند از قبیله ربیعه
واندرهوی مردمان خوارج اند بسیار موصل شهریست بزرگ باهوای خرمست ونعمت اندک بلد
شهرست بزرگان دجله نهاده واندرهوی ابهارست روان بخز از دجله س دحصل ادبه دوشهر کند
خرم بامردم بسیار نصیبین خرم ترین شهریست اندرجزیره جای اماذ انست وبانعمت ومردم بسیار
واندرهوی دیرهارست لزان ترسا آن واندرهوی کرد مست کشنده واندرحصاری رهیست استوار واندران حصار
ماهرست بسیار واندرهوی سنکر ابکینه خیزد نیکو دارا شهرکیست بردامن کوه واندرهوی ابهاروان بسیار
عقرتو ثا شهردست خرم واباذان وبا ابهاروان راس العین شهریست خرم واندرهوی چشمهاست
بسیار واذان چشمها نخ روذ برخیزد ویکجای کرد شود انرا خابور خوانند وانکه اندرفرات افتد
دیاربکر رعینی سهردست بانعمت بسیار رقه رایقه دوشهرست بزرگ وخرم ویکدیگر پیوسته بزرگان
فرات نهاده حرب صفین اندرحدا وبوده لست اذان سوی برذ قرقیسیا شهرکیست خرم وبانعمت و
سواد او دایم سبز باژذ دجبه شهریست خرم باآب بسیار ودرخان والیه شهریست خرذ وابنوه
وبانعمت عانه شهرکیست خرم واندرمیان اب فرات نهاده هیت شهریست واذ کردهوی بارهٔ محکم اباذان
لست وبانعمت وتربت عبدالله بن المبارک اینجاست انبار شهرکیست خرم واباذان وبانعمت وبسیار مردم وشریف
ابوالعباس امیرالمومنین اینجا بوذه لست واین شهرها کی اندرقه تا انبارست همه بر لب برذ فرات نهاده لست
نالس حیسوعج شیشاط شهرکهاسی اند بر لب برذ فرات نهاده وبحدود شام پیوسته حران
شهریست ابشان اندرل واندرهوی صابیان اند بسیار سروج شهرکی اباذ است رهاشهریست خرم وبیشتر
مردمان هوی ترسایان اند واندرهوی یکی کنیسه لست کی اندرهمه جهان کنیسهٔ ازان نیرکتر واباذان تر وخوبتر
نیست سوادی خرم دلرذ واندرهوی رهبانان اند جزیره ابن عمر شهرکی خرم لست باخرمان وابهاروان
وبرکران دجله نهاده لست حدیثه شهریست خرم واندرهوی بوستانهاست سخت نیکوس شهرکیست برکران
دجله وبسیار نعمت وبرذ دیکش کوه لست سخن الله ماحیث اذرباذکان وناحیت ارمینیه واران
وشهرهای ایشان سه ناحیتست یکدیگر پیوسته وسوادها ایشان یکدیگر اندرشده ومشرق این ناحیت حدود
گیلانست وجنوب هوی حدود عراق لست وجزیره ومغرب هوی حدود روم است وسرحد وشمال هوی حدود سریر

وخزران واین جایهاست بسیار نعمت تر ین ناحیتهاست اندر اسلام وناحیتست اباذان وبانعمت بسیار
وابهای روان ومیوهای نیکو وجایگاه بازرگانان وغازیان وعزبان بسیار لز هرجایی ولزدی رنگ
قمز میزخیزد وشلوار وجامهای صوف ورودبنه وبنه ومامی وانگبین وموم خیزد واخابرده رومی وارمنی
وبیمناکی وخزرای وحتلالی افتد اودویل قصبهٔ اذرباذکانست شهرای عظیم نعمت وکردوی بارهٔ نعمت
وشهرای سخت وبسیار نعمت بوذ اکنون کمتر نعمت ومستقر ماوکل اذرباذکانست ولزدی جامها ابرند
وجامهای رنگین خیزد اسنه سراو میانه خونه جابروقان شهرکهایی اندخزدی
بانعمت واباذان ومردم بسیار تبریز شهرکیست خزد وبانعمت واباذان ولزکردوی بارهٔ وان علابن احمد
کرده لنت مراغه شهرییست بنرک وخرم وبانعمت وابهای روان وباغهاخرم وبکی باره داشت محکم بسنوساج
ویران کرد بن زند شهرییست خرم واباذان وباابهای روان وکشت وبنر بسیار ولزدی جامهٔ قطیفه
خیزد موقان شهرییست ومراورا ناحیتیست برکران دریانهاذه واندر ناحیت موقان دوشهرک دیگرست یکی
هم موقان بان خوانند ولزدی روذبنه خیزد ودانگوها خرمدی وجوال وبلاس بسیار خیزد دزنان شهرییست
بانعمت بسیار ولزدی زیلوهای مصلی نماز خیزد واین شهرها همه کی یاذکردم اذرباذکانست دون
شهرای عظیم لنت وقصبهٔ اربیینه لنت ولزکردوی بارهٔ لنت واندر وی تن سایان بسیار اند وشهرییست
بانعمت بسیار وخواسته ومردم وبازرگانان بسیار اوراسواد بسیارست بابجارود جزیرییکشار وخوذ
بروم پیوسته لنت واذدی کرمی خیزد یکی ازدی رنگ قرمز کنند وشلوار بندها نیکو خیزد داخاب شهرکیست
خرم وباابهای روان بنر دیکی هریای کبوذان ارمنه شهرای بنرکست واباذان وبانعمت بسیار سلماس
شهرکیست خرم واباذان ولزدی شلوار بندها نیکو خیزد هوی برکری ارجیج اخلاط
نخجوان بلدیس این همه شهرکهایی اندخزد وبنرک خرم وبانعمت ومردم وخواسته وبازرگانان بسیار
واذین شهرکها ذیلوها مقالی وغیره وشلوار بند وجوب بسیار خیزد ملازکرد شهرییست بردی روبان
ومردمانی جنگی وجایی بانعمت قالیقلا شهرییست واندر وی حصاریست محکم ودایم اندر وی غازیان بانبل بنوبت
از هرجایی واندر وی بازرگانان بسیارند میافارقین شهرییست اندر حصاری بن سرحد میان ارمینیه
وجزیره روم مرند شهرکیست خزد واباذان وبانعمت ومردم بسیار ولزدی جامها کوناکون خیزد بشهین
جبال ناحیتست سترگ واباذان وبسیار نعمت ومردم اهر قصبهٔ میانه ست وباذ سایی بسر رواداست

از اولاد جلتاس بن کرکرناک کان باخذ کل سفینه غصبا سنگکان شهریست وادر اباجیتی نزکست
وباذشاهی سنباطست واین همه شهرهای کمتم از اربینه لست قبان شهریست حزم ولزهی بنبه نمک
خیزد ببیاد بردع شهریست بنزک وبانعمت بسیار وقصبه اتاکنست ومستقر هاذسای ازناجیتست
واورا سواد یست حزم وکست وبزر ومیوها بسیار وابنوه وانجا درختان توز بسیار لست بسیار واذین
شهرلس پشم بسیار خیزد واستران نیک ودوناس وشاه باوط وکرکدن یا سلقان شهرکیست بانعمت بسیار
ولزهی بردها بسیار وجل وبزغ وناطف خیزد باذکاه شهرکیست بربب روذ اس نهاذه ولزهی
ماهی خیزد کنجه شمکور دو شهرند باکست وبزر بسیار اباذان وبانعمت واذهی حاصلهای بشمین
خیزد لزهرکونه خنان ناجیتست برکران رود کر بوحد میان اربینه واتان وردوقیه شهریست انهر
خنان خرد وکم مردم قلعه حصاریست عظیم بامنبر بوحد میان اربینه واتان تفلیس شهریست
بنزک وحزم واسولر واباذان وبانعمت بسیار ودوباره ولزذ وثغمنست بهرهی کافران ورود کر انهر
میان هی بکذرد وانهر هی یک جشمه ابست سخت کی کرماها بر هی ساخته اند ودایم کرم لست بنه اتش شکی
ناجیتست اذار بینه اباذان وبانعمت درلزاهی متقدلر هنا ذفرسنکست وانهر هی مسلمانان اندکافران
اند مبارکی دهیست نزک بر در بردع وباشکرکاه روسیان انجا اوذ انکاه کی بیامذد وبردع بستذند
واین مبارکی اول حد بیت لزشکی سوق الجبال شهری لست اذشکی بردع نزدیک سنباطمان
شهریست انهر اخر حد شکی واورا یکی حصارست استوار واین هردو شهر اباذان اند حنان ناجیتست
درانار اوبیست فرسنک لست میان شکی وتفلیس وهمه کافران اند قلعه شهریست میان شکی وبردع
وشروان اباذان وبانعمت واذهی قلعه بسیار خیزد بردج شهریست خرد واباذان وبانعمت شروان
خرسان لیزان سه ناجیتست وباذسای اویکیست واین باذشاه واشروان شاه وخرسان شاه
ولیزان شاه خوانند واورا لشکرها هی نشینند اذشماخی برفرسنکی واورا بحدود کرذمان یکی کوه لست بلند
سرد واو برس ومامز وحمامان سوحمامان فرسنک انهر حمامان فرسنک ولزهیچ سو بذر راه نیست مکر لزیک سو
راهیست کی کرده اند سخت دشوار وانهر هی حمامان دهست وهمه خرمنها این ملک وخواستهای انجاست
وانهر هی همه موایان هی اند هردو رز همه انجا کارند وانجا خزند واین قلعه را نیال خوانند وبزدیک او قلعه بدکر
لست میانشان فرسنکی سخته استوار ذندان هی انجاست خرسان ناجیتست هربنده شروان بکوه تبلک

یونسیه لیث و از وی حاصل ای بشمین خیزد و همه بحفوظیها کوه عنبر کی اندر همه جهانست ازین سه ناحیت خیزد
شهر کیست باذان و بانخت شاوران قصبهٔ شیروان لیث جایی لیث بسیار اندر نگ و بانعمت بسیار و سنگ
محکم همه جهان لیث بنجا بزند دربند خزران شهر هست بزرگان دریا میان این شهر و دریا زنجیرهای گشاده
عظیم جنانک هیچ کشتی اندر نتواند امدن مگر بلد تعوای و این زنجیرها اندر دیوارها بسته لیث محکم کی لنهند و از نیز
کرده اند و لز وی حامه گران مذعفران خیزد و انجا بندگان افتند لیث هر جنسی ازان کافران کی سخته اوفتند
باکو شهر کیست بر کران دریا و بکوه نزدیک و هر نفط کی بناحیت دیلمان بکار بزند لنجا بزند سخن اندر ناحیت
عرب و شهرهای وی ناحیت مشرق وی دریای عمانست از دریای اعظم و جنوب وی دریای حبشه
لیث هم از اعظم و مغرب وی دریای قلزم است هم از اعظم و شمال وی بادیه کوفه و شام لیث و این ناحیتست
عظیم و گرم سیر و اندر وی کوهها رتست از یکدیگر جدا خانک بدید کردیم اندرها ذکر کوهها و اندر همه این ناحیت
یکی رود نیست کی از کوهها تهامه بیرون آید و بدو حد رود جولان و ناحیت حضرموت بگذرد و اندر دریای اعظم
افتد و این رود نیز بزرگ نیست و ازین ناحیت ناحیتها بسیارتر و بیشتر بیابانست و عرب را جای اصلی اینست
و هر جه بجاهای دگر رفته اند از باصل از نجا اند و بیشتر اندر بیابان اند مگر انک اندر شهرهای این ناحیت اند
و از بن ناحیت خیزد ان هر کونه وادیم و بریکی کی بسنگ فسان و نعلین مشعر و ملح خیزد و اندر وی حیوانان
اند عجب کوناکون و ناحیتها کی اندر ناحیتست همه تهامه یمن جبال تهامه یمن تهامه یمن
کی اندر وی خیزد قبیلهاست همه یمنیان مصریان و اسدیان حمّانیان کلبیان فزاریان
و اخ بزرجامند و این همه بدذکر دیم اندر صورت ما بیذانتر تو نوذ مکه شهر کیست بزرگ و باذان و با مردم
بسیار و بن دامن کوه نهاذه و گرداگرد وی کوهسارتست و شریفترین شهرهاست اندر جهان کی مولد سخمبر ما صلی الله
علیه و سلم انجا بوده لیث و خانهٔ خدای عز و جل لیث و در او مزکت خانهٔ خدای عز و جل بیذ و هنداذ اوش لیث
و بهنداش بیذ و با بزده اوش خانه کعبه ما بیست و جهاداش و نیم در او لیث و بهناش بیست همه اوش و نیم و سمک
کعبه بیست و هنت اوش لیث و گرد سنگ طواف بنجاه لرش لیث و در او ناصند و بنجاه لرشسته و بنا کعبه آدم علیه السلام
کرده لیث و ابراهیم علیه السلام اتمام کرد و از رمز کار آدم علیه السلام خدای عز و جل این خانه را عزیز کرده لیث مدینه
شهر هست خوش و مردم بسیار و روضهٔ مقدس سخمبر صلی الله علیه و علی آله و سلم با بسیار صحابه انجا لیث و لز نواحی
نی شنگ فسان خیزد کی همه جهان به بزند طایف شهر کیست خرد بر دامن کوه و لز وی ادیم خیزد بخران شهر کیست

اباذان واندرمی قبیله همدانیان اند واز می درزدان بیایند وبحد ودمین راه بوند **جرش** شهر کیست خرم
واباذان از ناحیت یمن **صنعاء** شهر بیست اباذان ومردم بسیار واندرمی بازرگانان اند انبصره واندرتیمر مستقر
طول یمن بوده لست واز می ادیم خیزد بسیار ومعدن تمنی مشعر **همدان** ناحیتیست میان صعده وصنعا اندرین
واندرمی سه شهر کست واندران شهرها فرزندان حمیر اند وایشانرا کست دبنهشت ومراعی ورز **صنعا** قصبهٔ
یمن لست شهر بیست خرم واباذان وهرجه از بیشتر فواحی یمن خزد ازین شهر خیزد وبانعمت ترین جایست اندرتمین
واندرمه ناحیت عرب شهری نیست لز می بنرگتر وخرم تر وکندم وکشتها دیگرشان بسالی دوبار شره دهند وجو
سه بار وباجهار بار ان غایت اعتدال هواء این شهر وبارهٔ دلزد لبهنگ وکوبند کی بخستین بنایی کی از طوفان کرده اند
انیست **دمار** شهری باباذ لرها ومردم بسیار از عمل صنعا جایست بانعمت بسیار وبازرگانیشان بجیز بیست
جمز قندهری وهشت لز می درجی سنجار **سیام** کوهیست برقلعهٔ واندرمی بازلد ومردم بسیار ند **زبید**
شهر بیست از یمن ومیج شهری نیست از پس صنعا از یمن ازین بنرگتر ولز می بمه رحزه راه حدود حبشه لست
وبازرگانی ایشان سیمست وزر ولکن دولزده درهم ایشان یک درم سنگ سنجان ودینارهای لز می یک درهم سنجد **مکث**
شهر کیست خرد دیولرها، می لز سنگ وکوی عظیم لزکرد می ورهنمای می بوایند ولز هرسوی کی درمی رهی کوه بایند
بریدن وحدود دان جای بحدود حضرموت پیوسته لست **صعیب** شهر کیست خرم واباذان واین همه ان ناحیت لزلست
واندرکوههایمن ودشتها، می جای کیانست حمدونکان همه لز نجا لعل **عدن** شهر کیست برکران دریا واز نجا
مرولریان بسیار خیزد وبحدود حبشه پیوسته لست **حضرموت** ناحیتیست خرم واباذان واندرمی شهرها نشت ودسیم
ایشان چنانست کی هرعربی کی بشهرایشان اندشود وفنرکت ایشان نمان کند هرهفتای سه بار طعام بوند اورا
ونواخت بسیار کنند مگر کی مخالفتی کند مذهب باایشان **مخالف علی** دهیست بنرگ وبانعمت **عمر** شهر کیست
اباذان وبانعمت **بحر** شهر بیست بنرگ ولزکرد می بارهٔ وخندقی ودباس ایشان از لهنت وجامگه **سرر** شهر بیست
خرم واباذان وکشت ایشان کاورس لست وجو وبازرگانیشان سیم مزنج لست وایشان همه ازاد ودردا بوشند
واز عدل یمن لست **جدّة** شهر بیست لز مکه برکران دریا بنهاده اباذان وخرم **سبا عقاب مساخ وادی سحار**
شهر کهایی اندیل بانعمت ومردم بسیار **شحر** شهر بست برکران دریا ولزهی لشتران نیکخیزد ولبان لز نجا
برند بمه جهان **عمان** شهر بیست عظیم برکران دریا واندرمی بازرگانان بسیار ند وبارکدهٔ همه جهانست وهیچ
شهرای نیست اندر جهان کی اندرمی بازرگانان فونکرتر لز نجا بوند وهمه جهانها مشرق ومغرب وجنوب وشمال

بدیشان شهر افتد واز بنجا بجایها بیرون ند سرجه عین دوشهر کند اباذان هرسه عجر شهر هیست بامردم
بسیار بر کران دریا بحرین ناحیتست بامردم بسیار وشهرها ودیهها وجایهای اباذان فید شهر کیست
حرم واباذان جبله حصار هیست اندرمی منبر فرع شهر کیست حرد بتول وادی القرا فما شهر کهایی اند
وبامردم بسیار اندرمیان بیابان نهاده فمت جار شهر کیست بر کران دریا وبارگاه مدینه لست مدین شهر هست
حرم وبر کران دریا واندرمی جایی ابست کی موسی علیه اللهم لزدی اب بن کشید بسوی گوسپندان شعیب علیها اللهم
سخن اندر ناحیت شام وشهرهای وی ناحیتست مشرق وی بادیه شام لست از حدود عرب و حدود
جزیره وجنوب وی دریا گلزمست ومغرب وی حدود مصرست وبعضی لزدریا رُوم وشمال وی حدود رومست
واین ناحیتست حرم واباذان وبسیار مردم وخواسته واندرمی شهرهای بسیارست وهرچیزی کی لزمغرب خیزد
واز مصر واندرروم واز اندلس لیخا افتد ثغرها جزیره شهر کهایی اند ثغر بهر وی رومیان واز شام اند
ولکن بجزیره باز خوانند سمساط شهر کیست بر لب رود نهاده بمیان نعمت سنجد شهر کیست حرم ونزدیک
وی یکی بلست کی اندر همه جهان ازان نیکوتر وازان عجب تر بلی نیست منبج شهر کیست اندر بیابان استوار منصم
مرس دوشهر کند اباذان وکم مردم ملطیه ممتدترین ثغر بیست کی ازین سوی کوه لکامست ومیوهای وی
همه میاحست وذمی خداوندست مرعش جذمد دوشهر کیست حرم واباذان وخرد باکست بمیان ودیهها وروان
هارونی شهر کیست بر کوه هاورز المرشد کرده لست بیاس شهر کیست حرم وبمیان نعمت واندرمی خرمای
بسیارست کنیس شهر کی خرد ست بر دامن کوه کمرتا مصیصه دوشهر کند حرم ورود جیحون
میان ایشان همی رود واباذان اندمن بولیکان رود دارت بدریای روم بدیشت ومیافشان حمار فرسنگست
ومردم بسیارست عین زربه شهر هیست بامیوها وکشتهای لزدیشه اذنه شهر هیست باباز لرحرم بر لب رود سیحون
نهاده طرسوس شهر یست بنرک واباذان وبانعمت وکرد وی دوباره لست لزسنگ ومردمان جنگی رود لاس اولاس
اخرین شهر هیست لزبلاد کی بر کران دریای روم لست واندرمی دوجایگست کی دمیان انرا بنول دارند وبزیارت افتد
واین همه شهر کهای ثغرانند واین انرا ثغر الجزیره خوانند اسکندرونه صیصه لاذقیه انطرطوس
اطرابلس بیروت صیدا صور عکه قیساریه یافا عسقلان شهرهایی اند شام بر کران
دریای روم واندرمی مسلمانان اند وشهرهایی اند بانعمت بسیار وکشت وبهر بسیار ودعواستهای بسیار
بانس شهر هیست لزشام بر کران فرات نهاده حناصره نلدمر سلمیه کمخان شهر کهایی اند

بر کران بادیه شام نهاده و سکمیه همه فرزندان هاشم اند و مخان همه فرزندان امیه اند **ایله** شهر کیست بر کران دریا ایلزم نهاده بر حد میان بادیه مصر و شام **حلب** شهری بزرگست و خرم و اباذان و با مردم و خواسته بسیار و یکی باره دلفرز کی سولد بر سر وی کرد اکرد وی بکرد **بغراس** شهر بیست اندکوهها و اندره سر ایستست کی زبیده کرده لشت و وقفها بسیار بر انجا کرده کی هرکه بزیر شهر بمرد بزیر سرایی فرو ذایند و او را مهمانی کنند **معرة مصرین** شهر کیست خرم و ابشان از اسماعیلست **قنسرین** شهر هست خرم و اباذان **حمص** شهر هست بزرگ و خرم و اباذان و همه راههای ایشان بسنگ کرده لشت و مردمان این شهر باک جامه و با مروت و نیکو روی اند و اندره می مادون کرد هست بسیار **بعلبک** شهر بیست بسیار نعمت و بر بر کوه نهاده لشت **دمشق** شهر بیست خرم و با نعمت و کشت و بر ز بسیار و سوادی خوش و با بهای روان بزرگ کوه و این شهر خرم ترین شهر بیست در عرب و از وی مویز زرد خیزد **رقه** شهر کیست خرم و کم مردم **رواب** شهر کیست بکناره نزدیک و این شهر قصبهٔ کوهست **اذرح** شهر بیست خرم و با نعمت و اندره بی خار جیان اند **اردن** ناحیتست خرم و اباذان و با نعمت بسیار **طبریه** قصبهٔ اردبست شهر بیست خرم و اباذان و با نعمت و ابها و ران **فلسطین** ناحیتست با کشت و بر ز و میوها و خواسته و مردم بسیار **زمله** قصبهٔ فلسطین لشت جایی لشت با نعمت و شهرهای مزرکست **عسقلان** شهر کیست بر حد میان شام و مصر **بیت اللحم** شهر بیست کی مولد عیسی بن مریم صلی الله علیه وسلم انجا بوذه لشت **مسجد ابرهیم** شهر بیست بر حد میان مصر و شام و روضهٔ ابرهیم و اسحق و یعقوب صلوات الله علیهم انجاست **بابلس** و **بخا** دو شهر کند خرد و کم نعمت **بیت المقدس** شهر بیست بر بر کوه و اندره می صحرا ب روان نیست و اندره می مزرکیست کی مسلمانان از هر جایی انجا شوند بر بارند و این همه شهرهای فلسطینست **حای قوم لوط** ناحیتست ویران و کم مردم و بی نعمت **زغر** شهر کیست از دیار قوم لوط و اندره می اباذانی اندک مانده لشت و اندر حدود این کوه بلقا شهرها و دهستانها بسیار لشت و اندر فتح همه مردمان خوارج اند **سمن** اندر ناحیت مصر و شهرهای بی ناحیتست مشرق تنیس و خاور شام لشت و بعضی بیابان مصر و جنوب وی حدود دنوبه لشت و مغرب وی بعضی لز حدود مغربست و بعضی بیابان لشت کی انرا الواحات خوانند و شمال وی دریای رومست و این تنیس ناحیتست اندر میانهای و اندره شهرهای بسیار لشت همه اباذان و خرم و تونکر و با نعمتهای بسیار کوناکون و اندره می جامها و دستارها و ردایها کوناکون خیزد کی اندر جهان از آن با قیمت تر نبوذ جز صوف مصری و جامها و دستارها دبیقی و خز و این ناحیت

خان نیک افتد باقیمت فسطاط قصبهٔ مصرست تولکه‌ترین شهر هیست اندرجهان وبغایت اباذان وبسیار
نعمتست وبرمشرق رود نیل نهاده است وتربت شافعی رحمه الله علیه اندرحدود وی است دیگر کنفرا
دوشهرند بر مشرق رود نیل اباذان وبانعمت ولزوی جاهمای کتان خیزد مرتفع باقیمت نوما شهریست
بر کران دریاچهٔ تنیس اندرمیان دریک جفاد وکودجالیوس لنجابت تنیس ودمیاط دوشهرند اندرمیان دریاچهٔ
تنیس بر دو جزیره وایشان را کست دبهر نیست واندری جاهما صوف وکتان خیزد باقیمت بسیار اسکندریه
شهرست لزدوسویی بادریای روم ودریای تنیس بسیار نه واندری یکی مناره است کی کوهند کی دویست لرش
است واندرمیان اب نهاده بر سر سنگی دهرکه کی باذاید لزمناره بجنبد چنانک توان دید صومعیس
دوبناست برسر کوهی نهاده بنزدیکی فسطاط وملاط وی لزهرچیزهری است کهیچ چیزهری کاونکند وهریکی را ازوی
جهار اردش درازاست اندرجهار صد اردش پهنا اندرجهار صد لرشش بلندای واندری میان خانهاست کرده ومراورا
یکی درست تنگ واین بناهرهس کرده است پیش لزطوفان جزبدانست کی طوفان می خواهد نوح ازمهر ذکرت تا اب
اورا زبان نتواند کرد ودیوان بناتبتا زای نهند است ٥ رنیناها بقدرة فرزادان علیم کیف یشاء
فلیخبرها تفسیرش بناکردیم این را بتوانایی وهرکه خواهد کی بداند کی چرا نقش بناکردیم کودیوان بکن انوا
ودیوان هرچیز بسیاری علم بروی کنده است لزطب ونجوم وهندسه وفلسفه فیوم شهر کیست بر مغرب رود نیل
نهاده واندرا بهای دیگرست روان بجز نیل توصیر شهرست بر مشرق نیل نهاده ومشعبدانی کی بافرعون
بودند وجادو بیها کردند لوبنجا بودند واندر رود نیل نمنکست بسیار چونانک مردم وجانورهای را ازکران
اب بر بایند وجز بمز شهر رسیدن طلسمی کرده اند کی ضعیف باشد وهیچ زیان نتواند کردن وجنان بود
کی کودکانش بکیرند اندراب وبروی نشینند ومی کرانند وهیچ زیان نتواند کردن وهرجای دیگر کی باشد
زیرو زبر این شهر زیان کاست اشمونین اخمیم بلینا سه شهرند بر کران نیل بر مغرب وی نهاده
اباذان وخرم وبانعمت بسیار واندری درخت ابنوس است بسیار سوان اخرین شهر ایست لز مصر وشهرست
بر روی نوبیان بر مغرب نیل وشهریست باماں بسیار ومردمانی جنگی واندرکوههایی کی بلندونزدیکست
از الواحات مجز نزدیکست وزبرجد واندرهمه جهان بجز انجا نباشد وانذر کوههای الواحات کوبندان
وحشی اند وازبس سوان اندرهردومیان مصر وغربیه خوانند وحشی بسیار ملمع وسیاه وزرد خرد چنین
کوسبندای وهمز لنجا میرند لهای نمیرند سخن اندرناحیت مغرب وشهرهای وی ناحیتست کی مشرق

وی ناحیت مصر تست وجنوب وی بیابانیست کی اخرشش بناحیت سودان باز دلرز ومغرب وی دریای
اقیانوس مغربیست وشمال وی دریای رومست واین باحیتست کی اندر وی بیابان بسیارست وکوه بیضت اندرک
واین مردمان سیاهند واسم واندر وی ناحیتهای بسیارست وشهرها ورستاها واندر بیابان اعیان
برّ بربیان اند بسیار بی عدد واین جایی کرم سیرست وزر اندر وی بسیارست واندر یکهای این معدنهای
زرّ تست وبازرگانی ایشان بیشتر بتجارت اطرابلس نخستین شهرست از افریقیه شهری خنک است اباذان
وبرکران دریای روم نهاده است ومردم بسیار وحای بازرگانان روم واندلس وهرچیز کی از دریا روم خیزد انجا
افتد مهدیه شهریست خرک برکران دریای روم نهاده است وبحدود دقیروان بیست جایی بانعمت است واندرو
بازرگانان بسیار اند از جایها بر قه شهریست بخنک واو ناحیتیست بحدود مصر بیست جایی باخواسته
وبازرگانان بسیار اند واندر وی لشکر بسیار بازش نایم قیروان شهری عظیمست واندر مغرب مسح شهر
نیست ازین بخرک تر واباذان تر وباخواسته تر واین شهر قصبهٔ مغرب است زویله شهریست عظیم برکران بیابان
سودان نهاده است واندر حوالی وناحیت وی بربربیان اند بسیار واین بربربیان مردمانی اند اندر بیابانها
مغرب هم جنس عرب اند ربادیه خداوندان چهارپای اند وبازرگان بسیار ندارد ولکن عرب بچهارپای توانگر تر اند
وبربربیان بچهارپای توانگر تر اند تونس شهریست از مغرب برکران دریا وبخستین شهریست کی برابر اندلس است
بزرسانه شهریست خرم وبانعمت بسیار ومردمانی اندر میزاند وباخواسته بسیار واین شهر قیروان
نزدیک است سفیف شهریست بخنک وبامردم بسیار وبازرگان بسیار وکم نعمتست طبرقه شهریست برکران
دریای روم وبنزدیک این شهر اندر دریا معدن مرجانست سخت بسیار واندر همه جهان جایی دیگر نیست ازین
کز دست کشند بخنک تنس شهریست خرک برکران دریا واباذان وبانعمت ومردم وخواسته بسیار جنبهٔ
بنی رستم شهریست کی اب دریا اندر سه کران وی بر اید ومحرابی وی بر پایهاند بسیار ناکور شهریست
جنس تنس تاهرت شهری عظیمست ومراد وانا حیتست جذاذ از عمل افریقیه وباخواسته بسیارست سلجماسه
شهریست برکران بیابان سودان نهاده اندر میان رویک واین دیگ معدن زرست واین شهر جایست کی از همه
ناحیتها کسسته است وجایی کم نعمت وبسیار زر بصیره شهریست برکران دریا برابر جبل طارق جایی بانعمت
بسیارست اُزیله شهریست بخنک ویکی پاره دلرز سخت بسیار واباذ بس تزین شهریست کی از نزدیک
باندلس بروند فاس شهری عظیمست وقصبهٔ طنجه است ومسقط ملوک است وجایی باخواسته بسیارست

سوس الاقصی شهریست بر لب دریای اقیانوس مغربی لشت اخرین شهرای لزاباذ لین عالم انده مغرب ولین شهرای
عظیم لشت واش انزا نزرشت یی اندلزه ومردمای اند اوطبع مردی دهرتر واجاغرب کمتر افتد وبیشتر از ناحیت بزرجان
بلنک خیزد کی بربربان شکار ایشان کنند وبوست ایشان بشهرهای مسلمانان لرند سخن اندر ناحیت اندلس
شهرهای وی ناحیتست مشرق وی حدود درومست وجنوب وی خلیج دریای رومست ومغرب وی دریا اقیانوس
مغربیست وشمال وی هم ناحیت رومست واز ناحیتست اباذان وغرم ولغده وی کوهها وابها ایشان وخواسته بسیار
واندر وی معدن همه جوهرهاست از سیم وزر ومس واز زیبق واز نیز ماننی ونباتهاشان همه از سنگست وایشان
مردمانی اند سپید نعمت واز رنج جثیم قرطبه قبهٔ اندلس لشت واباذان وبا مردم ونعمت وخواستهٔ بسیار ولزنج
بلدرها بنزدیکی راهی سه روزه راهیست وبنزدیکی کومست وستقر سلطان لشت وباذشاه وی اموایان دولت خانمان
ازینسنگست طلیطله شهریست بر کوه بر بر کوه ورودخ ورودذ ناجه از کردوی براید بطیله شهریست بنزدیکی
کوه واندر وی سمور بسیارست یی اندلزه کی بجایها ببرند لادده سرقص شنتونیه ومه استجه
خان معرده فرمونه لله غافق شهرهای اندلس لشت وجایهاست بانعمت بسیار واباذانی وبازرگانان
روم ومغرب ومصر واندر وی خواستهٔ بسیارست، ومعولی معتدل باجه شهری قدیمست اندر اندلس باخواستهٔ قدیمه
شهریست خرم اندر وی مردم اندک وخواستهٔ بسیار ماوده بنه کنمتر شهری لشت اندر اندلس واز اعصاری وبارهٔ
وحند نیست محکم تدحاله وادی الحجاره دو شهرست اندر اندلس سردسیر قدمتر جاییست اندرین ناحیت
طرطوشه شهریست اباذان بر کران دریای روم وبحدود غلجستکش وافرنجه کی دو ناحیت
اند از روم بیوسته لشت ملقسیه مرسیه بجانه شهرهای اند بر کرانهٔ خلیج دریای روم نماذه
وجایها بانعمت جالقه شهریست بر کران دریای روم لزوی جنت بس سمور خیزد کی بر تبصهٔ شش یکند سخت
بسیار جزیره شهرکیست بر کران خلیج واندر اول سلمانی اندلس را ازین شهر کشادند سلدونه اسبلیه
اخشنبه سه کهای اند بر کران دریای اقیانوس مغربی نماذه جایهای کم نعمت وحکم مردم
شنترین اخرین شهرست از حدود اندلس بر کران دریای اقیانوس مغربی نماذه ولزوی عنبر اشهب خیزد بغایت نیک
ست بسیار واندر حدود مغرب جمع جایی دیگرانست سخن اندر ناحیت روم وناحیتها وشهرهایی
ناحیتست مشرق وی ارمینیه وسریر والانست وجنوب وی بعضی از حدود شام لشت وبعضی دریای رومست
وبعضی حدود اندلس است ومغرب وی دریای اقیانوس مغربیست وشمال وی بعضی دیوانی شالستِ وبعضی حدود

شمال بوم ولنی شمال جیحون است و انده وی بادیه بیابانست و دیگر انده همه روم هیچ بیابان نیست الا همه آبادانی است

افرنجه ناحیتیست اندر روم بر بهای روم بسته **رومیه** شهرست بر کران این دریا نهاده ان افرنجه و مستقر ملوک روم اند قدیم انگیز رومیه بونی **قسطنطنیس** **علجستکس** دو ناحیتست میان افرنجه و اندلس و این مردمانی اند ترسا بر طبیعه اخرین شهرست از روم بر کران دریای اقیانوس و بارگاه روم و اندلس است و لزجهاد خلیج تا حد اندلس بر کران دریای روم همه راساحل اثیناس خوانند **یونیان** شهرهای روذ اند این اثیناس اندر قدیم و همه حکیمان و فیلسوفان از این ناحیت اثیناس خاسته اند **سخن اندر ناحیت صقلاب** ناحیتست مشرق وی بلغار اندر وی است و بعضی لزروس و جنوب وی بعضی لز دریای کرزنت و بعضی لمزم و مغرب وی و شمال وی همه بیابانهای ویرانی شمالست و این ناحیتست منکر کان اندر وی مرغان سخت بسیارست بیمنند و ایشان اندر میان مرغان نشسته اند و ایشانرا کست نیست مگر ارزن و ماکون نیست و لکن ایکبین سخت بسیارست بنیذ و انج بذ و ماند لزا ایکبین کنند و خنب بنیذ شان لزجوبست و مردوذ کی هر سالی ایشان صد خنب بنیذ کنند و بر تهای خوک داوند تا حاملک برهه کنند و همه را بسعنانند و هنر مر وی پرذ اکر زفش مرادر ادهنت دارند خویشن را بکشانند و ایشان همه پیراهن و مقنعه بابکجیه پوشند و همه اوش بوستند و ایشانرا الا تهائرود هست کی بوزند کی اندر سلمانی نیست و سلاحشان سپر و زوبین و نیزه است و بادشای صقلاب را بسکونت سکونیه خوانند و طعام ملوک ایشان شیر است و همه بزمستان لغذکان هاوذ بر زمینها باشند و ایشانرا ملحها و حصارهای مسمارست و همه ایشان بیشتر کاهنست و مادشا را خدمت کردن واجب دارند اندر دین و ایشانرا دو شهرست **وابنیت** نخستین سمت بر مشرق صقلاب بر صیان مانند **خزداب** سمتی بزرکست و مستقر بادشاهست **سخن اندر ناحیت روس و شهرهای وی** ناحیتیست مشرق وی کوه بجناکست و جنوب وی روذ روذارست و مغرب وی صقلاب و شمال وی ویرانی شمالست و این ناحیتی بزرکست و مردمانی بذ طبع اند و بزرک و ناسازنده و شوخ روی و تیغ کار و حرب کرز ایشان با همه کافران کرز کرد ایشانست حرب کنند و بهمه ابند و بادشاه را روس خاقان خوانند و ناحیتست نعمت وی لغایت بسیارست از هر چیزی که بیابند و انده کروی لز ایشان مروقست و طبیبیانرا بزرک دارند و دمیکل همه غیبتها و بازرکانیهای خویش بر طلی بسلطان دهند و اندر میانشان کروی از صقلابیان کی ایشانرا خدمت کنند و لز صد کرکر کرباس کمتر نبایشتر تکل شاولد دزند و انده بوشند و همه بوسز انوکرد کرده دلزند و کلاههای بشمین بسر بونهاده دلزند و چون از بس قفاز دهشته و مرده را با هرچه با خویشتر دارد

از جامه و پرایه بکر فروشند و طعام و شراب با ایشان بکر فروشند کویاه نزدیکترین شهر بیست ابریشم و پنبه
مسلمانی و جایی با نعمت و مستغل لک لنت و از وی میوها کونا کون و شکر نیشکر با قسمت خیزد صلایه شهری با نعمت
و از وی سازگانی بتجاری بلغار اینند هزمصلح بوذان اب شهر بیست کی هزخزر اندر می شوذ بکشتند و از وی نمخ و شکر
خیزد سخن با قسمت کی اورا دوتاه توان کردن و هزدرت باذ دریای بحای خود باذ اینی سخن اندر ناحیت بلغار اندر
مشرق وی مرو است و جنوب وی دریای کرزنت و مغرب وی صقلابست و شمال وی کی روس لنت و این ناحیتست کی
اندر وی مسیح شهری نیست و مردمانی دلیر اند و چنکی و باهیبت و طبع ایشان به ان ترکانی مانذ کی ناحیت خزر نزدیک ایشان
و ایشان را با مهذ و سیان جنکست و با مهذ کی لز کرد و هیبت بازرگانی کنذ و خداوند کی مسلمانان و سلاح و الات حرب اینذ
سخن اندر ناحیت مروات مشرق وی بعضی کوهست و بعضی بجناک خزر و جنوب وی بعضی بجناک خزر و دریای کرزنت
و مغربش بعضی دریای کرزنت و بلغار اندر می و شمالش بعضی بلغار اندر می لنت و کوه و تلها و این مردمانی اند
تهسا و بد و زبان سخر کوهند تبانی و مروی و لباسشان پاس عز هیبت و ایشان بادرم و تنکا ماری کنذ و خداوندان نعمت
و خز کاهند سخن اندر ناحیت بجناک خزر مشرق وی کوه خزرانست و جنوب وی الانست و مغرب وی مرداد
کرزنت و شمال وی مروات لنت و این کردمی بوذند اندر قدیم از ترکان بجناکی و اینجا اندرند و بجلبه این ناحیت
بستذند و اینجا مقیم شذند بخداوندان خرکاه و قبه و جهارپای و کوسپند اند و کردنده اند هم اندرین ناحیت بوکیا
خوارهایی کی اندر کوههای خزرانست و بوده خزری کی مسلمانی فوذ بیشتر اندر اینجا باشذ و این سه ناحیت کی یاذ کردیم ناحیتهای
کم نعمت اند سخن اندر ناحیت الآن و شهرهای وی مشرق وجنوب وی سر بر لنت و مغرب وی
رومست و شمال وی دریای کرز و بجناک خزر لنت و این ناحیتست اندر شکستکیها و کوهها و جایی با نعمت و ملک شان
توساست و ایشان را هزله دهست بذک و اندر میان ایشان مردمانی اند قوسا و مردمانی بت پرست و مردمان وی
کردمی کوهی اند و کردمی مشتی کاسکر شهریست از الآن بر کران دریای کرز نهاذه جایی با نعمت و اندر وی بازرگان
اند خیلان شهریست بکنار این ملک اینجا باشذ در الآن شهریست جمز قلعه بر سر کوه و هر زمستانی هزار مرد
بنوبت باره این قلعه نگاه دارند سخن اندر ناحیت سریر و شهرهای وی مشرق وجنوب وی حدود لزینیه
لنت و مغرب وی حدود رومست و شمال وی ناحیت الانست و این ناحیتی با نعمت سخت بسیار بست کوهیست و دشتی
و کوبند کی اندر کوههای وی بشه باشذ هریکی چند بکی و هر چند کامی این ملک را در جهار بسیار لز جهارپایان کشته و مرده
شکارپها بذان موضع ایشان فهمند تا اینجا بیفکنند و ایشان نخورند زیرا کی هنر کی نخورند میرانند و مردم وای جانور

کی مانند بخرند قلعه ملک قلعه است سخت عظیم بر سر کوهی نشسته ملک نیز قلعه باژند کوهند کی ویرا
تختی سخت عظیمست لوزر سرخ خندان شهریست نشسته سیاه سالاران ان ملکست وبجس مسقط
دو شهرست بانعمت بسیار واین هر دو ناحیت برده بسیار اند بسلامی سخن اندر ناحیت خزران ناحیتست
مشرق وی دیوار دست میان کوه ودریا و دیگر جهایست وبعضی از روذ آتل وجنوب وی سریرست ومغربش کوه لنت
وشمالش براذاس لنت ومنلار واین ناحیتست بسیار نعمت واباذان وباخواسته بسیار واین وی کاو وگوسپند
وبره وه خیرد نیعلده آتل شهریست کی روذ آتل بمیان وی بگذرد وقصبهٔ خزانست ومستقر پادشاه لنت
واو را طرخان خاقان خوانند واوفندان انشاست واندینهٔ مخبری فرستد ازین شهر بامه لشکر واین نیمه
باره دلزد واندینهٔ دیگر مسلمانان وبت پرستان اند واین پادشاه را هفت حاکمست اندرین شهر از هفت دین مختلف
بهر ساعتی جنز وامرای بنزکرتر اند از پادشاه دستوری خواهند یا اگه کنند بحکم ان دامرای سمندر شهریست
بر کران دریا جایی بانعمت وبازارها وبازرگانان خمج بلنجر سما ساوغر ختلغ لکن سر
مسقط شهرهایی اند اخزران همه بارهای محکم ونعمت وخواسته وملک خندان بیشتر از باذ دریاست
طوراس لوغر دو ناحیتست از خزر مردمانی جنگی وبا سلاح بسیار سخن اندر ناحیت برطاس مشرق
وجنوبش غزنیت ومغربش روذ آتلست وشمالش ناحیت بجناکست ومردمان وی مسلمانان اند واینشانرا
زبانست خاصه وپادشاه رامس خوانند خداوند جمه وخرکاهند وبابشان سه کروه اند معصولا اشکال
بدکار وهمه بایکدیگر محرب اند وهرد دشمنی بدیذایند بایکدیگر یار باشند سخن اندر ناحیت براذاس
ناحیتست مشرق وی روذ آتل وجنوب وی خزران ومغربش ومنلار وشمالش بجناک ترکد ومردمانی امانکیش
غزنیان دلرند وخداوندان خرکاهند ومرده رابسوزانند واندظلعت خزریان اند وخواسته ایشان بوست
دلهلت وایشانرا دو ملکست کی بایکدیگر نیایند سخن اندر ناحیت ومنلار ناحیتست حشر قش براذاس
وجنوبش خزران ومغربش کوه وشمالش بجغرای ومردمانی بدل وضعیف ومردوش وکم خواسته واین همه
کی یاذکردیم همه ناحیتهاست اندر مسلمانی وکافری کی اندر ناحیت شمال لنت اذاباذ لی جمان
بلغار شهریست کی مراورا ناحیتیکیست خرد بر لب روذ آتل نهاذه واندر وی همه مسلمانان اند ولشکری
منلار بیست هزار مرد سوار پیرون آیذ کی بامدحند کی بود لشکر کافران حرب کنند وهمه ایشان جایی سخت
وسیار نعمتست سوار شهریست بزرگ بلغار واندر وی غازیانند بمیانگ بلغار بایند سخن اندر

ناحیتهای جنوب اما ناحیتهای جنوب را مردمانش همه سیه اند از گرمی هوای ایشان و بیشتر از شبان
مردمان برهنه اند و اندر همه زمینها و نواحی ایشان زر ست و مردمان وی از اعتدال مردمی دور اند سخن اندر ناحیت
زنگستان و شهرهای وی همه زنگستان ناحیتست اندر جنوب و بعضی از مشرق وی بر بنابج پیوسته است و شمالش
ببلدهای اعظم و بعضی از مغربش بحبشه و جنوبش کوه لمت و زمینشان معدن زر ست و از برابر بارس و کرمان
و سند نهاده است و مردمانش اند تمام صورت و بزرگ استخوان و جعد موی و طبع دزدگان بهمه دلند و مفت
سیاه اند و لیکن نزدیک با حبشه و زنج عدا وتست ملیبار شهریست از زنگ بر کرانهٔ دریای جایی باز رگانان لمت
کی انجا روند سنداله مستقر ملک زنگست هرقند بسیار خواسته ترین شهریست اندرین ناحیت سخن اندر ناحیت
بنابج و شهرهای وی مغرب و بعضی از جنوب وی ناحیت زنگستان است و شمالش جزایرست و دگر همه بیابان
جنوبست و این ناحیت و مردمان وی همه جنس زنگیانند لکن لختی از دیگران اند و ملک ایشان را مغب خوانند
و دایم با زنگستان حرب کنند و اندر کوههای مرجان کانهاست و ماران اند که کوهها را کوفته کرده مردم را و کاو میش را و پیل
را فرو برند یک بار و اندر وی اند گرگ مسلمانان اند و باز رگانان اند منجهای شهریست بر کران دریا باز رگانی
سلمان مستقر ملکست و این زنجیان را جزیره ایست عظیم اندر دریا و ملکان ایشان بتابستان بزمان جزیره نشیند
سخن اندر ناحیت حبشه و شهرهای وی از مشرق با بعضی زنگیانند و جنوبش و مغربش بیابانست
و شمالش دریا و بعضی از خلیج توجی و این ناحیتست با اعتدال صورت و مردمانی سیاهند و کاهل و با همت کند
و زمان بر دلمرند مر ملک خویش را و باز رگانان عدن و جحاز بدین انجا اند راس شهریست بر کران دریا متعلق
ملک لمت سوار شهریست کی لشکر ملک حبشه انجا باشد دین شهریست کی اندر وی سیاه سالار با لشکر
و اندین ناحیت زر بسیارست سخن اندر ناحیت نجه کی ناحیتست مشرق و جنوب و مغرب وی بیا
و شمال وی اوج بیابان لمت کی میان حبشه و نجه و نوبه و دمارست و این ناحیت
و با مردمی بنامیزند مر کو بصفرت و اندر زمینش
عظیم و مستقر ملک نجه انجا باشد
جنوبست و شمال وی ناحیت
ای و امیزند و با اعتدال
کا بیل خوانند و این را نوبه